

ARENAGUSA

USKAL
IDAZLEEN
ORATEGIA

I

IKAIERAZ

Euskal Biblioteka Labayru

1010888
LITERATURA / N. 239
v.1

Comyelo Eberogusia Urbe Pro.

ELUSKALIDAZULAN

ZORATEGIA

(BIZKIERAZ-ITZAZ)

ANTOLOGIA DE PROSISTAS VIZCAINOS

Seminario de Deria - 1965

ESKEINTZA: NEURE EUSKAL-IKASLEAI

Emon dozu ba, elakoan baten, Lorategi ta Iztegitxu au... Zourretzat ogiñak dira, maitasun aundiz, gure euskera zaarra zekonago ezagutu degizun. Idazleak, izan be, euren lanetan ezagutu bear dira.

Bertsotarako, or dozu A. Oñaindia'ren "MILLA EUSKAL OLERKI EDER"; arrezkero agertu diran bertso-lanik gorengoenak (zelan ez aitatu A. Gandiaga'ren "ELORRI"?), liburuetan eta aldizkarietan aurkitu zeinkez: "Egan", "Euskera", "Karmel", "Olerti" ... Itz-laugilleen Lorategirik ez geunkan orain arte gure Bizkaian. Ba-dagoz, bai, iru "Antologia" eder: A. Villasante'k bere "Euskal Gramatika lllabur" liburutxuaren azken aldian eta A. Oñaindiaren "Euskera"n argitaratu dabezanak, eta P. Lafitte'k argitaratua ("Euskaldunen Lorategia Egia esan, Bizkai'ko idazleak ez dauke eurotan toki aundirik; baña, dana dala, A. Villasante'ren Lorategietan bein baño sarriago billetu izan dot argitasuna ta iturria.

Lorategia? Bai ta ez! liburutxo au egitean, enaz beti eder-billa ibilli; sarritan neure euskerasko eskoletarako gai billa be bai. Orregaitik, eder-miñak eragiñik sartzen ba'zara baratze onetan, aren baten ez dozu olango adertasunik aurkituko ainbeste ta zinbeste orritan. Parkatu! ... Beste batzuetan, ostera, erritata geratuko zara, zeuk' uste zenduan baño bitxi ugariago idorotean, bai idazle zaarretan, bai gaur egunekoetan.

Beste utsune bat be badagoala konturatuko zara: idazle batzuri ez yaku emon bear eban eta merezi eben tokirik. Kerexeta batek, Erkiaga'k, Zubikaray'k ... orri ugariago merezi ebezan onolango Lorategi baten. Baña idazleak, alde betatik, oso ezagunak dozuz; ta gañera, astiroago ta zekonago, euren liburuetan, ezagutu bear doguz.

Idazle bakotxen auzetik jarritako zertzeladak, geienek, A. Villasante'ren "Historia de la Literatura Vasca"tik artuak dozuz. Liburu onetantxe, edo L. Mitxelena'renean, osotu zeinkez oar laburrok.

Ortografia, ai dala, gaur egunean geien bat erabilten dana ipiñi deusut, bear bada ez beti, zuzenagi.

Beste gauzatu bat: Lorategi onetan ez dozu aurkituko ari zuzen bat. Izan be, orriok egiten asi nintzanean, eneukan Antoloji bat egiteko asmoz. Auxe zan nire ardura bakarra: irakurle barriak euskal irakurgai errez eta atsegiñak eskeintzea. Gorra etorri yatan burura orriok osotutea, bai leenagoko idazleen atalakaz, bai oraingoenakaz be. Olan gure euskal idazlerik geienak ezagutu zeinkez, apurtxo bat beintzat: genotiko lana zezatago ta zekonago ezagutzea- zure alegiñari dagokio, idazle on txatalak banik liburu osoak sarri-sarri irakurriaz.

Zer geiago? Auxe bakarrik: AURRERA ta gure Otxandio'ko santugin eta olorkariak a-besturiko bertsoak:

EUSKALDUN JAIO NINTZAN

EUSKALDUNA AZI;

EUSKERA UTSIK AMAK

EUZTAN IRAKATSI.

EUSKERA MAITE-MAITE!,

ZABILTZ NIGAZ BETI;

EUSKERA IL EZKERO ...

EZ DOT GURA BIZI !!! (F. Anrese-Beitia)

Evaristo de Bustintza "KIRIKIÑO" (Mañaria, 1866-1929): "sin duda, el escritor vizcaíno que más popularidad ha alcanzado en el público auténticamente vasco... Maneja a maravilla el vizcaíno popular y tiene una gracia y sal incomparable, sobre todo en el diálogo y en la narración de cuentos e historietas cómicas". (L. Villasante).

OBRAS: "Abarrak" (Bilbao, 1918) y "Bigarren Abarrak" (Amorebieta, 1930): ambos, recopilación de narraciones y cuentos que publicaba en revistas y periódicos... Por su euskera popular y auténtico, "Kirikiño solo atrajo a las letras euskéricas más lectores que todos los autores de la otra dirección (la purista) juntos" (S. Altube).

I.- GAZTELA -MUTILLAK

Bein, Burgos probintziyako uri baten, Durango inguruko mutil-aldra bat ebillen zubi bat iragiten; orain eztagu zogaitik, alkatiak etzituen mutillok maite, beti asarreka erabilten ebazan. Domeka arratsalde baten erriko plaza zabalaren erdian egozan mutillak barriketan; euren ondora urreratu zan txakur eder bat; alkatiarena zala esan eban batek, eta, au entzunik, Abadiño-ko Asensio Sagastasolos-k arrikada andi bat emonda bialdu eban txakurra txiliyoka.

Laster etorri yaken erriko aguazilla, esaten alkatiaren aginduz, guztiyak erriko etxera yuateko. Yuan ziran ba, eta alkatiak itzaldi garratza egin eutsen, gogor eskaturik esateko nok yo eban txakurra. Erantzun eutsoen eurek ezekiyela, txiliyuak entzun zituezala, baña ezebela ikusi nok arriya yaurti eban, eurek ezegozala txakurra zaintzen, euri ezeutsela arduraik bape txakurragaitik, eta bakian izteko euri txakur-kontu areekaz, txakurrari batenbatak emendako arrikadia gora-bera munduak ezebala ikaraik eingo-ta.

Alkatia, mutillak bildurtziarren, euren izen-abizenak artzen asi zan eta papelian ipinten. Orretan ebilzala, txandia eldu yakon Asensio-ri be, ta alkatiak itandu eutsen: "¿Cómo te llamas?" - "Asensio" - "¿El primer apellido?" - "Txakurra" - "¿Y el segundo?" - "Jodabena" - "¿Asensio Txakurra Jodabena?" - "Sí, señor, eso."

Au entzunik, barre-purrustadaka asi ziran lagunak, eta alkatiak zarraparra andiya atara eban.

- "¡De mí no se ríe dengún nacio en el mundo! ¡Yo sus aseguru que sabré quién de usotros ha apedreado al perro, aunque no lo queráis decir, y llávará su merecido. Lo he de saber!"

- "Ya temos dicho a usted, tanta copla -, esan eban Asensio-k urteyeran, eta guztiak barre-zantzoka urten eben bape bildurtu barik. (BIGARREN ABARRAK, pp. 172-3)

II.- A R A T O S T E (Carnaval)

Mutiko soster pillotxo bat agiri da, obeto esateko, eskutatzen da berezi-barruko ikeztai-zuluan.

- Mutillak, gaur aratoste dok, eta koko jantzita juan biar yuagu errira.
- Ederra asmeu dok. Ori, ori...!Aupa, mutillak!

An da poza koko janzteko. Zuzendu dabez mundik edo andik zapi zar batzuk; norbaitok etxera-ostera bat eginda, ekarri dau aril bat amari ostuta edo. Zapi zar ta papelok banandu dabez, ta kokote-aldian ari puzkategaz lotuta, egin ta jantzi dabez karatula dotoriak. Gero, arkondearea praken ganetik imiñi, txapela ta jakia itxulijetara jantzi, praka barrenak toloztu ta jaso ija belsunetaraño... ta orra kokomarro jantzita nire

(JARRAITZEKO)

erriko mutiko koskorrok... Eurok baño obeto marrotuko dira urijetatuak; baño iñor ezta ixango pozago, jantzi polit-ederrak erabili-arren.

!Arek egiten dabez barre-algarak alkarri begiratuta!

- Mutillak, ikusiyozube oni arkondarea. Laster ezagutuko abe i, txarrito ori.

- ¿Euk al daukok garbiyagua, zotza lakoxe txanka me orrekaz?

- Oni, barriz, karatuleak ezin yautsok artu arpegijaren erdiya be; ! ain yaukok aldaba andija!

- ¿Aituok, i, barritxu? Eñeukek trukatu, ba, ik daukon gaztaña txikol orregaitik

- Barriketak itxi ta tirozue, gayuazan errira... Gaur atso gustijak ikeratu biar yuaguz.

Piperpote utsitu batzubetan arri koskorrak sartu ta zarata eragiñaz, abijau dira noz-edo-ncz oyuka ta santsoka. Euren bidian lenengo aurkitxen daben etxe-ondoko errekatxubaren ertzian eskaratz-tresna batzuk dagoz legortzen, garbituta gero; artzen dabez andik sartzen bi ta mazkillu bat, onek be zarata egiteko, ta abarrots andijagas sartzen dira errijan.

Iñun katurik ikusten badabe, arrika egiten dautsoe, katu-karraixi andijak eurak egiten dabezala. Txakur gustijak arrapaladan duaz igesi etxe-ostietara edo etxe-barrubetara, al daben lekura, andik asten dirala susika ixildu barik bildurrez. Batu yakez etxe-artian olgetan ibilli diran erriko ume guztijak, eta danak batera jarraitzen dabe.

Arrapau dabe, geruago, errota-osteko gaztañadijan, belarri andidun asto zar-zar bat; igon yako bat bizkarrere, eta bai-dabiltz poz-pozik alde batera ta bestera, itxita aurkitxen dabezan ate gústijetan arrika ta makillaka zarata andijak ataraik.

Atso gustijak barre santso baten dagoz eurai begira, bixi-bixi ta pozik doukezala euren begi tximurrek, eta agin lokaren bat edo beste agiri yakezala euren abo sartubetan... Baña ludi onetan poz iraunkorrik eztago, eta an dabillan pozak be egundoko ariñen alde egiten dau. Iñok igarri barik bertaratu dira, alde batetik errotariya bere astuaren billa, beste aldetik sartenak eta mazkillua artu dabezan etzeko gizona bere tresnaen eske...

Kokoteko bi galantak artzen dauz asto-ganian arro-arro dabillan "zaldunak"; eta tresnakaz dabiltzanak, baita beste enparauak be, artzen dabez ostikada ta zapladako "desentiak"... eta ortxe amaitu da gure erriko arastostietako poz gustija.

Uxatu ta sakabanatu dira mutiko koskortxuok erri basterretara, imiñi dabez jantzi-jak egunoro lez, ta kitu... Itandu egizozube mutiko onei arastostietan olgau diran ala ez, ta erantzungo dautzube albuak minduta daukezala ondiño barriaren barriaz.

Ez Bilbon, ez Parisen, ez Nizan, ez iñun eztira a olgau mutiko koskor orrek baño geyago. Gixon egin daitezanian be gomutsuko dabez eurok arastoste eguneko jazokunak. Errotarijaren kokotekuak eta beste gixonaren ostikadak eta zapladakuak euren bisitza gustijan pozarren gogoratuko yakez.

Poztasuna eztago onetara edo orretara jantzitan, asko edo gitxi eukitian; postasuna norbere barruan dago, norbere goguan. (ARARRAK, pp. 56-59).

III.- BITARA ULERTU (edo Abadiari txapela kendu)

Aditz bat bada gure EUSKERA onetan bitara ulertzen dana, bere yokera baten, Eta emen asten ba-naz aren azalpenak egiten, badakit irakurle gixaxoari gogait eragingo dautsodala ta itxiko neuala. Ori yazo ez daiten, ipuin antzeko bat esango dot, beragaz irakurliak argiro ulertuko dauana.

(JARRAITZEKO)

Auzune bateko ermita txikiyan, Meza dago. An inguruan jayua dan abade gaste batek albistea bialdu dau Meza emoten duala onen egunetan eta onen ordutan, mezetarako biar izaten diran gauzak albistariagaz bialduta. Ermita aretan Mezarik emon eztala urte asko dira, auzunia bastertxu egiten dalako. Orrengaitik ango biztanliak poz-pezik aurkitzen dira, asteguna izan arren, danak ermitara yuateko gertu mezatara.

Umiak, batez be, urduri dagoz. Pillotxo baten, noskato ta mutiko, onetara diardue:
- Laster da emen abadia... Zeuk, mutilok, - diño neskato pizpita batek -abadiari txapela kendu biar dautsozue.

- Ene! - erantzun dau mutiko zoli batek -; Abadiari txapela kendu?
- Bai, - diñotso orduantxe eltzen dan bere amak, - txapela kendu biar yako, eta zuk kendu biar dautsozu.
- Nik, ama?...
- Bai, zeuk. Eta kentzen ezpa dautsozu, ederrak artukozuz...

Mutiko zoliya ikaratuta gelditu da, txapel-kentze axe zelan egin aal izango ete dauan asmetan.

Etorri da abadia. Txera andiya egin dautsoe, eta beriala sartu dira ermitan aal izan dabenak, enparauak ermita-aurrian jarririk. Abadia bascrako lez etorri da: oñetako senduekaz, adaki luze bat eskuetan, eta buruan abade-txapel biribil baltza. Altxareratu danian, ermita-gelako leyora egon da len aitatu dogun mutiko zoliya, eta andik arrapau dau abadiaren txapel biribil baltza, antxe leyuaren onduan egoana. Artu ta etxera daraua. Arritzen dira guztiyak. "Ondiño olakorik!", diñue.

Zelan edo alan, nundik edo andik, lorratza artu dabo, axe mutiko zoliya dala. Bere billa yuan eta ekartzen dabe.

- Txotxo, zegaitik eruan dok nire txapela? - itanduten dautso abadiak.
- Amak esaustelako, - erantzuten dautso mutikuak.
- Nik esauat? Jaungoikuak parkatu dagiala!, - diño amak.
- Bai, zeuk esaustazu abadiari txapela kentzeko, ta kentzen ezpadautsot, ederrak emongo zeustazala.
- Eure txapela kentzeko, abadiaren aurrian, nik esauat!!!

Asi da barreka abadia, ta gero danak, okerra zegaitik sortu dan igarri dabenian. Bai ba, "abadiari txapela kendu biar dautsazu", bitara ulertzen daba da: edo abadiari buruan daukona kendu, edo "norbere txapela orantzi abadiaren aurrian", biak ulertzen dira esakun aretan.

.....

IV.- ZERUTAR BAT -.

Nik orain gomuta eztodan etxaguntza baten bixi ei zan bigarrenez eskonduriko emakume bat, buru-barruba utsik edo beiñik-bein ondo beterik ezeukana bera, irakurliak igarriko dauan lez.

Agertu yakon bein ate-onduan eskeko bat, bere soñekuak zarren-zarroz danak triskilduta, alde guztijetatik zulatuta, oñetakuak abua zabalik barreka, buruko txapela be koipez beterik, erdi-erdiyan leyo biribil bat ebala, bertatik ule pillo bat agiri yakola. Bere arpegi, ule, bixar ta makillarañoko guztijak, danak ziran soñeko, oñetako ta txapelaren antzekuak; arlote andijagorik, amosetan be, iñok eleuke sortuko irudimenian... Arriturik, ikusi ebaneko, itandu eutson emakume arek:

- Ene! ;Nundik urten zara era orretan? ; Nundik zatoz?
- Zeutstatik, andrea - erantzun eban Arlote'k.
- ; Zeruetatik zatozala? ; Zeruetatik esan dozu?
- Bai, andrea; andixek nator.

(JARRAITZEKO)

- Aitearen da Semearen!!... Ondiño alakorik! Orduan, biarba, ezautu ixango dozu Juane guria. (Auxe zan bere lenengo senarraren ixena)

Espetxe-nagositik etorran azeri zarrak laster igarri eban zelako "lalentoni" eukan aurrian, eta, bada-ezpadan, jarraitu eutson oker-aditziari.

- Ezautu ez ostera! Bai ta... aizkide andijak gara.

- Ene ba! Ta, ¿zelan dabil bera? ¿Ondo bixi da?

- Gitxi gora-bera, neu lez. An ezta oi, beste bixikerarik. Danak arlote, danak zorritz, ardiz, soñeko zarrez ta nekez beterik.

- Ai ene Jaungoikoa! Jaune koitadue! ¿Nok uste ixan biar olakorik? ¿Bigurtuko zara bertara barriro?

- Bai, aldi andirik ezta igaroko ni ara jua orduko, uste dot beintzat.

- Orduban, eruan biar dautsozuz gauzatxoan batzuk, nire bijotzeko Juane ain txarto bixi ez dadin.

- Bai, bai, pozik be; ataraizuz gauzok.

Atara ta emon eutsozan ba, diruben batzuk, soñeko barriak toloztuta maletatxo baten, eta ganera gorantzi andi ta ugarijak Juane koitaduerentzat... Zerutarrak alde-eginda gerotxuago, agertu zan nundik-edo-andik emakume aren bigarren senarra. Emaztiak esan eutson:

- ¿Bakixu? Juanen izparrak gaur euki dodaz.

- Arranua! ¿Nundik artu dozuz ba?

- Oraintxe emen egon dan gixon bategandik; izpar txarrak ekarri dauz.

Azaldu eutson gero senarrari zelan emon eutsozan Jaunentzako, esan diran gauzak. Au entzun orduko, itandu eban gixonak:

- ¿Norantz artu dau izpardun orrek?

- Andixe bidetik; ¿zer zuaz egiten?

- Ba... Juanen barri jakin gura dot neuk be ta, jua biar dot izpardunagaz itz-egiten.

Atara eban kortatik zalditxo polit bat, ganora igon, eta tximisteo bazen arin al- dendu zan... Baña Zeutako espetxetarrak arima zarra euki, ta otu yakon, baten-bat urten litxakela bere atzian; eskutau eban maletatxua sasi-arte baten, eta jezarri zan bide zidor baten asijeran.

Zaldidunak, aldu zanian, itandu eutson arloteari:

- Aizkidia, ¿ikusi al dozu bide onetan maletadun gixon bat?

- Bai, bide zidor onetatik artu dau, baso sarratu erditik gorantz. Oñak bizkor daruaz berak, eta bere billa ba'zuaz, errezki arin ibilliko zara.

Basua etzan zaldiz ibiltekua, ta bere esturan, senarrak emon eutson bestiari abe-ria, esanaz: "Mesedez, ¿zaldi au eukiko daustazu apur baten?"

- Bai, zuaz ardura barik, emen itxarongo dautzut.

Alde-egin eban leluak; atara eban Arlote'k maletea ta zaldiari igonda, ariñari emon eutson pozarren... Bestiak, barriz, bota biar zituan gibelak abotik, mendi arte-ko baster gustijak arakatu biarrez, batera ta bestera, atzera ta aurrera, gora ta be-rra... Azkenian, arnas-estuka, nekatuta, ixerdituta, bigurtu zan zaldijaren eske, ta arrizkua lez geratu zan, iñor ikusi ezebanian. Ulertu eban gustija, artu eban cruape- na, ta jua zan etxera lotsatuta... Emaztiak, eldu zanian: "¿Da, ikusi dozu?" - "Bai". - "Eta zaldijari, ¿zer egin yako?" - "Emon egin dautsot Juaneri eruateko, biarbada guk baño aren biar-ixan geyago euki lei ta..." - "Ai, zu lango gixonik eztago ludi gustijan! Zorijonekua zugaz eskondu nintzan ordua!". (Amia)

V.- DEUN IXATEKO BIDIAN.

Basetze baten ei-eguan (antziñe) egundo elezara ixan etzan mutil bat. Bere ugazabak bialdu eban bein Meza-entzuten; eta elezia nun aurkitzen zan ezokijan lez, esan eutson lagun asko sartuko zan etxe batera juateko...

Jatzi zan, ba, kalera gure mutil ori, ta eldu orduko ikusi eban estegu andi bat elezatik etxerantz joyala, gomutatu eban ugazabaren esana, batu zan esteguz, ta sartu zan danakaz ezkon-barrijen etxian... Iñok be ezeutson ezer esan, senide edo auzokoren batek beragaz ekarri izango ebalakuan, jarri zan mayan, eta ederto bete eban sabela ango jan-edari ugarijekaz.

Pozik bigurtu zan etxera, ta aste gustija juan yakon bere ugazabari itanduka, ia igandia noz etorran. Ugazabak erantsuten eutson:

- Mutil, etorriko dok. Itxuraz ondo ibilli intzan, orrenbeste gurari adirazoten dokan ezkerro barriro be juateko.

- Bai ondo ibilli! iño!... estuen nago igandia eldu arte.

- Kristiñau gustijak orrelakoxiak ixan biar layeukiek. Asko ta asko yagozak, mutil, Mezatarako beti nagi aurkitzen diranak, beste gauzetarako bizkorrak ixaten dozak, baña.

- Enaz ni, ba, orretarikua. A zan atsegiña nik euki nebana igandian! Eta, ¿jante nagija dagola sin gauza ederrerako diñozu? Ziñestu be ezin leiteke.

- Mutil, ori dok, ori, kristiñautasuna; ua, ua bide orretatik, eta neuk diñokat deun andi bat ixatera elduko azala.

Larunbata gabeen amesetan egin eban mutillak, okela-zati, bixigu-erre, ogi zuri, gastae, pitxerkada ardao ta beste onelango gauzakaz. Itzartu zaneko urten arin ogetik, arrapataka jantzi ta bizkor kalerantz, abo gustija gozotuta, gora-goraka atsegiñan atsegiñez.

Kalera eldu zanian, entzun zan Mezatarako azkenengo txillin-otsa, ta agaitik ikusi eban jentia arin elezarantz; berau be arin-arin juan ta sartu zan erdi ingururaño. An gelditu zan begira alde gustijetara, ta ikusi ebanian etorten ziran gustijak ur bedeinkatu-ontzijan sartzen ebezala euren eskuak eta gero arpegira edo (berentzat) abora eruan, ariñeketa baten juan zan bera be, ta beso gustija sartuta ibili zan ia zatijen bat aurkitxeban, baña alperrik, an saldea baño besterik ezegualako. "Ederra jokatu yaustiek!", esan eban agin-artian... Geratu zan gero baster baten ixillik eta adi; ta izkaldija asi zanian, alde-egin eban gogait eginda.

Etixeratu zanian, bai-diñotso ugazabak: "Ona emen gure kristiñau zintzo au be, zintzorik ba dago iñun!"... Mutillak, arpegi illundubagaz: "Gaur ederrak emon dausti- ez".

- Zer, ba? ¿Jo egin abe, ala? ¿Ta zegaitik? ¿Mezatarata juatiagaitik? Zorionskua az, gauza deunakaitik nekiak igaroten asi azalako; esan neuan nik, deun andiren bat ixango intzala, jarraitzen ba eutsokan asiriko bidiari... Eta, ¿zelan ixan dok?

- Berandutxu eldu naz gaur bai, ta saldea baño besterik eztauste itxi. Itxaron dot gero puskatxu baten, baña ezer bere ez. An surrian iru gixon, saku antzeko gauza batzukaz jantzita, ibili ta ibili, batera ta bestera, nik eztakit zer egiten; beste bat, ostera, sabai-ganian iru milla txilibitu joten; alkarri didar bat edo beste egiten ixan daustie, ulertu ezin leikian eran; geruago igon da beste bat lexibontzi baten gona, ta asi da agiraka ta didarrez gustiz asarre. Auxe ikusi dodanian: "ezer artu ez, ta nik zegaitik entzun biar yuadaz, ba, olango demoniñokerijak?" esanda, alde-egin dot. Urrenguan enaz azkenen juango" - "¿Bakik nora juan biar dokan ik?... Kortara!... Antxe daukak lekuri egokijena, astotzar arrayo orrek! Eztausku azkenian "deun" txar txarrek urten mutil eder onek!" (Azkena).

~~~~~

VI.- ATXURI 'KO "MILLAGRUA" (Jazorikua)

Emen edestuko doguna = jazo zanetik ona, urte asko igazi dira. Orduan Bilbao'k ogei milla biztanle baño askoz geyago ezebazan... Ezeguan orain dagon beste "guardia municipal", naikua ziran iru edo lau txinel arrija zaintzeko, gabezko "sereno" kantari batzukaz. Onelako erri baten aituten da erraz egin leitekela emen edestuko dogun barrabaskerija, erri gustija barre baten ainbat egunian euki ebana.

Bilbotar barregarri batzuk iragarri eben berteko izparringi baten, eztakit nungo erritan il zala atso aberats bat, eta milla ogerleko batzul utzi ebazala Bilbao'ko erren edo kojoei bananduteko, atsua be errena ixan zalako ta Bilbao'n jayua; diru ori bananduko yakela Atxuri'n, etxe bateko atarijan, bertan surkeztuko ziran erren bilbotarrai, onen egunetan eta onen ordutan.

Bilbao'ko txiro ta gosekillen artian ikara andia eragin eban iragarki onek, eta egun batzuetan etzan ixan beste izketagairik auxe baño... Eldu zan eguna. Atxuri'ko etxe aretan agiri zan atarijan mai bat, beronen ganian tintontzija ta ingijak, iru jezarleku, basterrian zorro batzuk zerez edo arez beterik, eta iru edo lau gixon, piperra baño seriyuago, alkarregaz izketa ixiltsuan, atarijan batera ta bestera ibilli ebiltzala, eperdi-ganian eskuak alkartuta.

Goiztxo asi ziran kojusk agertzen kalia. Geyenak etozan makulu bigaz ta anka bata dingiliz; bai-ziran etozanak eperdi-ganian erdi-tatarrez; baita burtxoyetan etozanak be, ifok bultzaka eruanda. Danak zurbil eta arpegi aulagaz, edonor errukituteko lez.

Iragarrita eguan ordurako. kale gustija surkitxen zan errenez beterik. Balkoyetan eta leyuetan eguan jentiak arritura esateban: "¿Nok uste ixango eban Bilbao'n onen-beste kojo eguanik?"

Atarijan egozan gixon seriyuak adirazo eutsien kalekoai, diruak gertu ipiñi biar ebezala ta orregaitik piskaten atia itxiko ebela, ta asko belutu barik, laster asiko zala diru-banandutia...

Itxi eben atia ba, ta gerotxuago barrero zabaldu zanian, tximistia baño ariñago urten zan andik... ¿zer uste dozue? Zezentxu bat!! ¿Nok azaldu an ixan zan usubillua? Asi zan zezentxua topeka, au bota ta ori bota, ta ango añeketia, kojusk ixan-arren! Egundoko ariñen, miñutu bat baño lenago, garbitu zan kalia, makillaz ta burtxoez beterik gelditu zala. "Millagrua" ixan zan. Zezena agertu zan orduko, kojo gustijak osasunera etorri ziran... Balkoi-leyoetako jentia, barriaren barriaz tripa gustija minduta geratu ziran. Diabrukeri au ikusi eben bilbotar zarrak barre-zoroka asten ixan yakuz berau aitatu dogun aldi gustijetan.

Amaika gixon gogaldi ederreko jayo ta bixi ixan zan lenagoko Bilbao'n!

~~~~~

VII.- TXIMISTARCI BARRIJA (Jazorikua)

Emen irakurriko dozubena, lengo urte baten Durango'n jazo zan... Merkatu-eguna zan, eguraldia illun-illun eguan; emakumetxu bat sartu zan Artekale'ko saloki edo denda baten, eta ikusirik tximistargi-makatza, apur baten argijari begira-begira egon eta esan eutson etzeko-andreari:

- Ene! Ay da argien ederra! Egundo onakorik!
- ¿ Gustetan yatzu, Ana-Mari?
- ... bai. Polito dago kristalezko bere ontzitzo orretan. ¿Zenbat kostetan da onako bat?
- Bost errial.
- Bat erosiko neuke. ¿Nun saltzen ete-dira?

(JARRIATZEKO)

- Neuk daukodaz ementze. ¿ Gurozu bat, ala?

- Bai, iministazu bat. Sekuleko ikareaz artu bear daure Kosanton gureak eta mutilek gaur gabeen argi dotore au imini daidanean gure subtean.

Imini eban argi-makatzaz polito-polito bere zimeratxuan (zestellatxuan) eta agur esanaz jua zan Ana-Mari ona, lau urteko uniak baño gaiztotasun geyago ezeukon emakumetxu zintzuba... Urrengo merkatu-eguna zanian, orra nun agertzen dan bera Artekale ko denda aretan, eta bai-diñotso etxe-andreari:

- Ara ba, lengo egunean eroan neban argi-ontzitzua etzan ona ixan edo...

- ¿ Ez?

- Neu pozarren eldu nintzan etxera, ta estuen nengoan gaba noz etorriko zan, gure gizonok ikaratute isteko; ta, esakerea dan lez, "nire poza pozure" yoan zan. Imini neban argitxu au ta... len beste illun. Burle egin eusten sano gure gizonok, esaten eurela, erretzinean alderako eztaola argirik ondicko ta... ene, ene!...

- ¿ Fundiduta egon ete zan, ba? ¿ Ekarri dozu bonbillia?

- ¿ Zera? ¿ Argi eitekoa? Bai... ara...

Saloki-andreak artu ta imiñi eban beste makatzaren lekuban, berau kenduta, eta ederto argi egin eban.

- ¿ Ikustozu, Ana-Mari, zein polito?

- Andie da gero!...

- ¿ Zelan imiñi zendun, ba?

- Nik, ba... ortxe daon lez, goiko kuartuko untze batetik abarka-kordelaz dingilizke...

- Baña, Ana-Mari, Jaungoikua parkatu daistala, letrizidaderik ezpa daukozube, onck eztautzube balijo!

Artu eutson argi-makatzaz saloskari edo denderiak, eta emon eutsozan atzera bost erlak, eta iñun diran atzalgundiak (esplikaziñuak) be egin eutsozan aditu erazoteko tximista barik, edo "letrizidade" barik (dendariak esaten eban lez), etzala gauza argi egiteko etxera eruandako makatzaz. Ezaban ezer ulertu, ta len bestian jua zan, edo len baño txartuago, buru-barruban naste illun bat eroyalako. (Azkena).

~~~~~

VIII.- URTEBARRI BARRI

Ene irakurliak, azaldu gura dautzube nire baserriko ekandutxu bat, ara: Or duaz estartea gora mutil koskor batzuk, txor-txor-txor, gustijak batera barriketan, une bokartxu baten be ixiltzen eztirala, musturrak gorri-gorri otzaren otaz, oñetakuak eta praka-barrelak loi-loi eginda lupetzez. Eltzen dira basetxe baten aurrera ta:

- ¿ Emen kantauko ete yuagu, mutillak?

- Bai bein! igaz be emon yeskubean da...

- Tirozube, ba...

Erreskadan jarten dira, ta ben-ben, gauza andiren bat egiten be ba'liñardube lez, asten dita: "Urtebarri barri / daukoñak eztaukonari / nik eztaukot eta niri / Emoten eztaustana / txarri-belarri!"...

Orain arteko abesti au euzkeraz dago, ta zer-edo-zer esan gura dau; baña emendik aurrerakuak erdi euzkeraz erdi erderaz esaten dabez, ta zentzunaren apurrik eztauke, tentelkeri utsa: "Don Nikolas caramelo / konpesote Mariandrés, / alarguna dontzellia / cantaremos alegría. / Lau ventana, bost ate, / sei etxe ta subete. / Sí, sí, sí - No, no, no / otzara bete solomo. / Aingeruak gara / zerutik gatoz / una limoñita / porramor de Dios; / aquí estamos cuatro, / cantaremos dos / agillando agillando!! / Matxin-arrando!!"

Abesti onck asmau ebazana zororen bat ixan biar; baña ezebazan iñok asmauko, abes-

ti askoren zatijak edo-dira, mutikuak erabili-ta-erabili, alkarregaz nastu ta itxulastu dabezanak. Ondo ixango litzake barrijak egin polito ta egoki, ta mutil txiki-irakatsi, ta saritxuak emon ugari eurak abestuten yatorkuzanien, poztu daitezen, eta ekandu zar ori bere loyotarik garbituta ipiñi...

Nire erriko mutikuak eztabe ondo abestuten, baña sari andirik be eztabe artzen; gaztaña txikolen batzuk, sagar txatzarren bat, intxsurren batzuk, tremes-ogi zatiren bat... dirurik ez, orixe bai ez!; an diruba baño lenago, belarri bat emongo leukio. Esaten dabe, iñoz, ta eztaikit zein etxetako etxekandereak bein lukainka-mutur bat emon ebala. Orain jakixu noz ixan zan jazopen arrigarri ori; ba, ni mutiko sostorra nintzala "Urtebarri" abesten ibilli oi nintzanian (eta, amaika zaparrada jsusi da ordutik ona!), gu baño andijaguak ziranak esaten eben, eurak be entzun ebela lukainka-mutur orren ipuin ori.

Craintsu, lengo urte baten, jazo zan gauza arrigarrija, iñoz amesetan be uste ixan ezebena nire erriko mutikuak: "karameluak" emon eutsiezan basetxe baten.

Bai, eldu zan mutiko-aldratxua "Zinko" deitzen yakon baserritar baten etxera, ta oi dan lez, abesten ekin eutsen gogorik onenagaz "Urtebarri barri"... Euren abeskundia amaitu ebenian, agertu zan "Zinko" etzeko atian, barreka-barreka, ta esan eban:

- Mutillak ba... ezkozubez arrapau gauza andirik emoteko moduan; orraitio, gura ba'zendubez, atzo Durango'tik ekarrita ortxe daukoguzan karamelo batzuk emongo geun-kixubez.

- Bai, bai, artukuz bai pozik be.

Karameloen billa "Zinko" harruratu zan bitartian, mutikuak ikotika pozaren pozaz; ¿ noz artu eben, ba, alako saririk gixajuak? Karameluak!!... Urten zan "Zinko" esku bijak bete karameloz, ingi zuri-zurijetan ederto bilduta bakotxa, ta iruna emon eutsiezan mutikoei, barreka-barreka esanik: " Gauza merkiak eztozak onek, ta bakotxari iru emonda be, pozik izango zarie". Ixango etziran ba! Ondo pozik artu eutsiezan!

Estartea bera bitxabalerantz joyazala esaten eben: " Orixe ZINKO lako gixonik, garaunik be etxagok errijan... Olakoxe gixonak gura ñeukezak... Sekuleko "Zinko" dok ori, gero... "Dies" ixatia be merezidu yok."

Onetan, euretaiko batek zabaldu eban karamelo-ingija ta... zer zan a!... barruban marraskillo-masala eukan; bestiak, zu ikusirik, zabaldu ebezan ingijak, eta gustijetan eguan marraskillo-masala... Asi ziran barre-purrustadaka alkarri begira, ta erabagi eben errijan ezeguala "Zinko" baño gixon burletijagorik.

Bitartian, an agiri zan bera, muna-goyenan, mutikoeri begira barreka... Gabonzar gabean jandako marraskilloen masak ingi-txatal zurijetan bilduten egon ei zan luzaro, mutikoei trankart egitiarren.

~~~~~

IX.- PERU MAKUR.

Peru Makur agure gixajua, zarren zarrez ezetarako gauza otzalako, emendik destaña, ottik bekoki illuna, andik agiraka garratza, ta beti gosiak illik, gustiz txarto bixi zan bere seme ta errenagaz, eurak etxeko txakurrari aitari baño jaramon goyago egiten eutsuela.

Ain atsekabez ta ain errukigarri bixi zan aguretxuaren belarrijetara eldu zan bein albista edo izpar au: Erregeri lapurretan egin eutsuela, txingi edo pitxi edor asko ostu eutsuela, ta sari andi bat aginduta eguala, lapurrak nortzuk ziran agertzen ebanarentzat... Peru'k bere kolkorako egin eban: "Araxe juan biar yuat, eta iru edo lau eguneko jan-edana eskuratuko yuat edozelan be, ta gero zuzitu nagijela, gura ba'yoek, ¿ niri zer? ¿zer galduko yuat ba? Ez asko, gaur darabildan biximodua baño erijotza

berbera asko txarragoa eztok-eta."

Esan ta egin, itzi semia ta errana (pozarren onek, aguria etzetik aldendu yake-
nian), artu Errege-uriko bidia, ta bai-yuan txairo ta bizkor gure Peru, bere baserri-
tar jantzi zar ipingitsu nabarraz, Jaunari erreguka, alik ondoen atara egijala arazo
artatik...

Errege ta onen inguruko en aurrera agertu zanian, bere arpegi tximur zimela ta bere
soñeko marroxak ikusi orduko, asi ziran gustijak barre-purrustadaka; batak ifuan:
"; Zer dakar kaiku zar onek ona?". Bestiak: " Au, bere erri koskorreko txinel nagosi-
ja edo-da". Onek: " Gironak, astronomu onek ixarrai begituta-edo igarriko dau, ta ka-
talejo andi bat ekarrijozube!". Arek: " Eskumaldia mundik nora ete-daki gero beronek".

Txoriak mozollua erabilli oi daben lez, inri ta barre erabillen gixajua...

Erregek, orraitio, barreka-barreka esan eutson: " Aitita, jadorerik bai al dozu
artu dozun zeregiña bide onera eruateko?"

- " Bai, jauna - erantzun eban -, emon bekik iru edo lau eguneko epea, ta zer bait
egingo da."

- " Baita emongo yatzu epe ori, ta oraintxe aginduko dot neure jauregiko eskara-
tzeko morroyak jandedan emon dagitxubela."

Juan zan ba Peru Makur eskaratzera, zokondo baten maitxo bat ipiñi eutsoen, eta
morroi batek bazkari ederra eruan eutson; argitu yakon gogua aguriari, ta urdalla on-
do bete ebanian, esan eutson bere buruari, bazkari bat arrapau ebala gogoraturik:

" Bat, orraitik, eskuban yaukuat; onek etxaustak igesi egingo."

Morroia adi-adi ta zurt begira egon yakon zatitxo baten, eta lagunakana eldu za-
nian, zurbil eta arnasa barik azaldu eutsen aguriari entzunikua, ta ikaratu ziran gue-
tijak, eurak ziran ba lapurrak eta.- "; Agure kaiku orrek igarri egin ete-yauskuk ba?
Aparija beste batek eruan dayola, ia zer urteten dan."

Alan egin eben; orduban be aguriak, aparija amaitueran, esan eban: " Bi jausi do-
zak; bijar ta etsi jausiko dozak bestiak be, ta enayyak ain txarto". (Aguriak esakun
onetan janaldijen kontua erabillan)... Morroya juan zan arin bestiakana ta esan eu-
tsen: " Arrayia, mutillak, guriak egin yok, galdubak gaituki; sure ta auxe esan yok
agure demoniño orrek; dana jakik."

Larritu ziran mutillok, eta askenez itundu ziran, aguriari itz egin biar yakola
ta beragaz aitu, ia onian zuzendu al eitekian zoritxarreko arazo a. Urrenatu yakon
ba aguriari morroyen artian buru egiten ebana, ta autortu eutson eurak zirala Errege-
ri ostu eutsoenak, eta gertu egozala atzera emoteko ostu ebana, baña, Jaungoikoarren,
ezegixala salatu, bestelan urkamendira biar ebela-ta...

Peru'k esan eutson ezere bildur ez izateko, ardura txiki-jenik barik lo egiteko,
ezetara be ezebazala agertuko ta... Bijaramonean, Peru'k eruan ebazan Errege-ren au-
rrera txingi edo pitxi gustijak, Errege ta bere ingurukuak aitiarenka isten ebazala.
Ak itandu eutson Peru'ri:

- Eta lapurrak, ; nortzuk dira ba?

- Ezin esan neikijo, jauna; neure itza emon dautset eztodazala agertuko-ta.

- Baña zuzentasunak aginduten dausku gaizkiñak zigortau egin biar direla.

- Egi andija da ori, jauna; baña damututa dagozan ezkerro, osturikua bigurtu daben
ezkerro, Errege gustijen Erregeren parkamena dauke, ta, Ak parkatu ezkerro, berorrek be
parkatu begijoe, jauna.

- Eztago txarto esanda, ta bai por andijaz, aitaita, parkatzen dautset... Crain,
beste gauza bat igarri biar dautset; nire emantia laster sein-egiteko dago, ta esan
eiskuzu mutilla ala neskea ixango dan argitara urteteko dagon seintxua.

Peru'k erantzun eutson Erregiña ikusi biar ebala orretarako; ta areto edo "saloi"

andi zabal baten, lagun-aldra andi baten erdijan, Peru Makur gikajua estu ta larri eguan zer esan ezekijala; baña zer-edo-zer esan biar eban ta, eskatu eutson Erregiña'ri, mesedez ibilli eitela alde batera ta bestera areto artan. Ibilli zan ba, ta Peru'k esan eutson Errege'ri: " Jauna, gauza zalla da igarten... enago ziur; aruntza doyanian, mutilla iruditzen yat; onantzakuan, ostera, neskea..."

Peru'ren zorijonerako, andik iru edo lau egun barru, Erregiñak ume bi egin ebazan, bata neskea ta mutilla bestia. ; Nok adirazo an ixan zan arritasuna? ; Nok azaldu no-raño goratuba ixan zan Peru Makur kaikuaren jakindasuna? Len barre purruztadaka artu eben agure zimela, orain Seneka berbera euren artian agertu bailitzan, lotsa ta itzal aundijaz begiratuten eutsoen.

Larri eguan, baña, gure Baserri, Errege ta enparaubak au ta ori ta bestia igarri egijala-ta asiko yakozala, ta bide onetan laster jausi biar ebala ikusten ebalako... Alantxe. berak uste ixan eban lez asi yakozan, eta Peru'k bere larri-aldijan urteyera polit bat asmau eban: Errege'ri "sermoitxo" bat zuzendu eutson, bertan beste gauza askoren artian iñotsola:

- "Gogoratu egikezube, jauna, nik neurez ezin ixan dodala euki indarrik edo "virtuterik", egin dodazan gauzak egiteko; gogoratu egikezube, Jauna'gandik euki dodala indar ori, eta Jaunak biarrixana danian bakarrik emoten dauala bere eskarra edo grazia, ta ez gixonen jolaserako; ez Josu Gure Jaunak, ez bere jarraille ixan diran santubak egin dabe iñoz miraririk munduaren jolasgarritako; enaz ni santuba, baña ori gora-bera, santuben bidez mirarirjak egin dauzan lez, ni pekatari onen bidez Jainkuak berak egin dau zubek nigan ikusi dozubena; ta orain jolasbidian igarkixunakaz asten ba'gara, Jainkua zirikatzia ixango da, ta pekatu lotsagalduko ori egin baño len, obe ixango da ni neure etzera juatia, berorren baimenaz."

- "Gixona! - erantzun eutson Errege'k -; igarle ona zara, baña etzera sermolari txarragua. Bai, zuzen zagoz. Ederto esanda. Eutsi ba zeure zartzarua ainbat ondoen igaroteko lain, eta zuaz Jainkuaz."

Au esanaz batera, Errege'k zizkukada urria emon eutson... Rigurtu zan aguria baserri-rrira, ta seme, erran, loba, lengusu, ta laugarren edo boskarren mallako senide gustijak, txiki ta andi, danak alkarren leyan, berari eder-egiten eutsoela (zizkukada urriaren "millagruak"), estula baño zarrago egin arte, ederto bixi zan Peru Makur agure zolija. (Azkena)

~~~~~

X.- ZIÑALDARI ARTEZA.-

Udagoyeneko arratzalde epel epela da... Baserri-etxe bateko atarte-aurrian, suzoko emakumiak batuta dagoz, bata galtzetagiñan, bestia baba-urkultzen, au bere gixonaren prakai ipingi bat ezarten, ori galtza zarren batzuk "errepasetan", beste bat etxe-ondoko "pozotxuan" tresnak garbitzen... Danak darabille esku-artian zeregiña; iñor eztago alper, baña iñor be ez ixillik.

Ego-axia dabil, eta oi dan lez, gustiz urduri dagoz emakumetruok, iñoz baño barritxubago, beti barritxubak ixan-arren... Estakigu zetatik ez zelan (jakizu!), euren artian asarria sortu da, ta alkarri destañaka asi dira, gustijen aurrera iñun diranak ataraten dabezala:

- A bestelako zera! Ik eure modukuak gariala danok pentzauko don.
- Enagin asko zirikatu; asten ba'non asi ba, atarako daunedaz eskutuban daukonazatrapuzar gustijak eta.
- ; Ni...ri? Geldi-geldi gero! Lotsiaren izpirik ba'eukona, ondo ixillik egon biar euken.
- Ik eztakin lotsia zer dan be, ta ; neu ixillik? ez orixe! (JARRAITZEKO)

- Ezaz ixilduko, ez; i beti ixango az betikua; ire onduan ezin bixi leitekori ifior be ta, geizto ori...

- ; Ni geiztoa? Ia beste bein osain!...

- Geiztua, bai, barriro be esango yonat, azalako. Gixona be jo egiten don ta.

- Aitiaren! Au da emakumiaren lotsabakua! ; Gixona joten dodala?

- Bai, bai, joten don, egia don.

- Ezton!, ta laster guzurtauko aut, gonerre peste ori.

Jagiten da bixi-bixi, altsuan daukozan gauzak lurrera bota ta artzeko asti barik, eta inguruban olgetan dabillan mutiko bati deituta: "Purtoso, ator ona polit ori, ; errekadu bat egingo daustak? Neuk sarija emonguat. Juadi etxe-osteko solora; antxe yabik gure Praisku biarrian, eta esayok datorrala arin-arin ona, neuk esan dodala-ta.

Andik lastertxu agertzen da Praisku etxe-alboko orma-ganian, eta bai-diño:

- ; Ze denganiño biar daustazube, barritzuok alakuok?

- Ara, Praisku; esaiskuzu ementxe argi ta garbi: ; Nik iñoz jo zaitut?

- ; Iñcz bakarrik? Bai bein baño sarrijago be, arrayorrek!

Entzuten egozan gustijak, barre-santsoka estandak egin biar ebezan... Gau atan, "seguru be", Praiskuk ez ei eban otzik ixan bizkar-aldian.

~~~~~

Una opinión sobre "KIRIKIÑO": " Hombre bueno, si los hay, humilde, callado, que a nadie era capaz de despreciar, que sólo al dinero y al rico sabía fruncir el entrecejo. Aunque su libro se vendió por miles, no percibió por él una peseta, ni la pidió...

Su libro rezuma el humor, la sal y la salud espiritual de su raza. Y es que Kirikiño supo llegar a las entrañas del pueblo. Nunca hasta ahora de vio a los vascos acuciados de aquella manera por las ganas de leer un libro." (E. de Aranzadi)

En su prólogo a "ABARRAK", el mismo Kirikiño expuso su intención al publicar estos sabrosos cuentos: "... Egurginán sartu naz ni gure euzkera ederraren cyanian. Pertan ain ugari dagozan zugatz enbor-lodidunak eta euren besanga ta adar andijak ebagi ta gertau ta ekartia ixango zan nire atsegiñik andijena; baño ezin, orretarako biarrak dira ba beso sendua ta azkora andi zorrotza. Nire besua ta azkorea, barriz, bata makr la ta bestia zorbartzik bakua dira.

Lan ori eziñik, zerbait orraitioño egin gura ta, egur meiari, abarrari, ekin dautsot eta besarkada auxe gertau ta ekarri dot. Al ixan dodana.

Egur me au be zetarako edo atarako bai-da. Su andija egiteko, egur lodija izetuteko, lenengo abarrari ezarten yako sua, ta onegaz ari gero.

Irakurgaitxu oneik be gogo askotan sortu leye euzkeraz irakurteko zaletasuna. Trikiyak, meiak, arin-ariñak, errazak, barru gitxidunak, geyenak barre batzuk eragitekuak ixanik, euzkeraz irakurten bape zalia eztanak onakoxiak atsegiñez artu leiz, ta curok, abarrak lez, bere goguan sua biztu.

Euzkera ziatzaren zalia ba'zara, urrian sarri musturra okertuko dozu irakurgaitxu oneitan aurkituko dozuzan erderatiko itz ugarijak ikusita; baño gogoratu eikesu eurok eztirala idatzi eun urte geruagoko euzkeldunentzako, ezta gaur euzkora ziatz-ziatza ta erdel-antz apur bat daben itz bakua jakin eta erabilli oi daben euzkeldun banakarentzako bakarrik be. Ez, eurok idatzi dira gaurko euzkeldun geyenak dakijen euzkeraz, geyenak irakurri ta ulertu al dagijen euzkeraz.

... Irakurgaitxu oneik geyenak jazorikusk dira; batzuk antxiñakuek, nik neure aitari entzunak, eta berak bere aitari; beste batzuk neuk batu dodaz or-emen neure aldijan; beste batzuk neuk asmauta be bai-dira, gustitara...

Ojalá que, con motivo del primer centenario de su nacimiento, se vuelvan a publicar sus "Abarrak" y "Bigarren Abarrak"! ; Qué mejor homenaje al buen "Kirikiño" y más valiososervicio a los lectores de euskera, sobre todo del dialecto vizcaíno?.

JUAN ANTONIO DE MOGUEL (Eibar, 1745 - Marquina, 1804) Hijo de un médico, oriundo

Vida y obra: Hijo de un médico, oriundo de la Rioja, párroco de Marquina-Jemein, "uño de los sacerdotes más celosos, laboriosos, doctos, catitativos y ajustados de Bizcaya" (Añibarro). Murió sumamente pobre. "como buen soldado de Jesús, ejerciendo el ministerio de cura párroco, contagiado de resultas de asistir a unos apestados"(Idem) Hombre culto, relacionado con ilustres personajes de su época (Astarloa, Añibarro, J.Bta. Aguirre, Vargas Ponce y el ilustre viajero prusiano Guillermo de Humboldt).

La teoría que le ha movido a escribir su preciosa obra "PERU ABARKA" es la de que los aldeanos son los verdaderos maestros y doctores del Euskera. Oigámosle de boca de Maisu Juan (dirigiéndose a Peru):" ... Gauza batek ik ratuten nau zugan: zein ederto euskera berba egiten dozun, eskolarik euki baga. Nik ezin dot, irakurlante andija izanda bere. Bati baño geijagori entzun deutsat, BASERRITARREMAN DAGUALA EUSKERA GARBIJA; Gaztelan izan garianok eta uri barrubetakuok, erdera askogaz nastetan dogula euskeria..."

Moguel puede ser considerado como el iniciador del cultivo literario del dialecto vizcaino (aunque tiene también algunas obras en guipuzcoano). Escribe como se habla (o hablaba) en Marquina, incluso con sus fonetismos locales... "Peru Abarka" está considerado como una de las cumbres de la literatura vasca. Libro amenísimo que se lee con indecible gusto... Y el lenguaje, con sus ironías, léxico abundoso, giros, expresiones saladas, refranes, etc., trata de reflejar la lengua del euskaldun neto...

Además, su libro tiene el gran valor de habernos conservado la descripción de las diversas actividades del caserío vasco, muchas de ellas hoy olvidadas (el cultivo del lino, las ferrerías...), así como muchísimos refranes y modismos.

.- DIALOGO PRIMERO ENTRE EL INCULTO VASCONGADO Y BARBERO MAISU JUAN Y EL CULTO CASERO PERU.- Se da principio al diálogo en una venta, donde se encontraron casualmente:

PERU : Jaungoikuak egun onak emon daijozala.

MAISU JUAN: Bai zuri bere, adiskidia.

P.: ¿Berori baizen Jaun apaindu batek oñak imini ardantetxe onetan? Toki au gizon baldres, zantar, aziera txarrekuentzat obia da, berori languentzat baño. Ez naz ni Jauna; abarkak oñetan txapel bat buruban, gerrestuba gorputzian: au da nire apainduri-guztija; baño etxagun, ^{izen} ~~begiratu~~ onaren zalia nazan aldeti, ez oi naz sartu ardantegietan nora ezian, premiñaz, ta ezin bestez baño, ez jakolako etxagun begiratu bati ondoregiten buruba bat egitia gizon ospetsu, burrukari, ondatzaille, alper ta baldanakaz. Ez nau oraingioño iñok ikusi ardaak igarota, gatx eginda, zabuka oñak lokaturik, ez miña motelduta, ez begijak lausotuta, asko legez euren osasun, ondasun eta arimen kaltian. Bein baño geijagotan izan naz neure erriko Buru edo Piel, ta darda gañian erabilli daruadaz salduten badabe debekauta daguan orduban. Ez deust ezek gorrotò ta iguin geijago emoten, nekezale edan-sarri ta ardao-zaleegijak baño. Zer esan nei, bada, berori emen ikusita? Aserratuko ezpalitxakio, jakin gura neuke nor dan, ta zer ekarri daben onera.

M.J.: Adiskidia: imini egizu txapela buruban, ta esango deustut nor nesan. Naz, bada, oraingio igaro dozun erriko Barberuba, ta deitu nabee gaiso bategana. Pagau deuste visitako errial zidarra; baño ain dollorrak izan dira, zein da ez deusten atera trago bat, alan sartu naz emen kuartillu bat atera, eta zerbait jatera, bada urrin egiten jat neure etzia, barurik biurtuteko.

P.: Nik uste neban bene-benetako andikiren bategaz verba egiten nebala, agaiti ner-guan txapela buruti kenduta, lotsa nintzala verba egiten. Jakin bazeu lenengoti Barberu txar bat baño etziniala, ez nintzan Jaunka zugaz egongo, ez da bere buru utsian. Eta Barberu errukarri bat, ta iñoren gatxaz vizi dana; gaisorik ezpadabil zer jan ez daukana, ain arro ta apaindu? Ainbeste soñeko bitxidunez, eta ori astegun buru zuri-jan bidez zabiltzala?

M.J.: Adiskidia, egizu verba modu ohian; zuk ezdakazu zer dan Barberu izatia; lengo Barberu txarrak ibilli oi zirian deshonetan euren ipizijo onrauba; batuten zirian tabernetan ta nun nai; gitxi esudijau, ta gero, ill edo bizi, errezeta bat egin, botakako asko artu eragin erremienta txarrak euki, ta barriketa batzuk nekezalialai esan-

PERU ABARKA (aurreko orritik dator)

... erremienta txakrak euki, ta barriketa batzuk nekezalial esanda, trago galantak ezarrita, Mediku jakitun batek baño pama geijago euki eruen. Baña gaur Medikuben pare gara. Asko aurreratatu da Cirugijan. Ni egon naz Madrilgo ospitalian urte bijan, Asko ikusi dot; ta asko dakusanak, asko ikasi darua. Ostera bere dirautsut: ¿zer dala uste dozu Barberuba?

Peru: Barberuba barberu, ta mozolua mozolo. ¿Mozolua baño nun dago egazti edertuago jantzirik? Baña ez dau iñoz mozolo izateti urten... Soñoko apaindubak es deutsa gaisuari osasuna emongo. Biajon dagijala nire erriko Barberubak. Bere bideko jantzi ja da txano gorri bat, ta bere ganian txapel eskerge berrogei urte eukiko ditubana. Eztabil zu legez basatzarik basatza oñetako meiakaz, ta bai zaldi, berak beste urte ditubanian. Egija da, nun nai topetan dabela bazkari ta aparija. Gustijak asko gura deutsee bere lautasunagaiti, ta jaten dau edozein gauza baserrijetan. Autor deussut, ardao zaletxuba dala, buruba ta barruba berotu daruazala larregi, ta ori eria dan guztijan. Baña katubagaz zutinuk zuzen egon ezin danian, topetan ditubala zanak, ta eskutur sendo ta ikara bagiaz ateratan deutsalala ederto odola gaisuari. Au zelan dan ez dakit, alan dala bai.

M. Juan: Orra nik dinodana: orrelango Barberu perdulariyo molde bagaak galduten deutsalala pama guztija Barberutziari. Eta ¿ze kulpa daukee beste gure opizijokuak zure erriko Barberu baldresa, ardaora emona ta astaki bat bada? Aztuko jakon gaztetan ikasi eban apurra.

Peru: Eztau berak orrelangorik uste, ta ori esango bazeunskiyo berari, entzungo zendukez entzuteko onak...

(Empieza a comer Maisu Juan y dícele Peru)

Peru: Maisuba, bedeinkatu daigun maija, nibe etxian ta baserrikoen artian beti jan aurreti alan egin oi da, baita jan ostian bere eskerrak emon Jangoikuari, zeñen eskubetati jatorkuzan on guztijak.

M.J.: Ni baño obiak zaree; ez dot nik mairik iñoz bedeinkatu.

Peru: ¿Zer diñozu? ¿Nun azi zara? Bedeinkatu egizu, bada, gaur esan eztaiguben kris-tiñau gaistubak garijala.

M.J.: Baña ez dakit zelan egin; ta egizu zeuk.

Peru: Zagoz izillik. ¿Zer esango litzake, entzungo balitz baserritar batek bedeinkatuten dabela maija ez jakinarren Barberu ain apaindu ta Madrilen urtiak egin ditubanak? Eskolauba zara; erabili ta irakurri dituzu liburu asko, ta ¿zelan ikasi ez dozu?

M.J.: Peru, ez naizu lotsatu, ta erreza egizu zer edo zer agin artian, ta erantzungo dot nik bere al dodana, igarriko ez deuskuben moduban nok bedeinkatuten daben maija.

Peru: Aurra bada: Asten naz: "Aitiaren ta Semiaren ta Espiritu Santubaren izenian: Neure Jauna ta Jainkua, gure itxadote guztia zuzen dago, ta emoten dozu bere denporan jaateko biar doguna. Zeure eskuba zabaldu, ta guztiok bedeinkatu gagizuz. Aita guria Zerubetan zagozana... (Reza)

M. J.: Ez dakit nik euskeraz Aita gurerik, ta erantzungo dot erdera.

Peru: Maisu Juan: ¿etzara ori esaten lotsa? ¿Noz aztu jatzuz txakitan guraso edo Eskola Maisubak irakatsi eutsuzan eskaari Elexiak artuta daukazanak, ta Kristo berberak irakatsi eban Aita guria? ¿Eskonduba zara? ¿Boozu umerik?

M. J.: Ezkonduba naz, ta baditut iru ume; baño amak dauka dotrinia irakasteko duria. Ez da ori nire opizijua. Ez eban Jesu Kristok euskerarik berba egin.

Peru: Ederto. Ezda zure erdera mordolluan bere. Baña nork nai jakin biar dau Aita guria bere amaren sabeleti ikasi eban berbeetan. Zuri jaotzu, Amari baño geijago, unian gauza on guztijak irakastia. Baña ez da orain berba egiteko denporia, ta gakijozan aurrera: "Doe guztien emolia ta gure Jauna, zure eskutik guk artu ta jan biar dogun guztia, zuk bedeinkatu egizu. Jesu Kristo zure Semia gaiti, ta bere izenian. Aita, Semie ta Espiritu Santubak guztiok bedeinkatu gagizala, ta Zeruko bere maira eruan gaitzala. Alan izan dedilla."

PERU ABARKA:

(Peru da a M. Juan la lista de palabras vascas para designar las diversas partes del cerdo).Y acaba así su lista:

PERU: ¿Naozu geijago? Aztuten jatan korotza, aztuteko obia bada bere.

Maisu Juan: Ez neban sinistuko baserritar batek jakin leijala ainbeste izen, ta euskaria zala ain aberatsa bere berbeetan. Nik ezin artu neiz buruz izen guzti orreek illa betian bere. Iminiko ditut paperian, erakusteko beste nire ipizijokuai.

Peru: Ordu onian; ta esango deustsudaz bein banaan. Txarriak berak, ain ezaña izanik, daukaz izen asko. Batzuk esaten dautsee, lauoñekua; bestiak belarluzia, beste batzuk ganau zurdaduna; leku askotan ganadubaltza; ez ain ondo, bada asko dira zuriak bere; badira urdi esaten deutseenak. Lau oñekuak batzuk dira ordotsak, bestiak aardijak; edo arrak eta emiak. Gurasotzat artuten dirianai edo aitatuteko, deituten jakee apua, ta parkaziñua eskatu baga, ezin emon deutsee nekezale prestubak onelango izenik. Inoz erosi gura badozu lauoñeko etxian aztekorik, begiratu ondo belarri ta bizkarrari. Belarri luze, apal ta makalak ditubana, ta bizkargora, edo jasua dabena, gizendu ta aziko da tint. Maisuba, ona etorri garian ezkeru, zabaldu biar da ziskuba ta emon zerbait, epailla ta batu dirianak ardaua edan dagijen. Pitxar bete biarko dabee gitxienez, ta zerbait gejago, guztiok edango badogu. Alan oi da; ta zuk ain apainduba egon ezkeru, eztozu prestubez, dollor, zikotza zeken ta zisku-estutzat zeure burua agertu biar.

M. J.: Ondo dinozu, ta errazoa da neuk ekartia konbita. Baña eurak bere prijidu daigubela gibela, edo erre kuzurrinak ta solomo zati bat.

Peru: Ezin inori aitatu ginaijo orrelangorik, eurak aurreratuten ezpadira; esango leukee lotsabaga ta dongaro azijak gariala; belutuko bere litxakegu etxerako.

M. J.: Orre lauoñeko bati emon jakon paguba, urte betian erregaluban eukita.

Peru: Ondo dinozu, ta orain jatort gogora gatzetan ikasi neban asko esan gura dabean ipuin au: (AZERIA TA TXARRIA)

Eldu zan korta batera azeri bat, ta topau eban an belarluzi edo txarri gizen ta mardua. Esa-entsan onek: ¿Zer darabilk emen, lapur zital orrek? Iri guztiak deubee gorroto. Eizaan dabiltzanak, erusten ditubazalako eurak ill gura jituben eperrak. Gurago juek ilako bat, sei eper baño, egiten ditubazan kaltiak gaiti. Etxeetan ezin ikusi abee, olluak atrapetan ditubazalako. Txakurrak urrinetik igarten jeutseek, botaten duan atsaz, urrian abillela. Asko ostu ta beti argal, beste lapurrak lege. Ase ollakiz, bildotskiz ta eperkiz, ta beti aragi txarra egiten duala. Illten baabe bere, ezabe ezertarako gura. ¿Ez dakusk barriz nire bizitza ona? Jan ta lo, ta nozbait urten ibiltera. Jatort neskattillia zukubaz, arta garaubaz ta kastañakaz. Sabelpian ta lepo ganian niri igorsten oi dabill, ta bere poza da, nik ondo jaatia, gizen egitia; ta egun baten jan gura ezpadot, illunduten jako biotza, ta dino negarrez lege: "Jangarzututa da gure lauoñekua", ta jabilt eregau ta palagetan, jan eragiteko.

Esa-entsan azeriak: "Ah, tontotzarra! Lo egik; gizendu adi. Maite jitubek ire odoloste, lukainka, gibel, bare, solomo, ta duan guztia. Ire urdai gozatubak urte guztian egon biarko jok egozten, kuzurrin ta solomuak sutan erreten. Jaterranian epaillia, ta iru edo lau gizonen oratuta, sartuten deubanian ganibeta samati erraijetarño, irrinzaka aguanian oñei ezin eraginda, esango dok: " O azeri zorionekua, eta zerbait dontsubagua azan ni baño! Orre zetara jo dabean nire jan, lo ta bizitza onak."

N. B.: Entre otras riquezas de "Peru Abarka", está la lista de refranes que trae:

- Erremitterijaren etxian, zotza burduntzi
- Azeri zarrak allia luze; bere legekuak bestiak uste.
- Goiz jagija, goiz gose; belu jagija, loz ase.
- Zulo bakoxtari, laakua.
- Aziak, beria kirtena; ta aritxak, bere erikua ospala.
- Otsuak otsuari gatzik ez, ta lapurrari lapurrak laztan.
- Ardao gozuak lau begi ta oñik ez.
- Zu beti ero; otz eztana bero.
- Marija gurija gorubetan; biar ez dan ordubetan.
- Azeri zaarrari ulia juan, baña antza ez.

DOMINGO DE AGUIRRE Y BADIOLA: (Ondárroa, 1864 - Zumaya, 1920) Aunque escribió también otras obras (poesías, artículos, cuentos, etc), D. Aguirre es conocido y admirado por sus tres novelas: 1) AUNAMENDIKO LOREA, escrita en vizcaíno, novela histórica sobre el Cristianismo en Euskalèrria en el s. VII; 2) KRESALA, también en vizcaíno, sobre su Ondárroa natal ("Arranondo"); 3) GAROA, en guipuzcoano, sobre la vida del "baserri-tarra"... "Todos están de acuerdo en considerar a KRESALA y GAROA como las obras maestras de D. Aguirre. Algunos consideran incluso a KRESALA como superior a GAROA por más de un aspecto. Es más recio, más vivo, más real. El ambiente pintoresco de nuestros pueblos pesqueros, sus costumbres, sus motes, su lenguaje y diálogo, todo está fotográficamente captado. Los personajes y tipos de KRESALA están arrancados a la realidad. Hay relatos emocionantes, como el del naufragio "Kitolis"... " (L. Villasante)

K I T O L I S

" Gizon txiki polit makur bat zan au, bere sorbaldetan larogeta bi urte andi jasoten situan gizona... Itxasorako geuza etzala gelditu zan ezkerotik, egunero entzuten eban mezatxu bat, egunero izaten zan illuntzeko errosarioan; gaixoren bati Jauna eruan bear yakonean, an joango zan Kitolis, argi bategaz; Jaunaren aurretik elizjiran ibilli bear zanean, an urtengo eban Jaun estalkiaren makilla bat jasoten; elizkizun guztietan, an egongo zan Kitolis alkate-aulkiaren atzean, belauniko.

Erritar danak gura eutsien: ain zan bera zintzoa, apala, baketsua ta mendu onekoa.

- " Ni ez naz izan, Peru ta Mikol legez, urandiko arraña - asi zan esaten beren aterpeko lagunai -. Toleta baño andiago enintzala, bederatzi urte neukazanean, eruan ninduan lenengo neure aitak mazira: neguko izotzak gogortu eustazan azurrak, orekan; udako eguzki beroak baltzitu eustan azala; besigu ta atun tatoakaz azi ta loditu ninduen; ni be, Mikol'en antzera, itxasoan bizi izan naz legorrean baizen geiago; baño ontzi andietan ez naz egundo ibilli ta Kantauriko uretatik eztot urten, nai ta naitzean edo "arribadaren" baten izan ezik. Alan be, naikoa neke igaro dot itxas orretan...

" Iru aldiz egin dot tirabira. Lenengoan, Arno atzean, besigutan gengoazala; bigarreanean, aortxe erriko sarreran; ta bietan berialaxe artu genduezan erritar lagunak. Baña irugarrena!, itzala ta ikaragarrikkoa izan zan irugarren ori. Ain zuzen, ibaian zear kanporuntz giñoiazanean, uragea edo erramua zala ta etzala, beste txalopa batekoakaz aserratu giñan; deadarka, zarataka ta arrokerizko berbak alkarri esanaz urten genduan ur-zelaira, ta iñori etxakon gogoratu Antigua'ko Amari beti esaten yakon Agur edo Salbea esatea.

" Gabon aurrettoa zan. Ba-gagoz, ba-gagoz illunabarrean potin txiki baten lau laguntxu, berdeletan, Orio-ko aurrean. Bakarrik gelditu giñanian a, berandu be bazalata, otz be be-goala-ta, arrain pizka bat be ba-geukala-ta... asi giñan etxeruntz. "Terraltxo" egoan, legorretik datorren aizea. Jaso genduan triketa, ta ba-getozan kezka barik, atzekoak eskuak besapean berotaten zituan bitartean, eskota tosta bati lotuta genkarrela... ta, alako baten, brast, joten gaitu aize bunbada gogor batek, eta dsaut danok itxasora, txalopa barruko arrain, otzara, soka ta tresna guztiakaz batera ta nastéan. Alan be urten genduan urazpitik, or batak ta emen besteak, danok otzak ikaraz; ingurati giñan, igarian, popaz-gora egoan txalopara, ta itandu geuntsen alkarri: "Gizonak, zer izan da au?". Baña iñok erantzun bearrik ez egoan, guztiok genkian-ta. Ardurabagekeritzu bat, ustekida gelegia. Zeñi, baño, otuko yakon alango-rik, itxasoa bare-bare ba'egoan?...

"Egundo alango negargarririk iñok eztan ikusi. Gure artean etzan iñor, ta antxe egon bearko genduan ur gañean, goizerarte. Goizerarte! Ta oraindiño, geienez be, etziran seirak izango!... Otzak eta bildurrak geunkazan, ta amabi, amairu edo amalau orduan egon bear alantxe! Ta gañera, goizean iñor etorriko yakun ez jakin!... "Ia, mutillak, - esan euskun atzekoak, gu pitin bat azkortuteagaitik - eskeñi daiogun Antigua'ko Amari, danok oñtozik eta erramuak lepoan ditugula bere elizatzora joatea, emendik onean urtetan ba'dogu, ta asi gaitean orain errosarioa esaten"... Ipiñi neban neuk Ikomes (Nikomedes) neure amabi urteko seme ederra, killa gañean auspez, ta asi giñan arrenetan... Jaungoikoak ba-daki guk zenbat arren egin genduan. (Jarraitzek

D. AGIRRE (KRESALA : "Kitolis") (aurreko orritik dator)

...Errosarioaz ostean, zeruko done guztiai "Aita gurea" ta "Agur Maria" ta milla biotzeko eskari luze ta labur egin geuntsezan, alde batera ta bestera geure gorputz minberatua biratuteko utsunetxu batzuk artuaz...

Onetan gengoza, amarrak aldean, aizeak ekarren indarrean ta txalopearen zabunetan igarri genduan itxasoak irakin bear ebala ta gure urrean ebillela eriotzea. Illun egoan, belarrietara etorkigun aizearen txistuari destañezkoa meritxon; Getaria'ko ta Zumaia'ko itxas-argiak agiri ziran lurrean, ta niri, illen argiak iruditu yatazan. Geu gengoza ilten osasun guztiagaz!...

- "Ze ordu ete da?" - itandu euskun Matxin zarrak, eriotzondoko soñuagaz.

- "Amarretatik amaiketara" -, esan geuntsan. Ta berak, oraindiño bellarrietan daukadan esateko erarik illunenagaz: "Zein luzea dan gaba! - jarraitu eban - zein luzea! Nik ezin neike irau, laster amaitu bear dot, eta zuek ikusten ba'dozue gurekorik..."

Ez eban geiago esateko astirik izan, bada olatuaren bultzada batek kendu euskun enaetik albotik. Orratiño ekarri genduan atzera ta esondu geuntsan oratu eiola gogor karelari; baña ezertaraño ez eukan adorerik; eta aotik bitsa eriola, "damu dot, Jauna, damu dot, Jauna" esanaz, an joan zan ondora...

Itxasoa geroago ta andiagoa etorren; olatuak, geroago ta indartsuagoak; geroago ta nekatuagoak gengoza gu. Neke gitxiagoko egoera bat billatu naian, ain laster ipinten genduan gorputzaren astuntasuna esku baten gañean, ain laster bestearenean, orain igoten genduan killa gañera, orain karekera jatsi, gañean ezin egonda... Gau luzia zala esan eban Matxin'ek. Bai, ondo luzea! Ta zer ete da betikotasuna, samietan egon ezkerer?...

Neure semetxua, neure Ikosmetxu, otzikara andiak artu eban, ta negar muxinga, inkesaka ta zotiñez, "aita" bai "aita" asi yatan deiezka ta deiezka. Axe errukigarritasuna! Aitak ezin ezer egin bere seme kutunaren alde, biotzeko negar gorria baño besterik; aitak ezin goiza ta laguntasuna erakarri, bere bizitzea emonda be...

Etsi genduan, ezkiñan kuzarorako. Jo genduzan beste baga batek burutik bera, kendu euskun txalopea esku artetik, eta aldebanatu giñan irurok barrero. Urpetik azalera urten nebanean, asi nintzan igarian semearen billa. Ez neukan orduantxe indar askorik eta arrokeri andirik bez! Idoro neban semea, ta txaloparaño eruan be bai, eta esan neutsan txalopeari gogotik eutsi eiola; baña alperrik. "Ezin, aita - siñean - ezin!"... Artu neban erduan neure bularraren ondora, potiñaren ta neure gorputzaren bitartean ipiñi neban, ta bere soñari ta potiñari alegiñakaz elduten gelditu nintzan.

Isillik gengoza danak, bildurgarrizko ixiltasunean. "Ikomestxu, ondo zagoz? - deitu neutsan andik apur batera -; Ikosmestxu, ondo zagoz?"... Ez eustan ezer erantzun. Zelan, ba, ilda egoan-ta!"

Negar malko lodia erion Kitolis'i bere arrigarritzko jazoerea malla onetaraño eldu yakonean, ta entzuten egozanak be ez eben urriñean negarra.

"Nik eztakit ze ordu inguru izango zan - jarraitu eban - , beste olatu batek txalopea ta semea besartetik kendu eustazanean; eztakit zelan oratu neutsan ostera be txalopeari; eztakit zelan egon nintzan goizeko zazpi ta erdietan Getari'ko potin batek artu genduzan arteraño. Azkenerako, sena ta konorta galdu yakuzan, taket batzuk giñan atzekoa ta ni, zoraturik gengoza, zer egiten genduan ez genkiala eutsiten geuntsan txalopeari, lapeak atxari baño gogorrako, atzamarretatik odola erioquila..."

Gaixorik egon nintzan gero ia illabetean, ta sendatu nintzanerako... itxasora barrero. Baña ez geiago Agur edo Salbea esan barik."

Isil aldi bat egin ondorean, Kitolis'i biotzeko naigabea kentzearren, asi ziran aterpeko gazteak eresian, ta etziran geiago isildu euren lan guztia amaitu arte."

.....

"KRESALA dogu euskeraz egin danik hobelarrik onenetakua. Gaia, tartea, pasorteak, bizitasuna, gatzia, errealitatea... Zer geiago eskatu geinke nobela bategandik? Indafa dauka, bai, nobela bazela, ta bai izkuntzaren aldetik" (Jaun San Martin).

VIII.- ARRAIN SALTZALLEAK

" Arraña polito ekarren-eta, potiñak errira sartu ziraneko, an egozan nasa gañean emakumeak... Euren egitekoa da, Arranando'n beintzat, arraña txalopetatik atara, garbitu ta gazitutea, txikia bada (sardiña ta antxobea). Andia danean, (besigu, legatz, edo atuna, batez be) saltokira eruatea dabie asko, bada txalopa guztiak dakarren arraña batera saltzen yakue mandazañai. Emakumeai yagoke, gañera, erdal-errietara bialtzeko lantegiak erosi daren arraña criotan erre ta upeltxutan tolostutea.

Ta, azkenez, euren egitekoa da, errian ta inguruetan jateko bear dana, kalerik kale le saltzea.

Iru eratako saltzalleak ezagutzen ditut: txalopa jaubien amazteak, emakume ixil ta onak geienetan; potintxuak dakarren arrain txikia, erre edo egosi barik luzaroan euki ezin dan arraña, errian bertan kalerik kale saldu darenak; eta besteai erositako auzoetako errietara al dan neurria arrain mueta guztia eruatzen dabena: "astodunak" diritxue azkenengui, astoakaz doiazalako arririk erri...

Astodunak ziran TRAMANA ta BRIX, edo obeto esateko, asto jabeak, bada errietara alogerekoak bialdu oi zituen; langilleak baak eta biatz onekoak, baña ezagutu ziranetik bata bestearen arerikoak edo areriko legez bizi ziranak, eztena baño min zeli ta zorrotzagokoak, ara jatorken zatarkeria edozeñi esan bear eutsienak, alkar ikusi orduko beti erriertan ziarduenak, atzamarkarako beti prest egozanak. Eurak ziran emakume agirikari guztien buru ta nagusi; agirika egitea zan euren p za; nasan batuten zirenen artean gogarrenak eta gaiztoenak izatea euren arrotasuna. Orain bat eta gero bestea esan arren, ez eutsien ardura; guzurretan iñok artuagaitik etziran lotsatuten, bada deadar andiena egiten ebanak edo atzamarririk sendoenak eukazanak irabazi oi eban auzia. Ta deadar, garraixi txillioak egiten, orretantxe ziran, ba, eurak mutillak... edo emakumeak! Utsa bear eban izaten ebien aserratzeko ta, aserre egozanean, entzutekoak izaten ziran euren destañezko esanak... edo ez entzutekoak; ikusgarria euren garputz, buru ta eskuen eragin aukerazkoa.

Aitatu dogun egun onetan be, ezerez bategaitik asi ziran, ta Jaungoikoak daki zelan amaitu eben aserraldia, eztarriak itxi ta zer-esanak eta indarrak amaitu yakoezanean... Otzarakada bat atunegaz etorrela, nasa gañean egozan emakumien artetik igarritan, bultzada bat emon eutsan otzara orregaz Brix'ek Tramana'ri, uste bage edo naito, ori ezta kigu, bada era bietara gertau zeikean. Tramana'k, burua biurturik, ikusi eban bere areriko ta asi yakan:

- Nor da berau, ainbeste leku bear dabena? Erregiña dalakcan birau natxako, ta Brix sorgiña baño ezta.

Tramana'ren esan garratza entzun orduko, itxi eban Brix'ek lurrean bere otzarea, ipiñi zituan esku biak gerrian, ta inguruetakoi begira, buruari eragiñaz, esan eban:

- "Ara, ara oin be zelan asten dan kaskametz, zikin, ordi ori." Ta, arerikoari ausar ditsu arpegia emonda, jarraitu eban:

- Entzuizu. Traman zabala, atzo popandia, zein sorgintsutan ikusi nozu neu? Zeu izan go ziñan sorgintsuan zu. Baña orditurik, eta ezenduzan ezagutuko zeugaz ebiltzanak be zuk.

- Ordituta neu? Zegaz, gero, ordituta? Zeuri atzo amantalpetik kalean jausi yatzun bonbillekoagaz?

- Eee? Zeeer? Neuri bonbilla jausi yatala atzo kalean? Guzurra diñozu, sasakil, zatar, txarri, urde, zorritsu, lotsabage orrek.

- Min emoten deutsu egiak, min? Alperrik ukatuko dozu, ba, Marikontze'k be ikusi zenduan eta.

- Marikontze eskallu, txatxala, ezkel, petralabi ta zuri, bicri, arpegiko narrua kenduko deutsuet nik, neure atzamarrakaz, lodia daukazue baña.

- Zeeek? Ja-jaiiii! Etzaita aztu, gero, buruan zorririk ezpa-daukazu, neuk lenago bartzak (ligarrak) ausi neutsuzalak dala.

- Zeuk bartzak kendu neuri? Eztago toki txarrean. Nire buruan eztago bartzik. Buru garbi daukat nik, Tramana; zuk, zital zikin orrek, egundo zeure bizian euki eztozun

D. AGUIRRE: "Arrain saltzalleak"

...bestean garbi.

- Zegaz garbituta? Txanton Kaiua netik zerotiazun patarragaz? Ob... egingo zenduan begietako makarrok be garbitu ba zenduz.

- Txanton metetik patarra ba neroian, ondo neroian: neuretik, ez zuk lez iñoren lepotik...

- Ja-jaiiii! Len eztozu, ba, esan ez eroiazula?

- Len ta orain, ta beti, neuria egia, neuriaa...

- Uuutik, mielga ustel gosekilla! Zuaz nire aurretik, bestela...

- Bestela zer? Neu jango naz, nai dotanean, zu lango emakume baldar, koipetsu, zetakaz beteriko bat neure aurrean ez ikusteagaitik...

Etzan onenbestegaz amaitu Brix ta Tramana ren arteko ekiñaldia: aldendu ziran alkarregandik, jardunean; baña billatu eben barrero alkar bi, iru ta lau biderreraño, ta an izan ziran angoak azkenerako bata bestaeri oratu eutsienean....

Askok usteko dau zatarkeri geiegi ipinten ditudala emen: izan leiteke; baña Brix-ek eta Tramana k esandakoen laurenik ezta ipiñi; ta alan be, erritar gizonak euren txalopetako arazo ta zeregifetan, ezeri jaramonik egin бага jarraitu eben. Betikoa zan ta! Beste batzuk izan ba ziran, baña Tramana ta Brix... Bai...

Saldñ ziran arrañak. Astodunak erosi zituen zatitxu batzuk; mandazañak geitxuagos; lantegietarako gelditu ziran enparauak. Maneau zituen bakotzak bereak; astodunak ipiñi zituen eurenak asto bakotxean otzara biñaka, ta "arre" azkar, "arre", asko ibilli bear ebien-ta.

Arranondo ko astodunak entzute andikoak dira. Astorñk bizkorrenak baizen bizkor, oñez beti ordu luzietako bidean, naiz uda ta naiz negu, geienetan gabaz, iñoren bilburrik bage, ain laster Arrate ko, Izar ko, Gardotza ko edo Antigua ko Amari arrenez, laster alkarregaz agiriketari ta bata besteari zitalkeriak esaten; errien sarrean alai ta pozkor, eresi zar ta barri ederto esanakaz lotan dagoenak esnatuteraño, gabaz ba da; ta eguna argitu ezkeri, "arrain ederrak eta merke!" luze, zoli ta garbi deadar egiñaz, belarririk sor ta gorrenari entzun oragin artean; zortzi, amar, amaseñ asto aurretik dituela, an deiaz Arrando ko arraindunak goierrialdeko urietara, itxasertzetako azkartasuna, oiua, zarraparradea ta gatz-ale lodia kale guztietan zabalduaz.

Amaika bidar Markiña, ta Durango n, edo Elgoibar, Eibar, Ermua, Plazentzia, Bergara, Mondragoi ta Oñati n entzun ditue Arranondo ko astodunen esakera latzak, eta baita euren kanta edo eresi ezititsu ta ederrak be; amaika bidar, erritik kanp ra eioazala, entzun deusiet nik, arrantzaleak lotarako dagozan orduan, illuntzeko aize biñunak Arranondo raño ekarren olango eresi-oiarzuna:

"Itxasoak urak andi - eztau ondorik agiri;
pasako nintzateke andik - maitea ikustea gaitik."

Iñoiz eresi au aitu ondorean, lantegiko ate ondoan, besoak lotuta, barrura sartzeko deiaren zain egoan eibartarren batek, txantxetan esan ba deusa astodunari:

- Baña maiterik ba daukazu gerozuk, maiterik? -, laster asko entzungo eban arrain-saltzallearen era onetako erantzuerara zorrotza:

- Emen daukagu geure mustur baltz, eta maiterik daukagun diño berak. Bai bost, zu baño morrosko obeak eta maitegarriagoak." (Atal onen AZKENA)

Eretxi batzuk : 1) " Tramana ta Brix irakurri ondoren, biotza ere ez al da irribarrezka jarten? Nor beste bat, erri-izakera ain bizi ta gardin, ain ugari ta zoli, ain atsegin ta ezititsu agertu dauanik?" (Manuel Lekuona, Euskaltzaindi koa)

2) "Len ere bein baño geiagotan esan izan oi degu, ta gaur ere lango degu berrin: alegia, euskaldunak umoredunak eta umore-zaleak izan arren, idazten ditenean, batez ere itz lauz, sarritan umorea nen-nañ alde batera uzten dutela. Ez berdea, Domingo Agirre k. Esate baterako, KRESALA ren eta berezeki GAROA ren orrietan umorea non-nai nabaitzen da. Ta ez, gañera, nolanaikoa: umore berezia, umore baikorra, umore arin-alalaia. Itz batean: euskal-umore jatorra". (Antonio Arrue, Euskaltzaindi koa).

3) " KRESALA y GAROA recuerdan irrefrenablemente a dos célebres novelas de Perda: "Peñas Arriba" y "Sotileza" (Fausto Arocena).

D. DE AGUIRRE: "KRESAIA" .- .--XXIV: ONDAMENA.-

"Eigaramon goizeko seirak aldean, aspaldietan euki eban baño lo gogo bat eginda Mañasi oetik jagi zanean, Bilbo'ko albistari-saltzalleak bebiltzan tera ta bestera ariñeketan, kale ertz guztietatik eztarri erreka indarrez deiezka..."ciero bilbainoog, con la catástrofe del Cantábrigo!"
E? Zer gertatu ete zan itxasaldean? Zer? Sarritan oi dana... Bilbo'ko uri barruan gizadien autuak eten, Arenal'eko abeak zabundu, gizonen txapelak buruetatik eruan, esku-aterpeak azpikoz gañera ipiñi, zabalik egozan atean danbadak emon, leiar edo kristalak zatitu ta kezulo edo tximiniren batzuk kalera jaurti ebazan ekatzak, itxasoeren erdian erakutsi zituan askozaz obeto bere al izate ta gogortasun guztiak eta bertan galdu ainbeste gizon eder, mendean arturiko itxas-langillerik geienak.

Errukarriak Kantauri'ko arrantzale maitegarri zintzoak! Osasun andi ta egualdi giorrik onenagaz urten ebien, goizean goiz, euren etxietatik; itxas barruan ikusi eben eguzki garbiaren jaiotza pozgarria; itxaropenez beterik jaso zituen txalopetako oial zuriak, bakearen eskaleak ba'lira legez ta aizeak euren bidean lagundu eioen; jan-beararak eta irabazi-naiak emoten daben gogoagaz erabilli ebazan erramuak zoli ta biziro; ta ezeren peku ta bildur barik, alaitsu ta pozkor, eldu ziran arrain-tokira, etxadietako janaria an egoalakoan.

Ai! Ez eben janaririk aurkitu; galdumendi, azken-ordu ta ikaragarriko eriotzea idoro eben gizagaixoak.

Jagi zan, nundik eta zelan eztaikit, an nonbaiten eskutaurik bere orduaren zain egotan erruki bageko itxaski emorratua; zabaldu zituan, izpi baten, beren ego azkar, luze ta sendoak iges egiteko astirik emon bage, artu ebazan txalopak inguru guztietatik, sare andi batek arrañak artu oi dituan eran; erabilli ebazan lenengo tatarrez, urruin-garri, dardaraka bultzadarik gaizto gogorrenagaz; ausi, ataldu ta birrindu eutsiezan gero arraun, maste ta aize-oialak, paperez ta zotzez egiñikoak bai'lirean; intxaur-askol uts batzuk baizen errez, itzulastu zituan laster gizon irmez beteriko arrain-potiñak; eta sartu zituan, azkenean, al zituan guztiak ainbeste illoi daukazan itxasoaren kolko barruan.

Arrantzale batzuk, oraindiño, igari egin eben zerbait itxas irakin esnetuaren gañean; bereko biziguseak emoten eutsen azkortasunagaz jazartu ziran gogotik truxu ta bisuts; aize ta bage indartsuen kontra; ibilli ziran eten arteraño ur-azalean gora ta bera, itxasoak atxetara jaurti oi dituan abe zakarren irudira; eskatu eben, arren! Jaungoikoaren izenean! lagundu eioela norbaitzuk estualdi ta il-zori arrigarriko atan; baña, alperriki! Arrantzalien alarau mingarria ekatzaren il-soñu garratzean galdu zan betiko! Ezin eutsien iñok laguntasunik emon. Lenengo unetik ondatu bageko potin bakanak, tximista gorria baizen arin joiazan ekatzaren aurrean ekatzak gura eban tokira, nai ta naizko xaustada, gora-bera ta joate bildurgarrikoan, eriotzaren txistua, arnas-estua ta deadarra aldamenen eroiezala; ta ezin eben ezer egin, ur gañean igari ta oiuz egozaren alde.

Potiñetakoak eurak eioazan laguntasun bearrean; eurak arrenez Aita Jaungoiko ta Antògua'ko Amari; eural karel baten gañean, oker, larri ta noiz ondatuko, al eben giñean igesik, arerica urrean daroien gudari garaituak joaten diran antzera... Geienez be sekaren bat jaurti eikien ta jaurtiten eutsien, ai, zelango gurari ta biotz onagaz! euren bidean billatzen zituen lagunai; baña txalopearen abiadea kendu? Nai eukien tokira eruan? Gura eben lekuan gelditu? Ekatzari arpegia emon? Zeñak? Zelan? Nondik? Nongo indarreka? Ezin zeitekean gauzea zan.

O! Ta azkenengo txalopea, lur azpian sartzen dan suburdi keitsuaren gisara, ur-laño tartean ostendu yakoenean, ser zan amaigabeko urzelai atan gelditu ziranen atsekabea! Zelangoa euren bakartade ta argaltasuna, itxas-eremu adetsuaren erdian!... Odei baltz lodiak eukezen goialdetik, eta odeia ezin eutsi; zingo andiko ur gaur serrea beian, ta ur orren azalean ezin geiago iraun!... Ito egin bear, naita nai en! Orduantxe amaitu zan arrantzalien pentzuda ona, orduantxe artu eben azkenengo eta ten negargarria... Bakotzak bere etxeoai biotzeko agurra ta Zeruko Aitari arimako eskari bana egin eutsien, iges egin eban adorea euren bescetatik, etorri yakoen begietara beti-betiko loa... ta ondatu ziran, bata bestearen ondoren, ur-azpiko illoi sakonean. (JARRAITZEKO)

KRESALA (Jarrailu)

... Etziran lenengoak, eta etziran azkenengoak izango. An egozan, nonbaiten, lenago antxinatxu joandako lagunok, azur utsetan, ondar barruan estaldurik: an egozan sartu-barriok, ondar gañean etzanda, ta batzuk burua beian ipiño orduko ba-joiazan bestiak goitik-bera, asil-asillik, "como corpo morto cade", ildakoak beti daren ixiltasunaz.

Iñoiz ez añakoa zan egun atako ondamenti ta galdumena...O! Nok esan leike itxaserri-etakoen samintasuna euren ezbear gaiztoa jakitean? Onek bere aita gaitu eban, arek bere anai langillea, urliak bere senar maitea. Guraso asko gekditu ziran seme barik, emakume asko alargun, gazte asko umezurtz, zer janik ezta...

Beingo baten zabaldu zan Bilbo'ko uri danean barri txar ori. Erri guztiak beste zer esanik ez eukan... Etzituan ain laster ulertu Mañasi'k kalekoen autuak. Iñoiz baño beranduago jagi zan egun atan, ez eban Mezatarra joateko astirik artu, ta etxaldeko arlo zeregiñetan ebillen egundo baño azkarrago ta pozago, barru alai gozoak emoten eutsan maraztasunagaz. Leiotik Arenal'era begira egonda, ba-zala nunbaiteko ezbearren bat etzeko lagunak esan eutsoenean, "Somorrostro aldekoa zerbait", erantzun eban gure neskatilleak, "jakingo dogu lanak egindakoa"; baño, geroago, zer edo zer itxasaldekoa zala esan yakonean, gauza guztiak bertanbera itxita urten eban leiora inguruetako neska-kame guztiai zer zan galdezka.

Poza ta naigabea ezin leitekez alkarregaz bizi. Geu pozik ba'gagoz, naiz onak eta lagun-urkoaren edo geidearen maitaleak izan, leku gitxi euki oi dau gure biotzean iñoren naigabeak; zenbat eta pozago, ainbat eta gitxiago. Egi-zaleak ba'gara, esan daigun egia: geu pozkor ba'gabiltz, ezta iñoren naigabea gure mingañetik barrura sartzen, geientxuetan. Mallak eta neurriak daukaguz onetarako. IÑOR ori ez-ezaguna edo urriñekoa ba'da, bere naigabietan iñor ez ba'litz legez begiratuten deutzagu, ta orduan mingaiñak berak be zer esanik eztauka. IÑOR ori urrekkoa ta ezaguna ba'da, orduan mingaiñak zer esan batzuk ba-daukaz, itxureagaitik bada be. IÑOR ori geutarra edo ingurukoa ba'da, orduan mingaiñak gauza bigunak esaten ditu, arpegia illun-samar ipinten dira, begiak malkoren bat bota oi dabite ta zerbait egin deroagu geutarren alde. Baña IÑOR geu ba'gara, geurea edo geure odolekoena ba'da naigabea, orduan naigabe ori biotz guztia-
ren jaube egiten da, bene-benetako malkoakari mingotzak ixurtzen ditugu, ta ez bakarrik eztauka lekuri bestien pozak gure barruan, ezpada ze mingoztasun berriak emoten deus-kuz!

Olako zerbait igaro yakon Mañasi'ri. Pozik ebillen, oso pozik, eta gertaera gaiztoa Somorrostro'koa zala uste izan eban artean ez eutsan gauzeari gora andirik emon, bada toki orretan ez eukan iñor ezagunik, eta ez-ezagunak beti dira urriñekoak; baño jakin ebanean itxaserrikoa zala ezbearra, artega, nabarmen, kiriotsu, zalapartaka ta itsumus-tuan jatsi zan kalera, albistari baten billa... Artu eban bere eskuetan albistaria, begiratu eutsan, arnasa batean, goitik barreneraño; baño dardaraz egoan, lausoak eukazan begiak eta ezin eban ezer ikusi."!Horrible hecatombe!", ipinten eban paperak letra andi baltzakaz. "Horrible hecatombe! ¡Más de cien ahogados!" Ain ene bada! Ain ene! Non-goak ete ziran gizon itoak? Bermeo'koak berrogetak, Elantxobe'koak amalau edo amabost, Lekuito'koak ez ekien zenbat... Ez al etorren Arranondo'ko barririk?...

A! Bai, an egoan bazter baten Arranondo'ko erri nagusi edo alkateak bialduriko albiste mingarria, ta Sardinzar'en txalopako guztiak ondatu zirala ziñoan!... Danak ito zirala, danak, eta antxe zan Anjel!

Bekokian mallu bategaz jota legez jausi zan lurrera Mañasi, albiste ori irakurri ebanean. Jaso ehen auzoan egozan emakume ta gizon batzuk, zein zan galdezka, ta bere etzeko atezañak erantzun eutsien:

- "Arrantzale baten alabea da. Aita eao itoko yakon..."

N.B..- El "KRESALA" publicado por la Edit. ITXAROPENA, en "Kuliska Sorta" trae al fina, como apéndice, un pequeño vocabulario : "itxas-iztegitxo", interesante para conocer los vocablos vascos referente a las faenas del mar y a las diversas clases de peces. Este pequeño vocabulario está tomado del gran Diccionario de "EKUE"...

El mejor homenaje a D. Aguirre en el Centenario de su nacimiento podría ser la lectura, atenta y reposada, de sus dos grandes novelas: KRESALA y GAROA...

José Manuel de ECHEITA Y LUZARRAGA (1842-1915).

Nació y murió en Mundaca. Marino, capitán de barco, vivió bastante tiempo en Filipinas, ocupando altos cargos administrativos, incluso el de Alcalde de Manila... Retirado a su pueblo natal, se dedicó a la astronomía náutica y al euskera.—OBRAS : 2 novelas ("JOSETXO" y "JAYOTERRI MAITIA") y un tomito de poesías ("AU, ORI TA BESTIA"). Su lenguaje es muy cercano al popular, con un muy discreto recurso al neologismo...

GITANOAK ETXE AURREAN (fragmento de "Josecho")

"Txomin-Txikik eta emasteak oñ-ortotzik eskintsariak egin ebezanik irugarren urtean, illuntzeko illunabarrean, agertu zirean etxe-aurrean "gitano" batzuk, eta oles egieban. Txomin da(ta) Martiñ'ek urten eben atera; "gitanoak" eskatu eben aterpe bat gau atan etzateko. Juana Mari be jatzi zan bera, arrituta bildurrez, arek arpegi baltzak ikusi ebazanean; etxeuok bildur zirean joan eitezala esaten, da eskeñi eutsen galtzoa zabalduta egoan korta bat, guztiak antxa etzateko. Pozik egozan gitanoak, korta zabal ederra, bero-berotan egoteko lortu ebanean.

Gitanuok zirean, iru gizon, iru emakuma, lau ume, lau asto ta txakurtxo bi; ezainak, zazkel, erropazar, trazkil, ikatza baño baltzagoak, azurra ta zula baño ezeukena. Astaganean etorren umetxo urte bi inguruko, matralla-gorri, b. j. urdin, galant, gastaña margoko ule ederdun bat: ez irudian bestien endakoa; etorren negar baten, "ama" ta "ama" txillioka iarduala. Juana Marik ezekian zer gertaten jakan ordu atan, ain erruki gogorra artu eutsan ume zoribako ari: uste eban nunbait ostua izango zala, ta artu eban bere besoan.

Pozik egoan mutikotxo, Juana Marik besoan artu ebanean: gitanoak urreratuten jakazanean, besartetzen eban sendo Juana Mari deadar gogorraz; ezaban ^{nai} joan gitanoakana... Mutikoak bekian oñez ibiltan, baña oraindiño ezekian berbetan: (~~gitanoak-urrera~~ esaten ebazan berba bakar batzuk euskera. Gitanoak ezekien euskerarik, eta ezagun zan mutikoa etzana euren, ezpabere, nonbait ostuta ekarrena.

Gau atan mutiko onek egieban lo Txomin da emasteagaz, poz-pozik, guztizko gogo argiaz; onek biok, ezin loak arturik egon zirean gau guztian, bildurrez, zer jazoko ete zan kortan egozan arpegi baltzakaz. Goizean ogetik jagi zireanean, mutikoak ezaban nai urten etxetik aizetegira, bildurrez ostera gitanoak eroan eyen.

Juana Marik eta senarrak artu eutsen erruki gogorra ta ganera maitetasun andia: gitano gisaseme bati egieutsen eskakizuna, a umetxo eurakaz isteko, baña arpegi illunaz erantzun eban ezetz. Ostera, iru emakumeak nai eben etxe atan istea, zerbait umearen orde emoten beutsen: itxi nai eben, beti egoten zalako negarrez da deadarrez ixildu baga.

Egun atan, gitanuok joan zirean Mundakara eskean, astoak eta txakurrak kortan itxita, ta illuntzerarte etzirean agertu Ondartzara. Beste egunean, urberen zanean, joan zirean atxik-atx, arrapatera lapa, lanperna, mangoliño, muxilla ta arripeko karramarroak: zuzendu ebezan iru egunerako naiko ebezan beste.

Biarraucenean goizetik ebiltzan joateko asmoz; gizasemeok, eurakaz nai eben eroan eban Juana Marik besoan eukan mutikoa; "gitanak" nai eben itxi umea zer bere orde artuta. Txomin da emasteak, errukigarritzko eskariak egiten ebezan mutikoa eurakaz isteko, baña arek gizonak aserre zirean euren emakuma lagunak kolte. Auzi onetan egon zirean luzaro, ta atsenean Txomiñi eskatu eutsezan amar ogerleko ta amar egazti mutikoaren orde.

Juana Mari joan zan arin Mundakara mutikoa besoan abala; zuzendu ebazan amar ogerlekoak; ollatokian arrapau ebazan Martin-Zaldik amar ollo, ta emon jakezan. Arrtu ebazan euren ume, asto, txakur, karramarro, lapa ta enparauak, eta joan zirean Ondartzarik, mutikoa bertan itxita. Gitanoak esseben Pedro eritxila, baña Pedro deituaz, ezaban erantzuten...

Juana Marik, arratzalde atan, altzuan esne-sopak emoten eukala ittandu eutsan:

- Txotxo, zelan dok ire izena?

Barriro ainbeste bidar ittandu eutsanean, gomuta izan eban bere izena, ta poz-pozik erantzun eban: "Josetxo".

- Josetxo dok eure izena? - ittandu eutsan barriro Juana Marik; eta buruagaz eban ~~ezan~~ adieraso eban bayetz. (Jarraitzeko)

(Aurreko orritik dator)

- Josetxo az? - oraindiño be ittandu eutsan, da orduan irribarreka erantzueban:
- Bai.

Orra, jakin zan mutikoaren izena âtzeko guztiaren pozgarri, ta orduan zoratuta pozarren esaten eutsan Juana Marik bere besartean estuturik:

- Neure biotzeko Josetxo! Nundik nora ibilli az orrekaz gitanoakaz? Nundik etorri az orrekaz baltzokaz, neure laztana? Zegaitik egin dozak arrigarrizko negarrak eta deadarrak? Zegaitik izan az ain bildur arekaz joateko? Zer egin doe arek? Orain emen-txe biziko az geugaz, ezta alan?

- Bai.

- Beti-betiko geugaz?

- Bai.

- Bai, neure biotzeko semetxoa!

Onetan ekin eutsan luzaro Juana Marik, eta emoetsazan mozu asko.

Josetxok esaten ebazan berba bakarrak, zirean "bai, ez, esnea, ogia, erdu ta Jose-txo"; ezekian beste barbarik. Gitanoakaz ibilli zan artean, astu bear izan ebazan berba asko, ta orain, eukera entzunaz, gomutan izaten ebazan len ekizenak.

Txomiñek poz-pozik arratsalde atan esan eutsan bere emasteari:

- Juana Mari, gaur ondo apaldu bear dogu, ta ekarrizuz Mundaka-tik ardaotxoa ta beste gauzak.

- Bai, Txomiñ, - erantzun eutsan emasteak - neu bere gaur poz-pozik nago, ta ondo apaldu bear dogu Josetxo geugaz geratu dalako.

Esan da egin; Juana Marik ekarri ebazan bear zirean gauzak, eta Txomiñek apal-au-rreran asi zan jantzan da zorakerietan Josetxogaz, batean sorbaldan da bestean beso-an erebillela. Juana Marik, apalduteko, zuzendu ebazan lukainka, arautza, egastiak eta arraña: ganera, esne-sopa ta ardaoa zeinbat-nai. Jesarri zirean mayan irribarreka ta guztiz berbalari, Josetxo Juana Mariren altzoan sala: jaterdian, Txomiñek artueban Josetxo bere altzoan, da asi zan koplâ batzuk abesauten, da asmoetan. Juana Mari zo-ratuta egoan bere mutikoagaz; berak sortua âzan balitz be, ezeban izango laztanago; kendu eutsan Txomiñi eskuetatik, eta jan bear eban mozuka. Apalostean, guztiak egozan berbalari ta koplari; Martin-zaldik bere, agiten ebazan biorkadak ardao-pitxarra esk-kuetan ebala. Txomiñ jagi zan maitik, Josetxo besoetan ebala, ta jantzan iarduan zoli ta lerden: Josetxo be pozik ebillen, euskera berba bat edo beste esaten abazala. Mar-tiñek-be luzaro euki eban mutikoa bere besoetan, da bakotzak berbaldi luzeak egiñaz, egon zirean ogeratu бага gaberdirarte.

Gau atan guztiak egieban lo ederto, goizean eguzkiak mendi bizkarrak gora igoarte, ta kortan egozan abereak, urrunaka egozan jan barik belurarte.

Juana Mari'k, jagi zireanean, emoeutsan gozaria bere senarrari ta Martiñi; Jose-txo'k eta berak jan ebezan esne-sopak, eta gero joan zan Mundaka'ra egunaroko gauzak saldutera, mutikoa besoan ebala. Enparantzan egozan emakuma ta ume gazte guztiak, joan zirean gitanoak Ondartzan itxi eben mutikoa ikustera; batak emoten eutsan sagar bat, besteak madari edo intxaurrak, urrengoak gastañak, eta ganera, orain batek eta gero besteak erebillen besoan mozuka jan bearrik, ain polit eta barrekari egoan Josetxo goiz atan...

Txomin-txikik, bazkal-orduan esan eutsan emasteari: "Juana Mari, orain egin bear doguna da, Mundaka'ko agintaritzea daukanai, esan Josetxogaz igaro dizean jazoera guztiak, argitu deyen berak nai daben lez, nun dagozan Josetxo'ren gurasoak. Onetara-ko, Bilbon dago albistari bat Bizkai'ko erri guztietara joaten dana, ta antxe âraga-rrî bearko da Josetxo'ren albistea. Astebetean iragarri leiteke al lstarian, da iku-sikogu aittamak agertâten badira mutikoa billatutera."

- Bilddurtu nozu, Txomin, zeure asmoaz, baña uste dot olan dala Jaungoikoa'ren agin-dua, ta egizu zeuk nai dozuna.

Txomin joan zan Mundaka'ko nagosiana ta esaeutsan zer igaroten zan Josetxogaz, da bere ustean zer egin bear litzakean. Nagosi jaunak erantzun eutsan biralduko ebazala mutikoaren barriak Bilbora, albistarien jaubeari, esaten eutzala astebetean iragarri

(Amaitzeko)

José Manuel de ECHETA: "Josetxo"

... daizala albistarian, Bizkai'ko erri guztietan jakin deitezan barri orrek.

Txomiñ'ek, etxeratu zanean, esautsan amasteari: "Mundaka'ko nagosuak esan deust aginduko dabela albistarian ipinteko Josetxo'ren barriak. Uste dot ugatzauta (batea-tuta) egongo dala, baña gurasorik agertuten ezpada, ugutzau bearko ta, daben izenagaz, elizako garbitasunak zuzentzeko aldan lez."

Onetan geratu zirean senar da emaste, itxaroten astebete igarotze.

.-.-.-.-.-

XVIII.- JOSETXO ARGENTINA'KO ETXAGUNTZA BATEAN

"Etxeratuteko eretia agertu arte, Josetxo ontziratu zan bigarren agintari, Monte-video'tik Buenos Aires'era osterak egiten ebazan ontzi txiki baten, illean berrogei ogerleko ta jana irabasten ebazala: bere lagun guztiak be, ontzirati zirean itxasbaster atan porturik-portu osterak egitten ebezan ontzi txikietan, illean amabost ogerleko ta jana irabasten.

Josetxo ebillen ontzia, sarri egoten zan Buenos Aires'en, da mutil au joaten zan leorrera lan bitartietan, euskaldunak egozan lekuetara, eurakaz berbaldiak egittera. Agerraldi baten, euskaldunakaz topau eban gizon zarkote, zurbil, argal, Dari deittuten eutsen Abadiño'ko seme bat, eta ordubete inguruko berbetea egin ebanean, deittu eutsan albora Josetxo'ri, ta ittandu eutsan:

- Bizkaitarra zara?
- Bai, jauna.
- Zein aldetakoa?
- Mundaka'tik urreko baso-etxe batekoa.
- Orduan jakingozuz baserriko arazoak?
- Bai, jauna.

+ Nik zulako mutil bat bear neuke neuri laguntzeko, daukadan etxaguntzan; emongo neuskizuz eun ogerleko illean janen ganera, etorri nai bazindu neugaz bizitera. Abere asko daukadaz, zezen, bei, ardi, auntz da zaldi, ta aren ardurea artuteko bear zaitut: bertoko erritar asko daukadaz langintzarako, baña arekaz eztaukat abespelu osorik. Zure egipidea izango da, gauza guztien ardurea artutea; nire urrengo, zeuk eukiko dozu aginpidea, ta eztozu iñoz eukiko gorputza neketu bearrik, egiñda, agindu besteari egin bear direan lanak. Abereak zaindu, esneak batu, gazta egin eragin, ta biraldu saldutera: "tasajoa" edo zezifia arautu ta sokondo guztiak garbitzeko daukadaz amabost gizon, da ganera bost artzain, bost artaldegaz: bakotxari emoten deussat illean amar ogerleko ta jana. Gero, zeure gizabidea ona bada, igoko deussat zerbait illeko saria. Nik ogetamabi urte daroadaz emen, da osasun osorik eztaukat aspaldion; gibela daukat mingorturik, eta noizik-noizera enaz ondo egoten; orregaittik bear dot lagun sendo bat: neugaz ikusikozuz laster ertu bear dozuzan ardura guztiak; Buenos Aires'tik ogei orduko bidea dago etxaguntzara, baña zaldi ederrak daukadaz edonora joateko; ganera, geu bizitteko etxe on bat daukat, etxaguntziaren erdian. Orain zeuk esangozu, nai badozu geratu nigaz.

- Etxeratuteko asma euki dot, baña ikusi bear dot, zelan artuten naben lurralde onek: esaidazu nun batuko garean biar.

- Erdu neugaz, da erakutsiko deussat zein ostatutan nagoan: antxa batuko gara.

Ostatua ijusi ebanean, joan zan Josetxo bere ontzira; lagundu eban egun atako lanetan; esautsan ontzi-buruari artu eban ^{burubidea, egin ebazan bere abizenak} ~~irabastita eukan dirua, ta biaramonean~~ artu eban irabastita eukan dirua, ta biaramonean joan zan ostatura Dari'gana: au zan orain bere ugazaba. Urrengo egunean, zaldi-ganean, joan zirean etxaguntzara: Basogane zan Dari'ren abizena, ta Basogane eritxon etxaguntza orri. Baso, mendi ta solo, etxetik legua laurengo ingurua, beria eban Dari'k, eta ganera eukazan: 500 bei, 214 idi, 125 zezen, 410 ardi bost artaldetan, 55 auntz, 5 aker, 10 belarluze, 25 zaldi, ta egazti asko.

An, or da emen. eukazan bost baso-etxe, korta andiakaz, eta bost artzain bost artaldientzat: bere etxetik urre eukazan beste tellape luze batzuk, bost guztiak egi-tteko, ta eguraldi txarretan abereak eukiteko. Amabost menpekok, bost artzañen ganera, Josetxo agintari zala, zuzenduten ebezan egunaro arazo guztiak. (AMAITZEKO)

J.M. ECHEITA: "Josetxo"

... Josetxo an lotu zan urtean, irabaziak psko geitu zirean, da ugazabak, bere irabasi-
sien ganera emoeutsazan 5.000 ogerleko atsegin-sari. Baita esaeutsan, aurrerantzean
irabasiko ebazala berreun ogerleko illean.

Josetxo arrezkero, pozen-pozaz, beti egoten zan Bizkai'ko abestiak abesauten, da
Dari, agoa zabalik, guztizko gogo-argiaz egoten zan entzuten bere jayoterriko kopla
eztizkoak, ainbeste urtetan entzun ezebazanak... Sorterrria, urrunago ta maiteago izan
oi da, ta Dari'ren atsegin ezititsuena ezaten zan, Josetxo'ri Gernika'ko Aritx ederra-
ren abestiak entzutea: Bizkai'an egoala uste eban, abesti orrek entzuten abazanean.
Berak be, andik, ortik, emendik, bakarrik ebillenean, gogotzu kantaten ebazan Josetxo-
gaz ikasiriko kopla batzuk: alagala bizi zan mutil orregaz.

Bizkaira ezkontzera joateko usteaz, igaro jakazan urte asko, ta ezkongei egoan
oraindiño...

Dari'ren etxetik ordubeteko bidean, egoan beste etxaguntza eder bat, eta Sabas,
ango ugazaba, joaten zan noizbait Dari'ri agerualdi bat egittera. Sabas zan, aitta
ta ama euskaldunak izan ebazana, baña iñoz Euskal-errian egon etzara: etxaguntza atan
jayo ta bizi izan zan, ta orain eukazan emaste ta lau alaba: ekian uskera berbetan,
eta zan guztiz euskaltzalea.

Bein, askotan lez, joan zan Sabas Dari'gana; ta topau eban Josetxo lan guztiaren
ardurea artuten: txera onaz agur egin da gero, ittandu eutsan Josetxo'ri:

- Nungoa zara?
- Ni Bizkaitarra
- Dari'ren senideren bat?
- Ez, jauna; bere menpekoa.
- Nun dago Dari?
- Uste dot etxean egongo dala.
- Banoa berba batzuk beregaz egitera.
- Agur, ba. - Agur, urrengorarte.

Joan zan Sabas Dari'ren etxera, ta onek ikusi ebanean, esaeutsan:

- Agur, Sabas aspaldikoa.
- Agur, Dari; zelan bizi zara?
- Bizi ondo, baña gibelesko gexoak neketuten nau sarritxo.
- Ori berez osatuko jatzu.

Sabas'ek, gero ittandu eutsan:

- Nundik ekarri dosu or ikusi dodan mutil eder ori?

- Lurbira guztian billatuten ibilli izan ba'nintz be, siñistuizu Sabas, eneban to-
pako mutil egikor da ekarkorragorik. Len, amaseirik ogeitamilla ogerlekora irabasten
izan dira urtean etxaguntza onetan, da joan dan urtean, mutil orregaz, irabasi doguz
ogetabostmilla ogerleko, ta ganera asko geittu dira abelgorriak eta onparauak: baita
soloetan, lur-sagar, baba, india-baba, gari, artagarau ta ortuari edo baratxari guzti-
ak be, ugariago artu doguz: etxaguntzan bizi garean guztiontzat daukaguz urte guzti-
rako elikaturak, esne, egasti, ta orrautzak geituezkero areb ganera. Zeruan nago, mu-
til ori daukadanik ona; egunaz bada, berorrek artuten dittu lan guztiaren ardurak;
neketu be ezta egitten, da illuntzean etxeratuten danean, eroturik ipinten nau bere
Bizkai'ko kanta edo abestiakaz.

- Adu onean zagoz orduan mutil orregaz: gure etxaguntzan be bear genduke olako
mutil bat.

- Poz-pozik nago, Sabas.
- Egoteko da olako lagunaz.

Egin ebezan beste berba asko, ta gero joan zan Sabas, bere saldiaren ganean.

Bigarren egunean, zaldi ederrago batogaz aurkestu zan ostera Basogana etxaguntzan,
da Josetxo'ri egueutsan berba leunketa ezititsuaz; gero joan zan Dari'gana ta ordu be-
tean iñardu eben berbetan: illuntze aurretikoan, igo eban bere zaldi ederraren ganera,
ta etxeratu zan... Illebitan ibilli zan olako agerraldi asko egitten Basogana'ra, ta
beti aurkestuten jakan Josetxo'ri txera onaz, da berba gozatuzkaz. (AMAITZEKO)

J.M. ETXEITA: "Josetxo":

... Bein agertu zirean Sabas da bere alaba zarrena, ikusgarriko zaldi eder biren ganean, ondo apainduta eurak eta zaldiak: Josetxo topau eben egunero lanetan erabilten eban zaldi ganean, da lotzatuta jarri zan au, neskatilla galant aren aurrez-aurre: biotzikara errimeaz erantzuten ebazan bere erantzupenak. Neskatilla orrek ezekian euskera, gaztelarren berbakuntzea baño ta esan leikean buruz artuta eukazaka Josetxo'ri esaeutsazan berba zintzoak. Esaeussan arpegi osasuntzuaz, mutil ederra egoala: Dari'gaz egiegeben egotaldi luze bat, eta gero etxeratu zirean.

Beste egun baten, Sabas aurkestu zan alaba zarren biakaz, irurak ondo apaindurik, iru zaldi ederren ganean. Berba asko egin da gero, neskatilla gazteak, irribarreka, begirakune argi-argiaz, destañe antzera, esaeutsan Josetxo'ri:

- Zuk, onegaz edo neugaz ezkondu bear dozu, begiratu guzu ondo biori, ta urrengo ikustaldian esango deuskuzu, zein dan zeure begikoa.

- Zuek jolastzeko gogoaz daukazue; nire gogoan eztago oraindiño ezkontza asmorik.

- Etzaitte lotzatu, gizona; esan dodana ezta izan destañe bat baño; lau neskatilla gagoz etxean artu daizun zein gura; zer nai dozu ezkontzeko ereti oberik?

Sabas'ek eta Dari'k barre asko egiegeben neskatilla aren esakerakaz, da Josetxo gijajoa zerbait lotzatuta egoan: illuntzean etxeratu zirean Sabas da alabak, arro ta lerdan, euren zaldi ederraren ganean.

Arik bosgarren egunean agertu zan Sabas Basogano'ra bere lau alabakaz, bata baño bestea zaldi zoliagoaz da ikusgarrian apaindurik. Bekien neskatillok Josetxo onegia zana ta edozein berba esaten eutzen barre eragittako usteaz: lau neskatillak artu eben euren lau zaldiren erdian, da esaeutsen:

- Katigatu zaituguz, Josetxo, ta eztozu zaldi artetik urtengo, esaten ezpozu, lauroetatik nor dan zeure begikoa.

- Laurok zarie neure begikoak.

- Ori ezin izan leitteke; bat izango da besteak baño zeure begikogoa.

- Orrek ezbaridiñok ezin dodaz nik neurtu zuen artean; laurok zarie neskatilla galantak.

- Eskerrik asko, Josetxo: eztizkoak dira orrek berbok! Zelan neurtu dozu, ba, gure galantasuna?

- Ikusmenaz.

- Ja...Ja...ja, bai ba, semetxo, ikusmenaz neurtuko zu nor dan zeure begikoa be.

Ekiñean egozan barreka Dari ta Sabas, neskatillari otuten jakez gauzakaz. Onetan, Dari be bizkoru zan, da neskatillari esaeutsen:

- Ni bere ezkongei nago, baño ezteustazue esaten berbatzo bat be.

- Ordu onean zatoz, Dari, neskatillaren txera ona billatutera! Zer egin zenduan lenago, erasti obean? Emastok etxaguntza guztia jango eutsula uste izango zenduan. Orain astun dagoz, Dari, orrek bizar zuriok, neskatillaren gogoaz beteteko!

- Nik, neure jayoterrian ezkontzeko ustea izan neban, baño il egin zan maitte izan nebana, ta gero eztoz ezkontzeko gogorik euki...

Josetxo ezegoan iñogaz ezkontzeko berbatuta, baño Eladitxo eukan bere biotzaren barru-barruan... Arik bigarren egunean, agertu zan Sabas, da Dari'k esaeutsan Josetxo'ri erantzupena. Orduan Sabas'ek, arpegi zurbilduaz erantzun eban:

- Nire alaba batentzat, ona izango zan mutil ori, baño bakotzak daki zer egin bear daben: mutil orren itxaropena euki dogu etxean, da gaur, naibago alatzua artuko dabe nire alabak: eroapena artu bear dogu, Dari, naibago guztietan.

- Bakizu, Sabas, zein indar daukan euskaldunaren berbeak, eta berbatuta badago, ezin leike aldatu ezegaittik.

- Bai, Dari, adittuten dor, gizaseme zintzoak olan egin bear dabona.

Agur egin Dari'ri ta joan zan Sabas: Josetxo'k zaindu eban aizetegan, da eskerrik ageriaz esaeutsan, ezeyela artu txar-ustean bere burubidea, ta agindu eyola beti berak lagundu aleutsan arazoetan... Sabas'ek erantzun eutsan: "Bai, Josetxo; gurean maitte izan zaituguz, baño jakin dot ezin zifitezana etorri gurera, ta longo adiskidetasunaz jarraituko gu aurrerantzean bere. Agur, urrengorante.- Agur, Sabas."

J.M. ETXELTA: "Josetxo" XXI.- ZELAN JAKIN ZAN JOSETXO'REN JATORRIA

Irakurleak gomuta izango dau, zelan Josetxo agertu zan Ondartza'ra "gitano" batzukaz, ogetabi illebete inguruko mutikotxoaz zancoan. Izatez zan naparra, Etxauri eritxon erri batekoa, bikotxa bere arreba bategaz...

Josetxo'ren aittari eritxon Erromulo, amari Anatole ta arrebeari Jule...

(Bein baten) eldu zan euren etxera "monja-antzerak" jantzita egoan emakuma bat: jarri zan belauniko Erromulo ta emastearen aurrean, da esaeutsen:

-Ni naz "gitana" bat, ara ta ona, erririk-erri, emon lapurretan da bestean santarkeri asko egitten aspertu nintzana: sartu nintzan neskame "monja-etxe" batera, ta urtebigarrean biurtu nintzan Jaungoikoa'gana, damututa ainbeste gauza txar egiña. Neu izan nintzan zuen mutiko eder bat ostu ebana!

ANATOLE:- Ai zorigeiztokoa, ezteutsu Jaungoikoa'k parkatuko lapurreta ori! Nun itxi zenduan neure semetxo maittea?

GITANA: - Igaro zan guztia esatera noa. Umetxo bardin bi egozan bakarrik burditxo baten, etxe onen ostean, da emendik basorutz niñoyala, artu ta eroan neban bietarik bat. Orduan gitanoakaz nenbillen erririk-erri, ga geugaz asto-ganean erabili genduan mutikoa illebittan, beti negarrez da deadarrez.

ANAT.- Ai neure laztantxo!

GIT.- Bai; beti negarrez, da atzenean itxi genduan Mundaka deritxon Bizkai'ko erri batetik itxasalderutz, ordulaurengo bidean dagoan baso-etxe baten. Mutikoak besartetu eban etxe orretako ugazabandrea, ta ezegaittik ezin izan genduan jaregin beragandik: berak eta senarrak esaten euskuen itxi daigula bertan euren ardurapan, da eurakaz itxi genduan amar ogerleko ta amar egaztiren orde: arreskero eztakit mutiko aren barririk, baña etxe atan jakingo dozuez bere barriak. Orain, autortu gero neure txar egiña, apaltasun andiaz eskatuten deusuet zeuen parkamena.

ERROMULO:- Aspaldion eztogu euki gaurako atsegiñik: a some laztana galdutzat euki dogu, baña orain, zure edestiaz, dakigu bizkaitar artean itxi zenduena, ta bear bada idoroko dogu: poz-pezik gagoz bizkaitartrakaz geratu zalako, geulako euskaldunak eta gizabide onekoak direanekaz. Andiak izan dira guri ogetazortzi urtetan emon deuskuzuzan naibageak mutikoa ostuaz, da ezteutsugu parkatuten zeure arrigarrikoko deungekeria mutilla agertuarre. Etorri zaitte onik illebetera!

Josetxo ezkondu zanik seigarren illean, eldu zirean Mundaka'ko ostatura Josetxo'ren aitta legezkoa ta arrebea; aittak eroan eban beragaz alaba au, Josetxo ezagututeko uzteaz, umetan, len esan dogun lez, zirealako alkarren antzezkiak, eta ganera biak eukan oraiñena eskumako belarpean. Zer bait atsedendu zircanean, gizon onek itandu eutsan etzekandeari:

- Gomuta dozu, zelan orain ogetazortzi urte, "gitano" batzuk itxi eben mutiko bat emendik urreko baso-etxe baten?

- Bai, gomuta dot; Josetxo Ondartza'ko da ori; Buenos Aires'en diru asko irabasita etorri zan, da orain sei illebete-inguru ezkondu zan bertoko neskatilla aberatz, umetatik maitte izaeban bategaz. Gaur Josetxo ingurutako aberatsena da: neskamea biraldukot, nai badozu esatera, zelan gizon batek ikusi nai daben, da etorri daitteala.

-Eskerrik asko, biralduizã.

Josetxo'k uste eban, urriñetako ezagunon bat izango zala, ta joan zan ostatura...

Aittak, biotzikara errimeaz besartetu eban sendo ta emeutsazan mozu atsegintzuak; urrengo Josetxo'k besartetu eban bere arrebea, ta emeutsazan alkarri pozgarrikoko mozuak. Pozon-pozaz irurak negarrez egozala, aittak esaeutsan Josetxo'ri: "Ezagututen gezuz?" -"Bai, neure bizi guztian zeuekaz bizi izan banintz lege. Zu izango zara nire aitta legezkoa ta au arrebea: onen arpegia ikusi dodanean, neurea ilse dot, eta arri-tturik lotu naz, neure irudimenera jatortala, aitta ta arrebea izango zariela."

- "Bai, alan da, Josetxo; ori da zeugaz batera jayetiko arreba bikotxa..."

- "Neure aitta ta arreba lastanak, zein zorieneko eguna! Zelan idoro nozue ogetazortzigarren urtean? Zelan gertau da mirari au?"

Orduan aittak erazagutu eutsan "gitanoak" autortu eban edesti guztia..."

(Fragmentos de la novela "Josetxo" que recogen, a grandes líneas, el argumento y el estilo literario de la misma). A M A Y A.

"... Nun dago ba ipuin onean balioa? Nere ustez, izkerearen jatortasuna. Izkera arraia, bizkorra, bizi-bizia ta biurri-antzekoa dabe. Bizkaiko euskarearen una ta mamia erakusten deuskuela esango neuke. Alkar izketan batez be, zelako bizitasuna, eta zelako esaerak, erriko berbetearen kolore guztiekaz jantziak!...

Nik eztakit zergaitik dan, baiña Bizkaiko euskereak badau grazia berezi bat ipuinetarako. Beste eskualdeetakoak be gogo onez autortuten dabe au. Ba-ditu gure euskalkiak urtenaldi biurriak, esaldi bizkor eta sarkorak, besteetan billatzen ezidirean bezelakoak. Eta ganera, Kirikiño aundiaren lana dau gure euskereak; bearbada, oneri zor deutsa bizkaiereak bere fama au... Gure Felix, Kirikiño aundiaren bidetik ibilten saiatu dalakoan nago. Jakiña, orren maisu aundiaren parera igotea ezta ain errez, baiña, tira, bidea jakitea be ba-da zeozer... Gure erriko berbetearen mardoak ikusi ta ikasi gura badozu, emen egin daikezu ondoen, ispillu baten legez. Euskaldun askoren aotan, euskerea ez ete doa gaur makalduaz, zimelduaz, kolorea galduaz, gaza-geldomotz eta indar barik gekdituaz? Benetako euskaldun osoaren berbetek zelako gitarra ta mamin gizena daukon jakiteko, liburu gitxi topaiko dozu au baiña egokiagorik..." (A. Villasante, "Itzaurrea").

DON FAKUNDO'REN ERBIA

"Asko maite eben erritarrek Don Fakundo. Abade bat ba-zan onagoa! Beti irribarrean ezpanetan; beti agurrik zintzo ta beroena, aberats zein txiro, guztientzat. Edozein mesede eskatu eikioen erritarrek, egingo eutsen-da. Esku-zabala ta biargin utsa zan, beraz, Don Fakundo... Ta gero bere atsedentxuak artuten ebazala? Ondo iarabazita eukazan, ziur.

~~~~~

Esan bearrik ete dago? Gure Don Fakundori (ondo ekien erritarrek) ala baserrietako soloak ikusten urten, ala, eskopeta ta txakur pare bat artura, eizara joa n, iakon guren-gurena. Otartetik erbia atara; tontortxu baten aurea artu, ta plum! bo ta tiroa ta erbia siku itxi... ori zan, ori, Don Fakundo'rentzat munduko olgetarik a tse-gingarriena. Ta ez uste: eiztari ona zan Don Fakundo. Amaikatzu erbiren usaiña euken abadiareneko sartenak! Ondo ekian au mendi-aldeko Patxo'k.

Arratsalde aretan - penatxuaz, baiña - ez zan Don Fakundo eizara joan. Txakurrak falta ei iakozan... Errezoen liburua besapean artuta, inguruko solo-artetik ibiltal-di bat egiteko asmoz, urten eban kanpora.

- Arratsalde on, Jauna! - agur egiten eutsen Don Fakundo'ri or-emenka solo-laneta ebilzanak -. Gura dau berorrek txurrit bat?

Ta Don Fakundo'k agurrik zintzoenagaz erantzuten eutsen; eta dsangada batzuk edan be bai, bero be egiten eban-da. Baiña luzaroko autu-mauturik ez eban inogaz euki. Ez ba; mendi-aldeko Patxoren soloak ikusi bear ebazala emon eutson buruak-eta. Ga-nera, mendi-aldeko Patxoren solo-landetan erbirik asko ebillen. Eta balitekean arri edo sokillen bategaz aparitarako erbiren bat eskuratutea.

Astiro-astiro, noizik beiñean atsedean artu eta errezuak egiñaz, eldu zan gure Don Fakundo Patxoren lurraldietara. Amaikatzu bider damutu yakon eskopetarik ez ekartea! Upielako erbiak ez ebazan ba ondo-ondotxutik atara? Bai zera sokillekaz il! Danak egin eutsen iges!... Baeroian biotz-samiñ bat mendi-aldeko Patxogaz solo-egal baten topo egin ebanean!

- Erbi asko edo, Don Fakundo?

- Ez nok erbitan etorri. Baiña ederrak ikusi yoazat orko landa orretan.

- Ikusi, eta atrapau ez?

- Al izan banyoan! Baiña, nire sokilleri barre eginda, iges egin yaustiek barm-banok alakuak. Ezin aust, Patxo, gaubeon erbi-aparitara deitu.

- Erbirik ez daukalako ez da izango beintzat, Jauna!

- Ettiñoat ba? Garunik be etxaroat gaur etxera-ta!

- Ta goizion bialdu deutsadana?

- Goizion bialdu? Enekian ezer.

- Alantxe da bai. Ederragorik ez dot aspaldion ikasi. (AMITZEKO)

A.FELIX BILBAO, O.F.M.: "IPUIN-BARREKA"

...- Banekian nik biotz-onekoa iñana! Lagundu nai badeustak gero etorri! Bion artean jango iuagu.

- Pozik be lagunduko neuskio. Baiña ondo daki berorrek: baserrian beti lan asko. Neure osasunerako be jan dagiala, Don Fakundo! Ia bestetxu bat be noiz bialdu al deusadan.

- Urrengoa neuk, Patxo, urrengoa neuk bialduko deuat eizara natorrenean.

- Berorrek nai badau, bardin. Agur, Don Fakundo. On egin daiola erbiak.

- On egitea neure kontura. Agur, Patxo. Urrengorarte!

Poz bat baerocian Don Fakundo'k illuntze aretan eskaratzera!

- Ama, gaur apari ona, ezta?

- Bai, Fakundo, beti lez.

Baiña Don Fakundok ez eban aparitan erbirik jan. Urrengo eguneko bazkarirako itzikiko eban amak. Alan aste eban beintzat Don Fakundok.

- Ama, gaur bazkari ona, ezta?

- Iñoiz txarrik izan dozu ala, seme?

- Mendi-aldeko Patxok atzo erbi bat bialdu euskunez ba...

- Gurera erbia bialdu? Ezta gorantzirik be! Niri neuri beintzat!...

- Ezta izango!

- Diñotsudana, seme.

Barre egin? Betillunez jarri? Ez ekian zetara jo gure Don Fakundok, Patxoren adar-jote au zala-ta ezala. Mundu onetan eroapena gauzarik bearreneakoa dalaz oeratu zan gizajoa, eguerdi-ostekoa botatera.

Baiña erea yetorkanean esan bear eutsan, bai, arpegi-arpegira bere egikizun motzz au... Erea berez etorri yakon, eizara joan zan arrtsalde batez. Arta-yorran aurkitu eban Patxo.

- Lanean ezta, Patxo?

- Bai, Don Fakundo... Ta? Erbia gozo egon zan ala?

- Zizittrin ori, gaur be adarra joteko umorez?

- Zer ba? Erbia ez zan sueteraiño eldu ala?

- Ze erbi ta zee erbi-ondoko! Neuk neroian jan-gurea besterik ez zan sartu gure sueteen.

- Orraitiño, Don Fakundo! Ba nik neuk bialdu neban ba erbia Berorren etxera. Orko sasi-arte orretatik urten eban, eta nik esan neutsan: "Txotxo: joan adi abadianera!". Guzurra esan ete neutsan ba, Jauna, lengo egunean?

Don Fakundok izan eban zati baterako barrea, Patxoren zitalkeri au jakin ebenean.

- Erbi zein koneju, meriendatxo bat emon bearko deustak beintzat gaur adar-jote onen ordez!

Bai pozik emon be Patxok bere Parroko Jaun estimauari. Eta ez edozelakoa gero! Ollaskotik gora jan ei-eben! (AMAYA)

EZKONTZA-AUSTE BAT (pp. 145- 148)

Bazan ba matrakia etxe aretan! Mutillek! Auzoko txakur eta katu guztiak alkarren kontra asita be, eztot uste Lorentzorenean izaten zan baiño zarata aundiagorik atarako leukienik.

Familia izango ebela ugaria? Ez, irakurle. Ez euken semerik bat bera be. Lorentzo ta Toribi zirean guzti onen egille. Senar-emazteek, ezkondu zirean, ez dakit bakezko egun bat egaro ebenik. Joseuss! A zan eztabaida ta errieta egin bearria! Egunean ordu pare bat igaroko eben, gitxienez, alkarri trapuzar et ber esan guztiak arpegira botaten. Lorentzok Toribigaitik ganora ta ardura bako alper zar bat zala. Toribik Lorentzori diru-galtzaille, mozkorti galgu bat zala...

Bestaldeko Paulak-eta baeuken konziertu ta musikarrik asko joandako urtietan. Ia gogait eginda be baegozan-da...

Paula-ta gogaituta beraz? Gaiagotxuago egozan gure matrakalariok. Baten baiño sarriago emon eutsen gogoak, bestala biziko zireala bakoitza bere bidetik, ezkontzea ausita. Nork, baiña, orren besterako bularrik? Ezirean ausartuten... (Jarraitzeko)

A.FELIX BILBAO, O.F.M.: "Ipuin-Barreka"

... Baiña egunean baño egunean ezdabaita ta matraka gogorrako eukezan-da, azkenean bai. Nai ta munduko guztiak jakin bear izan, ezkontzea ausi ta bakoitza bere bidetik joateko burbidea artu eben... Ta nora joango zirean ba ezkontza-austearen billa? Abadearengana, jakifia. Irri-barrez artu ebazan Don Pedrok:

- Ezkontzearen austea nai dozue, orduan?

- Bai, Jauna. Ezkondu ginduzan legez, ezkontzea ausiteko almena be badaukala Berorrek entzun dogu-ta.

- Ez zarie zoriontsu alkarren laguntasunean?

- Zoriontsu? Impernuko demoniñoak geiago iakoz, Jauna.

Ta Lorentzo asi iakon emaztearen "birtuteak" azalduten... Toribi mutik geratu? Bai ondo be! Laster itxiko eban narru gorrian Lorentzo gizajoa, Don Pedrok, berberia artuta, ezildu ezpaebazan: " - Ondo dago, ondo dago, ene semiok: biek dozue arrazoarik naiko. Ondo baiño obeto egin dozue ezkontza ausitera etorteagaz. Eleizpera joanda, an itxaron eidazue apur baten. Laster joango naiatzue."

Don Pedroren berba oneik oso poztu ebezan gure Lorentzo ta Toribi. Alkarregazko azkatasuna! Olako zorionik!... Abadeak esan eutsenez, eleizpera joan-da, alkarren ondoan belaunikatu zirean, ezkondu zirean egunean lez. Etorri litekean Don Pedro ezkontza-austea egitena.

Etorri be bastorren ba! Eleiz-jantzi ederrez eta ospatsu etorri be. Sakristaua ekarran aurretik kurutzeagaz. Alboan mutiltu bi, argi banagaz. Ta berba eskuetan liburu bat, ur bedeinkatu-ontzia ta isopua ekarzan.

Eleizpera etorkeran Don Pedro ikusi bazendun, irakurle, zeuk be kapela kendu ezeze, errespetoz belaunak lurrean jarri be egingo zenduzala ziur nago. Baiña eleizpe atan egon-da, Don Pedroren burutaziñoak ezagutu bazenduzan, barre-santzoa ugari izango zendualakoan be banago.

Ezkontzako Sakramentua ausi? Lorentzo ta Toribi, buztarrian dagozan idi bi legez, azkatu? Bai ondo be! Ezkontzako Sakramentua olgeta bat da-ta! Leziño on batena beama euken areik, ez besterik.

Ta ez ardurarik ezan, irakurle. Beingoan artuko eben Don Pedroren eskuetatik.

Sakristaua kurutzeagaz aurrean, ta mutiltxoak ondoan ebazalarik, Gotzai Jaun bategen baiño be ospatsuagoki emon eutsan asikeria funtziñoari Don Pedrok: " In nomine Patris, et Filii..." Gero, eleiz-liburua idigita, mar-marozka latinesko zerzer irakurten ekalakoa egin eban; minutu bi inguruan edo. Otoitzak amaitu ebazanean, berba baxo bat be egin eutsen, orren burubide ona artu ebela-ta zorionak emonaz. Eta orain etorren ezkontza-austeko zeremoni edo egin bearrekoa. Eleiz-liburuak ez ekarrela? Neu be orretan nago. Baiña Don Pedrori ez eutsan obeagorik buruak emon. Zer ete zan berau? Eleizpe atan egon baziñan, irakurle!

Don Pedrok busti eban isopua ur-bedeinkatu-ontzian, eta - ez zaitez bildurtu, Lorentzo; ez da ezer: bedeinkaziñotxu bat -... kaska! emon eutsan buruan isopuagaz. Gero, barrero isopua ur-bedeinkatuan bustita, beste kaskarreko bat Toribi'ri. Gero, barrero Lorentzori: Urrengo Toribiri. Oneri bat, orreri beste bat, geroago ta abiada ta indar aundiagoz, kiski ta kaska, ho ta ke... Ene mutillek! Zelako bedeinkaziñoak zirean eurok! Burua erdibitu bear eutsen-da.

Ta zer? Don Pedro gelditu? Baita zera be! Bere egin bearrari leia: kiski ta kaska, amonalean...

- Jauna, baiña noiz amaituko dau Berorrek ezkontza-auste au?

- Ai, seme-alabatxuok! Min artuten dozue? Ondiño iraungo dau apurtxu baten.

Ta, larregi be bazala? Neuk be alan uste dot, irakurle. Baiña Don Pedro ezan, antza, gure iritxikoa: kaskarrekoa jarraitu eban, senar-emazteeri negar eragiteragiño ta geiagotxuago be bai.

- Ai ene, ai! Don Pedro: amaitu bei ainbat ariñen funtziñoa. Ai, ai, ai!...

- Min artuten dozue, orduan! Jakin eidazue ba, enetxuok, jakin bein betiko: Ezkontza ezin ausi daiteke, erik eta biotatik bat il arte.

- Ezkontza austeko biotarik bat il bear? Eleiz-funtziño au orren gogorra bada, da dogu, Toribi, etxera joan-da, ezkondu giñanean agindu gendanez, bakean eta luzaroe bizi. (Urrengo orrian amaituko da)

A. FELIX BILBAO: "IPUIN-BARREKA"

(Aurreko orritik dator):

- Guazen, Lorentzo, guazen ainbat ariñen!

- Bai, seme-alabatxuok: olan egiten badozue, bizitza onetako, ta geroko inpernu be aldenduko dozue zuekandik. Ta zerua lortu be bai, enetxuok!

Arrezkerotik Paula bestaldekok-eta, ez eben denpora askorik igaro Lorentzoneko ma-trakak entzuten. Senar-emazteok ondo ikasi eben, antza, D. Pedrorem leziñoa. (AZKENA)

DON MARTIN SERMOLARI (pag. 217-219)

Amaika izerdi emonikoa dogu D. Martin bere erriaren alde! Ogei urtetik gora bayatzuz bere erritarren abade izan eta gogorik zintzoenaz eurekaitik aleginduten dala.

Baiña fruturik ikusten ez. Erritarrak beti bardiñak: biotz-gogorrak, entzun-gorrak, Jaungoikoak ardura gitxi emoten eutsienak. Zer egikean D. Martiñ'ek olako jente modua-gaz?... Domeka goiz baten argi bat etorri yakon burura: " Oraingoan? - iñoa pozaren pozez eskuak igurtzirik -, oraingoan ikusiko dogu ba nor dan gogorrago: D. Martin ala bere erritarrak. Arrizkoak ezpadira beintzat, dardara apur ba t eragingo deusiet ba!

Eldu zan beluko Mezea. Eleizea bete-beterik egoan. Ebanjelio-ostean, D. Martin, igo pulpitora, ta asi zan esaten abots sendoz: " Entzule maiteok: Beste mundura jöon-erri bat egin-ostean nayatortzue gaur pulpito onetara. Ikaratuta nay atortzue benetan, biotza taupadaka dotalarik. Ai, ene! Ta zer ikusi dodala uste dozue? A, entzuleok. Sa-mingarri yat esatea. Deitu dot zeruko atietan eta itaundu dot: "-Badago emen iñor a ka-de nazan errikorik?" -" Ez, ez dago iñor bere"-, erantzun deust San Pedrok...

Jo dot gero Garbitokiko atietan lengo itauna egiñaz. Ta erantzun au emon deuste: "- Bat bakarra dago, ta berori or barruko pozu sakon orretan"... Joan naz gero inper-nuko atietara, ta itaun bardiña egin dot an be. Ze erantzuna artu d dala uste dozue? Au neke-lorra, erritar entzuleok! Siñistu daiteke? Inpernu guttia erritarrez be terik dagoala esan yat. Txarrak zarie, benetan, erritarrok. Gaiztoak zarie, ta Juangoiko Alguztiduna bere zigorra erakutsi ur-urrean daukazue".

Ixildu zan apur baten gure D. Martin. Ta arpegia esku artean artuta, negarr ez do burutaziñoen bat pentsetan dagoanaren antz emoten eban. Gerotxuago, noberagaz ez bai gogorrean ibilli danaren arpegia erakutsiz, barriro asi zan berba egiten, esku-begiak zerurantz jasoaz: " Bai, Jauna! Ez itxaron gaiago! Bialdu zeure zigor ori erritar gaizto guztien ganera; bialdu ainbat ariñen!"

Mirarien miraria! Ez da ba suzko moltzo andi bat eleiz-zulo batetik jausten? Eleiz aretan sortu zan algara ta bildur-ikarea!

"Jaun atez ori! - jarraitu eban indatstuago D. Martiñ'ek -. Ezaitetz baketu erri onegaz. Betor zerutik zure zigor arrigarria...!" Ta bigarrenez be jausi zan eleiz-goitik su-moltzo ikaragarri bat. Nork esan ango negar-zotiñak ta ango eleizatik urtem gureak? ...

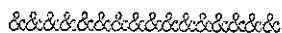
"- Ez parkatu, Jauna; ez parkatu! - gogorrago D. Martiñ'ek -. Artu dagiela beini be-tiko zure eskuaren zigorra. Kizkaldu daizala erritar gaizto guztiak zure su ondatzal-le orrek!"

Kiskaldu ete, beraz?

- "Jaune - erantzun eutsan arrebeak sapai-ganekik -: Etxat baugarri guttia amai-tu?". (A M A Y A)

" Aita Bilbao'ren "IPUIN-BARREKA" 'k aipamen berezi bat merezi dau guruko idazleen artean, ta geñera, ez bakarrik umorearen aldetik." (Juan San Martin)

Otro hermano del P. Félix - Antonio Bilbao - está destacando últimamente en el campo de la poesía vasca: ganador del premio de poesía "Lizardi" de 1962 (cfr. EUSKE-RA, VII(1962)347-348, ha*ganado también la Flor natural en el Concurso de Poesía or-ganizado en Ondárroa, sobre tema del mar, en homenaje a D. Domingo de Aguirre...

Y. IARRAKOETXEA ("LEGOALDI"), C.D.: Hijo de Ceánuri, carmelita, ocupa hoy un importante cargo en la dirección de su Orden en Roma y es afamado canonista. En euskera ha publicado la versión de los famosos cuentos alemanes de los Ehos. Grimm: "GPIMM ANAYEN BERROGETAMAR UME-IPUIN". Domina muy bien el vascuence, en su dialecto vizcaíno

.- IRU IRULEAK.-

" Aldikada baten neskato alper andi bat bizi zan eta ezaban ezetara be goruetan egin gure, ta amak, esan alak esan arren, ezin eutsan gorua afazo. Alango baten, ba, asañatu ta sutu yakon ama ta belafondoko gizona emon eutsan. Orduan neskatoa negar-~~g~~afantza baten asi zan. Ain zuzen be efegiña bere zalpurdian etofen orduintxe eta, negafok entzun abazanean, geldi-arazo eban zalpurdia, sartu zan etxera ta ia zergaitik yoten eban alabea itandu eutsan amari, aren negafak uñinetik be entzuten zireala-ta.

Lotsatu zan ama alabearen alpeferia agertu beañean eta esan eutsan: "Ezin dot irutetik iñoiz atzeratu, beti irun ta beti irun yardun bear dauala; ta bañiz txiroa naz ta ezin neikeo atarako kifurik naikoa emon."

Ta yardetsi eutsan efegiñak: " Ezin nei entzun irutea baño gauza gozoagorik ta enau ezek geyago poztuten irule ta ezpatarien otsak baño; ekarstazu, ba, alaba ori yauregira eroateko ta an izango dau kifurik asko berak gure dauan artean iruteko."

Asko poztu zan ama eskari onegaz ta efegiñak beragaz eroan eban neskatoa... Yauregira eldu ziranean, azpitik goi-goraño kifu edeñez bete-beterik egozan iru gela erakutsi eutsazan. "Irun egistan kifutza auxe", esan eutsan, "ta gero neure semerik zafenagaz ezkonduko az; txiroa izanañen, etxautan bape ardura; eure zolitasuna don ezkon-saririk onena."

Ikaratuta gelditu zanean, ba, negafari emon eutsan eta alantxe egon zan iru egunean eskuai zirkiñik be eragin barik. Irugañen egunean etofi yakon efegiña ta oindiño ezebala ezer irun ikusi ebanean, afituta gelditu zan; baña neskatoak amarenetik ufinduteak emongo naigabeak iruten asten be ezeutsala itxi esan eutsan eta efegiñak osoan siññastu eutsan; ofaitio alde egitorduan esan eutsan: "Biar gero lanean asi bear don".

V barriro

Bakafik gelditu zanean, ezekian neskatoak zer egin eta oso itun leyora joan zan. Iru emakume bertorantza etozala ikusi ebazan eta euroetatiko batek oin zabal-zabala eukan; bigañenak azpiko ezpana itzala, okotzetik bera yausten yakona; eta irugañenak orkolo lodia. Gelditu zirean emakumeok neskatoa egoan leyoaren añañean, begiratu eben gorantza eta ezeren beañik ete-eban itandu eutsen neskatoari. Agertu eutsen orduan onek bere estukurea ta iru emekumek esan eutsen: "Eure ezteguetara dei egin ta gutzaz lotsatu barik eure senideak gareala-ta, eure mayan yañi bagagizan, geuk irungo dau-nagu kifu guztia ta aldi gitxi bañu egin be."

-"Bai oso pozik be - erantzun eutsen neskatoak -, sartu bañura ta asi zeintekeze lanari ekiten".

Zabaldtu eutsen, ba, atea iru emakume nabarmenai eta lehengo gela sulotxo bat egin eutsen bertan ostenduta lanari ekin eyoen. Asi be laster egir zirean. Lelengoak kifua ekañi ta gorua zapaldu, bigañenak kifua busti eta irugañenak irun eta nozean bein orkoloagaz maya yoten eban eta zartada baxotxean arilla ederto irunda yausten zan luñera... Neskatoak ezeutsazan efegiñari gorulariok erakusten, bai baña irungo aril-pilo andia. Efegiñak txalo andiak yoten eutsazan aren zoli ta trebetasunari.

Lelengo gelea utsitu zanean, bigañenera eta gero irugañenera eroan ebazan eta irurak be beingoan gelditu zirean utsik. Gero agur egitorduan esan eutsen iru emakumek: " Ez aztu gero agindu eunskuna, eure zorion-bidea izango yata-ta."

Efegiñari neskatileak gela utsak eta aril-piloak erakutsi eutsazanean, ikaratu zan eta egun gitxi bañu izan zirean ezteguak eta senargeya ain emazte zolia ta maratza beregandu ebalako oso pozik egoan eta gorespen eta txuriketa andiak esaten eutsazan.

-" Iru senide daukadaz", esan eutsan emaztegeyak, " eta eurakandik onaurki andiak artu dodazanezkero, eneunkez neure zorion-aldian aztu gura; itxi egistazu, ba, ezteguetara deituten eta mayan neure ondoan ezarten."

- "¿Itxiko eztautsugu ba?", erantzun eutsen efegiñak eta senargeyak. (AMAITZEKO)

(Aurreko orritik dator)

Eztegu-jayak asi zireanean, iru emakumek oso aberats-antzean yantzita sartu zirean eta emaztegeyak esan eutsen: "Ondo etofiak, ene senide laztanok." Ta senargeyak esan eutsan: "¿Zelan Jaungoiko egin zintzazan ofen adiskidetasun zatafagaz?" Ta esan eutsan oin-zabalari: "¿Nondik daukazu ofen oin zabala?" - "Zapaldutetik", erantzun eutsan, "zapaldutetik". Joan yakon bigafenari be senargeya ta itandu eutsan: "¿Zer dala-ta daukazu ezpan ori dingilizka?" - "Bustitetik", erantzun eutsan, "bustitetik". Ta itandu eutsan irugafenari: "¿Nondik daukazu oren orkolo lodi ta zabalari?" - "Irutetik", erantzun eutsan, "irutetik".

Bildurtu zan, ba, efege-semea ta esan eban: "Ori olan dala, niri emazte edefak eztautso geyago iñoiz goruari ukuturik be egingo." Ta izan be bere bizitza osan ezeutsan goru iguingafiari ukuturik egin.

TXAPELGORRITXO

Aldikada baten neskato biotz-maitagafi bat bizi zan eta bein ikusi-ekero guztiak eben laztan; geyen-geyen, ofaitio, amamak maite eban... Onek eukana emoten eutsan llo-batxo laztanari ta ezekian zer emon be. Bein txapel gofitxo emon eutsan eta ain polito etorkolako ta neskatoak beti aldean axe erabillelako, TXAPELGORRITXO izena ezafi eutsen.

Alango baten, ba, esan eutsan amak: "Ator, Txapelgofitxo, emen daukazan opilla ta ardao-botillea; eroayozan amamatxori; makal eta gaxorik yagon eta eurokaz zuzpertuko don. Urten etxetik goxetik eguzkiak berotu baño lenago ta bidetik oa arduraz eta polito-polito; ezaitte bidetik aldendu, osterantzean jausiko az, ausiko don botillea ta amamatxok ezer barik gelditu bearko yon. Ta amamatxoren etzangura(koartura) sartukerara, ez astu egun on esateaz ta ez ibilli gero baster guztiak begira."

- "Bai, amatxo; esan daustazun dan-dana egingo dot" - erantzun eutsan Txapelgofitxok, eta amari mosua emonda, urten eban etxetik.

Amama basoan bizi zan eta efitik ordu-erdi inguruko bidea edo egoan bertara. Txapelgofitxo basora eldu zaneko, otsoak urten eutsan bidera. Txapelgofitxok ezekian ain pizti okefa zanik, eta etzan bape bildurtu bera ikusiafen.

- "Egun on, Txapelgofitxo" - agur egin eutsan otsoak.

- "Eskefik asko, otso" - arantzun eutsan neskatoak.

- ¿Nora zoaz onen goxatik, Txapelgofitxo?

- Amamanera.

- ¿Zer dakazu altzokopean (amantalpean)?

- Opilla ta ardoa. Atzo izan gendun labasua ta eurokaz zuzper ta indartuko da, ufean, gaxo ta makal dagoan amamatxo.

- ¿Non bizi da, ba, amamatxo, Txapelgofitxo?

- Oindiño emetik ordu-laurengo bidea edo dago ara, ta baso-bafuan dago aren etxea, iru areitz-gafasten azpian. ¿Ez-al-dakizu be-aldetik intxaustia daukan etxea? Ba, axe da amamarena - esan eutsan Txapelgofitxok.

Otsoak, bafiz, izpafok jakin ebazanean, zirautsan pozafen bere urdallari: "Ño! amaikatxo agokada goxo badozak ume onegaz; atsoa baño goxoagoa izango dok benetan. Bafia zuf ta bizkor ibilli beok biak iruntsiteko."

Ta apur baten Txapelgofitxori bidean lagun egin eta zirautsan: "Txapelgofitxo, begiraxuz bide alboetan agiri direan lora politok. ¿Zegaitik eztozuz alboak begiratuten? Txoriak be zein polito abestuten daben eztozu zuk entzuten, ufean, Oyanean (basoan) egurastea (paseetea) ain atsegingafi izanda, ikastolara bai-zifoyazan baño be artezago ta motzago zoaz."

Zabaldu ebazan Txapelgofitxok begiak, eta eguzki-izpiak zugatz artean yauzika ta yantzian zelan eragoyen ta zelan azpi osoa lora edefez apainguta egoan ikusi eban eta esan eban kolkorako: "lorokaz egingo sortatxo badaroatsat, poz andia emongo dautsat amamatxori; oraindik goiz-goxa da-ta, garaiiz elduko naz etxera."

Ta urten eban bidetik, joan zan baso bafura ta lora batzen ziarduan. Ta lora bat artu orduko, ufiñago politagoa egongo zalako, ustea etorkon-eta, geroago ta bafurago sartu zan oyanean... Otsoa, bafiz, zuzen-zuzen, amamaren etxera joan zan eta atea jo eban: (Jarraituko dau)

- ¿Nor da? - ots egin eutsan bafutik amamak.

- Txapelgoñitxo. Opilla ta ardaoa dakartsudaz ta zabal egidazu -, erantzun eutsan otsoak.

- Bakafik kisketari eragion - esan eutsan amamak -; ni makalegi ñagon eta ezin ñe-intekek yagi.

Eragin eutsan kisketari, zabaldu zan atea ta otsoa artez-arte amama zetzan oera yoan zan eta "raun" iruntsi egin eban.

Txapelgoñitxo bitartean lora billa zan oindiño ta eroanala batu ebazanean, etofi yakon gogora amamatxo, ta bidean yafi zan. Bertara zanean, atea zabalik aurkituteak ikara andia emon eutsan, eta etsarira (salara) sarturik, gauzak ain nasturik ikusi ebazanean, esan eutsan bere buruari: "¡Ai ene Yaungoikoa! ¿ Zer yasoten ete-yat gaur? Lenago ain pozik egoten nintzan amamanean, gaur, bafiz, onen estu ta lafi."

- Egun on -, ots egin eban, baña ezeutsan iñok erantzunik emon... Yoans zan, ba, orduan oera, aldendu ebazan oe-zefiak eta antxe zetzan amamatxo ta izeratxoa begietaraño sartuta eukan eta arpegi ikaragafiagoa eukan ikaragafiagoa!

- "Ene! Amamatxo, ¿zetarako dozuz ofen belafi andiok?" - esan eutsan Txapelgoñitxok.

- "Obeto entzuteko" - erantzun eutsan otsoak.

- "¿Zetarako dozuz ofen begi andiok?"

- "Obeto ikusteko".

- "Ene! amamatxo, ¿zetarako dozuz ofen esku andiok?"

- "Obeto oratuteko".

- "Baña, amamatxo, zuk agoa be ikaragafia dozu."

- "Ori obeto yateko don"... Itzok esan ebazaneko, urten eban otsoak oetik yauzi baten eta "raun" Txapelgoñitxo gaxo-polita iruntsi egin eban.

Otsoa, zilbota bete-bete ebanean, oeratu zan eta loak artu eban; eta etxea bera be dardara baten iminten eben zufunka itzalak egiten ebazan.

Ain zuzen be, orduintxe etxe ondolik zear eizaria yoyan eta zufunkok entzunik esan eban: "Denganiñoa! etrozak atsoak zufunka makalak egiten. Ofaitio ikefi beär dok, zerbaiten beafik edo ete daukan ikusteko." Sartu zan, ba, etzanguraño ta oe auñera eldu zanean, otsoa egoala etxunda ikusi eban.

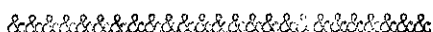
- "¿Eman aurkituten aut aspaldidaniko lapurtzar ori? Aspaldion nayabik, ba, ire atzean"... Ta su-izkillua (eskopetea) zuzendu eutsanean, amama yan egingo ebala ta bear bazan oindiñobizirik izan leitekela gogoratu yakon. Ezeutsan ba su-daunbadea erauzi (disparau), baña artu ebazan artaziak, eta, iratzañi barik, otsoari sabela i-degi eutsan. Ebagi bi egin eutsazaneko, txapelgoñia agirian egoan, eta beste ebagi bi emon eutsazanean, urten eban neskatoak eta esan eban: "Eneee! Nik neukan bildufa! Illunagoa dauko otsoak sabela illunagoa!".

Ta amamak zafek be oindiño bizirik urten eban, baña ezin eban ipa arnasarik ertu.

Txapelgoñitxok, txakada baten, afi azitxoak ekañi ebazan eta eurakaz otsoari sabela bete eutsen. Ta itzartu zanean, oetik urten gure izan eban, baña añañak astun-astunak zirean-eta, ezin zutundurik bertan il zan.

Irurak pozik gelditu zirean. Eizariak otsoari nafua kendu ta etxera eroan eban; amamak opilla yan eta ardaoa edan eban eta zuzpeltu zan; Txapelgoñitxok zirautsan bere buruari: "Amak gebendu (galazo) badagizu, etzara bidetik iñoiz aldenduko".

AMA! Ze izen bigun, gozo ta samurra dam amaren izena! Zein gozoz, zein erraz, zein berez urteten deuskun izen eder onek gure aotik!... Ama!, deituten dau umetxu bildurtiak bere estualdi guztietan; ama!, gazteak bere poztasunezko ordu dontsuetan; ama!, gizonak eta emakumeak, nai legorreko nekean, nai itxasoko бага ta arrisku artean dabilzala; ama!, jaiotzatik laster; ama!, eriotzako ordu larrian, sortu garean adimendun guztiok: ama! beti... Amaren biotzean ipiñi dauz Jaungoikoak biguntasunik andienak, gozotasunik eztiñak, samurtasunik samurrenak eta amaibako errukitasunik pozgarrizkoenak..." (Domingo AGIRRE)

PABLO ZAMARRIPA: este benemérito sacerdote, enamorado de su Gorierrri, trabajó infatigablemente en pro del euskera. Ahí están sus libros: Gramática Vasca; Vocabulario Vasco-Castellano; Manual del Vascófilo; Zaparradak eta; Kili-Kili; Firi-Firi; Gora begira... Aunque el humor que pretendió ofrecer en sus libros no siempre sea muy logrado, es innegable que sabía dominar muy bien el euskera popular, sobre todo el de su zona.

IKETZAKO ABADÉ BARRA

Iru berbadun izen onegaz aitatur da zafi, albo-efietan beintzat, Txorieñiko efi baten, nire txikefetan, pañoko izan zan abade jaun don Inizio on ona... Añan nai olan, iru berbadun izen ori bera Iketza izeneko etxean yayoa ta abadea ta zaña izatetik etofi yakola esan lei.

Zaña zan neuk ezautu nebaneko be. Baña, ofaitiño, ez zan joan beste mundura neuk Meza batzuk erason barik. Ain zuzen be, berak irakatsi eustan, ufean, meza-erasoten.

Ta !ze ñndo artuten ginduzan berari mezea erasoten geuntsan mutliko guztiok! Emon be egiten euskun txakur txiker bat edo beste... Ta emoten euskun txakur txiker oferi asko eritxiten geunssan,... eskekorik geure afean beragana etorten ez zan artean. Eskekorik geure afean beragana elduten zanean, eskekoari txakur andia edo txakur txiker bi emoten ikusten genduan, ta orduan...!jakiña!..., geu be eñeko izan-gurean iminten ginduzan. Ta bafiz... eskean urteten lotsa izan ta... ixillean berari eskatuten eutsien eliztafai zeinbat emoten eutsien... yakin ez.

Zur ibilten zan bera olangoai, eurok baño bestek jakin barik, limosnea emoteko zerean; osterantzeko gauza batzuetan ain zur ibilgo ezpazan be... !Tira! Zur ibilteko alegiñak gauza guztietan egingo zituzan, baña ona besteko aitzukofa zan ta, zañitan non egoan be aitzuta egoten zan. Ta olango aitzuteakaz, berari zor yakon lotsa ona galdu eragin barik baña, bafe andiak epagiten zituzan berak.

*****

Albo-efi batera berbaldi bat egiten yoan zan baten yazo yakon aitzute guztien aitzugafia. Euria zan ta, bere kalterako, aterki-pean (guardasol-pean) joan-beafa gertau yakon. Ta zorionean, albo-efi bereko eliz-aufera eldu zanean, ikusi eban kanpatofeko erlo erlojuan ordua iya ganean egoala; ta batetik berbaldiaren ardureak, eta bestetik orduarenak, aitzu-eragin eutsien elizan sartuteko aterkia itxi bear ebala...

Ta or doa gure don Inizio elizearen erdi-erdiatik be, trapa-trapa, aterkia zabal zabalik buru-ganean daula. Elizan dagozan lagun batzuk bafeka asten dira... Baña berak eztau oindiño bafeirik entzun; ta aufera doa alantxe bere bidean, ta alantxe jarten da (paretan da) belauñiko altara nausiaren afean... Orduan, bafe-estuak lafegian geyago eginda, koruko batzuk bafe-santzoko bat edo beste egiten dabe. Ta bafe-santzook entzunik, beragaitik izango direala baño geyago konturatu barik, jagiten da bera, jarten da korura begira, ta korukook obeto entzun dagoben, zabalik daukon aterkia gorago jasoten daula, badiño gafatz-gafatzik:"; Zeri eiten dotsezue bafe? ;Estozue gaur-artean ikusi abaderik guardasolpean ala?"

*****

Eldu yakon, atan-ofetan, pulpitura igoteko ordua. Ta igon eban, ta ederto asi be bere berbaldia. Baña ofa or:... bera bere berbaldi edefaren erdi-inguruan ederto be ederto dabilleta,... asten da aterkiaren ipuiña burutara etofi yakon be... bafea lotu ezifik, iji iji iji..., ta onen ijikadakaz biztuten da bafiro beste askoren arteko bafe-estua. Ta ixilduten da bera bat-batera. Ta ona emen... ordu beran ijikadak bere ixilduten dira. Eta entzule guztiak dagoz bafe-estuari geyago egin eza damututa.

Alango baten, joten dau bere burua esku eskogagaz, berbaldiaren gomutamena biztugura baleu lez... Ta ezer esan barik beste apurtxu baten egon ta gero, korura begira jafi (pareu), ta korurantz esku eskoyari eragiten deusala, berba onek esan zituzan:

-";Ikusten dozue? Zeuron bafeokaz... galdu yat sermoyan arie. Ta orain...!sain efea!"

*****

Bafe onik eragin eban don Inizio on onak bere berarizko aitzuteakaz, bizi zan-artean. Ta baita be... negar onik egin eutsien bere eliztafak, il zanean.

!Batez be, berak emoniko limosnakaz euron negar-malkoak bein baño geyagotan legortu zituezanak! (AZKENA)

D. JUAN DE EGUZKITZA Y MEABE (1875-1939):

Nació y murió en Lemona, aunque la mayor parte de su vida la pasó en Lequeitio. Directivo de la Asociación "Jaungoiko-Zale", trabajó mucho en el campo del catecismo y del euskera. Además de sus numerosos artículos en revistas (sobre todo, en "EKIN, JAUNGOIKO-ZALE, etc.), tiene estas obras: 1) "Garbitokiko Arimaen Illa" (1915); 2) "Andra Mariaren Loretako illa" (1919); 3) "Gizarte-Auzia" (1935) sobre cuestión social; 4) traducción vizcaína del devocionario "ARGI DONEA" (1933).

Su prosa didáctica y clara; de tendencia moderadamente purista; dicción sumamente pura, castigada y correcta... "Orixe" dice de él: "...nire ustez, oraiñarte izan dogun euskel-idazlerik bikaiñena" (en "Karmel", 1961, Urtarrilla, p. 32).

He aquí una muestra de su estilo:

"Txoriak egoak eta añañak ura baizen biazeko dau gizonak zelako-edo-alako itxaropena: ezataiko itxaropenik ez daukan gizon gaizoak, biziteko politik be ezin euki daike. Bizitz onetan geure asmo ta arazoak sañi okeñ urteten dauskun; baña okeñen dabilzanean be, beste bein ondo urtengo daaskuela uste izaten dau ta itxaropen onek, lanari ekin eta aufera jafaitzeko inddaf, adore ta kemena emoten dauskuz.

Au ta gusti be, bizitz labur onetan eskuratu daikegun zorion txikafaren itxaropena baño besterik ezpa'geunko, gure bizitz au negafafi asko izango litzake. Gizasem askorentzat bizitz onetako zorionak baño zoritxafak geyago ta luzeagoak izan oi dira, ta augaitik, geroko itxaropenik ez dauken gatzagaizoak, bizitz onegaz asperturik euren buruak bein baño sañiago erail daroez. Betiko zorionaren itxaropena, ori da gizonari bizitzako ezbeaf eta ekatzatan beaf daun besteko adore ta kemena emoten dautsan argi zerutafa; baña itxaropen maitagafi au, landarea zuztraitik lez, ziñesmenetik datoñ eta, augaitik, ziñesmenik ez daukanak, itxaropen edef ori be ezin euki daike. Jaunaren eskaña da-ta, Jaun ofek, geure gogoan ezafi ta bafenduten dausku. Ziñesmenak gure adiña argitu daroan lez, itxaropenak gure naimena inddafu daroa ta geure egite onen bidez, betiko zoriona itxarotera igitzen gaitu. Goiko zorion edef ori gomutara ekafi ta bera eskuratzeko daukagun ustea, bafiztetan dogun bakotxean, itxaropen-egipenak dagiguz; baña gure gogoa ori egitera igitu ta bultzau daroan onoi-menari, itxaromena deritxogu.

Batzuk itxaropen gitxiagi, beste batzuk lafegi euki daroe. Jaunagandik beaf dauñ besteko laguntasuna itxaroten ez daunak, bere itxaropen txikiagi ofegaz, Jauna irafenduten dau: dongaro bizi afen, egite on barik zerura joango dala uste daunak be, bere afokeri ta uste zoro ofegaz, Jaunari irain andia egiten dautso. Gure itxaropenak euspen edo orpo bi daukaz: geure zoriona irabazteko, Jaunak aginddu dauskun laguntasuna ta geure bizitz on-zuzena. Bere laguntasuna eskiñi ta aginddu dauskun Jaunak, utsik ez dauskula emongo ziuf dakigu; baña goiko laguntasun ofi gaur eme uts-emon geinkio ta, augaitik, geure itxaropenaen ari samur eta pozkafi ori, geure aldetik uratu ez dedin, bildduf izan eta arduraz bizi beaf dogu. Itxaropen sendoa osasungafi da: baña uste afoa, kaltegafi. "Zutik dagola uste daunak, jausi ez dedin ardura artu begi" (Cor. X, 12) "ta bildduf-ikaraz zeuen osasuna egizue" (Philip. II, 12): deun Paulo bialduak diñausku ori, ta itxaropenagaz batera geure argaltasunaren bildduf izatea, gauza osasungafia izan ezpa'litz, ziñez, olakorik ez euskun esango. Itxaroten dauna ta bildduf ez dana, alpeñ-nagia izan oi da: bildduf dana ta itxaroten ez dauna, ostera, auldu ta kikilddu egiten da, ta, zeruko bideari jafaitzeko, beaf diran adore ta kemena galdu daroaz. Onelan ba, itxaropenean zuzen ibilteko, geure Jaunagan uste oso-oso euki beaf dogu: baña geuk uts-egin geinke-ta, geugan uste lafegi ez daigun euki; Jaunagazko uste osoa ta geure argaltasungazko bilddufa, neufiz alkafutuko ba'genduz, itxaropenean beti zuzen ibilliko giñake."

(El P. Villasante, al hacer la semblanza literaria de Eguzkitza: "es verdad que su estilo tiene un algo de rígido, de excesivamente geométrico, falta de "souplesse", debido a lo cual su lectura cansa pronto. Tal vez ello sea debido a los moldes excesivamente puristas que se impuso, tanto en materia de vocabulario como de sintaxis.")

A Eguzkitza se debe también la versión vizcaína del Catecismo que se implantó en la diócesis de Vitoria por iniciativa de Mons. Mcloy Alcalde.)

FR. LINO DE AKESOLO, O.C.D.

Natural de Dima. Académico de la Lengua Vasca. Sus obras más importantes son la versión de "SALMOAK" al vizcaíno, y del "Camino de Perfección" (ON BIDEA) de Sta. Teresa (ésta última, en colaboración con el P. Santiago de Onaindia, O.C.D.). En sus obras demuestra un gran dominio del vascuence, conservando un admirable equilibrio entre la pureza del lenguaje y su sabor popular...

He aquí un fragmento de su Introducción a "ON BIDEA":

"...Ezta, baiñz, edozelangoa Ama Teresa'k otoizlariari eragin gura dautson goruzkoa. Lenengotarik asita, gorengo gaillufak erakusten dautsoz; bideko nekeari jaramonik egin barik, gogo beroz ta adoretzu aufera egiteko poza sartu nai leuslio, goiko itufi bizian edateko 'egafi goría sortu.

Egia esan, bide au ezta neke bakoa, batez be asikeran; baiña Jauna bera dogu bidelagun. Lan egin eta izerdia bota bearko da; baiña, ara an, azkenean, itufi bizia, zeruko ur asegafiz gaiñezka. Ur ofek egafi guztiak kendu ta asetzen ditu; munduko su guztiak amatau ta arimearen loi ta uger guztiak garbitzen ditu. Bera da naikoa bideko nekerik gogofenak ordaindurik ezteko. A zori ona ta atsegiña, ur jainkozko ori aca betean edatera eldu diranena!

Uraren irudi au txitean pitean dator liburu onen erdi-ingurutik aufera; oso atsegingafi izan yakon bere bizi guztian Ama Teresa'ri. Txikitarik asita, ondo gogoan sarturik eukan arako Samaria'ko andrearen irudia, Kristo'ri ur-eske: "Emoidazu ur ofetatik edaten". Zer adierazo nai dausku liburu onetan ur ofegaz? Geien baten, otoiñzik bikaiñena, Jainkoaren adiskiderik miñenen otoiñza, guk guere alegiñez lortu ezin dega geinkena, Jainkoak berak bere kutunei emonoi dautsena, atsegin eta ondasunik andienak beragaz lagun dakazela. Orduan, ur bizia da, itufitik bertatik arakoa. Beste batzuetan ezta ofen goitik datofena, ez ain garbi; ur egona, itufi-baztefetako zuloxoetan batua ta olakoa. Orduan beragoko maillako otoiñzari dagokio, beronek e-karten dauskuzan zelanbaiteko atsegin eta ondasunakaz.

Teresa deunak ez leuke gura itufi bizi ofetara barik iñor gelditserik, eta ara bidean jafi nai gendúkez guztiok, Jaunagazko adiskidetasun oso ta betera bidean. Guztioi eskintzen ei dausku Jaunak zorion ori; beintzat, orain espada, gero zeruan. Eta guztiok egin bear ei dogu alegin, ointxe asita, gorengo zorion ori izateko. Baldin emoten ez ba'yaku, ez bedi izan geure efuz, guk geure alak guztiak egin ez doguzalako. Baldin Jaunak ukatu ba'dagigu, gure alegiñen eta borondate onaren saria ta ordaiña gero zeruan era batera emoteko izango da. Edozelan be, bape ur barik, geure egafia zelanbait asetu barik ez gara geldituko. Jo daigun beti bidean gora, jo daigun gogo osoaz, ataza guztiaz; eztaigun otoiñz-bidea iñoz itxi. Ofá guztion eginbiá dea, ta batez be, moja kalmeldafena.

Ama Teresa'ren aldietan ba-zan otoiñz-bideari ondo ez eritxoerik; andrazkoen otoiñz-zaletasuna, batez be, etzan guztien begikoa. Bizi-bizirik aitatzen ditu gure otoiñz-irakasle onek olako gaiñzi-esaleen esames batzuk. Andrazkoak otoiñz egiten? Oba ei eben goruetan egin. "Aita Gurea" esatea ez ete eben naiko? Amaikatxo sartu ei ziran olango asmukerietan, eta zer? Euren ondamendia etofi ei yakon ortik. Suak artzen eban gure Teresa olango bafiketak entzutean. Otoiñza iñorentzat galgafi? Ori iñuenak eurak artu bear ziran galgafi ta ondamendia berberatzat. Otoiñza, Teresa'rentzat, ondasun guztien itufia da. Jakiñen gaiñean diño ori; ondo ekian berak bere buruan ikusita. Bere alabatxoak, gaiñera, olango esames ta bafiketai ez eutsen ezetako jaramonik egin bear; beti ta eten barik otoiñzari ekitea lege eben, "Aita Gurea" esatea naiko dala? Bai, ofaitio, bear dan lez esan ezkerro. Baiña ac utsezko otoiñzik eztago, edozelan be; benetako otoiñza izateko, gogoaren laguntasuna bear dau beti; alan esango dau otoizlarien Ama onek bein ta bafiro..."

(Todo este prólogo, titulado "Ama Teresa otoizlarien Irakaste", es muy hermoso, tanto por el fondo (resumen de todo el libro de Santa Teresa) como por su forma literaria...

Bernardo Me GARRO "OTXOLUA"(1891-1960)

Natural de Mundaca, es conocido, sobre todo, por su versión de los famosos libros italianos de G.C. della Croce "BERTOLDA ETA BERTOLDIN"... "Profundo conocedor del vizcaino popular, de sus recursos y resortes expresivos. Tanto en el empleo de la conjugación como del vocabulario y de los modismos, giros y construcciones peculiares, OTXOLUA es un verdadero maestro. Fue una pena que la excesiva preocupación purista le hiciera ir más allá de los justos límites. En efecto, junto con sus locuciones populares, tiene también el libro neologismos y "terminachos" en gran abundancia, así como arcaísmos, vocablos tomados de los más dispares dialectos, voces muy locales o conocidas sólo en un ámbito reducidísimo, todo lo cual le da el aspecto de algo abigarrado y difícilmente digerible..." (L.Villasante) Es una pena también que la fónica empleada sea demasiado localista.- Acompaña al libro un copioso vocabulario, concienzudamente elaborado... ORIXE dijo de él: "Lagun eta irakasle..., Euskalerrri guztiko idazleen artean txukunenetarikoa..."- Damos unos fragmentos del libro:

NARRITTARIJARI NARRITTAKA

"... Ba-eguan jauregi atan nafittari bat, eta aldi ereitan otturea zan lez, beste zeregin batzuren afitian bakaldunari bafe eragittia ixaten eban jardunik andijena. "Tuntuiz" esaten eutsen azixenez, zapafote-lodikotia ixanez ganera, buruban ule garau bat bera be ezeukalako, ain zan kaikasoi. Une atan bakaldunaren ondo-ondotzuan eguan eta Bertolda begittafte txafez afiturik, ba-diñotso bakaldunari:

- Afen, jauna; indazu baimena amesetan diñarduban basefitaf oferi berba egin dagijodan, iratzartu egin bial dot-eta.

- Zeuk gura dagixuna egikezu; baña, zain, gero arako Ondo-Etofi'ri lez jazo ezta-kixun zuri; nafu billa juan eta nafuturik etofi.

- ¿Nök, eta ofek? Ba-dago obarik! - jardetsi eutsan Tuntuiz'ek .. onaz ni gixon ofen bilddur.- Eta Bertolda'gana zuzendurik, ba-diñotso parizta bafegafijakaz:

- ¿Zer diñok ik, bafiz, abijatik jausiriko gautxeri efukafi ofek?

- ¿Nori diñotsak ik ezer, ostera, lumabako mozolo epel ofek? -erantzun eutsan Bertolda'k.

- ¿Zenbat legua bide egin bial dozak iretargittik Lucca'ko ezkontegijetara?

- ¿Zen egin bial ixaten dozak euk lapiko ertzetik zaldittegiko galtzũ ganera?

- ¿Zer duala-ta ollo baltzak afautza zurijak efoin?

- ¿Zer duala-ta bakaldunaren sarteak iri lepua baltzittu egin?

- ¿Noiz arte iraungo dok ik eure maltzurkerijak alde batera itzi barik?

- ¿Euk noiz itziko dozak iñoren eskaratzeko txalijak txakufaren antzera miazkau barik?

- Basefittafari akijo ardura ta ez emon sartarik eskura.

- Urdia ta igelaz ago antsi бага ta ezegixak lupetzatik atara.

- Efoyak ez ei yuan iñoiz bafi onik ekafi.

- Sayak eta miruak, bafiz, okela ustela non, beti igafi.

- Deduzko gixona nok ni, ta ondo azija.

- Bere buruba oi yuanak goraldü, zittaldu.

- ¿Basefittafa ala basatitzafa?

- ¿Koipezalia ala pekootzalia?

- Zapuskeri bako basefittafik, iñon bez.

- Gangaf bako ollafik, iñoiz bez, eta zazpisuete koipekeri bakonik, eguno bez.

- Ire oskijak abua zabalik yagozak; gosez, antza.

- Ez; iri bafeka yiñardubek, astotzafa azala igafi yauek-eta.

Ene nafittarija, zer erantzun bururatu eziñik, pipaafa bera baño goñijago jafi zan lotts-lotts egindda.

Zaldun eta andiki gustijak Bertolda'ri emon eutsen amafekua, ta Tuntuiz'ek, besterik eziñian, eruapena artzia erabagi eban; baña nayago eukian baraurik egon, maltzuf areri usartu ixan baño. Beti eragoion ziri ta miri, edonori nafittaka ta alamenka, bere burubari argi ta zoli eretxitta afopuzturik, eta jauregi-gixon gustijak poztu egin (urrengo orri-ra)

B.M. GARRO "OTXOLUA" (aurreko orritik dator)

... Bertolda'k gangar-gangarrian jo ixatiaz. Lotsearen-lotsaz begijak gora jazoten be etzan azaftuten, eta atsekabiaren andiz bere buruba efekara botata be bafdin eutsan ija-ija.

Eta gaba eldu zanez, bakaldunak, zaldun eta andikijai aguf egiñik, esan eutsan gu-re Bertolda'ri bijaramonian jauregira biguñtzeko, baña ezedilla etofi ez billoxik ez jantzirik...

Bertolda, ufengo goxian, bere gorputza afaintzale sare bategaz nafu gofijaren ganian baturik aufkeztu zan bakaldun aufera. Itxura aretan ikusirik, ba-diñotso bakaldunak:

- ¿Zelan azaftu zara hire aufian ofetara agertuten?

- ¿ Ez al- zeunstan zeuk esan zugana biuñtzeko goxion, baña ez billoxik ez jantzirik etofteko?

- Bai, ba-neutsun esan.

- Emen nayagotzu, ba, sare onetan baturik - esan eutsan Bertolda'k - eta zeuk ikusi daikezunez, gorputza erdi-agirijan erdi-estalirik dodala biguñtu nayatzu.

- ¿Orain aftian non ixan zara?

- Ixan nazan lekuan enaz afezkero, ta orain nazanatan iñor ezin dattoke ixan neu ezik.

- ¿ Zein da egunik luziena?

- Jan barik egon bialf ixaten dana.

- Buruko uliak, ¿zergaittik zurittuten dira bixafa baño len?

- Bixafa baño lenago jayorikuak diralako ixaten.

- Itxubak eurak be ezagutzen daben bedafa, ¿zein da?

- Azuna.

- ¿Zein da lorarik ittunena?

- Zatotik urteten dana, ai!, ardaua amattutian.

- ¿Nor da arako a, norberen etxian iñok gura ixaten eztauana? - Errua.

- ¿Nor da a beste okefa, lerden gustijai istarak ebagitten dautsezana?

- Garija ta olua batzeko igittaya.

- ¿Zein da gauzarik argijena?

- "Iretargija argi da baña, eguna baxen argi ez..." Eguna, jauna.

- ¿Esnia baño bai? - Esnia baño argiyago, ta batta edufa baño be...

- Orix diñostazun ori egistau ezpa'daistazu, makillaka zigoftau zagijejala agindu bialfko ete-dodan nago.

- Urten eban ene Bertolda'k, eta suil bete esne afturik, bakaldunaren lo-gelara eruan eban iñok ikusi barik, eta beianganian erdi-erdijan itzi eban. Loyo gustijak itxi zittuzan gero, ondo-ondo, argi izpirik saftu ez eitian. Eguberdafia zan. Bador bakalduna gelara eta, illunetan, joten dau ofagaz esnez beteriko sulla, ta an dua sulla tutañez, esnia be plausta beianganera, ta ija-ija bakalduna bera be bai mustufez bera! Asafe bizitan dettu otseñai ta leyuak zabalduteko diñotse. Ak egin zittuzan gafaxijak gela beiangania esnez ondatuta ikustian!

- ¿ Nor sazkil ixan da ori suil ori esnez beterik gela onetan imiñi dauana ta nik biaztopo egitteko leyuak itxi dittuzana? - iñuan.

- Neu ixan nayatzu - orantzun eutsan Bertolda'k basteñ batetik urtenda -; eguna esnia baño zurijago ta argijago dala egiztau bialf neutsun-da. Esnia eguna baño argia-jo ba'litz, gela osua argittu egingo eban, eta zu etziñan itsumustuban etofiko, ixan zarean lez, eta etzenduban sullik ofagaz joko, egin dozun lez.

- Basefittar maltzufa zara zu, ixan be, ta satorari berari be begi'k idoroko zeunskijoz zuk...

.....

"OTXOLUA", además de otras obras en prosa, propias y versiones, tradujo también los Evangelios Concordados (inédito) e incluso poesías (Cuatro de éstas pueden verse en "Milla Euskal Olerki Eder" del P. Onaindia : pp. 681-683).

~~~~~

EUSEBIO ERKIAGA : Nacido en Lequeitio (1912), desde su juventud ha vivido entregado al cultivo del euskera, colaborando constantemente en periódicos y revistas hasta hoy. Además del dialecto vizcaíno, conoce y cultiva también el guipuzcoano y el labortano. Ha ganado muchos premios en los campos de la poesía (cfr. algunas, en "Milla Euskal-Olerki Eder", nn. 598-607), teatro y novela ("Arranegi", "Araibar Zalduna", "Batetik bestera"...). Pertenece a la Academia de la Lengua Vasca.

"Jose Manuel ETXEITA ETA LUZARRAGA":

... "Elebarri bi egin zituan: "Josecho", 1909 gn. argitaratua, eta "Jayoterri maitia", 1910 gn. Lenengoak 368 orrialde ditu, eta 255 bigarrenak...

"Josecho" dau lanik luzeena. Umetxu orrek urte bi ez zituanean asten da edestia, ta arik eta ogetamar urtera arteko guztian, gertaerak gertaera jalkiten ditu. Base-txean, kalean, arrantzuan, itxas aundian ibilliko da mutil ori. Gero, Mexiku-n, Montebideo-n eta Argentina-n. Azkenen buruan, sorterrirantz biurtuko da, ta bereak eta bost ikusi ondoren, amaiera baketsua izango dau erritxu kutunean. Jazoera naigabetsu ta pozgarriak azaltzen ditu errian, auzoan, atzerrian emengo ta beste tokietako gauzak, lurraldeak, notiñak eta oiturak jakiñerazoz. Lagunak bere, polito ezagutzen ditu, ta mueta bereziak agertzen dira irakurlearentzat. Nagusikeria, arro-usaia, guraso batzuen ankerkeria, gizon doillorrak eta abar erañusten daki. "Axular" ospatsuaren no da to bere, ergitara dakar. Josetxo-ren aialdeko izango dan Eladitxo-ren estura, neke ta amodio zintzoaren joan-etorriak, orriz orri, irakurgarri diralarik. Gazte-derrorako sentimentu garbiak goratu izan zituan ao betean.

"Jayoterri maitia" dalakoan bere, azalez, emengoak kanpoetara joan ta barriren barri biurtuko dira-ta, bestearen antzeraa damosku. Lenengo maillako notiñak, ugaria-go ditugu emen. Elebarri au, ostera, alaiagoa da, ariñagoa. Bear bada, biotz-isuri aundiagokoa. Barruan, alako lillura ugariago zirikatzen daukana. Irri-ikutu atsegiñez, txitean-pitean, olde ameskorraen kilika bigunez.

Euskaldun neska-mutillak doaz Mexikorantz, ta geroago, biñan biñan datorkez onantz, Ardibaso zoragarrirantz. Artzain-nobela kutsua edo dauka. Bi milla urte leenago izan zan Virgili-ren ta Pizkundeko artzain-elertiaren ao gozoz igurtzia, nunbait. Ba darabil emen lagun bat, barreikarri ta alaia, arako Agaton Korkotx, eta onen ermaiñua dala-ta, orrialde gazi-gofoak manean zituan Etxeita gureak. Liburu biotan, atzerrietako gauza jakingarrien albistak emon ditu, zera, euskeraz ain murriz ditugun orrialdeak.

Nobela biok garbi-garbiak, edozein umek irakurteko lakoak. Irakurgai ta ipuin "Onak", aitatu eban itzaurre batean, ta orixe izango zan aren jokabidea. Aren arima eder bakuna, orra or agirian...

Buru-jantziek eskeintzen deuskuezan gogo-problemarik ez eban agertu. Ostera, nobela arrikoiak asmau zituan, erri zeeko asi-orrazi ta gorabeerak ederto batean esanaz. Orregaitik ba, elebarri biok, euren ariak dauken arreta ta interesaz baiño ere, jantzi-agaitik, izkera dotore ta jatorragaitik ditugu jakingarri.

Berbakuntza gozo ta bizia darabil beti; iturri onekoa, aren aldiko euskaldunen ezpan-artekoa. Euskaldun batena, arduraz orraztua, labur esateko. Noizean bein, erdalke-rñaren ikutua izan arren, ta ori itzurrenari buruz soilik, euskal-esanaldi bitxi, txanbelin ta mamintsuak daukaz oparo, ta orregaitik, aren liburuok bein eta barriri irakurtea onuragarri litzakigu oraingo edonori bere. Aldi onetako erdalgiro onetan, itzez ezezik esanaldi neo-mordoilozko aro onetan, bear-bearreko esango genduke...

Itz barriak eta erdi ez-ezagunak, orrialdeen barrenetan jarri oi zituan, aen esan-gurea gaztelaniaz adierazirik. Berba banaka batzuk, berberak asmau bere bai. Demonstrati-vo dalakoa, inguru onetan lez darabil, atze-aurretan... Atzizkiren batzuk ez erabil-tzan egoki: -ren ta -en; -ari ta -ai; -tera ta -ten; -la ta -nik, iñoizka itxulastu oi ditu. Aditzaren jokoean, irugarren notiñak leen letra bage jarten ditu, iñoz, ta joaneko ta oraiñeko erak naastuten ditun bakan. Makurrok edo utsegiteok, pare bat kuar-tillatan sartu leitekez, ta orrez berezi, jatortasuna daro aren luma azkarrari.

Giputz-ikutua dauka "zer" batzuetan. Esaterako, -txo txikergarria darakil beti, ta ez -txu; eta -tera esan-bearraren esan-bearrez, aditzak -ten eskatzen dauanean bere, -tera ikusi izan dogu iñoiz. Urten, igon, beste izkelgien erara darabiltz noizean be-in: urten zan, igon ziram, eta abar.

... Esanaldi sail ederra batu leiteke aren lerroetan: batzuk oargerri yakuz; beste batzuk pixxi apaiñak, "Kresala"-ren egülleak berberetzat artu eukezanak. Ezagun dabe biok aldi batekoak zirana, ta euskal-eragin bardintsukoak. Gaurko idazleletarik gaie-nok, urriegi ditugun esakizun txairo ta jatorrik asko.

Gramatika egokirik izan ete eban Etxeita-k esku-arteak? Ai, Altube-ren "Erderis-mos" joria ezagutu izan ba leu!... Gogatsu ikasi ta jagon izango zitukean, nunbait, arau zeatz eta aberasgarriak. Arauok, ostera, oraingo idazle batzuek bere, ez ditue gogoko. Gaztelaniaren itzurrena etxekeago yake, eta ortik dator jokera errezenaren zaleago izatea.

Etxeita-k, bear bada, ez zituan beti anaikiro buztartu semantikea ta itzen garbi-miña. Kezka ta ardurearen faltaz, ez ostera. Euskera erdaltsuaren zale diranak, aur-ki, ez dabe orrelako okerrik; ta euskera asmau gura dabenak ez dabe itzen nortasunaz begiramen sundirik. Egia da izkerea, berez, asmoen agertzaille soilla besterik ez da-na. Beraz, aldakorra da, gizonen oitura ta gauzen antzera. Baiña elederreko lanak, izkera narratsez ta zazakelez jaztea ta argitaratzea, jokabide sasikoa izan da beste izkuntzetan, oker ez baldin ba gagoz. Erriak bere izatez apalean, bere zeetasunean, euskera txairosgoa - bai itz jatorrez, bai alkar-buztartzez - gogozago entzun oi dau autuetan, itsaldietan eta edonun. Ori egiztauteko sukerarik izan dausnak, ondoz txu daki. Ta obeto dakianari izketan entzun ostean, euskaldun arrunta, erritarra, onasmuz geratu oi da, izkera ain dotore, banako ta mamintsua jakin ezaz. Ta ez dogu orain ontzat emon euskera gatx ta asmau-ala esanikoa, euskera errikoi ta berezkoa baiño, garbitasuna ta garbikeria zer bardinñak ez diralako, ain zuzen bere.

Euskal-idazle izan ez diran letradun edo burujantzi asko izan da Euskalerrian. Esaterako, mixiolariak, eta baita autorrentzuleak ere. Eskribauak eta, osagilleak eta. Zenbat jazoera, zenbat egoera latz nobelagarri ez ete ditue ikusi ta bizi-izan, berbarako, mixiolari euskal-^{du} ~~idaz~~ sail zabala ta edatsuetako gizasemeak? Zergaitik ez ete deuskue aberastu gure elertia, (zegaitik) irakurgai biribillak agertuaz? Go-goan dogu oraintxe, Jon Mirande-k idatzi eban arako esanaldi gordiña: euskaldun eliz-gizonak euren Erriaren alde baiño bere, beste batzuen alde lan egin izan dabela gei-enbat; eta sari ordez, ostera, esker txarra baiño ez jasoteko... Egia da, alan bere, euskeraren alde jardun izan daben euskaldun euskaltzelerik zintzoenak ia beti, ain zuzen, elizgizonak izan dirana.

Beste letradun asko, ibiltariak, itxasgizonak, aundikiak batez bere, iñoiz agertu al izan dira euskeraren aldeño lanetan? Gurasoen berbeteari ez deutse jaramonik egin; eretargiak txakurren zaunkai ainbat. Leteraturaz prestaerarik izan ez dabela, aurki?

Gure izkerako nobelagintzea, beraz, atzo goizekoa da oraindiño. Erkiña da ba, ur-ria, ume-jantziduna, sustar motzekoa. Unamuno-k eta Pio Baroja-k euren nobelarik geienak, edota guztiak, lendabizi euskeraz - ta gero gaztelaniaz - argitara izan ba litue, barriz, ez ete zan sortuko beste modu bateko zaparradea euskera dala-ta ez dala? ...

BIOTZERAGIÑA. Urix agertu deusku arek argi ta garbi lan guztietan. Etxeita gurea biotz-idazlea da nabarmen, baiña edermena bere, aragi bizian dauka, ta gure nobelakunt-zan maisutzat artuko dogu, beste batzuen alboan. Sinismen sendoko gizona, zuzen, langille, samur ta argia, aren gaiburuak Euskalerrinari autsan maitetasuna billoizik azaltzen dabe. Eta 362 gn. prrialdea irakurri giñei: "Euskalduna zifnean - dirautsa Josetxo-ri - ta eneban iñoiz euki zure jatorriaren bildurrik."...

Mundaka-ko erriak zor aundia deutsa bere seme leial ta zintzo oneri. Noizbait eta leenbaiten goratuko al dau, merezi izan dauan aifneen.

(Extractado de "ESKU-AZALAK", Colección "Olerti", 1962, pp. 107- 123. Se trata de un estudio sobre Etxeita, leído por el autor en el "Olerti-Eguna" de 1.961).

JUAN SAN MARTIN: Escritor eibarrés, asiduo colaborador de diversas revistas, ágil y agudo periodista. Miembro de la Academia de la Lengua Vasca. De su ameno libro "ZIRIKADAK" ofrecemos varios capítulos; en ellos podrán apreciarse su profundo conocimiento del habla popular - en su particularidad eibarresa -, así como la gracia y sal de las gentes de Eibar y Elacencia de las Armas..

III.- BIZIAREN GARRATZA.- Atxolin ta Irurixa ziran lagun bi, ordu santu guztiak alkarrekin pasatzen zituenak. Zer esanik pe ez, taberna-zaliak zirana. Aretzek bai eleiziak azpian artuta iltzeko arriskorik barik bizi zirana. Derrigorrezko biar orrek biarra eraitzen zetsen. Izan be, eurendako ori zan biziaren garratza: biarra.

- Astia oker einda dagok - zion bata bestiarri --, egun bat biarra ta sei jai izan biar litzakezak.

- Obe-esteky-geizian-eeetik-jaiki-erduke, uezabak

- Bai, ori, ori. Da, gañera, goizian biarran asterakuan jornala kobrau, - zion bestiak.

- Obe estok, goizian oetik jaiki orduko, uezabak etxxra bialduta eukitzia?

- Orrek guztiok olan izan biar zituan, baña, emen, biargiñok legiekin jabetzen ez gaven artian, ez dagok gauzokik.

Urteiak juan da urteiak etorri, aiskide bien zoritxarrerako, legiak orrela jarraitu eben; eta ora or Atxolin'i nun etorri jakon eriotzako ordua. Izan be urteiak eztahe parkatzen, ta eriotzaren sega zorrotzak eztau iñorendako errukirik.

Oitura zan moduan, senitzarte ta auzukuak gau-belía aitera juango zirala ta Irurixa'k, sin lagun aundia ebanek, bera be juatia erabagi eban. Etxian sartu zanian, Atxolin zanaren senide elizkotak eruan eben gorputz-illaren aurrera. Ta an euan Frantzizkotar praillien abitzuakin kaja baltz baten barruan; eta Irurixa'k, orrela ikusi ebanian, esen setsan:

- Ai! Ai! Atxolin gizajua. Eure bizi guztian biarra besterik ez tok ein, da oin ein abe praillie?

.....

XIII.- T.V.- Eibar'ko aberas barri bat, Paris'tik osteria ein ondoren, lagunartian kontatzen zarduan, an ikusitako aurrerapen azkarrak.

- Televisiñua be edozien etxetan dagok.

- Oñeakero emen be laster izango juagu, - diño beste batek ondolik.

An induruan zan itziartarrak zerbait entzun eban, da sartu eban musturra.

- Televisiñu ori, zer dok?

- Tira, kirtengo. Oindiok televisiñua zer dan ezta kik? Ba, radiuan moduko katxerrotzo bat, entzun-ala ikusten dana. (Ez gure aberas barriak asko ekialako; baña, eukian jaikia eban berakin).

- Ikusi? Zer ikusi baña?

- Ba, ... gauzak, ... jentia be bai. Adelantu aundia dok ori, Españian oindiok ez-jaukagu olakorrik.

- Esta biarbe.

- Zer ba?

- Jente geiago zertarako ikusi? Len garanok pe alkar ikusi ezifirik gabiltzak eta.

.....

XXIII.- PURUA ZALAKUAN GILITZA... Fernando, jai arratsalde artan - ta noiz ez! -, parrandan golditu zan. Norbaiten lepotik afari dotoria ein eban, oin esaten dogun moduan "akeita" ta "txola" artu be bai, ta "txokor" (purua) aundi bat erdi-errerik etxerutz abiau zan.

Gabeko orduak - goizekoak ez ete? - aurrera zoiazen, eta etxeko atia itxita billa eban. Fernando gizajuak ba-eban naikua biar zutiñik egoten, da ate-morrolluan giltz-zulua billatzeko zelan izango zan ba gauza?

Ateori zabalda ezifirik ebillela, agertu zan Txanton serenua, amaika aldiz Fernando maitekiro ceratu ebana. Fernando'ri adarra jote alde, asi zan kantuan:

(URRENGO ORRI/RA)

" Ardautxo baltza, zer dakak ik? / Larregi edanak ez gauzonik.
Gizonak ipintzen ba-dakik ik / zutiñik ibilli eziñik."

- Adarra jotzia baño, obe eingo euke atia zabalduko ba-esta.

- Baña, Fernando, zelan nai dok pa ik atia zabaltzia? Giltzan lekuan puruakin abil barren (N.B.: "Barren", baiezkoari indar geiagokin ziñetsitzeko erabiltzen da Eibarren)

Orduan Fernando'k arrituta begiratu zetsan eskuetan zerabillinari.

- Egia dok, gaiñera; giltzan orde, puruakin nabik. Ene! nik ein juat mitekua: purua zalakuan giltza erre.

XXVIII.- ONA TA TXARRAREN FILOSOFIA PLAENTXIA'N.- Eztakigu noraño sakontasuna eben gure Euskalerrri barruan Sokrates. ek eta Aristoteles'ek; eskola peropatetikua- ren barri eldu zan ala ez be eztakigu; bañan, Plaentxia'n beintzat, Kant'engandik edo, errazoiak ondo neurtzen ikasi zituen noizbait.

Abadia kulpitxora igotzen zan bakotxian, plazentzitar argieri konprendidu eraitze- ko, ez eukan Biblia'ko parabola luzien premiñarik. Ba-ekian nola berba ein. Zelako lapiko, alako tapa. Bai aukeratu be plaentxiatarri euren dako moduko abadia.

Bein, ona ta txarraren ejenpluak ipintzen asi zanian, esan eban:

- Txoriburu askok diñue, liburu onak eta txarrak, danak irakorri biar dirala. Baña nik esango neskie: onak eta txarrak, danak irakorri biar ba-dira, perretxikuak pe, onak eta txarrak, danak jan deitezela!!

XXXIV.- KONBITXA.- Eibartarrak, nun nai, plaentxiatarren batekin alkartzan ba-dira, laster asten sira zirrikatzen euren urtera zelebreren bat entzun naian. Plaentxiata- rren umoria, barriz, amaierarik bakoa da, ta aren urterak atzeko otsik bakoak izaten dira.

Plaentxiako Andramari jaiak urreratu ziran batian, Eibar'en gertatutakua da:

Eibar'era azaldu zan pplaentxiatar bat, zeregini batzuk eitera; ta bi edo iru eibartarrek ikusi iben, da nola ixillik laga? Zirrikatu naian zerbait esan biar da, aretariko batek urten zetsan:

- I, plaintxi, Andramariak laster dituk eta orraitik bazkaitara ez-pada be, gu- txienez afaitara konbidauko gaituk, baintzat.

- Bai, gizonak; orrenbeste eingo juagu. Etxera juaten naizenian an dakadan listia ikusiko juat, eta Sanjuanetan konbidau ninduen eibartar guztieri pasauko jetset kon- bitxa.

Ederra sakatu zetsen!

XXXVIII.- EITEN DAN NEURRIAN.- Patxiko kamiñeruak ba-ziarduan atxur batekin kamiño bastarran, ezin igarri biarrian ala denpora-pasa ziarduan. Orretan, Txomin pasau zan albotik:

- Zer da, Patxiko? Biar asko eiten al da?

- Baj!; pagatzen dabenagaitik...

- Gutxi pagatzen al dabe?

- Baj!; eiten dogunagaitik...

LX.- ZARRAZTADA OTSERA... - Bein, plazentzitar bi, Eibar'en egun guztia txurrutian pasau ondoren, berandu batian, ba-zoiazan etxerutz... Eibar'ko urteran, Urkuzu'ko itur-onduan gelditu zan bata txixa-eiñan, ta bestiak aurrera jarraitu eban, bidian arrapauko ebala pentsaurik. Baña poliki-poliki Azitain alderutz urreratu zanian, kon- turatu zan bestia ez zala agiri, eta itxuli zan zer gertau ete jakon jakitzera.

Barrena-zarreraño juan zan, da iñor agiri ez; Loiola passuta be ez. Berekautan zi- ñuan: " Nun sartu dala, baña, gizon ori? Eibar'ko arduak ainbeste tiratzen ete juek pa?" ... Urkuzu'ra eldu zanian, an billau eban lagatako lekuan bertan, iturri kontran.

- Baña, gizon; zeiten ago?

(URRENGO ORRIAN JAIRRAITZEN DAU)

- Zeiten egongo nok pa? Ez nok ikusten txixa-eiñan nagola? ala?
- Bestiorrek, begiratuta, esan zetsan:
- Eztok parren txixarik eiten.
- Ezetz? Da ori zaratorri, zerena dok, pa, orduan?
- Iturri zaratiagaitik ziñuan.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

JUAN SAN MARTIN ha cultivado también la crítica literaria. Como ejemplo, ofrecemos un breve estudio comparativo de las novelas "Garoa" y "Kresala":

"Askok itandü dabe gauza da auxe: "Kresala" ala "Garoa"? Ta, Txomin Agirreren eun urtegarren onetan nere iritzi batzuk emon nairik nator.

Iru urte datoz Donostian egin ziran literatura jardunetan esan nebala, "Kresala", "Garoa" baño askoz obia zala. Geienak ezezkuian euazen. Ez bakarrik ausartia iduritu iakuen, baizik eskandalu bat zan, an batu ziran giputz geienentzat. Baña seguru nago, gipuzkuarrik geienak ez dabiela konpendidu izan "Kresala"-ren muina. Bizkaiko euskalkia ez ezagutzeaz gañera, eureri gatza falta iakuelako...

Aituentzat eta, gutxi jakiñarren, zentzunez ondo begiratzen dakiententzat, ez dago dudarik "Kresala" obia dana. Ta ez itxasoa ala mendia, zein atsegiñagoa erabagitzeko, ze, itxasoa maitatuarren, mendi zalea naiz. Izenak diñuen moduan, "Kresala" k itxas giroa dakar, eta "Garoa" k mendikoa.

"Kresala" dogu euskeraz egin danik nobelarik onenetakua. Gaia, tartea, pasarteak, kiritasuna, gatza, errealidadea... Zer geiago eskatu geinke nobela bategandik? Tndarra dauka, bai nobela bezela ta bai izkuntzaren aldetik.

"Kresala" n azaltzen dan guztia da egilleak bizitakua. Bertako Tramana, Kitolis, Brix ta abar, bene-benetakuak dira. Barriz, "Garoa", motela da; bertako pertsonajietan ez dago "Kresala" n bezelako egiazkorik. Ezagun da egilliak berak bizi ez ebana ipini ebala. Ta alperrik emongo iakoz bueltak, beti "pastiche" bat izango da.

Euskeraren dotoretasunari geiago begiratzen deutsalara? Ori, Narziso utsa litzake. Norperan tripako zillari begira egotia ezta izkuntzaren edertasuna. Izkuntzak, bere barrutikako sentipenak biar ditu, berekiko indarra naiz barre naiz negar eraitzeko. Kitolis, Arrain saltzalleak, Lazka-matasak edo beste orrelako pasarte batek geiago balio dau "Garoa" ko edozein pasartek baño.

Agiri-agirian dago, Txomin Agirrek "Kresala" bere bizitzaren barruan erciala, ta "Garoa" azalez.

"Kresala" prantsezera itzuli zan, orretarako aña zalako. "Garoa" itzuliko balitz, konturatuko giñake, ez leukiala erdirik balio. Ez dago zalantzarik, "Kresala" ondarrutar nobela, ez bakarrik obiagoa dala, baizik egundaño euskeraz egin danik onena edo onenetakua da.

Gañera, "Garoa" ren era erromantikua, literaturan aspaldi baztarturiko era da. Txomin Agirren denporan ia erabiltzen ez zana... Batzuek diñue, Txomin, José Me de Pereda ren kidekoa dala. Biar bada, garai aretan, ari antza emon naian ibilli zan. Gaiak aren erara aukeratu zituan. Baña, zorionez, ez deutsa urrik emon. Prosa ariñagua dauka. Eskerrak bere euskaldun izateari edo, laburkiago ta zorretzago izatera bultzatu eban. Ze, gaur, ez neuke trukauko Pereda-gaitik. Onak baño askoz goragoko malla merezi dau gure Txomiñek. Ze, aurrian esan dodan bezela, mendizalia naiz, ta "Peñas Arriba" be ezin izan dot irakurri, nekatu ez-ezik, gogaitu gabe.

"Kresala" gaz ez deutsa bere denporako nobelagileeri zorrik. Arro erakutsi geinkean nobela da. Gaian badau zerbait erromantiku kutsu. Bere denborako joera zan orrela, ta, guztiok bezela, mendeen semia genduan Agirre be.

Gure idazle aipatua, "Kresala" n, bizkortasun biziaren jabe da. Bere irudimen aberatsa zuzendi ta zorretz darabil. Ta ori ezta lortzen izkuntzaren aberastasun barik.

(Artículo publicado en el número extraordinario de la revista ondarresa "BOGA-BOGA" dedicada a D. de Aguirre en su Centenario, Mayo-Junio de 1.964, pág.22).

BUSTINTZA tar ERROSE -- (Mañaria, 1899-1953). Sobrina del gran "Kirikiño", siguiendo su ejemplo, ha dgado escritos cuentos populares recogidos en su pueblo natal. Muchos de ellos se han publicado en la revista "Jesus'en Biotzaren Deya".

XIV.-- LAMIÑA DANTZARIA.-- Egunsentiko argiak gabaren illuntasuna aienatzen eban bitartean, Gaillurreta'ko etragunaren alabarik gazteena baso-txabolan aurkitzen zan bere aitagana joian, ari gosaria eroatera.

Egunaren goizak udabarriaren antz osoa eban. Txori-abesti zoragarriak erreketxoaren mur-mur ots soiñulariaz batera, "udabarria, udabarria" deadar egiñez, bidazti liraiñaren oinkada bakotxean baso-lora politak sortzen ziran. Bidearen zora-garria!

Gaillurreta'ko neska liraiña be, txorien antzera, bidean- zear kanta-baten ziar-duan; eta bide-zidor eta aldatzak bizkor igaroaz, eguzkiaren beroak bazterrak berotzen asi baño lenago, aitaren txabolan zan.

Eguna an goian aitagaz batera ederto ta pozez igarota, illuntzean basoa-beera etxe-rantz abiau zan. Gausa, illuna be illuna zan; eta gure neska gaisoa ikarearen-ikaraz arnasa be ostaz artzen ebala etorren. "Au illuntasun bildurgarria! - esan eban --. Norantz noian ba'neki... Illargi ederraren argiak lagun egin beist..." Eta bildurrez zanarren be, aurrera ta aurrera egiten eban beti.

Alako baten, Untzillaita aldeko laiño moltzo sendoa astiro urratuaz, illargi betea amaseiko gorri baten antzera, ikusgarriro agertu zan. Eta neska gazteak, bere bide-lagun agertu zan goiko argiontzi bakanari, "Agur, ondo etorri!" esanez, bildurrez beterik agertu eban.

Illargiaren argiak, gauari egunaren antza emotean, bere bildurra beingoan aienatu zan; eta bidea errazago igaroko ebalakoan, abestiak kantetan asi zan... Onetan, Aranaitz'eko landatxoan, "Illinti-lamiña", soiñeko gorri-gorri bat ebala, eta, illargi-rantz begira, iñun diran zirki-mirkiñek egiñez, gurketa bakana egiten ziarduala ikusi eban... Axe bildurra! Zer egin?

Ikuskizun ain bakanaz, gure neskeak iges egiteko asmoa artu eban. Baiña lamiñeak, kiñu bat egiñaz, neskea geratu egin eban; eta deadar aundiz esan eban:

- Ona emen nun datorren nire soiñu-otsera dantzaz egingo dauan emakumea! Ene, be-
rau dan ederra! Egingo zenduke dantzaz bertan? Aspaldiko gabetan, illargiaren argitan,
soiñu polit au jotan diardut; eta dantzaririk aurkitzen ez dodan ezkerero, nire lan eta
alegin guztiak alperrik izaten dira. Lan egin eta ezer bere ez... Baiña gaur, zu lako
neskatilla liraiña aurkitu dodan ezkerero, pozez be pozez nago. Onetarako zarean zora-
garria! Soiñu onetan dantzaz egiten ba'dozu, lurreko zorientsuena zcu izango zara...
Ez dozu nai?

- Ez, ez dot nai -- erantzun eutsan neskeak --. Garaso onen alabea nazan ezkerero,
gau-dantzaketan-eta ez naz oitua. Gaiñera, nire senargeia dan Leungane'ko mutillari
be, olako dantza motak ez yakoz atsegin izaten. Beraz, nire soiñak zure soiñu-otsetari
ez dau zirkiñik egingo, ezta eragiñik be egingo...

- Zu zarean aderraz, Leungane'ko mutillari zagoz begira? A baño lerdengoak eta
aberatsagoak aspaldian zeuri adi-adi dagoz-ta...! Zuk dozun edertasuna ba'seki; edono-
rentzat ez zengokez... "Zaldi-urdiñeko" asko be, zure gei(duin) ez dita-ta...!

Berbok entzutean, neskeak bere kolkorako iñean: "Onen esan guztiak, egiak ete-dira?
Ala, aizearen erbelak lez, utsak eta ustelkorrak ez-ete?"... Eta beratzaz entzun eba-
zan gorapenai buruz apur baten oldozten (pentzetan) egon ondoren, lamiñeari ikaraz
itandu eutsan:

- Onen ederra ete- naz, ba? Nire arpegiaren irudia oraindiño egundo be ez dot iku-
si. Nire aitak, norbere edertasunaren barri jakitea, gazte askorentzat galgarri izateko

(URRENGO ORRIAN AMAITZEKO)

... dala esaten daust-eta... Ba-ete-naz, ba?

- Izango ez zara, bai! Esan dozuzan gauza guztiak, zure aitaren lelokeriak baiño ez dira. Bere esanak egizuz, bai, ta igartekte (igarri barik), zorionak iges egingo dautsu arin-arin.

Eta orduan, lamiñeak neskeari eskumako eskutik oratu eutsan; eta erreka-ondora eroanda, auxe esan eusnan: " Begiratu orra, egiaren izpillu garbi orretara..."

Eta Gaillurreta'ko alabarik gazteenak, bere begi zabalak errekearen sakonera zuzenduz, bere arpegiaren arudia ur gardenaren argitasunera ikusi eban. Orduan, pozez beterik, auxe esan eban: " Ederra nazala? Bai bein! Zure berbak aizearen orbelak ez dira... Emakume altsua zara zu beintzat. Orain, zoriontsu izateko, zure soiñuaren dantzaria izatea baiño ez dot bear. Goazen zure jauregira; antxe bizi izango gara ondota! Ango "Lamiña-dantzaria" neu izango naz-ta..."

Egun-baten, baiña, Eta neska gaisoa, gau aretan, "Illinti-lamiñcagaz" batera, Kobagorri'ra joan zan. Eta artzulo bildurgarri aretan lamiña biurtuta, ganeko gabetan illarriaren argi bigunetan dantzan ekiten eutsan. Eta guztiak, "Lamiña-dantzaria" ereisten eutsoen, dantzaririk bizkorrena zala-ta.

Egun baten, baiña, Gaillurreta'ko etzaguna, Mugarra'ko puntan bere alaba kutuna zaren zain aurkitu zan. Eta inguruko landa eder baten dantzan ziarduala ikusi ebanean negar eta negar egin eban. Orduan, aitak, amar bidar beraganatzeko dei egin ondoren, madarikatu egin eban, esanez:

- Alaba gaizto ori! Jolas lizun orretan diarduzun artean, madarikatua izan zaitez. Ta zure aitak sorturiko soin ori, bat-batean arri-mokil biurtuko al dai!

Eta une aretan bertan, Gaillurreta'ko alabearen gorputz liraiña arri-mokil biurtu zan. Eta arri-mokillaren inguru guztian, arantza zorrozdu larroso bateg lora balt baltzak sortu ebazan... (AMATA)

Euskalerriko Ipuiñak: De la popular serie de cuentos sobre "Peru ta Marixe", he aquí un ejemplo (recogido en magnetófono, de boca de Teri Ibarrola):

" Peru, Marixe ta kriaua bizi zirian alkarregaz, baiña Marixe noznai egoten zan gaixorik. Sarritan eukiten eban min; batian, lepoko miña; bestian, alboko miña, ta bestian ankako edo nungo edo angoa sarri. Baiña joaten zan Peru Londresera sillunbedarrak ekarten, ze Marixeri arek mesede andia egiten eutsem... Ta egun batian esan eutsan kriauak Peruri ze:

- Ai Peru; zu andik zarian arte, eztakizu asko emen zelako erromeriak egoten dirian. Marixek janketa andiak emoten ditu amen, auzoko lagun guztiak okarrita. Arek erabilten ditue pozak eta kantak!

- Zer diñostazu, kriaua?

- Bai bai, bai; egia da gero ori!

- Onako, onako konturik! Ba egun baten egingo deussat Marixeri agur ta joan baniaz lez, alde biar dot bistatik. Baiña or egongo naz atostetxuan, ia amen zer jazoten dan.

Da esan da izan. Egin eutsan Marixeri agur ta an geratu zan. Da Marixek beti lan-tzerik ekarri zitun auzokoa, ta baita janketok eta erromeriok be bazirian an. Zer zango ijuixa ta zaratia! Bai, ondo zaparradak ataraten zituen:

" Peru guria Londresen / sillun-bedarrak ekarten,
Peru guria andik dan artian / guztiak elgau gaitezan."

Ta orixe kantiori amaituta batera, urten eban Peruk. Ta baita berak be kantau:

(DATORREN ORRIAN AMAITUKO DA)

" Neure kriaue txorixe / zeuk esan zeunstan egixe:
arratsian ikusiko nebala / dantzan neure emazte Marixe.
Ai, oi, ai, egixe / zeuretzat kortan dauen zaldi zurixe..."

..... (De la revista "Aranzazu")

Las verdades del zorro:

" Azerije gosetu zanién, urten eban lezatic, da jaten to-
petako, errijoa pasau biär eban.

Ez euken dirurik pasajerueri pasajen pagetako. .. Pasajerueri esa'utzen iru egi
esango eutzesala pasajen pasetiarren.

Lenengo mogidu zaniän, esa'utzan pasajerueri lenengo egije: " Pasajerue, entzusu
lenengo egije: Idetargije argije da, baya egune baizen argi ez." Pasajeruek esa'utzen:
" Ondo dau."

Eldu ziren errijuen erdirä. Orduän esa'utzen bigarren egije: " Inoen ama ona da,
baya noberejangorik ez." - "Ondo dau", esa'utzen bestiak.

Eldu ziren bazterrera. Orduän esa'utzen irugarren egije:

" Pasajerue, pasajerue, / prakatxu zarrak deukosuz,
nilako asko pasetan bosuz / ostera bere eukosuz."

- " Ondo dau", erantzu'utzen pasajeruek.

(Contado en 1923 por Matias de Aranaz, de Kortezubi.- Recogido por Dn. José Mi-
guel de Barandiarán en "El mundo en la mente popular vasca", II, pp. 132- 133).

.....

LUKIAREN ZORITXARRA.- " Bein baten seguru, lukie, goiti bera zerutik etozan edur
matasari begira ei egoan. Saie jatzi ei iakon ondora ta esan
ei eutzen:

- Zer eiten dok, Lukito?
- Emen ñagok goiti bera datozen zer oneik zer ete doasen begira.
- Eztakik zer doasen? ! Oillo lumek, gizona! Geur zeruen itzelesko bodea iagok;
onek danok oillo lumek dozak.
- Neu be antxe zeruen bañegok gura neukak, oilloak asko gustetan iatazak eta.
- Bada, ori baiño ez padok, neuk eroango aut beingo baten. Fara adi neure bustene-
tik dindilisko.

Eta lukiek agoagaz bustenetik oratu ei eutzen, eta saie luki te guzti egaz asi ei
zan. Lañoak baiño bere gorago igon euanean saiek lukieri esan ei eutzon:

"
- Ondo ator, Lukito?"-. Baña lukie ixillil, seguru. - " Ondo atarren diñoat" -,
esan ei eutzen barriro saiek. Baiña lukie ixillik ostera be.

- Erantzuik gure ba dok; ezpa-bere botako aut.
- Bai -, erantzun ei eutzen lukiek.

Baiña " bai" esateko agoa zabaldu eban eta goiti bera deabrue baiño arañago asi ei
zan. Bidean etorrela, bere parean egozan arrieri zarata egiten ei eutzian: " aparta,
peñas! derribus! aparta!".

Arrieri pare-tik kentzeko esaten eutzen, ezpabere austu egingo eutsola ta.
Baiña arriek parean itxon ei eutzen, eta lukie tortille egin ei zen.

(De "Euskalerriko Ipuiñak", edit. Itzaropena, " Kukiska Sorta", nº 17-18, pp.
113-114).

Según Barandiarán, una de las fórmulas consagradas para comenzar los cuentos es:
" Antxiñen munduen asko lez..."; y para acabar: " Ori olan ixen bazan / sartu daitte-
la kalabazan, // eta urten deyela Derio'ko plazan" (Bermeo) o " Arek ondo bixi ixan
basirian, gu ondo bixi ixan gaixala" (Lekeitio)...

.. ~~~~~ ..

JUAN ANTONIO MOGUEL URQUIZA: " Konfesiño Ona edo zeinbat gauzak lagundu biar deutesen konfesiñuari ondo egiña izateko."

Este libro vizcaino es parte del "Konfesiño ta Komunioko Sakramentuen gañean ERAKASTE-AK", escrito por el mismo Moguel en guipuzcoano.

He aquí parte del Prólogo ("Berba-aurrekua irakurle bizkaitarrari"):

Orra noz agertuten natxatzun aspaldi onetan eskatuten zendubana emotera, ta zan kiputz euskeran argitu dodan konfesiñoaren gañeko Liburuba. Nik ikusi baneu bizkaitarrretan euskeriaren zaletasun kiputzetan nekusana, ez nintzan ain esker dongakua izango, zein da itxiko nituban barurik neure bizkaitarrak, Jangoikuaren berbiaren ogi ederra zabaldurik ataeko, ta arrotz legez egiten jatazanetan.

Ez dot damu, artu neban asmo ta nekia. Neure biotzeko pozik andijenagaz ikusi dot, zelan zabaldu dirian milla bat liburu Neparroa, Gipuzkoa ta Bizkaijan. Jakin dot Abade Jaun askok irakurten ditubeazala Eleketan, ta nekezale ez gitxik euren etxeetan; ez niri eskerrik, ta bai Jangoiko doe guztien emolliari.

Bazaut, autor dot, ta ez daukat aztuta bizkaitar barrukuentzat gatx izango dala Kiputz euskeria ondo aditutia. Baña berba askatu adituten ez dirianak, aditu oi dira lotu ta katetuta dagozan bestiakaz batera.

Alan bere, atsegin emotearren, ta gauza ain biarrak itsatsi ditezan obeto bizkaitarren biotzetan, ipiñi dot Liburu bera Bizkaiko euskeran, ta zerbait laburtu ditut luziak zirudijezen Irakaste, edo Doktrinak. Au egiñaz, liburuak urtengo dau eskuor, ta txikarraguek, merkiaguaz ostian. !Ze poza niria entzuten badot bizkaitarrak alkarren leijan dendatuten diriala erostera liburu au! Ez biotza iminirik daukadalako saldu-erosijatako irabaztetan, ta bai dirua aurreratuten dabeenak liburu onen agermerako, kalterik izan ez dagijen, oztu ta atzeratu ez ditezan urrenquetarako.

Bai, ta dinot tolestura бага, nire urtiak izango ez badira bere luziak, gura neuz irago enparetan jatazan egunak ateraten on izango dirian liburubak, ni illda bere, berbaz irakatsi ezin dodanian, irakasteko Zeruko bidia euskaldun guztiai Liburu onen bidez. Zeinbat arimak igon daben Zerura gauza onak irakurrita, ain gatx da zeinbatu edo kontetia, zelan litzatian esatia zeinbat dirian gure gañeko izarrak. ;Nok ekarri zituban Santu ain andi izatera San Anton Abata, San Agustin, ta geure San Ignazio Loyolako? Liburu onen berba ixil, baña itzaltsubak.

Esaten dabee gitxien esan biar leukeen askok, euskeria baldresa, traskilla ta soñeko zantarduna dala: ezin iñok apaindu leikiala. Nik gura baneu apaindu bere etxe ta utxaan daukazan bitxi ta jantzi ederrakaz, apaindubaguak urtengo leuke erdera askok baño; baña ezagutuko ez leukee etxekotzat, dongaro jantzita beti ikusi dabeenak. Orregaitino ez dot jantziko jaiegunetako soñekuakaz: esan gura dot, ez dodala irakatsiko noraño elduten dan bere ugaritasuna berbeetan.

Gura dabena sinistu Bizkaiko euskeriak ez deusala ezer zor kiputzensai, irakurri begi onek baño leenago urtengo daben neure adiskide andi ta, gauza onetan, neure biar lagun legez egiten dan Aita Fray Pedro Antonio Añibarro, Zarauzko Kolegio A.San Franziskoko Ordean Misionarijak bizkaitarrentzat atera daben Liburu txikar, baña urre guztiak baño geijago balio dabena. Ediroko dau "Esku Liburu" onetan Bizkaiko euskeran ederto adierazo leitezala esan biar dirian gauzaak, berba nekezaleen aotan dabilzianakaz. Bizkai barru-barruko semia da bera, ta bere euskera garbi ta ederrak ezagutu eragingo dau, nun nai ikasi leitiala ondo berba egiten, buruba zerbait nekatu gura bada. Alperren soluak beti egongo dira bedar txarrez betiak. Bizkaitar guztiak erosi biar leukee Liburutxu esan dodan au.

Ikusiko da ez ditugula bardin erabagiten berbaak aitatu dodan neure adiskide onek ta nik; ta emendi aterako da, zetan daguan Bizkaiko euskeriaren desbardintasuna. Ak diño "maitea, neurea, zoroa, gozoa, burua, Kristinaua...", nik barriz Markiña inguruan legez " maitia, neuria, gozua, zorua, buruba, Kristinauba." Zein batera, zein

(JARRAITZEKO)

... esan, ez dau ezer galduten euskeriak. (...)

Nik artu dodan berba-bidia ezin obia dala edozeñek ezagutuko dau. Konfesiño ona da Zerurako atia pekatu egin dabeneztat. Badakuskuz Eleizak kristiñauz beterik, konfesa-
sau ta duazala noz edo noz guztiak altarako maira. Baña, ¿zeinbat duaz lotsaz pekatu-
bak ukatu edo edertuta? !Zeinbat esamina arin ta dongaro egiñagaz? !Zeinbat, damu egi-
jazko gaba? Uste izan dot, bada, ezin neikiala gauza obagorik zelan dan gauza oneen
gania erakustia astiro ta argiro kristinaubaz jakin biar ditubezan gauzaak. Barriz,
asko dagoz Konfesiño jeneralaren premiñia daukeenak, ta ezagutu gura ez dabeenak.

Konfesiño onak dokar Komunino ona, batak ta bestiak gure betiko salbazinua bizitza
on batēn bidez. Irakurten da, Santa Teresak zeruti etorrita adierazo eutsala arima
tzito on bati, Predikadoriak beti legez jardun biar leukeela berba egiten konfesinoar-
ren gania; sinistu bere ezin leitiaala zeinbat arima betiko galduten dirian, Konfesi-
ño dongaro egiñak gaiti.

Bizkaitarrak artuten badeuste liburu au, agertuko dot onen ondoren, bere lagungarri-
tzat, Komuniño onaren gañekua. Abade jaunei jagoke erosi eragitia onelango liburubak
euren Errijetako kekezale irakurten dakijenai. Diru gitxiren kostubaz egingo ditubez
irabazi andijak euren arimetakako. Lagunduten ézpajake onetan, ez dabe barririk jaki-
ten; jakinarren, ez dakije nun erosi. Sermoi gei asko daukez liburu onetan, ta beste-
rik ezin dabeenian Cura Jaunak, irakurten baditubez Elexan emen dagozan Irakaste edo
Doktrinak, eukiko dabee poza ikusteko jente ez gitxi juakezala Konfesiño jeneralak
egitera, agertuten ditubezala len lotsaz gordetan zitubezan pekatubak. Alan gura dakio-
la geure Jangoikuari, ezarriaz bere bedeinkazino eder bat nik eratsi ditudan letrai.

(De la 2ª edición -Bilbao, 1853 .- Ortografía puesta al uso de hoy)

.....

He aquí a continuación algunos fragmentos del mismo libro:

Itauna: Eta badago pekatu, Konfesiñoeko Sakramentuban parkatu ezin keitienik?

Erantzuna: Ez dago, biar dirian prestaerakaz konfesetan badira; ta Erromara juan ba-
ga. Errijetako Konfesoriak aurkituko dabe moduba herejiako pekatuban norbait jousi
balitz bere, emoteko absoluzinua damu onaren señañiakaz konfesetan dirianai.

Es dira, barriz, herejiako pekatubak atakotzat askok daukeezanak. Alan ez dau aur-
kituko pekatarijak escusa, edo atzakijarik, ez konfesetako zuzen ta argiro bere pekatu
guztiak. !Ai balego arima benetan humilde ta konvertidu bat; ta zein erraz topauko leu-
kian Zerurako bidia! Baña pekatu ezañakaz nastauta dagozanak; matasa bat eginda dau-
keenak euren konzienzija, biar dabe billatu Konfesore jakitun ta arimen gose andiko
bat, bestelanguak baño bere kontu geijagogaz.

Eta, egija esateko, ¿zelan arimia geratuko da bakian Konfesore arin duanekaz, en-
tzun ta entzun, igaro ta igaro dabiltzanakaz? ¿Zeinbat esankizun geldütuko dira gero
kezka emongo dabeenak? Barriz, konfesore jakitun batek, ta guztiz Konfesiñoek jeneralak
egin biar dirianian, itanduko dituz biar dirianak, aztertuko dau konzienzia guztija,
ta itxiko dau konfesetara juakona bake tzito andijan.

Gaisotuten garianian badagoz eskuor ta prest sei edo geiajo mediku, ¿esaten dogu,
betor edozein? Ez; gura dogu onena. Auzi bat daukanak billatu darua Letradurik jakitu-
nena. !O itsutasun kaltegarrija! Arimako osasuna juakunian, edozein konfesore dala o-
na, ta biar bada billatuten dira pekatubaren kontra gorroto andirik ez daukeenak.

Itauna.- Zeintzuk dira dongaro esaminetan dirianak, pilluan ta ziaztasun baga manda-
mentubak iraguaz?

Erantzuna.- Dira, mandamentuben berba utsai begiratuten deutseenak, ta ez euren
sartuta dagozan ainbeste gauzari. Kontu daigun, lenengo mandamentuben aginduten deus-
ku Jangoikuak amau daigula bera gauza guztiez gania. Gatzik gura ez deusalako, uste
dau maite dabela Jangoikua, ta ez dauka zer akusu bere ustian. Emen geratuten da esa-
miña guztia. Baña, ¿ez leuke begiratu biar, maite daben edo ez benetan bere Jangoikua?

(URRENGO ORRIRA)

Fr. Pedro Antonio de AÑIBARRO, o.f.m.-

"GEROKO GEROKO, edo Geroko luzamenduetan ibilteak, eta Arimaren egitekoak geroko itxiteak zembat kalte dakartzan": Eskritura Santutik, Elezako Dotore-etarik, eta liburu debozifiozkoetatik D. Pedro Axular Sarrako Erretoreak bildua, eta argitarara emona. Aldatu dau Bizkaiko euskerara, garbiturik lenago zintuan uts, eta errakuntzetatik, A. Fr. Pedro Antonio Añibarrok Zarauzko Colegio Aita Sn. Franziskoren Ordeako Misionariak.

"Bekataria, biurtu zaite zembat lasterren Jangoikogana, ta ez luzetu penitentzia gerotik gerora" (Eccli., cap. 3 v. 8)

IRAKURLEARI: Irakurle Biskaitarra, Oná emen zeure eskuetan, ta zeure euskeran AXULARREN liburu famaduna. Euskaldunen Ciceronen izenez izentzurik eta aitaturik ibilli da beti AXULAR; bada Aita Larramendi euskaldun guztien Maixuak diñolez " bere euskerea da ederra, nastubagea, uts-garbia, ta ugaria: baieztu, ta erakusten ditu egiak Eskritura, Elezako Aita Santu, gertaldi, antz-irudintza adigarri argiakaz: agertuten ditu bekatuak bizirot ta argiro euren ezaintasun itsutsi baltz guztiaz. Beragaitik, diño, euskaldun guztien eskuetan ibilli bear leukela liburu onek".

Au onela izan arren, euki ditu liburu onek non edo an lengo demporétan bere ekátxak, bere zérak: onetarako bidea emon eban, bear etzirian Persona errespetá-garriak notan artzeak, euren utsak agertzeak, eta beste makiña bat gauza, ixillik igaro, estaldu, ta gorde bear zirianak, zabaltzeak. Dirianak al baitenez garbitu dira oraingo onetan; batez bere, ogeta-amaka-garren Kapitulutik berrogeta laugarrena giño, laburtu dira gauza batzuk; beste batzuk kendu, eta beste asko erausi ta geiagotu, uste izanik konvonniko ez jakela era guztizko personai; ta bere irakurtzetik on baño, kalte geiago etorriko lekikielako gazte askori, len legez geldituko balira.

Liburu onetan aitatzan dirian Eskritura Santa, ta Doktoreen esanak, eztira betibere verbatik verbara euskerara biurtu, ixuli ta aldatu; zerren euskereak eta beste verba-kuntzak euren esaera ta verbaegikune beanak, bakararak, ta berezkoak dituez...

Euskeran egin dot alegiña, Bizkaikoari jarraitzeko; baña zelan Colegio onetakoak ain laster gabiltzen Bizkayan, zein Gipuzkoan, Araban, ta Nafarroko verba egikune ta itzkuntzetan. utsen batzuk idoroko dozuz, ta orduan ito egizuz ixillik; ta irunsi epe-tasunaz zeure artean, oñon bagea.

Beinik bein irakurri egizu gogo onaz; ta beronegan arkituko dozuz zia eragin-gilleak, argi argitsuak, akullu zorrotzak, ta egia indartsuak, biztu, mugitu, atera, ta irazartuteko zure Arimea, baldin zeure adu ta zorigatzez bazatzaz lozorroak arturik, ta gogorturik bekatuzko egotaldi arrigarrian. Onetarako eskatu egiozu Jangoiko gauza on guztien iturri ta emolleari bere argia, bere eskua, ta bere grazia; ta bide batez, eskatu ta erregutu egiozu arren biokaitik: ta onembestegaz: AGUR.

Librutxo au atera zan, ez bakarrik Arimén onerako, baita apaindu, azi, gordo-eragin edertu, ta zabaltzeko euskerea; ta laguntzeko Euskaldun Ikasle barriai (...).

(R.I.E.V., 14, 1923, 297-299).

Lenengo Burua: Zelan besteak beste diriala, alperkeriatik iges egitáa gaitik bere, bear egin bear dan...

4. &.

Ain da gauza galdua ta galgarria alperkeria, eze naturaleza beraren bere kontra da. " Gizona jaioten da lan bearra egiteko, ta egaztia egaz egiteko", diño Job santuak. Egaztiari emoten jakazan legez egoak axetuteko, egaz egiteko; alan gizonari eskiak bear egiteko.

Munduko gauza guztiak kondenetan dabe alperra; zerren ák ez beste guztiak emoten dabe demporea artan zetarako egiñak zirian. Eguzkiak errazoiáz esan leio berandu giñio ocan datzanari: zerk aratza or alper nagi lotia? Nik atzo hik baño bide geiago igaro

(Urrengo orria)

ninoazan; jira bira inguratu ñoan mundu guztia; ta orain bere hi bafio lenago ta gogaxago jagiñok. Aretx-Arbolak bere esan leioke alperrari: eztakusk zelan ez gagozan beimbere geldirik ez alperrik? Zelan azten, anditzen, loratzen, eta geure demporotan frutu elduz betetzen garean? Hik zer egiten dok? Zertan demporea emoten dok? Zeri begira ago alper andi nagiori?

Bada abere ta animalia adimenturik eztabenak bere, beintzat erleak eta iñurriak errazoziaz esango deuskue, bear daigula, euren nekeak, lanak, joan-etorriak gogoratu daiguzela, ta alakoz, lotsaturik bada bere, geure egin bidearen egitera, ta lan beartetara irazarri, prestatu, ta abiatuko gara.

Erñak, ain gauza pildin txikiak izanik, betotzen dabe mundua, eztiz gozotzeko, ta argizegiz argitzeko. Eta ezta erraz kontatzea, zelan goberneten dirian erleak euren artean: zelan douken euren erregea, ta obedituten daben; zelan zárrak erlautsean barruan, etxeko lanak egiten, egoten dirian; ta gazteak kampoan euren janari, mantenu ta igaropiden billa dabilten: nola daben eure ate-zaiña, eta bearbere bai; zegaitik ze, eztiari, nola dan zalegarria, ta izena daben legez, ezti-gozoa, askoen gogokoa, gurarikoa, ta gustukoa da. Nola bear egiten dabenak, lanik egiten eztabenen arle alperak eta nagiak esten kolpez, zikadaz, ta izpi zorrotzakaz botatzen dituezan euren laguntzatik. Eta zelan beste gauza asko egiten dituezan: eta guztiak ain ordenanza, zurtasun, ta gobernu andiaz, ze dirudi, ez dala Erregerik bere erreinua ain ondo gobernatzen dabenik, nola erleak, euren erregeaz batera bear egiñaz, gobernatzen daben eurena.

Bada iñurriaren gobernuaz, zurtasunaz, lanbearraz, etorkizunerako egiten daben probisiñoaz, beardituen janarian, bildu ta billatuten daben mantenuaz, nok zer esango dau? Nork eztau miretsiko, ta gogoeta egingo? Espiritu santuak berak biralduten gaitu animalia txiki onegana, zer egin bear dogun ikastera, diñola: " Zoaz, nagia, iñurria gana, eta gogoratu egizuz aren bideak eta bideskak, joan-etorriak, inguruak, or-emen ibilteak, nekéak ta bearrak, ta ikasiko dozu zuk bere, zelan bear dozun aurrerakoan ta beti bizi, ibilli, ta gobernatu: onek irakaslerik ta bide-aurrekorik bagea, berak bere buruz bilduten dau udan, negua igaroteko bear daben mantenua, janaria, ta garaua ". Eta garau au gerdeten dau lurraren barruan, berak eginiko toki, gorde-leku, ta garau-tegietan. Eta ain da zur eta begiratu, eze kampoan ezer ezin izanez, bere bildutara bildu bear dabenean, asten da jaten lenik garatu, zildu ta erne bear daben garautik; zerren bestela sortu ta azi liteke a garaua, buztandu liteke, bedar biurtu liteke: eta gero andik ará, lan uts alperra jazo ta gerta lekikio bere lenagoko zurtasun guztia.

Aregeiago, garatuak jan ezkeru, lurraren bustitasun ta ezetasunak ganekoak usteldu eztagiozan, ateretan dituz nosik bein kampo, axetu ta eguzkitutera: ta orduan eguraldi ta dempora onaren señaleara dateke. Eta onela ta alan igaroten dau iñurriak bere negu luzea: eta erakusten deutso bakotxari, zelan ta ze moldez bear daben mantendu, gobernatu, ta alperkeria guztiak largarik, bere demporan bear egin.

(R.I.F.V., 14, 1923, 308-310)

2. Burua.— " Zembat kalte egiten dituzan alperkeriak; eta zelan emendik datorren, gerotik gerora ibiltea".

1. &.

Eskritura Santuak, Elexako Doktoréak, lenagoko Gentil fede bagekoak, eta aregeiago zeruko, axetako, ta lurreko gauza guztiak bere kondenetan dabe, lotsatuten dabe alperre: eta adierazoten deutse, bear egin bear dala, ta bakotxa bere aldetik bere egikeriak egitera saiatu, dendatu ta zaletu. Zerren zelan ardurazko zoregin ta bear batok, lan guztiak aurreratuten dituzan, alan alperkeriak atzeratuten dituz.

Itanduten dau San Juan Chrisostomok: " Ze zaldi da on edo ohea, geldirik eta alperrik bere gustura dagoana, ala ibilli ta maneatzen dana? Zein ontzi, kosten dagoana

(Jarraitzeko)

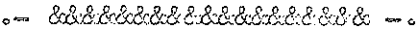

... ala itxasoan dabillena? Zein ur, geldia ala darioa? Zein burdiña, atartean datzana, ala erabilten dana? Jakiña da, guztiak erabilteaz, mancatuaz, eskuz ekarriaz, ta mugituaz onduten, argitzen, ta fintzen diriala; eta bai alper ta geldi egoteaz bere galdu, prestueztu, ta ugertuten diriala. Bada auxe berberau jazoten da, alperrik, geldirik, eta ezer egin baga demporea emoten dabenaz.

Dabillan arriari, ez jako goroldirik eransiten. Ur irakiñian ezta eulirik geratuten. Ardurako soñekoari ez jako sitsik egiten. Aretx-arbóla frutuduna eztau iñok obagiten. Baña alperra, soilla, utsa, arro-eroa, iños elduten ezana, frutu bagea zertarako da? Alangoak zetako beteko dau lurra? (...)

Otsein servitzari batek alperrik egoteaz beraz, gaistakeririk ez egin agaitik bere, merezi dau kastigua. Bada San Chrisostomok diñoan legez: " onik ez egitea, bera da deungero egitea". Eta Catonen esana da: ezerbere ez egiteaz, ikasten dala deungero egiten. Alpertasuna da gaistakeria guztien iturburua; eta San Bernardok diñon legez da: " asarretasun, errierta, ta zorigatx guztien ama, ta vertutén ugaz-ama".

Eta alan asarreak, erakeriak, ta vizio mueta guztiak doaz laster alpertasunera, zerren ama daben: baña vertuteak, eta obra onak: iges, urrinduten jakaz; zerren nola daben ugazama, bakie, eztituezala ondo artuko, bigirakune okerra, bekoki illuna, ta arpegi txarra erakutsiko deutsela. (IBIDEM, pág. 310-311)

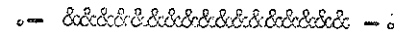

D. BARTOLOME OLACHEA: fue párroco de Laucáriz y en 1775 publicó su "Cristinauben Doctrinia" que fue reeditado varias veces: " además del catecismo propiamente dicho, trae oraciones, ejercicios diarios, etc.; echa mano de muchísimos vocablos castellanos que, al parecer, sonaban entonces como más selectos y distinguidos. He aquí una breve muestra de su lenguaje:

Ama Virgiñari Afectuak: Virgina Marija, geure Jangoiko Salvadore, eta Amore ederraren Ama maitia! Zu zara pekateri triste guztijen miserikordiazko Ama. Krutziaen oñian zeure Semeari begira, dolorez beterik, zengozanian, berak pekaterijen Ama egin zenduzan. O ze konsuelo, eta ze ditxa pare bakua guretzat: zu lango Ama Zeruban eukitia! Zu zara guretzat Zeruko Atia, eta zugana datozenentzat beti idigia.

Egija da, neure arimia pekatuz loiturik ikusi ta lotsaz ta damuz beterik zeure begijetara elduten nazana. Baña Erregiña andi, eta Señora ona, neure esperanza, eta uste seguruba zeugan daukat. Zeure mantuben azpira, zeure amparura nator, neure arremedijuer billa ... (pp. 216-217)

- Graziya: - Geu geurez, beste baga salba geñtekez? - Ezta posible, Graziya baga.
  - Graziya zer dá? - Jangoikoaen doe, edo izate Jangoikozko bat, egiten dabena gizona. Jangoikoaen seme, eta Zeruko ere deru.
  - Zegaz alkanzauko dogu Graziya? - Oraziñoiaz, obra onakaz, kontriziñoiaz, eta Sakramentuagaz.
  - Graziya emoten deuskunian, ze Virtute Jangoikuak emoten deusku? - Iru virtute teologalak: Fedia, Esperanzia, eta Karidadia: Bai, lau Kardinalak bere: Prúdenzijs, Justiziya, Fortalezija, eta Templanzija: Baita Humildadia, ta Kastidadia bere.
  - Bienaventuranzak seimbat dirá? - Zorzi: Lelengua, zorijonekuak espírituz pobre dirianak, zegaitik ze aena dan Zeruko erreñuba. Bigarrena, zorijonekuak mansuak, zegaitik ze izango dirian lurraen jabeak. Irugarrena, zor. negar egiten dabenak, z.z. euren izango dirian poztubak. Laugarrena, zor. gose eta egarri dirianak, z.z. izango dirian asiak. Bostgarrena, zor. erruki orrak, z.z. aurkituko daben miserikordija. Seigarrena, zor. biotz garbikuak, z.z. oñek Jangoikua ikusiko daben. Zazpigarrena, zor. baketsua bak, z.z. oñek Jangoikuaren Seme izentauko dirian. Zorzigarrena, zorijonekuak Justizijagaiti persekuziñoia daraanak, zegaitik ze euren izango dan Zeruko erreñuba.
- (de la 5ª edic., Bilbao, 1814, pp. 30-32)

A. FR. BARTOLOME de Santa Teresa, C.D.- (1768-1835)

De San Andrés de Echevarría; predicador carmelita, nos ha dejado 2 obras en euskera: 1) Ikasikizunak (3 tomos, sobre mandamientos y sacramentos) , 2) "Euskal Errijetako algeeta ta dantzeen neurrizko gatz-ospinduba", sobre el problema moral de las danzas vascas... Su lenguaje es rico, extraordinariamente abundante, hasta Opulento (Villasante). Su estilo destaca por la naturalidad y soltura... "Orixe" le llama " ... batez be nire idazle zar kutun..."

Sermois gurasuen ta umeen onerako:

" Egija esateko, neure kristinaubak, ¿ zer egon leiteke munduban penagarrijagorik edo minberagorik bijotz batentzat, iru edo lau seme alaba edo geijago nekez azi dituban guraso zaar, kansau, ezertako ez bat areen esker txarrian ta lotsa gaistuan ikustia baino?

Ya edadian jausita, zaartuta, kansauta, sepultura bidian daguan gurasua; izerdi askogaz ta nekez azi dituban sabeleko prutubak, bere semiak edo alabaek gaizki tratetia, da, duda bagarik, pena andijetati ez txikijena.

Ume batak kasurik egiten ez deutsalaz; bestiak lotsia ta errespetua galduten deutsalaz; bestiak begiratute on bat egiten ez deutsalaz; bestia agur bat egitera, inoz agertuten ez jakolaz; bestiak berba bat esan orduko, erremuskadiagaz atzera sartuten deutsalaz; bestiak, gurasuak jaaten baden kopaubari asko deritxola; bestiak, ezetan bere obeidu gura ez deutsalaz; bestiak, auziak eta naibagaak etxera ekarten deutsalaz; beste semia edo alaba Justiziak kartzelaan daukala; diñot, neure kristinaubak: menturez ez daguala luurraren gainian guraso batentzat pena garratzagorik, atsekaba mingotxagorik, naibage minaagorik ta bizi izateko gogaitgarrijagorik, bere nekez azi dituban umiak modu onetan zaartzan berari erantzutia baino.

Guraso batek ernegeetako, arimati negar egiteko, bijotza erdi bi egiteko, buruba amaituteko, ta zerubari erijotzia eskatutoko pehia da au. Umiak azi ditut, dino alako guraso triste(batek) errukarrijak. Ta eurak dira neure zaartzako penarik andijena. Umiak azi ditut, neure zaartzako pozgarritzat. Ta nire poza biurtu da neure bijotzeko mingotxtasun nausi izatera.

Umiak azi ditut, nekez ta penaz, neure despeideengo eguneen arrimugarritzat. Ta eurak dira, egunian egunian ta orduban orduban, bizitziagaz desesperau eragiten deusteenak. Eurak dira, ni baztartuta, sobrauta naukeenak.

Ez dauka guraso penaubak luurraren gainian nora begiratu, bere umeetati atsekabia ta penia artu bagarik. Ez da gauza barrija, guraso sobrabak, tertzijo atan bere buruba ikusita, egunian milla bideo ta maldizinoe umiai ezartia. Bada egunero dauka ume bataganik albista txarra, bestiaganik injurija, bestiaganik gosia, ta guztietati illgarrija ta mingarrija.

Ez da gauza barrija, guraso askok eureen seme alabeen lotsa gaistua ta esker txarra ikusita, areek eskura ta errazoera ekartiagaz desesperauta, eureen burubai purijaz illtia opa izatia (beste munduban zer ikusirik ez balego legez).

Ez da gauza barrija, ta ez da gitxitan jazo oi dana bere, guraso asko, urte geijagotan bitziko litzaatekezanak, seme alaba deunguak diriala medijo, leenago illtia, ta eurak esan oi dabeen legez, munduko bakia egitia.

! Oh, seme alaba gaistuak, ta lotsa galdukuak daukeezan guraso errukarrijak! !Oh, triste desditxaubak! ! Oh, ze zaartza penagarrija ta garratza dan zubeona! ¿ Nor errukituten ez da, nori bijotza susten ez jako berekauten, edadian jausitako Aita bat, edo Ama bat oian, edo makal, edo ibili ezin dala, edo bere gorputz zaarra ozta jasaten dabela, ikusita, bere umiak edo naibagez edo errazoe txarrez, edo gosez, sobrauta, ill ezinda, illten daukeela entzun ezkeru?

(ERRRENCO ORRIAN JARRAITZEN DAU)

A. PRAI BARTOLOME SANTA TERESA, O.C.D.- ¿Cuál era su criterio sobre el Euskera?
Helo aquí expuesto en el prólogo de su obra " IKASIKIZUNAK":

IRAKURLIARI: Ikusirik, Irakurlia, zariana zariala, ezdaukazula zeure Euskeeran, Pulpitan esateko, zer irakurririk, entero gitxi baino, gogoratu jatan, kristinaubaren ERAKUTSIKO leu zatijak pulpiti esateko, edo prediketako Ikasikizunetan imini biar nitubala. Adiskide askok aurretu nabee, saik oni ekitera. Esaten eben txito asmo ona zala. Ta onera jakinekua Euskal Errijetako Cura Jaun, ta Eleisa gizonentzat.

Neuk bere (sinistu daikezu, Irakurlia, baderitzazu) ondo neritxon egitiari, alizanz ezkerero. Baina, zeimbat geijago asmaubago sail onetan, aimbat gatrigo, ta aldatsago begitanduten jatan. Kristandadeko Erakutsijaren lau zatijak, pulpiti esateko, edo prediketako duinaan, tertziño baten, Ikasikizunetan, edo platikeetan, edo Sermoetan imintia, egija esateko, ene alizatia baino lan andijagua da. Eurak zerbait alkarri iratsi arren, argitara ataratiak, zer egin dauka. Asko kastau biar da. Ta menturaz gitxi, edo bat bere ez saldu. Ikasikizunak eurak alan alanguak. Ez, urrineti bere, biar leukeenak. Euskeeran liburu egitia, markeetia, edo ondo letratutia, asko kostata bere, sarri uts egin. Salduteko merkatari gitxi. Euskal Errijak Kampo laburrak. Euskeria ezdakitzelakua. Ta liburu bakótza popuertza gorra. Aldats oneek guztioek era batera datoz neure burura, neure asmuaren sailari jarraituteko... (VI)

Verbeetia imini dot neure errikua; dakidana. Euskeerako guztietati apaindubeena, ederrena, ta ezitubeena izan ez arren; izan leiteke, Euskaldunen baztar bateti bestera, etxe guztietan dei eginda, iragota, zer nai daben, onduen zaarai, ta gatziai aituko deutseena, ta adierazoko deutseena. Alan uste dot. Ta jazo jat Naparruan, Kitutzetan, ta Vizkaijan eldu nasan lekubeetan.

Esan batzuk imini ditut gogo bagarik, geure Euskerazko verbeeta nausi, maite, zaar, gatzetu, gozo, prestu, ugarida geure erruz, erbesteti etorriak. Euskeria berez aberatsa da, bagenki ondo. Geuk Eleisa giznók verba askotan naastau, ta ezaindu dogu Euskeria. Geuri entzunda, dakijeez baseerrijetakuak " Juangoiko Omnipotentia... Poderosua... Virginia Clementisimia... Misericordiosia... Mandamentubak... Absolutioia... Doloria... Errestituzioia..." Ta beste onako verba euskalgaistoko asko.

Erdera ezdakijeen Euskaldunak, eureen etxeetan, ta artu emoneetan biar dabeen guztia, esaten dabee euskeera garbijan. Kristinautzako ikasijan dira euskaldun gaistuak. Ezda au euskeeraren erruba, ez bada geuria. Ta, ain daukeez ija artubak erdeera, edo latin verba batzuk eze, eurakin ez bada, aituten ez dabee ondo dotrinia, edo kristinautzako erakutsija. Onen bildurra arren, imini ditut erbeste verba batzuk Ikasikizunetan.

Bada kristinautzako erakutsijan zuzen aituten emotia, leenago da, verbeetan erakustia baino. Aleginaz, ta deritzadanez, gitxitu ditut asko. Ta geijago gitxitu gura nituke, asmau dodan saila amaitu ardoko. Oituko bagina geu, Eleisa-gizonak, Larramendi, Cardaveraz, Mendiburu, Moguel, ta beste Euskaldun garbijak irakurtera, (...) arin erbestetuko litzaatekez, geure euskeera maizia ta aberatsa ezaindu, ta lotsatuten dabee urrin-errijetako verba banaak. Astarloa bat, Ervas bat, Erro bat, ta beste jakitun asko jagi ezbalira geure euskeera jausija irakoitera, uste dot, geuk galduko geuntsala laster bere ontasan, ta edertasun gustia.

Egija da, Jesukristo geure Jaunagan sinistutia, ta ari darraikon guztia, dan legoz txito barrija Euskeriagazko; geure kristinautzako gauza barri askoren izenak bere barriak dira. Ta areetati ez gitxi Kristandadiagaz beragaz Urrin-errijeetati etorriak Onetariko ija izen artubak: "bautismua... Kfirmazioia... Penitentzia...", geure Euskera garbira aldatutia, ondo litzaatekian, edo ez, Jakitunak esango dabee. Ezda ain biar gatza, euskeera garbiko izeneetan imintia... (VIII- X)

FR. José Antonio de URIARTE, O.F.M.: (1812-1869). De Arrigorriaga. Colaborador del Príncipe Bonaparte, a petición de éste tradujo toda la Biblia y mantuvo con él una larga correspondencia epistolar muy interesante... Cultivó, además del vizcaino, otros dialectos. La mayor parte de su extensa obra está inédita: así, su Bilbilia (en guipuzcoano), de la que sólo se publicaron los 3 primeros libros del A.T.

Ofrecemos un trozo de su divulgada obra "Marijaren Illa edo Maijatzeko Illa":

Ume Jesus'en gomutia.-- Begira ondo zein ezeuki ta pobria aurkituten dan ume Jaungoiko au. ¿Zeren premiñia dauka? Gauza guztijena. Ez dauka oerik; eta alan etzan biar dau lasto batzuen gañian. Ez dauka zek berotu, eta orregaitik abere bik eureen arnasiagaz berotuten dabee. Ez dauka zer jantzi; eta Josek estaldu biar dau bere jakiaz "txartesagaz balentziniagaz". ¡ Jesus ain premiñaz beterik, eta ni ondasunen bila, ain gar andijagaz!

Begira bere nekeetara! ¡ Ze gorputztxu samurra! Zelako otza eukiko ez ete eban neguaren bijotzian! ¡ Zenbat naibage ez ete zituzan igaro biarko lastotsa atan, bere guraso ta Aasaben etxeetan iñok artu gura ez ebalat! Eta alanbere, ez dau murtik ateraten, ez jako "ay" bat entzuten, ez zotin bat ikusten. ¡ Jesus ain penaz betia, ta ni ain atsegin eta eregu zalia!...

Erdu, Kristinaua, Jesusen kumara, juzgaua izateko: begiratu egijozu: eskepe uts arek, lasto arek kondenetan ditue zure etxe eder, bitxi ta apaindurijaak.

EJEMPLUA.-- Zazpi urteko neskatillatxu batek, entzunik zein eder ta sotilla dan Jesus Marijagandik sortu ta jaijotako umia, eukazan gurari guztiz bizi batzuk bere ikusteko. Eta umeen zintzotasunagaz, eskatuten eutsan Marijari egijola mesede, bein bekarrik erakustia: baña andija zan legez eskabidia, ez zan izan ain lester entzuna. Zazpi urtian jarraitu eutsan eskabide au egitiari, biztuten ebalat geruago ta geijago Jesusen amodijua, zeñek eutsan zauriturik bijotza.

Amodijozko zaurijaak ez dira egiten, San Juan de la Cruz-ek ziñuan legez, ezpada maite dana aurrian daguanian: joten eban neskatillatxu onek Marijaren atia, bere biartez ikusteko Jesus, bere animiak ain maite ta gura ebana.

Gabon gau bat izan zan beretzat ondo dontsu ta zorijonekua: bada gurari oneetan ixioturik eguala Eleixan errege edo oraziñoian, ikusi eban Marija bere ume Jesus besartian ebalat, ta entzun eban zelan zirautsan: " Eutsi, ene alabia, ta gozatu zaitte beragaz." Arrtu eban neskatilliak, eta besartian eukala, itandu eutsan ume Jesusek, maite beban. Erantzun eutsan: " Bai, asko maite zaitut." - "¿ Zenbat?", esan eutsan Jesusek. - " Neu baño geijago", erantzun eutsan neskatilliak. - "¿ Egijaz maite nozu?", esan eban osterat ume Jesusek. - " Maite zaitudaz neure arimia baño geijago".

Barriro erantzun eutsan Jesusek: "¿ Zenbat maite nozu?". Orduan erantzun eutsan neskatilliak: " Nik ez dakit zer esan daikezudan: berba egin dagijola nire bijotzak."

Ainbeste amodijoren goritasunak kiskalduten eban, ta ezin bizi zatekian gauza ain zorijonekuak ikusi ezkerot, ta alan edegirik bere bularra, imifii eban bere arimia Marijaren eskuetan, eta Aingeruen kanta eder ta soñu gozatsuen artian, bere semia lagun ebalat, eruan eban zerura.

(Bilbao, 1868, pp. 90-93).-- Al final trae también un pequeño vocabulario, con el significado de palabras empleadas por él y de poco uso en Vizcaya ("Indice de algunas voces que, aunque bastante comunes, ignoran varios su significado"): adjutu: apto.-- aldra: montón, multitud.-- allagiña: en tanto grado.-- apakiñ: pozo.-- argibide: instrucción.-- autu: escojer.-- azartu: atreverse.-- azkortu: animarse, esforzarse.-- baralla: alboroto.-- begitandu: figurarse.-- zematu: amenazar.-- ziarretara: al revés.-- konortas: conocimiento.-- dendatu: esforzarse, animarse.-- dontsu: feliz, afortunado.-- duintasuna: dignidad.-- edola bere: a lo menos.-- edu: tanto.-- epai: corte, sentencia.-- eralle: asesino.-- eregu: mimo.-- esetsi: acometer.-- etsigi: propender, inclinarse.-- giñuan: según (= al daben giñuan).-- giro: tempero, sazón.-- Jaditxi(jaditxi, jaretsi, jaritxi): alcañar.-- jarki: oponerse.-- lauoñian: a galope.-- oben egin: condescender, ceder. Etc.

D. RESURRECCION Mª de AZKUE Y ABERASTURI (Lekeitio, 1864 - Bilbao, 1951).--

Pasando por alto su ingente labor en pro del euskera en su polifacético trabajo, recojemos aquí una breve muestra de su producción en dialecto vizcaíno, que refleja a la vez su alma sacerdotal:

Jesusen Biotzaren Illa, Bagillean irakurteko Azkue Abadeak egiña ta Bizkaiko Elizgizonai zuzendurikoa:

I.-- Aspaldion zuen arteko batzuk zirika zaukedaz, beste lan batzuk atzeratuta baiño ezpada be, Jesusen Biotzagazko liburu bat egin daidala esaten. Eta asmo onetan nire gogoari laban eragitearren, batek baiño geiagok gomutaratu deustazue erderazko liburu bat edo beste. Soñeko bat iruntzietara edo idulez ipintea baizen erraza ezarren, beste berbakuntza batzuen alkarren arteko biurketak lango arazo ariña balitz erderazko liburuak euskeratutea, liburu au zaarrez edo geundu edo arretu zan onezkero; geundu, zokondoan itxi balebe; arretu, esku-artean erabillien erabilliaz.

Biurketako asmoari neketsuegitzat itxita, barriren barri aurtengo urtañrilla amaitu-aurretzuan asi neutsuen lan au, arteka-marteka ta loari zati bat kenduta. ¿ Onelango lanari ekiteko, begiak eta biotza lurra baiño gorago bear direala? Egia da. ¿ Bilbao onetako ke baltzeko laiño narraz-artean zeru gitxi dakusela begiak? Baita. ¿ Zek zaukez, bada, besoak auma dozuezala, lan oni ekin barik? Elizetan erderaz irakurten dira (eliztar geienak zer dantzuen eztakiela) euskeraz bear litzakezan gauza asko, ta zeuen buruagaz kezkarik asko daukazue au dala ta eztala. ¿ Zegaitik, beraz, isten deustazue ugarrari luma garbi zorrotz gitxi erabilli orrek zabartu, astundu ta alpertuten? ¿ Imillaunpeko argi orrek ezetedo^{guz} noz edo bein argimutilletan ikusiko? ¿ Ala uste dozue eztala zuentzat esana arako " nemo lucernam accendit et in abscondito ponit, neque sub modio, sed supra candelabrum"?

Liburu au ondo egiteko gure euskera zaar zakon eder onen azterrenak aratu ta iakitea ondo da, baiña ez asko. Onezaz ganera, Juan Apostoluaren biotza apal-bitartean legez, Jesusen Biotzaren kontrán noberena berotu ta samurtu nai litzateke. Ta bene benetan autor deustsuet gurago neukeala aspaldiko urteotan ikasi dodan euskera-apurra zeuekanatu al banei, zeuek zeuenez, biotz beroz, gogo samurrez egin daizuezan onelango lanak. Augaitik esku-artean darabildan Iztegi amai bako gogaikarri au ezer baiño leenago argitaratu nai neban; baiña bateko euskerea galduten dagoala, besteko gauzarik bearrenak atzeratuen daukadazala ez entzutearren, or ioatzue ta zeuen gogokoa izan bedi. Batez be Jesusen gogokoa ta arimen onerakoa izan dsitela. (pp. 5-6) (...)

Eskaritzu bi egin gura neuskioez liburutzu au erabilli daienai. Bata, bialdu daidezala mesedez emen ezarri bako bape direan aldakuntzak, Iztegi andireko egoki izango dodaz-da. Bestea, premiña barik eztaitezala lerroan lerroan " edoka" ta erderakadaz euskerea atsitutun asi. Ona emen zegaitik: 1º) Errikoak (erderakadaren batzuk esanarren) lautatik irutan guk baiño geiago euskeraz berba egiten dakielako; bada guri, geure ikaste-urteetan, azaletik euskaldunak dirudien Seminarioetan, irakatsi-bearrean aztu eragin deuskue ain premiñaskoa dogun berbeta eder au. 2º) Aurreko ta atzoko berbetatik geientsuenean igarten dalako berba batek zer esan gura daben. 3º) Edoka orrek uretan luaro dagozan bedarkiak andu ta beraturik eta gaila edo gasa legez, berbaldi bat gazbakoturik motel melgera zingle mergal gogaikarri egiten dabelako. Bestela ikusi daigun: " Berbaldi edo "platika" onetako agerkera edo "manifestaziñoak" kondaira edo "istorietan" argitaratu edo "publikata" azpalegoz, azarkuntza edo " atrebimentu" andia dala erabagi edo "erresolbiduko" zeunkee, neure eliztar edo "feligres" maiteak, nik ain begirune edo "kortesia" gitxigaz, ain zeetasun edo "menudenzia" askogaz, aldi edo "epoka" atako lazoera edo "suzeso" agiri edo "publikoak" zueri gaur azaldu edo "espliketáa"...

Eztahe uste irakurlak, esaldi " edo parrafo" au esaldi utsa izanda be, ederto editu leikeala? Ikusi daigun: " Berbaldi onetako agerkerak kondairetan argitaratuta azpalegoz, azarkuntza andia dala erabagiko zeunkee, eliztar maiteak, ain begirune gitxigaz

(JARRAITZEKO)

El gran maestro de las letras eúscaras conocía y amaba el dialecto de Vizcaya, en donde pasó largos años de su vida. Entre sus obras, figura también la versión del famoso "El Lazarillo de Tormes", en dialecto vizcaíno, con el título de "Tormes'ko Itsu-mutilla" (Bilbao, 1929). He aquí una escena:

"Alboan ardau-pitxar bat euki oi eban bazkaltzekoan. Nik elduten neutson arin, eta bi mosu ixil emon-ostean, bere tokian izten neban. Ez luzaro. Edatean ezagutu eban palta zala, ta bere ardaua seguru seguru gordeteko pitxafari belefetik eusten eutson, beñere itzi baga. Burdin-biziak eztau ezer bereganatzen, neuk lasto-izpi bategaz ardau a baizen ondo. Sañtuten neban pitxafa aboan eta itzungi egiten neban pitxafa, "gabon" esanda. Baña aen maltzura ta azeria zan, oartu edo zan, eta aufera asmua aldatu egin eban, eta ankartean imiñi eban eta eskuaz papetan eban, eta alan nasai edaten.

Nb ardauari yafia nengoan eta itotzen nengoan ardau-gura. Lasto-izpiak ezin baliatuta, pitxafari zulo estu bat egiteko asmua artu neban, eta polito polito argizari-ttalo me-meaz itsututea, ta bazkal-crduan, otzak nengoala-ta, sartzen nintzaion ankartean, su apufaren ondoan berotzeko. Argizari apufa urtuten zan beroaren berroz, eta asten zan itufitxua tantaka nire abora, aratean neukola, ta fon dakiola galtzen zan tantari! Gizagaxuak edaten yoianean, pitxar utxa aurkitzen eban.

Añitzen zan, biraoka asten zan, gaitzesten ebazan pitxafa ta ardaua, zer izan le-gikean yakin barik.

- "Ez esan, osaba, nik edaten dodanik - nircutson -, eskutik eztozu izten-da."

Eskuetan itzuli ta irauli ta aztamu, atzenik aurkitu eban itufia, ta ezagutu eban nire iseka; baña ez-ezagunena egin eban.

Biaramonean, nire pitxafa edoskitzen niarduela, ze gaitz etofiko yatan uste barik, eta itsu gaiztoak sentitzen ez nindualakoan, yezafi nintzan, beti lez, tante areik biltzen nebazala, arpegia zerura begira, begiak erdi-itxiak gustu ohea artzeafen. (Lazaro gizagaxua ardura barik nasai egoan, alangorik bururatu baga, ta oraingoan zerrua ta izartalde guztia nigana yausi zala iduri yatan.

Alako kaskatako ta alako pitxar-kaldiak kordebagaa itzi nindun.) ... artzeafen. Orduantxe nigandik asefekundea artu bear ebala otu yakon itsu gaiztoari, ta bere indar guztiaz, bi eskuekaz pitxar goxo ta gafatz a goratzen ebala, yaurti eustan abora indar guztiz. Lazaro gizagaxua ardura barik nasai egoan... (goian lez) itzi nindun.

Pitxar-puskak arpegian sartu yatazan toki askotik, eta aginak apurtu eustazan. Ordu ezketiño, ain barik nago. Andik aufera gofoto artu neutsen itsuari, ta maite ba ninduan bere, ta atsegin ta losentxa egiten ba eustan bere, ezagun zan neure ezbear gogofaz poztu zala. Ardauz egin eustan arpegiko osaketa, ta bañeka iñoan: "¿Zer deritxok, Lazaro? Gaitz egin yeütseanak berak osatuten au." Eta olango ateraldiak ebazan, ez nire atsegiñekoak.

Nire odoleri ta zigofalditik osatutxu nintzanean, alango takateko gitxigaz itsuak galduko ninduala ta, neuk bera galdutea asmau neban. Baña astiro artu neban egikizun ori, seguruago egiteafen. Nik biotza ibitu nai ta pitxar-kaldia parkatu nai ta bere, ezin negiken, itsu gaiztoak andik aufera emoten eustan yardunaz. Zio barik, niri kas-kafekoka ta ule-tiraka ziarduen. Eta norbaitek esaten ba eutson zegaitik alan yokatzen zan nigaz, beralaxe kontetan eutson pitxafarena.

- "Uste al dozu mutil au kokoren bat dala? Deabruak bere, asmauko ote leuke olango egiterik?" - Entzuten ebenak zifñatuta iñoen: "¿Nok usteko eban mutiltxu ofek olako txarkeria egingo ebanik?" Eta bañeka iñoen: "Zigofa, zigofa ofi. Yainkoak ordainduko deutsu-ta."

Berak ez eban besterik egiten. (Capítulo I, pp. 19 - 23).

~~~~~

N.B. - Como puede verse, con cierta frecuencia emplea palabras y giros netamente ajenos al dialecto vizcaíno. Por lo demás, su lenguaje es muy cercano al popular y la versión tiene aciertos muy logrados...

IBARGUTXI tar JON GURUTZ abadea:

Nacido en Ubidea, del grupo "Jaungoiko Zale", autor de "Edesti Deuna", "Geroko Bizitza" y 4 tomos explicativos del Catecismo "Kristiñau Ikasbide Atzalbena", entre las obras más importantes... A sus obras, de fondo serio y de estilo didáctico claro, algunos oponen el reparo de un excesivo purismo en cuanto a emplear vocablos de nuevo cuño, innecesarios y alejados del habla popular. Otros, en cambio, como "Orixe", alaban su "eusquera garbia, gozua..." : "Bizkaia'n Eguzkitza aundia ta Ibargutxi idazle bikotea lakorik bai ete dogu beste iñungo Euskalerrietan? Bibril esango dot, ezetz..." (Orixe).

ZORION IRRITSA:

" Zorion billa gabiltz gizon oro. Atsegiña, zoriona deritxon zerbaitek ereta daukoz gure biotzak. Atsegin-griña ori bere bafenean somau ez daroan gizonik ez da. Batzuk, efeago, nabarmenago, sumiñago; beste norbaitzuk, motelago, epe-lago, baretsuago; baiña gitxi-geiago guztiok dogu biotza gexo, guztiok gara biotza-min.

Zorion billa, zorion amesez gabiltz; ez, arean, bide batez. Batzuk, zorioneko izatekotan, zintzo izan oi dira; beste batzuk oker eta gaizto, zorionerako bide laburragoa ori dalakoan. Batzuk gafaizale, beste batzuk bakezale, baiña bitzuek zoriona dabe egite ta jardueraren buru. Gure gogoak ezin legike ezertxo bere egin zorion amesez izan ezik. Burua urkatzen daben gixaxoak eurak bere, zoriontsu izango diralakoan dague gaiztakeri izugafi ori. Naiz onak, naiz txafak dirala, gure egintza guztiak zorion-egafia dabe gorengo eragille ta elburu.

Gizartean ez da, ordea, zoriontsurik. Agintari ta menbeko, aberats ta beartsu, ugezaba ta langille, jakitun eta ezjakin, sendo ta aul, len izan diranak eta orain diranak, aldi ta alde oro gizonak artega dakuskuz; zoriona nai ta zorionik ezin jaritxi. Ta gizartea landuago, auferatuago, asmakizun beñiak ugariago ta zorion-egafi ori sumiñago; ta zoriona uñiñago.

Menbekoak agintaritzen, beartsuak aberaskizunetan, langilleak ugezabatzen, tentelak jakituri ta zurtasunean, gexo ta aulak osasun eta sendotasunean datzala zoriona uste dabe. Ta ortik gizonetan alkafen arteko gofoto ta bufukak. Arako besamortuen, egafiz itoten dagozan hideztiak, ur bizidun itufia agertutakoan, alkar bultzaka ta joka, zein lenago itufira eldu ta egafia asetako dranga-dranga, edan-ta-edan daragoioen legez, alare anafu, alkar joka, alkar ilten; etzun doiaz gizonak emengo ondasunetara.

Baiña zer? Aseta jaikiten al dira? Zoriontsu ete dira? Ez, bein. Eñanago ta egafia-go. Sakafen bafua legortuta, kedartuta, daukan gexoak, itufiko ur garbiz ames dagi. Baiña ur ori edanago ta bere peutsak legoñago ta efeago geratzen dira.

Buxalde orruna, jantzi bigunak, janari gozo ta ugarria, edari bizi, atsedeen-aldi luze, bero, epel, eguraldi argi... opa legikean guztia emon. Ase izango al da giza-biotza? Zoriontsu izango ete? Bai zera! Opa alsk emonafen, beste zerbaiten ifitsak irikatuko gaitu. Eñon, ba, beste zerbait ori. Tori zufutada bat geiago. Baiña... alpefik. Eñon, ez gara, ofañiño, aspertzen. Geure buruari irizur egin dautsoqula oartzon dogu. Baiña lena ta oraingoa ez dira bardin-ta, ia emen dagon ba gure zoriona... Ta olantxe doa gure bizitza. iruzufik-irizuf, eriotz illunpean jausi arteraiño.

Zer ate dago, beraz, zorion-ifits ofek? gure oinazerako bakafik sortu ete daroa? Jauna'k giza-erakusten eztraitututa dagon zorion-griña ori? Gizona nozbait zorioneko izan dala ta orain bere izan daitekela agertu daroa griña ofek. Ifits bizi ori ez da Jauna'k guban alpefik sortu. Zoriontsu izan geintekoz, ez gure alegiñez, Jauna'ren ofuki ta laguntzaz baiño."

(De "GEROKO BIZITZA", pp. 7-9)

ELEIZA, KRISTO'REN GORPUTZ: ... "Era bitara derabilgu "Kristo'ren soin" itz au: bata, Jaungoiko-Semeak, Goteunaren egitez, Andre Mari'gandik artu eban soin edo gorputza adierazoteko. Onetara diño Paul deunak: "Jesukristo'gan dakusguna ikaspidetzat bekizue. Tankeraz(itxuraz) Jaungoiko izaki... bere burua eratsi eban, jopu-antza arturik gizonen antzeko agertzeafen."

Bestea, Jesukristo'ren soin ezkutua, Jesukristo'k kistafekin dagian batasuna adierazteko. "Zuek, ba, Kristo'ren soin zaree, ta zuetariko bakoitza bere atal bat."

Ez gara, beraz, Jaungoiko-Semeak beretu eban gorputz-atal, arako eskua gure soin-atal legez; tentelkeri naskagafi litzake uste ori. Gizabatzari soña deritxogu, buru ta menpeko oso bat egiten dabeelako. Baiña gizartean burusk menpekoak erabilli ta jauri, bai, egiten ditu, baiña bizi-eragin ez. Buruak ez dautso giza-batzari bizirik ezarten. Jesukristo'k bai, kistar batzari.

Batze oni soin ezkutua - "corpus mysticum" - deritxogu, batasun ori adierazoteko itz adiñanagorik (egoki) ez dogulako.

RAT.- Safi be safi aitatu ta azaldu daroasku Paul deunak irakatsi afigafi au. "Bat dala bere, soñak atal asko ditu; atal guztiok, bafiz, asko dirala be, soin bat dira. Olantze da Kristo. Guztiok, judu ta atzeñitar, jopu (esklavo) ta jarei (azke edo libre), gorputz bat egiteko Ats Espiritu batez bateatuak gara."

ZATIGAITZ, edo zeatzago, atal-ezin. Atal asko ditu gorputzak baiña guztiak eta bakoitza gorputzari datxakozala irauñ bear. Zure beso, ister naiz beste edozein atal gorputzari eratsi ezkeru, usteldu egiten da. Ta atal guztiak bananduko ba'litzoz, gorputzarenak egin dau; usteldu egingo litzake. Kristo'ren gorputzari erasten iakozan atalak bere, usteldu egiten dira. Bat eta atal-eziña dogu Kristo'ren soña.

AGIRIA.- Eleiza ez da ez ikusi, ez ikutu ezin gengiken zerbait, arako "pneumatiko" edo espiritu dala diñoenak uste dabenez. Eleiza, gorputz da ta, beraz, agiri dan zerbait. begiz ikusi gengiken zerbait.

ATAL ASKO.- Giza-soñak atal asko dituan legez, ta atal bakoitzak bere egikizuna, Kristo'ren gorputzak bere "atal asko ditu ta guztiak ez dabee egiteko berbera. Berak jafi ditu batzuk bidali, beste batzuk igarle, norbaitzuk Bafi Ona zabaltzaille, besteak, bafiz jagole ta irakasle, lanbiderako deunak egokituz, Kristo'ren gorputza antolatzen.

Kristo'ren gorputz-zati bakoitzak bere egikizuna dauka. Baita egikizun ori bete ta burutzeko emaitzak bere. Egikizunetan aña emaitzetan. "Guztiok ditugu antzi edo emaitz banak, bakoitzari emondako eskefari dagokionez; batzuk igarletza siñistearen neufiz; bestek diakonotza mofoketerako; bestebatzuk irakasletza erakasteko; burubide ona omulariak; zindotasuna eskuzabalak; ataza (gogo gartsua), arduradunak; begi argia, @rukibereak."

BATZUK BESTEARI DEUTSEELA.- Giza-soñaren atalak, asko izanafen eta bakoitzak bere egikizuna eukiaren, batzuk besteai dautseela dagoz. Azal ta mamin, azur, aragi, kirio ta zan, esku ta oin, danok alkartuta dagoz, ta batzuk besteai lagun egiten dautsee giza-soñean. Baita Kristo'ren soñean bere, atal guztiok alkartuta gagoz; guztiok dogu bata bestearen beafa, ta guztiok lagundu bear dautsogu alkafi... Biziro ta zora-gafi azaltzen dausku Paul Apostolu deunak irakatsi sakon eta onuragafi au: "Soña, bafiz, atal bat ez da, asko baiña. Esku ez naz-ta, soñari ez nagokio esango ba'leu oiñak. ez ete legokioke soñari? Ta begi ez naz-ta, soñari ez nagokio, esango ba'leu belafiak, ez ete legokioke soñari? Soin osoa begi ba'litz, zerez entzun? Soin osoa belafi ba'litz, zerez usain egin? Baiña Jaungoikoak soñean atalak, Bere oldez - Berañ nai dauanez - bananduta ipiñi ditu..."

LARRAKOETKEA bar BEDITA.- Este religioso (de los Canónigos Regulares de Letrán), natural de Ceánuri hermano del P. Hipólito C.D. "Legoaldi", a pesar de residir durante muchos años en el extranjero, no ha dejado a un lado el cultivo del Euskera: parece ser que tiene acabada la versión del teatro de Shakespeare. De hecho ha publicado ya varias de estas versiones en la revista "Euzko Gogo" (Macbeth, Ekatz, Lear Errege).

He aquí un fragmento de MACBETH:

V Agerlekua.- (Gaztelu-barruan) (Emakume-negarra barruan)

MACBETH.-: Zer da zarata ori?

SYTON ek.-: Emakumeen negarra yatzu, ene yaun on. (Alde dagi)

MACBETH.- Larri-larri bildurra zelangoa dan be aztuta nago; izan da aldia gau-gedarrik entzenezkero nire sentzunak otziturik gelditzen yatazana; eta ifñori gauza itzalik entzenezkero, buru-narrua yagi ta ikaratu egiten yatan, bizia an bai'legoan. Orain gauza ikaragarritz narruak artu-alean andituta nago; eriotza-oldozpenak egunean-egunean-goak dodaz-ta, gauzarik itzalenek be ikara bat bera be ezin emon daustie.

(Barriro dator aurrera Seyton)

Zergaitik izan zen arako garrasia?

SEYTON.- Errege-Anderea il da, ene yauna.

MACBETH.- Geroago il bear eukean, alan onako itz onentzako aldia be izango zanda. Biar, eta biar, eta biar or dator oinkadatxoka ta erdi-tatarrez egunik-egun, itzaren azkenengo ataltxoa be esatekoa-barik esana izan-arte; eta gure "atzo" guztiak zoroai argi egin dautse eriotza austurarteko bidean. Itzali, itzali, argizagitxo labor ori! Bizia, ibilli dabillen itzala baño ez da; antzezleri errukarria yatzu; antzokian dagon artean bein arro-puztu, bein asarretu egiten yatzu ta, gero, ez dozu are barririk geyago; ergelaren ipuña dirudi: zarata ta bizitasunez betea, baño mamibagea.

(Geznaria dator aurrera)

Miñari eragiteko ator i; esan arin esatekoa.

GEZNARIAK.- Ene yaun atsegingarri, neronek ikusia dala diñodana esan bear neunke nik, baño ez dakit nolán esan.

MACBETH.- Tituk, be, esan egik, yaun.

GEZNARIAK.- Mendi-tontorrean nengoalarik, Birnam-aldera begiratu neban eta, begiratuaz bat, basoa igika asi zala iruditu yatan.

MACBETH.- Guzurti ja yopu ori! (Yo dagi).

GEZNARIAK.- Onan ez ba'da, betor nigana zure asarrea. Emendik iru legoa-bidean ikusi zengike ba-datorrela; ibili dabilen basoa diñot.

MACBETH.- Ik diñoana guzurra ba'dok, zugatzik urrenetik eskegiko aut bizirik, go-searen-gosez irrintze egin-arte; ik esana egia ba'dok, ostera, ez yaustak ardura euk beste orrenbeste egingo ba'daustak be. Oraintxe zirti-zarta egiteko gertu nago; eta oraintxe asten naz konturatzan, guzurra egi-antzez esan daroan txerrenak ziri ederra sartu eustala: " Ez izan bildurrik, Birnam'go basoa Dunsinane'ratu-arte"; eta orain basoa etorri dator Dunsinane'ra.- Artu izkilluak, artu izkilluak eta goazan landara!

Orrek autortzen dauena egia ba'da, ez dago ez emendik alde-egiterik, ez-ta emen geldi yarraitzerik be. Aguzkia ikustez be aspertuta nago, ta mundua ankez gora yausiko ba'litz gurago neunke. Yo izkilluetarako yoalea! Putz-egin axe orrek! Ator, ondamenti! Citxienez be guda-yantzia aldean dogula ilgo gara. (Alde dagie).

..&&&&&&&&&&&&&&&&&&.-.

He aquí su opinión sobre la actual polémica en torno a la literatura vasca:

"... Gazte asalduak orraitino inondikoak asmau daukuez. Ori be bai? Ba, bekie asaldariek, euzkeraz orain lez ederto ta txairo ta nasai ta eroso guk dakigun alditan ez dala idatzi. Oraingo ainbat euzkal-idazlek atzean urrin izten dabez 1900 g. urtez aurrekoak. Aik oraingoak baño obeto idatzi eikien idatzi, baño ez eben egin olangorik; zoritzarez; orduan gure euzkerea errian oraingo aldean mardul bizi zan, il diran esakera eder asko bizi ziran, gu barriz emen gabiltz golditu diran apurrak maitekiro batu ta idaztietaratzen. Itz gitxiago ta lan geiago bear dogu gure egun larriotan...

Nik ez dot esan gura oraingo idazleak guztiak dirala lengoak baño obeak; ez orixe, baño oraingo batzuk lenagokoen aldean edertosko idazten dabe..." (En "Euzko Gogo")

P. SANTIAGO de la Anunciación ONAINDIA, C.D.

Infatigable escritor y publicista, ha cultivado diversos géneros literarios: poesía, versiones, crítica, prosa literaria. Dirige las colecciones "Karnel" y "Oler-ti", organizando anualmente en Larrea un "Olerti-eguna" con Concurso de Poesía. Su vascuence es de signo cultista, castigado, un tanto alejado de lo popular...

ITURRIA.-- Bai al daki iñok nundik datorren umearen begietan txiribiri dabillen loa? -- Bai, dñoenez, maitagarrien baserrian bizi ei da: lore-baratz bateko itzalpean, ipurtargiz erdizka bakarrik argituta, zoragarriko lili-pinpín bi dagoz dingilizka: loa andik bide dator, aurtxoaren begietan nun gozoa ezartera.

Bai al daki iñok nun jaio zan ume loak artuaren ezpanetan egazka dabillen irri-barre ezta? -- Bai. Esan oi denez, udazken intzez garbiko goiz amesti batean, illar-gi barriaren erraiñu jantzirik, sor-erazo eban, nunbait, ume lokartuaren ezpanetan egazka dabillen irriño ezta.

Bai al daki norbaitek nun egon zan gordeta, orrenbeste urtez, umetxoaren aragitzoetan loratzen dan barri-samur gozo biguna? -- Bai. Beraren amak, neskato zala, maitasunezko misteri leun ixillez igurtzi oi eban biotza, umetxoaren aragitzoetan loratu dan barri-samur gozo biguna, nunbait.

ORRELA DOZU UMEA.-- Oraintxe bertan, umeak nai ba'leu, egaz egingo leuke zerura. Baiña zer-edo-zergaitik ez doa egazka. Atsegín yako nunbait amaxoren bular gainean burua etzatea! Eta gero, adi-adi yagoko eten barik!

Itz zoragarri asko dakiz umeak; mundu onetan alan be, gitxi baiño ez tira arek diñoana ulertzen dabena. Baiña zerbait-gaitik ez dau berba egin nai. Bere amaren itzak ikasi, ez dau besterik gura. Or zergaitik jartzen dauan aín betarte ezta!

Urre-meta bat ta txirlarri asko ebazan umetxoak; alan eta guzti be, txiro ta ezuki agertu zan mundu onetan. Baiña ba-eban zerbait era orretan agortzeko. Eskale billois antzera, oso aul agertu nai antza, amari aren leia ta ardura bizien diruzakua eskatzeko edo!

Txit jara ta korapilla bakoa zan umea itargi barriaren eskualdean. Baiña zer-edo-zergaitik itxi eban bere askatasuna. Bai, arek ba-daki ondo be amaren biotz-zokoan daukan poztasun muga-eza, ta askatasuna baiño bigunago da, daukan altzo samur eta besarte estu maitatia!

Poztasunezko aroan bizi zan, ta ez ekian negar egitea zer zanik. Baiña zer-edo-zergaitik aukeratu ebazan malkoak. Izan be, ama arduraz betearen biotza irri-barreka irabazten ba'eban, edozein kezkgaitik ixurten dituan negar-tantak erruki ta maitez lotzen dabe aren izatea.

(De "Iru Poema", versión de obras de R. Tagore, "Kuliska Sorta", Edit. Itxaropena, Zarauz, n.53, pp. 13-15).

IDAZ-TANKERA.-- Bakoitzak dogu izakera apartekoa. Eta sortzetiko era, seta ta aiarri oni dagokionez, jardun oi dogu eguneroko gauza ta zeregiñetan: onek, ak baiño txarto edo obetoago. Izakera au, ekiñaren ekiñez, azi ta ezi bearrean gagoz; giza-barrena, bada, berenez, ziraun-kabi, sats-oxin eta ezjakin-leza da. Ezi ta azi ezkerro, zerbait: ortarako ditugu gaztetan artzen doguzan len-ikaspentak, eta gero be, urteetan aurreratuz goiazala, kontuz ibilli bear; bestela, laster eralutsi daroagu azpi loi orrek daukan saskara pillo negargarria.

Dana dala, esku artean darabilguzan zer guztietan, esan edo idazten doguzan lerro guztietan, geure-geure dan zerbait izten dogu itsatsita. Ortik, ba, gure harrena argien elerti-lanetan agiri dala, esan geinke, bertan bai dogu izate guztia iraultzen; eta, nai ta ez, agertu bear gure barrenak, dituan griña, birtute, joera makur, kezka, urduri, zauskada ta guzti. Eta auxe da, izan be, idazle baten estilo, idazkera, osotzen dauana: barne-agertze dirdaitsua, esaera txukun giarrez oretuta.

Eta, jakiña, berez likin ta baldar dan ^{izakera} idazkera ezi ta azi oi dogun lege, idazkera be, ots, geure barrua ustu ta gauzak azal ta mamin lillurakor azaltzeko era ori

(JARRAITZEKO)

... ezi ta azi bear.

Elertiarri gagokiozala, bitara dagigu au: 1) irakurriz, ta 2) idatziz. Beraz, irakurri ta idatzi bearra dogu, idazkera ona jaristeko.

Irakurri.-- Asko ikasteko, irakurri; ondo idazteko, irakurri: au bai da idatz-ertietan aren ardatz eta oñarri. Asko irakurri dauanak ezagun dau bere idatzietan. Gure artean be, zeinbateg, asi-barri zirala motel samar idatzi arren, gaur, egoki, txairo, neurritsu ta joskera apaiñez idazten daben! Zergaitik? Asko irakurri dabelako. Idazkera osotu ta norberetzeko ez dogu idazle onakaz daukagun ar-emona baiño bide obarik. Onek darakuskue, eguzki-izpiak baizen argi, zador irristatsuetatik zelan ibilli. Idazle ospetsuak, dan-danak gero, asko irakurritakoak, irakurle sutuak izan dira. Gabiltzan gu be eredu onein lorratzetatik.

Irakurteak dakazan onurak: 1) Ertietarako gaitu; 2) adimena, gogai ta oldozkun (idea) barriz apaindu; 3) asmamena, antz-argi ta irudikizun biziz jantzi; 4) olermena, itxartu ta gorri jarri; 5) biotza, ikutu ta zauskada bigunez dardarazi; 6) ertilanak ebazteko, ao-goxoz ornidu; 7) idatz-ertiak dituan ainbat eta ainbat ezkutu ta alderdi eder erakuts-azo. Eta onek, merezi dau, nik uste, neke apur bat, ondoren dakarskuzan ondasunen truke.

Baiña, zelan irakurri? Arlo au be erti-arloa dogu, antza, ta erti danez, ikasi egin bear, onuraz irakurteko, zelan irakurri jakin bear. Eta ortarako ez dago zotan asko irakurririk, irakurten dana ondo baiño. Onek, arrapaladan irakurten dau, idazlanak dauzan edertasunak aintzat artu barik; arek, aldia emotearren be bai; beste onek, arretaz ta astiro, eder-zale baita. Alde andia nunbait batetik bestera. Lerroz lerro ta adi-adi irakurri bear da, gizon jakitun, zentzundun eta ertilariak dagienez. Ertilariak, batez be, astitsu ta arduraz irakurri oi dautzu, bere idazkera jaso, osotu ta bere-bere egin nairik idatziñan dirodozan apaindura, edertasun, ta osterantzeko gozotasun ta ezti-gai guztiak maizkatuaz. Erlearena dagi.

Beste itaune bat. Idazleen artean, zeintzuk artu ete gengikez eredutzat? Itun zarra dogu: ez irakurri idazle asko, onak baiño. Idazlan bat artez ebatzirik, ari buruzko eritxia emon al izateko ta txastaera samur egokia lortzeko, ona da sail ta mail guztietako idazlanak irakurtea.

Baiña idazten ikasteko, idazlari bakar batzuk irakurtea, obe. Eta bakar orreitatik, zeintzuk lenen-lenen? Barru ta azal oso egiñak, garbi-aratz diranak, geure gustu ta joerakin ondoen datozenak. Onek yakuz omurakorren. Gogai ta ideak azaltzeko biderik erosoena dakazenetatik astea be ez letorkigu gaizki. Bai ta, eskolako geure aburu ta eretxieri erantziagi ibilli ez gaitezkan, elertiaz bere mailla guztietan jabetzeko, noizikbein danetatik irakurteaz be mesedegarri yaku. Idazle baldan ta exkas samarrak, azken txandaz, irakurri geinkez.

Gurean aspaldi darabilgun istillu-leloa osakaitza dan arren, ondorengo banako baten azalduko dogu, guk geien irakurri bear doguzan idazleak, zeintzuk diran.

Idatzi.-- ... Erti guztiak ikasi oi doguz ekin eta jardunez: ur-tantoak, jausi ta jausi, arria zulatzen. Idazten be, nai-ta-ez, idatziaren idatziz ikasi bear; ez askok uste daben lez, idazlan bat bota ta oso ta eredutzat bere ekarris.

Idazterakoan iru ere dazauguz, au da, batzuetan erderazko lanak euskerara itzultze doguz; beste batzuetan, beste idazle on batzuen antzera gaure lanak osotu; irugarrenez, lan jatorretan ari gara. Irurak, noski, bide egoki ta onuratsuak, idazkera giartu ta goxoa jaristeko.

Ele-itzulketa, zelan edo alan esan bear, edozein gorputz ifierkun baizen sendo ta tinkoa da idazten ikasteko, batez be idazkera berezi-beiñena eskuratzeko. Asko dira erbeste-izkuntzetan orrelaxe jardunik, idazlari punterengo egin diranak; gerkeratik edo lateratik olerkiak naiz itz-lauzko lanak itzuliaz, zenbateg igon daben ospareen mendi tontorreraiño! Gure artean, Orixe ta Zaitegi, Larrakoetxea ta Ibiñagabeitia

(JARRAITZEKO)

baitik-bat. Labur: errez, lau, garbi idazten ikasten da. Liburu bat irakurtean, onek dabezan eder guztiak aztertu ta gogoan sartu bear ditugu: zein dan egillearen asmo gorraia; zelan azaltzen dauan asmo ori; zeintzuk diran bertako gogai garrantzitsuena, zeintzuk betegarri; berez ta goxo, ala baldar, idazten dauan; pentsamentu sakonak, bereak, jatorrak ditun ikusi. Eta gero, egille orren gogai, irudikizun eta bidea jarraiturik, noberak be aren antzeko lan bati ekin. Taiu onetan egin ebenak mundu guztiko elertian daurkiguz: Bergili'k, Omer eredutzat artuta, osotu eban bere "Enearena".

Eta, azkenik, idatzi jatorrak, norberak egindakoak. Lenengotan gitxi idatzi, ta al bait eta ondoen. Arretaz eta txukun idazten asten danak, bidez doiala zoztorrak aurkitu arren, azkenerako polito bide egingo dau. Orrelaxe egiñ dabenak doguz idazle guztiak; zuza antzera, berez, iñor be ezta egin oi. Bestera, asko idatzi ta txarto, olan-goak ez dau sekula be ondo idatziko. Gaiñera, norbere lanakin latz jokatu bearrean gagoz; kendu bear dana, kendu, ta arteztu bear dana, arteztu.

Gaztetan, batez be, olertitxoak taiutzea, oso egokia ei da idazten ikasteko, idazkera eder jori apain baten jabe egiteko."

(En "Olerti", 1960, Urtarrilla-Epailla, pp. 3 - 7)

~~~~~

Entre los diversos libros de otros autores que el P. Onaindia ha vuelto a editar y ha divulgado, figura la versión del P. Pío, C.D.: "Kristo'ren Antz-Bidea"; este carmelita, muerto en Lima, era natural de Gorocica. He aquí el cap. XII del Libro II:

GURUTZ DEUNAREN BIDE EDERRA: 1.- Askori gogofak deritzez itz oneik: "Zeure burua ukatu, artu zeure gurutzea; ta Jesu'ri jafaitu egiozu".- 2. - Baña askozaz be gogofago izango da azkenengo egunean itz oneik entzutea: "Nigandik uñindu zaitez, zorigaitzokuok, zoaze betiko sutara".- 3.- Ba orain gurutzearen itza gogoz entzun eta jafaitzen dabenak, orduan betiko gaitzespen-itza (kondenaziñoa) entzuteko bildufik eztabe izango.

4.- Jauna epaitzera etofi daitenean, gurutz-irudi au agertuko da zeruan.- 5.- Gurutzean josiaren antzera bizi izan dira gurutzearen jopu guztiak, orduan Kristo epaikariagana uste andiaz uferatuko dira.- 6.- Zerura joateko bidea gurutzea da, ta, zer dala-ta zara bildur gurutzea artzeko?

7.- Gurutzean dago osasuna; gurutzean dago arerioen aurka egiteko laguntasuna; gurutzean dago biotzaren sendotasuna; gurutzean dago goitiko samurtasunaren itufia; gurutzean dago gogoaren poza; gurutzean dago onoinen ganburua; gurutzean deuntasunaren ornitasuna.

8.- Arimaren osasuna ta betiko bizitzaren itxaropena gurutzean baño eztagoz.

9.- Zure gurutzea artu egizu ba, ta jafaitu Jesu'ri, ta betiko bizitzara elduko zara.- 10.- Bera (Jesus) auferatu zan bere gurutzea sorbalden eroyal, ta zure alde gurutzean il zan; zuk be zeure gurutzea eroan, eta gurutzean iltea gura izan daguzun.

11.- Beragaz batera ilten ba-zara, Beragaz biziko zara.- 12.- Ta bere neke-laguna izaten ba-zara, aintz-laguna be izango zara.- 13.- Gurutzean dago dana, ta gurutzean iltean aurkitzen da dana; ta bizitzarako ta bafuko egizko bakerako beste biderik eztago, gurutz-deunaren eta egunoroko ilduraren bidea baño.

14.- Zoaz nai dozun tokira, billatu egizu gura dozuna; ta gurutz-deunaren bidea baño, ez goyan bide goragorik, ez bean eskiefagorik, eztozu aurkituko.

15.- Dana zeure gurariz eta eritxiz eratu ta atondu egizu, ta clan da guzti be, edo gura dozuna edo gura eztozuna jasan (sufridu) beafa baño eztozu aurkituko; ta onan beti gurutzea aurkituko dozu.

16.- Edo gorputzean min eukiko dozu, edo ariman gogo-atsekabea izango.- 17.- Bartzuetan Jaungoikoak itxiko zaitu, beste bartzuetan urkoak jasan-azoko dautzue; ta au baño txafago dana, zeu zeure buruarentzat nekegafi izango zara; ta ezetariko osagafi edo atsegiñaz etzara azkatu edo arinduko, ta Jaungoikoak gura dauan artean jasatea egoki yatzu.- 18.- Bere menpean jafi ta atsekabean apalago egin zaitez, atsekabea atsegin barik jasaten ikasi dagizula, Jaungoikoak gura dau..

.-. ~~~~~.-.

Fr. LINO DE AKESOLO, C.D.-

Gran concededor del vascuence histórico y del popular, nos ha ofrecido una buena muestra de la modalidad arratiana en su folleto "Ipiña ta Ipiña'tarren Barri" (original de D.Fabián Ancoitia, pbro):

BASAYAUNEK: Iñoz entzun ixengo zenduen basayaunen ixen au. Basayaunek zertzuk zirean yakiteko, ixen onek zer esan gure dauen gomutera ekartea baiño eztaukazue. Yaunek nagusie, uzaba edo agintarie esan gure dau'ta basayaunek basoan yaune dana edo aginpidea daukena.

Lenagoko zarrak esaten eudienez, ikeragarritzko gorputze ei-eukien, yantzi urdiñek erabilten ei-eudiezan, eta euren artean ba eizirean banaken batzuk bekokiendien erdiegi bakarria eukienak be. Euren yauntasune, eguzkie sartute urrengo egune zabaldu artekoa ixeten ei-eudien. ! Bitarte orretan basoan aurkituten eudienaren errukie! Baso lanetan ebizenak arduñez da bildurrez ibili bear eurekaz. Euren yauntasun-orduetan aurkituten eudenari " gaur gabeah geugaz ixen beozu", esaten ei-eutsien, eta geyo gixon orren barririk ez ei-zen yakiten.

Legocaldi'n asita Otxandagortararte guztien ei-eukien euren aginpidea; ta basorik ilunenetati ibilten ei-zirean geyen baten.

Gixon-okelea yanda bixi ete zirean esaten eudien lenagokoak; ba, armol-bitartek guztiek gixa-azurrez beterik agertuten ei-zirean. Au gaiti lanean basora yoaten zireanak, eguzkie atzerantza itzultzen zaneko, azkorea ta sakue bizkarrean artute, egun argez artzen ei-eudien atzera bidea.

Orraitio, gaubetan euren beartxoak eiten ba-eyekien, goldaketan ei-zirean mutilek. Mendi-ganetati bera datozen erreke-arroak euren gauetako goldaketa-aldietan eineko golda-zuloak ei-dire. Atx-kastillo'ko arri nausien azpien eukiten ei-eudiezan euren batzarrek, eta batu be ainbat eiten ei-zirean bakotxean. Ubide'ko artzain batek goix baten Muzurutz'go atx-ganeti begitute, amabireiño ikusi ei-zituen Atx-kastillo'ko arripeti urten, Arraiñeta'ko zubie igaro ta Uguspe-larrati Otxandagortarantza erreskadan yoyazala.

Ipiñeburu'ko Artea-etzeko gizona eguneko lana amaitutearren illuntze baten berandurarte gelditu ei-zen basoan. Basayaun bi ba-yatorkoz, " gaur gaube geugaz egin bear dozu", dirautsiela. Ipiñeburu'karrak: " Bai, -erantzun eutsien -, baye lelengo iruron artean auxe pago au erdibitu daigun." Ziegaz arrakal andie einde ei-euken pago ori, ta bata alde bateti eta besteak besteti arrakalean eskuek sartute inder eiteko esan ei-eutsien. Asi dire, ba, basayaunek olantze inderka; gure gixonak barriz kendu deuto zie pagoari, ta arrakal ori berez estuturik basayaunok eskuek arrakalean kati-gitute eudiezala gelditu zirean. Gixonak orduen, basayaunok an itxite, erbiek baiño ari-nego, sekuleko aifinketadña ein ei-oan bere etzeko atea goatu arte.

Basayaunok zelan ondatu zireaneko barririk zarrak ezteuskue emon; baye eritxi baten, baso ilunek garbituteak basayaunen azkena ekarri oala esan geinke.

GERGORIO IPIZAR'KOARI YAZORIKOAK: Gergorio Ipizar'ko, gixon zintzoa, auzorako bakte-tsue, guraso ona, eten bako langillea, ele aratie eta bere ingurukoentzat varraigarrak ixen zan. Berberak berari yazorikitat esaten ebazanen arteti iru bakarrik omen imiñi-ko doguz.

I.- Lau mille prakagorri.-- Aldi beten etzagunek, auteskunde edo eleziñoetan boto geyo eukitearren edo, lur gitxiagi eukiko euden ala ez begitu barik, alik eta erren-terurik geyen eukitera eiten eudien. Au zala-ta, aurreti etzean bear eudien guztie ezin eudiela atara ta, etzeko bear-ixenak estalduteko, askok eukiten eudien auntz-taldetxoan bat edo.

Auntzek esnean ziranean, soloan bearrean aspertute, iluntze guztietan auntzek etzeri ekarten yoaten zan Gergorio. Mayatzeko egun beten, etzean goitzoago urtenda, gorantza yoyala berantzean artzeako asmoz, Birduxine'n karga orri bet einde, ba-doa Belakondora

(JARAITZEKO)

AGUSTIN ZUBIKARAI.- Este fino escritor ondarrés destaca, sobre todo, en el campo del teatro, habiendo ganado ya varios primeros premios. Son conocidos sus "Kresaletan", "Seaska inguruan" y "Jaunaren Bidetan", representados con grandes éxitos. Son también muy finos de observación y gusto estético sus ágiles reportajes periodísticos, de los que a continuación podemos ver una prueba:

BELLOKE'n.- Urt deritxon erritxoaren zati bat da Beloke. Baña Baiona'tik Beloke'ra juateko, ez sartu Urt'en gibelian. Kilometro mordoxka egin bearko zenduke erri burutik bertara.

Iru-lau bide ba dira Baiona'tik Beloke'ra. Ogetabost kilometro inguru, Bidatxe'ko bide nagusitik zear, gero Labastide'koa artuz. Edo Baiona'tik Asparne'ra juanaz, gendarmeriaren etxe ingurutik Ama Birjiñaren irudi polit eta maitekor batek dotorotzen duan bide-kurtzean, bide estu baña on bat artu ta zuzen elduko zara bertara 8 kilometro inguru igaro ondoren.

Mendi-gaintxo polita Beloke oiñarrituten dana... Olerkari pin eta eztitu batek maiteki ta samurki jakin dau berari kantatzen:

" Maite zaitut bihotzetik, maite zaitut, Beloke.
Zure gaintto kartsuari, oro pindar ta bakhe,
soinu-kantuz baitario gau-egunaz othoiz-khe ".

Konbentu asko dira Beloke baño ederrago... Anditasunez eta edertasunez bere gaineko ugari dira. Origaitik etxe ta ormetako edergarrien billa ez igo bertara. Konbentu polit txukuna besterik ez da, gañerako ikusgarriak kenduta. Ori bai, garbi ta txukuna:

" Dalakoz garbi ta txukuna
ala da argi ta kuttuna ".

Eleiza txikia. Aldarean Ama Birgiña'ren irudi bakarra, esku utzik, ifoiz berakin euki eban Semetxoa gogoratu-eraziz. Nun da Semetxo ori? Bertatik Argentina'ra amesez gañezka urten eben anaiak, Beloke'ko garra ta biotza eruan guraz, beste obarik ez eben gogoratu Amaren Semea eurekin eruatea baño. Ordutik Ama dago Beloke'n ta Semea Argentina'n.

Batzar toki apala. Ikusi ditut ainbat konbentuten batzar leku ederrak. Beleke'koa apala da. Bertan orañarteko nausien irudiak, danak euskaldunak... Klaustro argi ta alai, eguskia bere aberastasun... Liburutegia ez andi ta ez txiki, baña bei dotorre, egoki ta eratsu ornidua. Ibiltoki atsegiñak inguruetan. Ta beti biotzari ikutu ta arimiari dar-dar eragiten dautsan ixiltasun beneragarria. Ta beti, etenbako otoiz, kantu xamur ta eztituak:

" Kantuz goazi lerro-lerro, kapa beltza farrastan,
oro soinu, oro argi, behakoa iduzki.
Kantuz goazi lerro-lerro, bihotz osoz siretan,
lur huntako ilhundurak ahantzirik osoki ".

Zugatzarte atsegin baten buruan, iltoki txikia. Kurutze ta lur bardiña danentzat.

Aruntzago, tanta luzien kerizpean ainbat antziñako il-arri, euskal kutsu ta tejuzko arri zar itzalgarrri; liorreko ekaitzen lepoz, ainbeste gorputz euskaldunei akenengo loa baketan eta itzalez egiten lagundu dautsuen kurutz-arri edo il-arri zar bedeinkatuak... Orain 400 urteko arriak be ba dira bertan. Esaera sakonak ditue, oroi-garrri egokiak: " Bizia labur / iltzia segur // ez jakin noiz / berant ala aciz. Oroit Etchegoineko / argin atsegina..." Pentsamentuatan sakondu nai duanak, be dau or guna ta mamia.

Beloke'n ba dago txalotu ta aizetu nai neuken maitasun berezi bat: gure izkuntza, gure euskeraren maitasun kementsu ta gartsua...

" Hasi duzun lanari bihotz osoz lotuz,
gu ere aiko gare, pertsuz eta kantuz,
Eskualdunen bihotzen / Eskuaraz zabaltzen."

(Tomado de "KARABEL", 1962, pp. 115-116).

MANTEROLA tar GABIREL abade jauna.- De Ceánuri (1890). Además de su librito en verso "Goi-izpiak", ha publicado en prosa: "Santuen bizitza laburrak", "Ipuñtzoak" (versión de los de Schmitt), "Itzaldiak"... , e innumerables artículos en las revistas "Jaungoiko-Zale", "Ekin" y "Yakintza", así como en "Redención" (bajo el pseudónimo de "GAMA"); sin embargo, muchos de sus trabajos no han sido aún publicados. Sus temas predilectos son los culturales, filosóficos y religiosos.

ARTEGATASUNA.- Gaurko munduari azalez begiratuta, gauza bat argi agertzen da. Gizonen artegatasuna. Alde ta gizarteko malla guztietan urduri, arteak artu ezirik daukuz. Munduaren bide kurutze baten bizi gareala esan geinke. Gizonaren asmakizunak egunetik-egunera andi ta arrigarriagoak dira. Baita gizonaren bearrianak be. Asmakizunen ondorena, ondasunak ugaritzea, eta, jakiña, ortik bakoitzak al bait aundiena eskuratzeko gurari ta alegiña.

Ondo dagoanak, obeto nai; naiko dabenak, geyago; txarto dagoana, onaren billa; ugari daukanak, ase eziña: guztiak artega, guztiak mitxeletaren antzera, esku-artetik iges egiten dautsen zorionaren billa, eta zorionik ez. Batzuk, bear dabenik ez; beste batzuk daukenagaz zer egin ez dakiela. Batzuk, urritasunez zoritxarreko; beste batzuk andi-nayez; eta ok-eginda dagozanak, larregikeriz... Au da gaurko zoritxarra. Guztiak zorionaren billa, eta zorionik ez. Guztiak urduri, artega, noraezean, itsu-mustuan, bizitza-bidean aurrera...

Zusterra non?... : Azaleko artegatasun onek zustrai sakonak ditu gizonaren buru ta biotzean. Lenengo tokia dagokiona - au da, arimako osasuna -, azkenengoan ipinten bada, goiko-bera ibilliko da, eta ori ez da bide zuzena, beraz, ez zorioneko bidea be. Gogoko ez yakon egia aintzat artu ez, eta ondo datorkion guzurra aintzat artzen dabenak, gizon lez ez dau yokatzen, eta kristiñau lez gitxiago. Gogor egiten yakon egin-bearrari baño, errez egiten yakon atsegiñari yarraitzen dautsonak, bidetik urten daben trenaren antzera, burua apurtzeko arriskuan dabil. Yaungoikoa ta Bere legea aintzat artzen ez dabenak, ala azalez bakarrik, bere burua egiten dau yaungoiko, ta bere inguruan dagozanak burua makurtzea nai dau, eta lurreko ondasun eta atsegin guztiak beretzat nai ditu... Gizonaren burua, egiak bakarrik asetu daike; gizonaren biotza, ontasunak bakarrik, eta egitik iges egiten baden neurritz, burua lauso izango dau, eta ontasunetik aldentzen dan neurritz, biotza zoritxarreko.

Norberagandik iges.- Norberagandik iges egitea ez da gauza erreza. Alan da be, gaur egunean artegatasuna urrindu nai daben askok bide ori artzen dabe. Ainbeste yoan-etorri, ainbeste yolas, ainbeste yan-edan eta atsegin billa ibiltea, norberagandik iges egiteko ez ete dira? Baña barruko, kontzientziako arra orregaz ez da ateraten, sakonago sartu baño. Ori dala-ta, beti geyago naya ta asetu eziña. Zarata, iskanbilaa yolas eta atsegin artean be, barruko deyak aurrera yarraitzen dau.

Itz baten, gizonaren buruak egi barik ez dau bakerik, eta ez da griñak ezi barik gizonaren biotzak. Yaungoikoagandik aldentuta iñok eta iñoz be ez dau zorionik aurkitu, eta gure biotza, Austin deunak diñean lez, : "Yaungoikoak egiña da-ta, ez dau bakerik Beragan atsedendu arte." (GAMA)

MAITASUN-AGINTARITZA (Kristo-Erregeren Yaya).- Urrilla'ko azkenengo igandean Eleiza Amak Yesu-Kristo'ren Agintaritza edo Erregetzaren yaya ospatuten dau. KI'gn Pio'k yai oni ipiñi ebanean, gaur "gizartea kutsututen daben" yaungabekeri edo "laidismo" guzurti ta iguingarriari aurrez-aurre erantzuteko asmoa agertu eban. Gaur Yesu-Kristo legeetatik, ikastoletatik, gexotegietatik, sendietatik eta gizartetik baztertu gura daben alde onetan, ez dago bide bat baño: guztiak Kristo'ren agindupean ipintea.

Naspillak eta ondamentiak, gauzak bere tokian ipinten ez diralako izan oi dira. Kristo'ri Yabetasuna osoa dagokio; beraz, ezin izan leiteke bake ta zorionik, Kristo'ren agintaritza guztien gain agertzen ez dan bitartean. Agintaritza eu Kristo'ren (JARRAITZEKO)

dagokio izatez Yaungoiko dalako, Gizon denez, yarauntziz, Beragan gizatasuna Yaungoiko-Semearen notintasunean batuta dalako, eta Berrerostez, Gurutzeko Eriotzaren bidez erosi ginduzalako. Gizon, sendi ta laterri guztiak Bereak ditu, eta euren Yaun-Yabetzat artzeko eginbearra dabe. Guk egi oneik adimonean artu, biotzean zustraitu, agoz autortu ta egitez bete bear doguz. Erregetza au izan daiteken gurenena, bearrekoena ta maitagarriena da, Eleiz- Amak egun onetako Yaupa edo Mezan esaten dauskunez: " Egi ta bizitzazko Agintaritza, deuntasun eta grazizko Agintaritza, zuzentza ta maitasun eta bakezko Agintaritza". (Praef.)

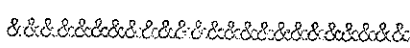
" Egi ta Bizitzazko Agintaritza" : Yesu-Kristo'k Tomas deuneri erantzuten esan eutson: "Bide, Egi ta Bizitza Ni naz" (Yon, XIV -6). Gizonak goi-bizitza beragantzeko iru gauza oneik bear ditu: Bidea ezagutu, Egia beragandu, eta egi orrek argitutako Bidetik ibilli. Gizonak, egiñalak eginda be, iñondik iñora zorion biderik ezin lei aurkitu, ez egirik ezagutu, goi-egirik beintzat, ez goi-bizitzarik beragandu. Eta ez bakarrik, ez besteak lagunduta. Kristo gura Yauna da bakarrik gizonari egi ori irakatsi leikiona. Eta Egi barik biderik ezagutzerik ez dago, eta Bidea Bera dalako, Kristo gure naimen eta egitearen yabe da. Eta Egia ta Bide barik, bizitzarik ez da-ta, Kristo'k bakarrik bizitza ori emon leiskegu, eta, beraz, gure bizitzaren Yabe ta Errege da. Berari yarraitzen ez dautsona illunpean dabil; Bere bidetik ez dabillena, bidekatuta; eta Bere bizitza ez dabena, ilda dago. Zoritzarreko ez izateko, bide bakarra dago ba: Bere Egiaz gure adimena argitu ta Bere bizitzaz bizitea.

Orixe dala-ta Yon deunak diñosku: "Betiko bizitza auxa da: Egiz Yaungoiko bakarra zaran ori eta bialdu dozun Yesu-Kristo ezagutzea".(Yon,XVII-3). Olantxe agertuko da guregan Egi-Bizitzaren Agintaritza.

" Deuntasun eta grazizko Agintaritza" : Eskar edo grazi donetzallearen bidez, Kristo'k bere bizitza emoten dausku. Eskarrezko bizitza onek, gure gogo-biotzak Beragantzeko ditu, eta gure asmo, eretxi ta egiteak Yaungoikoarenakaz bat egiten dira. Yaungoikoardi geure geideari ta geure buruari zor dautsoguna Samonaz, Yaungoikoaren guraria betetan dogu, eta bide onetatik gure biotzera Kristo'ren Agintaritza eltzen da. Gorputz eta gogo, bere izate ta eragipen guztia Agintaritza onen menpean ipiñi dagiana, orixe, ziñez, deuna, deuntasunaren iturriaz bat eginda, Deuntasun eta Grazizko Agintaritza beragantzen dabelako. Bere griña ta zalekeri txar guztiak goituta gelditzen dira, ta Kristo biotz orretan Yaun ta Yabe izango da, Berari dagokion lez. Agintaritza onen menpean bizteak, Bere seme ta zeruko yaubegei egiten gaitu. Gauza gurenagorik gizonari bururatu ete leikio? Orregaitik diñosku Eleizak: " Yaungoikoa otseintzea errege izatea" dala. Eta malla Orretara gizon guztioi deitzen dausku...

" Zuzentza, Maitasun eta bakezko Agintaritza" : Kristo'eskar bidez emoten dauskun bizitza onek, zuzentza dau eginbeartzat, legetzat maitasuna ta ondorentzat bakea. Zuzentzak bakotzari berea emonez gañera, ononimen guztien ostasuna adirazten dau; bakotza Yaunak izentatzen dauskun bidetik ibiltea, goi-maitasunezko urrezko lokarriak gure biotza Yaunagaz ta geure geideagaz bat eginda eukitea, eta onen ondorena, Yaunagaz, geideagaz ta geure biotzagaz bakean bizitea. Gizonaren zorion guztia oingo ta betiko bizitzan be, orixe da. Adimena goi-argitan asetu, naimena maitasunez gertu, eta izate guztia iñoz aldatuko ez dan bakean murgildu. Ori gizon bakotzak, sendiak eta laterri yaritxi ezkeru, zorion eztitan biziteko besterik bearko ete litzake?... Ori ez dalako egiten, ludiko zoritzar ta naspil guztiak sortzen dira. Gaurko zoritzar guztien iturria XI'gn Pio'k egunokaz barrero esan dabenez, Kristo'gandik aldundutean dago, Bere agintaritza ez autortzean. Ez dago ba, osakai bat baño: Kristo'ren Agintaritza alde guztietan zabaldu, Kristo'ren bakea geuregandu daigun.

(Artículo publicado en la revista "EKIN2, el 28 de octubre de 1.933).

"Santurtzen jaioa (1934). Guraso erdaldunen semea. Alan be, 17 urteko nintzala, asi nintzan euskera ikasten. Arrezkero, "nulla dies sine linea", nire aldetik; eta "nulla dies sine calumnia" lagunen aldetik. Baiña, "contraria contrariis curantur"-eta, zenbat eta gogorrago ekin arerioak, gorago elduteko ustetan ni... Zertaz idatzi dodan euskeraz? Asmoz, "de omni re scibili"; egitez, "de omni re possibili". Al ba dot, luzean, lenengoari lotuko natzaio. Ta beti be, euskaldun fededun."

Además de sus numerosas colaboraciones - en prosa y verso ("Dirauket")-, en diversas revistas ("Karmel", "Olerti", "Zeruko Argia" y "Jesus'en Biotzaren Deya"), ha publicado: "Phedro'ren Alegiak" y "Martial'en Ziri-Bertsoak", con los textos latino y su correspondiente versión euskérica; así como unos "Apuntes para Clase de Vascuence" (Primer Curso).-

EUSKERA, ERLEJIÑOIA TA EUSKALTZALEAK.- Euskerea ta erlejiñoia idazpuruarekin lan ernagarria argitaratu eban Aita Berriatua'k bere ANAITASUNA'n, joan dan aprillean. Berba bakoitzak pentsa-gai ugaria dau, luzaroan ausnartzeko. Sarri gogoa erabiliko al dabez Euskalerriko, ta batez be Bizkai'ko abadeak! Berriatua'ren lana luze samarra da-ta, zati batzuk baiño ez ditut aldatuko bere erritar aldizkaritik: (zenbakiz sailkatu, neuk egin dot).

1) Aste Santuan, "Kristiandade Batzarrek" egon dira Bermeo'n... Batzarretan erdere bakarririk erabili da. Ez egoan beste erremediorik, batzar zuzendariak bizkaitar erdaldunak zireanda... Baiña bildur naiz, Ekintza Katolikoaren antzera, movimentu onek bere, kalte egingo ez ete dautson euskereari, zuzendari geienak edo danak bizkaitar erdaldunak dira-ta.

2) Ondo dago, lan egin daiela gazte karreradunak, euskal kantak, dantzak eta teatroa Bizkai guztian zabaltzen... Bizkai barruko euskaldun gazteak, kantak eta dantzak baiño geiago, euren bizitzarako Ideal bat bear dabe. Ideal andi bat, justizia ta maitasunezkoa. Ideal ori, Ekintza Katolikoak eta, batez bere, "Kristiandade Batzarrek" zabaldu gura dabe euskaldun gazteen artean.

3) Euskeraz dakienak, batez bere liderrak izan leitekezanak, movimentu orretan sartzen ez ba' dira, ez gaitez gero keja, gure errietako gazteak erderara jo dabela-ta... Erantzunbear aundia dauke emen euskaldun gazte eskoladunak, euren kontzientziaren eta Bizkai guztiaren aurrean.

Aita Berriatua'ren itzak eraginda, asmalanean ekin da ekin, orra zertzuk bururatu yatazan: Zuzendariak oraiñarte lez erdaldunak ba' dira, ez dago zalantzarik, igikunde orrek kristau-bizitzaren amaia ta euskal erioa ekarriko daukuz.

Kristiandade Batzarrek ideal andi bat zabaldu gura ei dabe gure artean. Baiña ideal ori zabaldü-baiño len, jakin bear leuke, kristiñau euskaldunak gareala. Ta, justizia ta maitasunezko ideala izanda be, badirudi aztu egin dirala, zuzendarien zuzendariak beintzat.

Bearrezkoa yaku euskaldun liderrak izatea. Baiña lan onetan euskaldun gazte karreradunak baiño erantzunbear andiagoa dabe euskaldun sotanadunak. Ta prakadunen erantzunbearra aztu barik, lenago sotanadunen 1 aldetik garbitu bear dala auzia, nik uste.

Orain denpora gitxi dala, abade batek esan eustan euskerak ez daula zer ikusi andirik fedez. Bere errian, euskerak atzerakuntza andia egin arren, kristiñau-bizitzak asko irabazi daula. Zergaitik? Kristiñau-bizitza bikaiña, erderaren bidez emon dautselako eleiztar orreri. Ta zergaitik ez euskeraren bidez? Erlejiñoak eta euskerak irabaziko eben, nire ustez. Abadeak ez dira gurera etorri Barri Ona zabaltzeko bakarrik; baita geure "Zar" onak gordetzeko be. Olan bear leule beintzat. Baiña, zer gura dozue, abadeak kristiñau-bizitza (dotriña, erretiroak eta abar) erderaz emon ta gu euskaldun liderrak izatea?... Nik ba-dot lagun on bat, Bizkai'ko baserri baten

(JARRAITZEKO)

... abade dagona. Kristo'ren legea bere erritarrai (eleiztarrai) azaldu orduan, ba... ba...ba..., asten da pulpitutik. (Erderaz obeto ei daki, karreraduna da-ta). Bizkaiko abade bat k alboko bateri eskatu eutson jai baten itzaldia egiteko. Ta abade gaztiak (eskoladuna bera) ezetz, ez ekiala euskeraz ainbesteraño. Bai, neuk be errazoa emoten dautset orretan: euskera galdu arren, siñismena indartu leiteke... ta buruaste andirik bage bizi, gaiñera.

Baiña, olakorik agindu ete eban Jaunak? Biotz-samiñez autortu bear dautsuet egi argia: eleiz-gizon askok uste dabe euskaltzaleok beste jainko bat egin dogula lurrean. Ez! Ta milla bider ez! Gure Jaun bakarra Goikoa da! Ta Goiko Jaun onek ondasun bat ipiñi dau gure eskuetan: euskera. Orain, euskeraren truke izan ezik, ez ete dau sku federik emongo? Ez dot uste Jaungoikoa orren biotz gogorra daitekenik.

Euskaldun eskoladunak erantzunbear andia dogu. Egia. Baiña guk ez daukagu Eleizan eskubiderik au edo ori egiteko. Eleizak berak erakutsi bear dau sku bidea. Kristiandade Batzarretan euskaldun liderrak sortzeko alegindu ete da Bera? Es dogula iñoiz eskatu? Seminario ta Domund egunetan, dirua batzeko, euskal orriak zabaldu dagizuezala be, ez dogu iñoiz eskatu. Ezta Ekuador'ko "montuviosak" be iñoiz ez dabe eskabiderik egin, emendik ara mixiolariak joan daitezana. Zer? Orrenbesteko fede sendoa dogula uste dozue, Eleizaren maitik ogi-apurrik be guri ez emoteko? Ez arritu gero, ta ez keja, gazte euskaltzaleak, Jainko-Eleizaz aztuta, beste izakiengan begiak josita be dabiltz." (De "KARMEL", 1959, Iraila-Urri, pp. 10-11)

.....

J.A. Etchevarria se ha dedicado en gran parte a la labor de versión, especialmente de autores clásicos greco-latinos. He aquí un trozo de Jovellanos:

ZEZENAK: Guztiz arritzekoa da, izan be, gai au argitzeko gatxa bai'litzan eztabaidan erabillia izatea. Zezenen burrukak ez dira iñoiz izan egunerokoak, ez sarri egiñak, ez Espaiñ'ko erri guztietakoak, ezta geienak billatu ta txalotuak bere. Probin-tzi askotam eztira iñoiz ezagutu; beste batzutan, uri-buruetan bakarrik. Eta ifun egiten ba'ziran, epe luzeka bakarrik; uritarrak edo inguruko baserri bat edo beste-koak baiño etziran eurak ikusten bilduten. Uste izateko da, beraz, Espaiñ'ko erri-tarren artean eunetik batek bakarrik ikusi dauala noz edo noz jostaketa au. Fundik nora, orduan, aberri-jaiia izendatu nai izan dabe?

ERROMERIAK: Esan leiteke, erriak Asturias'en, bere erromeriak kenduta, beste jolas-biderik ez dauala. Erromeri-izena damotse, erromesaldien antzekoak diralako, erri-aldeko santutegietara jai-egun batzutan egiten dira-ta, bertan ospatzen dan Deun zaindariaren jai dala-ta.

Eguna zabaldukoxe ba-datoz, Bideak betean, baselizara doazanak, oneraspenak, ikus-gurak edo jolasgurak ekarrita... Erromerietara datozen guztiak, eldu ta berealaxe, al dabela, baselizan sartzen dira euren otcoitzak egiten. Ikusgarria izaten da, gero, jende apal onengan nabari oi dan tolesgabeko jaiara. Lekuko santu zaindariaren irudia, txikerra ta izugarri motz edo liraiña, gotikar taju ta egikerakoa, gaizki erata ta alde guztietatik sitsak eta pipiak janda izanda be, ikusiko zeunke (ikasbiderako, atan be) gure baserriar on ta olizkoiak, aren aurrean auzpezturik, burua makur, eskuak kurutzatuta, zelan eskatzen eutsoen, biotz- sutsu-ustetsuz, euren bearrian ta naigabeak arintzeko...

...Dantza orreik, gure gaurko dantzaketak ez lege, soin-biurketa gogor berarizko gre-beak dira. Griña gogor eta guzurrezkoak adierazteko egoki izaten baitira olakoak. Beste dantza-mueta oneik, barriz, igikera geldi-neurtuak dabez, biotz bakun-sentikor baten aldarte baretsuaren ezaugarri. Guzti au, ustelkeri ao-zuriak basatitzat jotzen dauzan errirentzat obari dan ala ez, ez dot uste argitzeko gatxa danik."

(Asturias'ko erromeri ta Len-dantzazko Antonio Ponz jaunari eskutitza).

P. Cándido BASABE, S.J.— Bate lez PP. Jesuiten rikordoa que más lea isatua en su labor en pro del euskera, destaca este benemérito Padre, natural de Lequeitio y que consagró su vida a la predicación, publicando algunas obras piadosas destinadas al pueblo sencillo. Por ello, su vascuence es popular, abundante y ágil.

MEZA SANTUA.— Ez gure erligiñuak dauko, ez Jaungoikuak berak asmau lei Meza Santua baño gauza andiago ta mesedegarriagorik. Jesu-Kristo gure Jaunak Aita Ietikuari Kalbarioko mendian eskiñi eutsan opari edo sakrifiziua berbera da Mezia, desbardin-tasun bategaz; Kalbariuan Jesu-Kristo gure Jaunaren odola izurten zala, Meza-tan ez; beste guztietan bat dira.

¿Zelan, orduan, batzuk, peseta bi edo iru abade jaunari luzatuta, esaten deutse: "¿Zenbat balio dau Meziak?" ¿Zer da diñozuna? ¿Badago munduan urrerik ez zidarrik Meza bat erosteko? Munduko aberastasun gustiak utsak dira, arima bat diabruaren men-petik atera, ta inpernura biarran, serura eruateko. Barriz orretarako Jesu-Kristo-ren odol tanta batek ainbeste balio ba-dau, ¿zenbat balioko ete-dau bere odol gus-tiak? Ba, Meza batek, Jesu-Kristo gure Jaunaren odol gustiak-aña, balio dau.

Sazerdotiak Mezia emoten dabenian, diño Kenpis'ek, goratzen dau Jaungoikua, ain-geruak poztuten ditu, Eleizia geituten dau; emoten deutse biziai laguntasuna, atse-dena illai. Mezatan zabalik dagoz zeruak, eta aingeruak gora-ta-bera debiltz geure eskariak eruan eta Jaungoikuaren esker edo graziarik ugarienak geuganutzen. Mezatan iñoizko onduen goretsi edo ondraten da Jaungoikua, zor deutzaguzan mesedebakaitik es-kerrak emoten deutzaguz, parkatzen jakuz pekatuak eta eskuratzen doguz laguntasun eta emoykarik ederrenak. Munduaren asieratik amairañ gizon eta aingeru gustiak Jaun-goikuaren maitetasunez miñ eta oiñazik gogorrenak igaro ta ezerbeztuten egonagaz ba-ño, atsegin eta goratasun geyago artzen dau Jaungoikuak Mezatan. Munduko pekatu as-tun eta ugariak ainbeste iraindu ta atsekabetuten badabe Jaungoikua, asko be geyago goratu ta poztuten dau Meza batek.

Izanik, ba, Meza Santua gauza aiñ andi ta mesedegarria, ¿zelan ez tira kristiñauak geyago zaletuten sarriago entzutera?" ¿Zelan, diño dana naibageturik mixiolari entzu-tetsu batek, egoten dira nagi, epel, ganora barik, arrauzika, erdi-lo, albora-begira, barreka, berbetan? ¿Zer deritxazue, altaran suspez belsuniko zagozen aingeru Santuak, gure lotsabagetasun eta aberekeria onegaitik? Ah! lurreko errege baten aurrian moduz-kuaguak egongo giñake: Jesu-Kristo-ren jayotzan modu obian egon zirian asto ta idia, gu Mezatan baño. Oh, aberiak baño aberiaguak! Oh itsutasuna! Oh esker gaiztokuak! Eta ze kastigu gogorren begira gagozan!" Agaitik urtetan gara Mezatik len baizen otz-epel eta gaizto.

(De "Eleiz-Liburuchua", 1912-Bilbao).

ERIOZTEA.— (II garren atala: Bildurgafia da erioztea bertan gertatzen diranekai-tik):

1º.— Gaisoa agertzen da, !eta ze isillik sañitan! Ez dirudi gauza andia, buruko min bat, albokoa. Osatzalleari deitzen yako. Ez dau txafik ikusten. Ufengo egunean arpegi illunagoa erakusten dau; ta diño: "¡ Ekarriñ abadea!" Mendi bat lez jausten dira berba onek entzuten dabezanen senide ta lagunuen biotzen ganera. Ezkutaten yako batzuetan gaisoari bere egoerea; baña, txafagoaren bildufez, esaten deutse: "¡Uria! ez da gauza andia, baña !osatzalleak...! ! abadea...! Au entzun dakoan, gaisoak: "¿Zer? ¿Ain txarto nago?"

2º.— Abadeari deituta, gaisoaren estutasunak eteten dabezan une batzuetan, egiten dira kontuak, sañitan urte askotakoak. Egin leikez ondo, egia da: pekataririk andien azkenengo unean biurtu leike Jaungoikoagana. Baña gorputza estu, miñez ezin egonda; burua astun, biotza illun, azken-naya edo testamentua egin bear, asti gitxi: ¿au da, biotza aldatzea baizen arazo gatxa egiteko erarik onena?

(JARRAITZEKO)

!Ai, Jauna! ontxe, astia emoten deustazunean, burua argi, biotza baketsu, osasunean, zuzendu nai dodaz neure gogoko gauza guztiak. Ontxe nai dot benetan Zeuganatu neure biotz au. ! Ama Maria!, lagun zekidaz!

3.^{en}.- Eskribaua be batof, eta dirautso gaisoari: "¡Urria! ¿Nori izten deustazuz zure ondasunak?" Eta gaisoak edegi bere ezpan orituak, eta berba motelagaz erantzuten deutso: "Izten dodaz etxeak... izten deustadaz soloak... izten deustadaz diruak...! Guztia itxi, itxi...! ¿Eta beretzat zer izten dau? Ezer bez. Zazpi oñeko kaxatxo, soñeko zaf bat, luf-zulo txiki bat: naikoa dau. Eta efukiz emoten ez-badeutse, ain barik geratuko da.

! A, zelako atsekabea aberastasunak maiteegi izan dabezanarentzat! Ainbeste izerdiz lorturiko lauakoak, ¿noren eskuetara iges egingo ete-deuste? ¿Eta gerizea lez iges beaf deusten diru onek batzeko ainbeste alegin? !Ai benetako aberastasunak, beti neugaz eukiko nebazanak, jaristeko, alegin oñek egin banebazan!

4.^{en}.- Iltamua (agoliña). Aufera doa gaisoa; geroago ta estuago dago: izerdi litzunetan, zufa zofoztuta, belafi ta ezpan-ertzak ori, begiak erdi-itxita; agoa zabalik, agiñak agirian, bulafa jasota, arnasa-oska: eldu da unerik estuena, ¡iltamua! ¡agoliña! Kurutzeko Jesus auñean, kandela bedéinkatua alboan, senide ta lagunak negafez inguruan, Abade jauna liburu santua eskuan dabela ondoan. !Arek dira uneak! Abade jaunak dirautso: "¡Proficiscere, anima christiana, de hoc mundo! !Urten, kristiñau-arimea, mundu onetatik! Jaungoiko ta santu guztien izenean. Bigun eta gozatsu agertu dedilla zutzat Jesus'en arpegia".

Gaisoa, arnasa luze batzuk emonda, geratzen da geldi, ago ta begiak erdi-zabalik; lil da!

(III gafen atala: Bildurgafia da eriotzea bere ostean datazkanakaitik)

1.º- Arimearen aldetik.- Arimea gorputzetik urten eta bat-batera agertzen da Jesu-Kristo-ren auzitegi, tribunalean...

2.º ^{en}.- Gorputzaren aldetik.- Kentzen deutsez bere soñekotxoak, garbitzen dabe, jastan deutse beste soñeko bat, ez geyenean onena. !Ze otz, ze gogof dagon! ¿Nor da berakin bakafik gau osoan egon dagiana? Sartzen dabe kaxatxoan, eta iñoren lepoan daroe obitegira, berak pekatuz bete ebazan kaleetatik zear. Ipinten dabe zazpi oñeko zuloan, botaten deutso abadeak luf apuf bat, beteten dau zuloa obitzalleak (entefadotreak); nai daben guztiak zapaldu dagian, mundu guztia ostikopetu nairik ibilli dan gizon edo emakume afoa: axe izango da emendik auñera bere bizi-lekua: estua, illuna, isilla, itzala...

Bigafen Egunerako asten da korpua margoak (koloreak) aldatzen. Andik laster ez dago iñor, darion atsari arpegi emongo dautsanik. Afak, ainkaka, egiten dabez zulorik askor arpegian, begietan, korpu guztian. Ogeigafen eguneruntz aragia azufetatik aldatzen da, burua be bai korputik; gero iztafak, besoak. !Iru urte! ¿ta zer biurtu da mutil sendo a? Azaletiko edertasunaz ainbeste afukafiri zoratu erazo eutsan emakume afo a, ¿zer egin da? Aizeak eroan daben lufun atsitu apuf bat, esku bete luf baltz, lau azuf: !ofa dana!

(De "San Iñazio-ren Ejertzioetako GOGARTEAK", 2ª edic. - Bilbao, 1926.- Recientemente ha sido reeditado este hermoso libro por D.Jaime de Kerexeta, con retoques).

En el Prólogo de este libro expone el P. Basabe la finalidad que persigue:

"...Ejertzioetara datazkanak, etxeratuta be, emen gogoratu dabezan egi andiak gomutau ta bafiztu dagiezan. Bardin diñot Misiño Santuakaitik be. Ganera, afigafia da ze gitxi diran Euskaldun-artean, gogarteari (meditaziñoari yaduten deustanak: ¿ofegaitik-edo ezango ete-da, gure artean ain santu gitxi aurkitzea? Egia esan, libururik be ez daukagu ofetarako, kaskañ batzuk baño-ta. Gogartera zaletu zaitez, ba, emoten deutzugu liburu au, Euskaldun kristiñau maite ofi..."

R.M. de AZKUE.- En sus 4 tomos de "Euskalefiaren Yakintza," Azkue supo dejarnos las joyas del folklore vasco, en un momento decisivo, ya que éste era, a juicio de Tovar, el último instante histórico en que era posible recogerlo... En su tomo II recoge, con texto bilingüe (euskera-castellano), "Ipuin ta Irakurgaiak" (Cuentos y Leyendas), de algunos de los cuales el mismo Azkue opina: "Badira, geiegi ezafen, edozein efiren ipuin ta irakurgaien ondoan, aintzat artuak izateko eran, agertzekoak ere..."

No obstante, no falta quien reprocha a Azkue no haber reflejado fielmente el lenguaje popular de aquellos de cuyos labios recogió estos tesoros, sino haberlo reelaborado (al contrario de D. José M. Barandiarán)...

De entre estos cuentos que, a juicio de Azkue, destacan más, escogemos uno vizcaino, titulado

IKASKIÑAK YAUREGIAN, edo oraintsuko Adan ta Eba.

Senar-emazte, seinik bagako, ikazgántzan bizia nekez aufera eroen biri, egunik etzaken igaroten pexada bagarik. Irutarik bitan yazoten eztana, senafa zan etxe tutu atako izkaldi geienen itufia. Ezeutsan, baina, emazteari arpegi/artzen (ezin eukeanta) alpeferiagaitik (maratz-maratza zan) ez ordikeriagaitik (urak lenago bere ezebar inor orditzen) ez min-askatuegia zalako. Misinoe batzuetan burua sartu ekion senafari emakuma batek, lenengoak, ekañi euskuzala gure atsakabe ta neke, gose-egafi, eri ta eriotza, munduko gora-bêra mingafi guztiak. Eba zazpi bidar aitatu bagako egun gitxi izaten ziran etxe atan.

- Aingeru ezpataria neu izan banintzon, bera ilgo ñonan nik eta kitu. ! Emakumea izan bear yonan gauza ona izateko!

Geienean isilik egoten ekion ikazgiñari emaztea. Batzuetan, ofegaitino, ezaban atzerako bagarik izten:

- Eba, zorioneko eta ~~zer~~txafeko Eba ori, eure ama be(re) bazoan. Bera bakafik egon balitzok, etxoan ak obenik egingo; baina an yeukan kaltzandi, an yeukan Adan ! eta yakiña! Bata ikusguratzõa, bestea yatun, salobre, beteeziña; ta bien artean sagafa azal ta guzti klak bafura.

Onelangoxe izkaldi baten bitartean, batak esane eta besteak erantzun, Eba ta Adan ao-mínean erabilezala, efege eizari bat ikaztoi-ondoan agertu ekioen. Euren zurrumufu ta ezta-bada zolia zegaitikoa zan yakieran.

- Gizagaixo andiok, erdu neure yauregira bizi izatera -, esan eutsen.

Lotsa gofitan, pozafen bazab bere, tipitapa, tipitapa, yoazan biak efegeren ondorik. Yauregian sartu ziranekoxe, ofatzetik arako soineko edefak yantzi eraginda, ametakoak zirudien logela, langela ta bazkalgelak aukeran ipini eutsezan. Efegek, ofegaitino, euren soineko ketsu urtetsuak arduraz gorde eragin ebazan. Yauregiari egokion baratze muga bagakoan une zabal ikusgafi, zuraritzez, loraz ta arnariondoz ederto ornidua, euren atseginerako izentau eutsen.

.....

Beste autugai askoren artean auxe bein baino sañiago esan eutsan senafak emazteari:

- " Mari, amaika bidar txutxu eragin daunat, Eba zala ta etzala; baina neure ekinari eskefak gaiagonaz gu zer nai ta axe daukagula. Bestela ¿zer?; oraintze be txundofari ta i lapiko okela bagakoari puzka."

.....

Efegek iru-lau ikustaldi egin eutsezan; ta - gauzeak ekafena - gero bsino gero pozez beteago ta sinistu ezinago aurkitzen ebazan bere magalpekoak... Bein, aufetiaz atean ots eginda, yauregiko otsein bat sartu ekioen, besapean zur ederezko kutxatxo bat ekafela.

- Efege nire ugazabak bere izenean kutxatxo eder au euki dagizuela dirautsue; bai-

(JARRAITZEKO)

na bein bere ez zabaltzekotan. Bestela zoriona galduko dozuela.

Oinaultki baten ganean ekarkizuna itzita, burua makurka iru bidar erabiliaz, alde egin eutsen otseinak.

Emasteari lenen otu ekion gogamena: "¿Zer etedauko?" izan zan. Burueratxo au, luzaro ausnartuta, senafari azaldu eutsanean: "Begira, gero, Mari - erantzun eutsan senafak -, ikuturik bere ezegion gauza ofi egin." Lenengo eguna zelanbait gautu eki-oen kutxako bafi yakin bagarik. Ufehgo eguna zabaldu zaneko, ofaztu baino bere lena-go, kutxa-ondora uferatu zan emaztea ta esku biakaz baretxe goratuta:

- Peru - esan eutsan ezkontideari -, arin-arina dok. ¿Zer eteddaukak?
- Mari, gero, begira gero: osterantzean aaaa...
- Peru, argia sartzeko bestean zabalduko ddoat.
- Ezetz:
- Inok etxok yakingo.
- Uferatu banakin, uferatuuuu...

Goizerdian, gosari edefari betiko bidea emonda gero, baratzean, batean ara bestean ona, astiro ta galanto, bene-benetako andikien eran ebilzala, emazteak, bafiro bere, kutxea aitatu eutsan. Esanen esanaz zuritu eban Peru: batak geri-geri zabalduko eban; argi-aritxu bat sartzeko doi-doi; besteak bafura ondo begiratu-arteon.

- Peru, oratu euk.
- Nik ezin ddonat, Mari; naiago ñeuken agur-txondor bat metatu, lenagoko antzera. Dardar ñagon nazan au.
- Epel, ikarof, gizon bere ezaz i. Neuk zabalduko ddoat zirika zirika, argitarago eroanda.

Marik kutzeari estalkia goratu eutsaneko, txiffifist eginda, sagutxo zê zê buztan-luze bat urten, zazkardian sartu ta ostendu ddaken. An eragoioen senar-emazteak lañi, pistitxo atxitu nairik. Efege goian euken zelatean. Alango baten, efegek eju egin eutsenean, berari begira zurbil ta margul gelditu ziran.

- ¿ Zer darabiltzue ofen arduratsu?
- Jauna - erantzun eutsan geroagogafenean eta motelik emazteak-, jauna: arazo bagakoak zetan edo atan astia emon bear dabe ta ...

Efege leirotik bafura sartu zanean, Peruk aopean Mariari: "Galduak gaitun", esan eutsan... Lasterko eurakanatu ddaken efege. Lenengo lenengo egin ebana, kutxea eskuan artu ta zabaltzea izan zan. - "¿ Nun da barruko mutikoa?", itandu eutsen... Peru isilik. Mari itz egin ezinik.

- "¿ Nun dozue nire sagutxo txanbelina?" - " Jauna, nirea ezta efua. Neure emazte ikusgura, nunzebañi..." - " Eba beti Eba", esan eutsan Efegek Mariari... Peruri gero: -"Eta Adan beti Adan".

Efege geiagoko bagarik urtenda, berealantxe sartu zan aufeguneko ogipeko, sagua ekañi eban otseina: " Efege nire ugazabak zeuen soineko zâfok ekarteko esan daust. Yantzizuez, ta etofi zintzazen bidetan bafuna zoaze zeuen etxera."

Eta senar-emazte arek, mafoiz mañriz yantzita, egur-txondofai su emoten igaro ebezan euren il-arteko egunak.

(Mercedes N., hija de Garay - pp. 171-176, nº 60).

~~~~~

Otros muchos y valiosos elementos de la cultura popular vasca recogió y salvó Azkue, en sus continuas andanzas por todo el País Vasco, en su "Cancionero Popular Vasco" (9 tomos, el armonizado; 11 tomos, la colección publicada posteriormente, sin acompañamiento).

Nicolás ALZOLA GUEREDIAGA (Hno. Berriochoa, de la Congr. de HH. de las EE.CC.)

Natural de Izurza. Es importante su constante investigación de datos bio-bibliográficos referentes a la literatura Vasca. Colaborador asiduo de casi todas las revistas en euskera... Ha publicado también algunos pequeños trabajos en euskera, que le acreditan como excelente conocedor del habla popular, en particular, en su modalidad del Duranguesado. He aquí un pequeño modelo:

LORENTZO TA TXATXALIN.- Lorentzo ta Txatxaliñ, berrogei urte inguruko andragixonak, Apatamonasteriyo'ko baserri eder batian bizi ziran nire gazte denporan.

Gixon patxarosua ta gibel aundiduna Lorentzo. Ziztriñ utsa Txatxaliñ... Txatxaliñ pipermiña baiño estuago edo beruago ibiliarren be, lirin-laranka kantetan beti Lorentzo. Esteak erretan paretan jakozan Txatxaliñ'i au ikusi-ta.

Lorentzo, iñork be ez eban umore txarrian ikusten. Kristiñau ona zan, eta domeketan amarretako Meza Nagusira joaten zan. Meza ostian, erriko tabernara. Amabi ta erdijak ordubatak inguruan, bazkaltzera... Bein batian, berandu xamar egin jakon, eta Txatxaliñ txartxar-mormorka asi jakon:

- Alper gibelaundi ori, tabernan ibilliko zeñien zu gaur be, aifñ berandu etorteko! Onek die orduak Mezatik etxera etorteko? Mundu'en azkena etorriko baleitzeke be, e'tziñate asko estutuko zu, gibelaundi ori!!!...

Ez eban ikara aundirik egin Lorentzo'k, Txatxaliñ'en erretolika luzia entzun arren. Zertarako estutu? Bere emazte pirriyaren txilijo-soñuekin oituta egoan da. "Aita San Migel Iyorretako" kantetan asi zan, eta etxeosteko errekatxarku ondoko intxaurpearen kerispetan jesarri zan, udabarriko aize preskua artzen.

Orduan bai bere senetik urten zala Txatxaliñ. " Mutillak, mundu guztiyen b'éz bere senarra baiño galtzaundi-gibelaundi-gaztelaturik!!".

- Ointxe ikusiko dozu zer dan ona! Ia epel-epel geratzen zaien ba orainguen!!!

Eta, esan eta egin. Kantin bete ur artu pozuntzitik, eta... frast, burutik bera bota eutson... Munduak ikara edo egingo ebala uste eban Txatxaliñ'ek, baiña etzan ikaratu Lorentzo. Auxe bakarrik esan eban: " Banakiyen nik, trumoi-ostien euriye etorriko zala".

Eta presko-preskorik, ankazabalik gelditu zan, udabarriko usain gozuak artzen Lorentzo gixajua. (BITAÑO, en " Aránzazu", XLIV, 1965, 275)

FRAILEARRIA.- Ondarribiko Itxasoko Lapurren Gaztelua esaten deutesen inguruko bazter batean badago arri bat "Frailearria" esaten deutesena... Iñori be ezteutset entzun arri onen kontu zarrrik, baia nik badakit istori bat, eta auxe da:

Antxiña-antxiña batean, batek badaki zenbat urte izango diran ordutik onaño, jazo ei-zanbjazoera au... Itxas-ertzera joan ei-zan fraide gazte bat, udagoieneko arratsalde eder batean, eta errezuetao liburuakin egoala, itxasoko andra- bat agertu ei-jakon kantetan... Begiratu egin ei-eutsan fraideak, baiña pekaturako bidea zalako, andik alde egin ei-eban ainbatik ariñen... Baiña ain kanta ederrak kantetan ei-ebazan arek itxasoko andra-kantari eder arek ze atzerantza begiratzeko gogo aundiak etorten ei-iakozan.

-" Ez egizu begiratu atzeruntz, ostien damutuko iatzu-ta", entzun ei-eban goitik etorren argi batetik... Baiña entzuten ebazan kantak entzunda, begiratu egin ei-eutsan bigarren aldiz olatuen artean kantetan ebillanari.

Pekaturako tentaziño aundia zalako, barrero be andik alde egiteko ainbatik ariñean pausuak bizkortzen asi ei-zan, eta orduan itxasoko kantorea len baiño bigunago eta edertoago asi ei-zan kantetan, fraide gazteari irugarren aldiz begiratu-eginerazotearren... Begiratzen asi ei-zan, eta orduan be goitik etorren argitik auxe entzun

(AMAITZEKO)

... ei-eban:" Ez egizu atzeruntze begiratu, ostien benetan damutuko iatzu orainguen-
da".

Baiña jaramonik egin barik, irugarrenez be begiratu egin ei-eban atzeruntz, eta
orduan aintxe una aretan bertan arri eginda gelditu ei-zan, baiña ez betiko, Jaungoi-
koak emon eutsan penitentzia bete artean baiño.

Eta Fraillearriaren inguruetan urtean-urtean entzuten ei-dira kanta ederrak itxa-
so aldetik, eta penitentziako erreguak legorretik", (BITAÑO) (En EGAN, 1963, p. 108)

~~~~~

A. Imanol BERRIATUA, OFM.- Natural de Elanchove, este paisano del P. Añiandiaga
propugna, sin embargo, una postura dismetralmente dis-
tinta en cuanto al euskera, abogando decididamente por un lenguaje plenamente popular,
sin miedo al léxico de origen endérico que nuestro pueblo emplea... Profesor de Eus-
kera durante varios años en el convento de Forua y Director de la revista "Anaitasun-
a", su influencia es notable entre algunos escritores contemporáneos; naturalmente,
encuentra la repulsa de quienes defienden un euskera de signo puritano... En su tra-
bajo, leído en el Congreso "Euskaltzaleen Biltzarra" de Aránzazu el año 1963, nos
ofrece un buen modelo del euskera de Bermeo y una sabrosa crónica de mar:

BERMEOKO ARRAINTZALEEN LEKSIKUA

Nire lan onetan Bermeoko berbak erabiliko dodaz. Aolan, asikera asikeratik iku-
siko dozue zelakoa dan Bermeotarren leksikua. Orrek ez dau esan gura, Bermeotarrak
legez bardin berba egingo dodana. Eurak asko laburtuten ditue berbak, aditzaren pfe-
siño espezialak daukez eta fonetika naikoa gatza usetan dabe. Nik neuk berbak oso oso
rik esango dodaz, eta bizkaiera literarioa erabiliko dot; baiña leksikua Bermeotar
utsa izango da jeneralmentean. (...)

Oraintxe urtengo dau Bermeoko portutik Oestafrikarantz "Galarrena" izeneko en-
barkaziñoak. Amazepi lagun dagoz barruan(abordo). Amairu tostarteko ta lau armadore.
Euron artean nago neu-bere. Zafatu doguz txikotak. Asi gara barkua desatraketan. Ko-
rront aundia dago portuan. Baiña gure patroiak total ondo egin dau maniobrea; lema-
zain leberra da, eta gaiñera gure barkua berez da maniobrosoa. (Eskuerazko "leber",
"activo, hábil", ingles "clever"-tik dator).

Urten dogu portutik. Goizeko bederatziak dira. Makiñisteak martxa geiego emon
deutso motorrari. Gure untziak asko korrietan dau; korri aundikoa da, abilla da, mar-
txantea da. Euri antza dago. Nordestetik dator aizea. Aize oneri mendebala deituten
deutsagu. Atzean itxi doguz Izaro, Matxixako, Billanóa, Galea ta Bilbaoko Abrea. (Bi-
llanóa, artikuluagaz ta guzti).

Amabiak inguruan, eguerdia jaten asi gara. Plato biko bazkaria atara deuskue. Ja-
teko, platerik ez dogu usetan; tenedorerik-bere ez. Norberak bere lapikotrua dauko,
eta koillarea. Naikoa da. Gaur, jatekoaren gaiñetik, kafea emon deuskue. Goro egon da.
Mutillak languro bota deutso azukerea. Nik neuk tola bete artu dot. (Aluminiozko baso-
ari deituten deutsagu "tola").

Ordu batetan, Santoñaren parera eldu gara. Kostako atx aundi bateri Fraillepe de-
tuten deutsagu. Kosterrez goaz (atxerrez, kostearen errez, atxen errez, kostatik urre).
Ordu bietan bisteratu dogu Sanandere. (Aolan deituten deutsoe Bermeotarrak Monteñako
uri nagusiari). Aurretik daroagu aizea. Aizearen barrura goaz. Gero ta aize berdeago
dakar. Lau barku gator alkarren atzetik. Geure enbarkaziñoa dator aizerengo. Gure pa-
troia radiotik berba egiten asi da aizebeetik datozen barkuakaz. "Artxanda" dator ai-
zebeerengo. Beroneri egin deutso lenengo aupadea.

- Ea Anjel, ea emendik. Ea Anjel, ea emendik. Ea entzuten banozu. Arratsaldeon.
(JARRAITZEKO)

SABINO DE ARANA Y GOIRI (1865-1903): aunque sus padres sabían euskera, él es un clásico caso del "euskaldun barri" para quien la lengua vasca, aprendida con esfuerzo, no llega a tener la soltura, viveza y sabor popular de quien la aprendió en su niñez... Fruto también de esa sicología y de su temperamento lógico es la tendencia de Arana+Goiri al reformismo en casi todos los campos: ortografía, santoral, conjugación, léxico..., con evidente peligro de sacrificar la tradición en aras de un purismo radical, mucho más acusado en sus seguidores... De su obra literaria en euskera tienen mayor valor sus poesías que sus trabajos en prosa." No obstante, sería injusto medir su influencia en la literatura vasca por la huella de su obra original. El alcance de aquélla es mucho mayor, y se manifiesta no sólo en sus seguidores (L de Eleizalde, P. Arriandiaga, en la poesía el P. Ramón de Rentería) que llegaron a veces a extremar sus tendencias, sino también en los que no lo eran e incluso en los que proclamaron abiertamente su oposición. De Arana-Goiri más que de nadie procede en último término el mayor empuje y ambición de los escritores posteriores..." (L.Michelena) El mismo "ORIXE" confesó que la lectura del "Lenengo Egutegi Bizkaitarra" fue el origen de su vocación literaria: "Onek iratzarri nindun, onek emon eustan sua ta adorea, beraren antzera, nire neurrian, al neban giñoan, euskera gaixoa, aen iausia egoana, altxatuten asteko..." (KARMEL, XI, 1961, p. 32)

DEUN- IXENDEGI EUSKOTARRA

Irakufliari Egiliak: Pantzeraz edo prantzesaz itz-egiten daunak, pantzeraz dauka ixena; españeraz edo gastelaniaz egiten daunak, españeraz dauka ixena; edozein itz-egiteko gizonen izenak euren izkerasluak dira... ¿Zegatik, ba, eztaukaguk euzkerazko ixenik? Geure izkerea, euzkera zaf eta edefa ; ezta gizonen izkerea, ala? ¿Geu bizkaitarok eta euzkeldun gustijok, ezkara Jaungoikuaren seniak eta zerurako detubak, beste gizonak legetxe?

Ixenak euzkerazteko, artu dodaz euren jayotzen. Olantxe: erderazko "Jose"-ixena da "Joseph" bere jayotzan, eta era au, euzkeraztuta, egiten da Joseba; "Luis" da "Hlodowich" (Ghlodobik), ta euzkeraztuta, Koldobika; "Pedro" edo "Peru" da "Cephas" ("Kefas") ta euzkeraztuta, Kepa; "Cirilo" da "Cirilus" ("Kirilus"), ta euzkeraztuta, Kiril, eta olakoxerik bestiak.

Ezaututeko zeintzuk ixen diran gizonenak eta zeintzuk emakumiensak, onek e azkentzen doguz "e" gaz; arek, era batzutan, bat bez "e" tan... Josu-ixen deuna datof "Jheossuang" etik; Miren, "Miriam" etik. Onetxek ziran Jaun eta bere Ama Deunaren izenak. MIREN-ixena ezta azkentzen "e" tan; baña olantxe itxi bial dala uste dot, Ama Birkinaren ixena dalako. Gixoni ezaftzeko azkendu bial da "a" tan: MIRENA. Jaunaren ixena, JOSU, emakumeri imintzeko, azkendu bial da "ne" tan: JOFUNE. Jakiten da "n" eta "e" emakumiari dagokozala euzkeraan.

Bai-dakit emen argitaratuten diran ixen euzkeraztubok euzkeldun gitxiren artian aurkituko dabela afera ona, erdeltzaletuta dagozalako geyenak; baña zeuk be uleftzen bai-dozu bialfekua dala berton irakusten dan erabijapena, ta noz-edo-noz auxe esan eta erabijetan asi bial dala." (1897-rako Egutegi Bizkaitarra'n) (Y a continuación trae una larga lista de nombres del santoral acomodados con estos criterios...)

De S. Arana-Goiri dijo el mismo "Orixe": " Softu zen Arana ta esnatu da euskera ta inafosi du burua bizkor. Politikaz txintik eztizut aterako, ezpaitagokit: euzkeraren esnatzeari nagozu. Mintzatu zen Bizkaia, ta itzetik oltzera "inbido" otsegin zigun ba te euskaldunei. Gogonduri ta buru-efnari gelditu zen alditroz Gipuzkoa, ta atzenik "ofdago" iaftetsi. Yokua "euskera" izaki, alegia, ta Laphurdi'k "iduki", eskua zedukalakoan... Arana gabe edo Arana'z leku ari izanak eta ari direnak badituzu, baino aren aldekoak naiz aitzikoak, naiz bitartekoak, naiz Arana-kukuak, ua dute eragile nola edo ala..." (En Euskal-Esnalea, 17, 1927, p.246)

~~~~~

Rafael de MICOLETA, Pbro.- Nacido en Bilbao en 1611, de familia acomodada, escribió en 1653 una interesante obrita "Modo breve de aprender la lengua vizcaína", que no se editó hasta los años 1880 y 1897: además de la gramática (de muy poco valor), trae un vocabulario bastante extenso, y al final unos sabrosos diálogos, que, en un lenguaje muy impregnado de romanismos, nos ofrecen la única muestra, a excepción de los refranes recogidos por Isasti, de prosa de tema no religioso escrita en el s. XVII en territorio español. Es interesante su vascuence para estudiar la evolución de nuestro dialecto... He aquí parte del Diálogo Primero:

PLATIKIA LELENGOA: Berean xaigiteko goxean, ta ari dagokazan gauzená essatari, Peru Xauna deretxan bategaz ta bere adiskide deretxala Joane Xauna, ta atso bategaz:

- D.P.: - Banzuk, mutil?
 A. : - Xauna.
 D.P. : - Ze ordu da?
 A. : - Bostak jo daude.
 D.P. : - Saikora (levántate), irikazu ventanea, ta eguna den ekussu.
 A. :- Arangiño eztau ondo argitu?
 D.P. : - Bada astoa, nolan esan dozu bostak xo daudela?
 A. : - Xauna, nik bostak konta nintzean, baya goxa ta herloxua eztabilaz batera.
 D.P. : - Edo zuk diñozu guzurra, edo bai herloxuak, zeren eguzkiak ezin esan lei guzurrik.
 A. : - Obe da, nik diñoda guzurra, ze ez urteak.
 D.P.: - Ze egun dakar?
 A. : - Iluna, Xauna.
 D.P. : - Zeuk edo daukaz begietan odehyak, zerren nik dakust ergirik zerua.
 A. : - Bada ez nago itsurik.
 D.P. : - Lenago ustioik beti zagozala loo.
 A. : - Ez naz bada ni elefantea, oiñen ganean loo eteko.
 D.P. : - Otsiz bakar?
 A. : - Axetxu oz bat sartzaiten da ventanatik, ebagitan dauela surrak.
 D.P. : - Indazu xasten, zerren gura dot xaigi.
 A. : - Norako aen goxetik?
 D.P. : - Negoizetan, zerren daukat gaur asko zeregin.
 A. : - Arangiño eztago iñor xaigirik.
 D.P. : - Zeuk zeuri provetzua ustiozu (= adivinas)
 A. : - Zein seiñeko atsegin dau imini zeure mesede orek? (= vuestra merced)
 (De la 2ª edición, hecha en Sevilla en 1897, pp. 22-23)

~~~~~

REFRANES DE 1596: Además de los llamados "Refranes de Garibay", existe esta otra Colección de 539 proverbios, en estilo vizcaíno influenciado por el guipuzcoano, de más interés lingüístico que literario. He aquí, como muestra, unos cuantos: (1) Adiada, ze Jaun Goikoa dagok adi - (2) Aberas izaitea baño, hospe ona obeago - (4) Abenduko lañoa, euria edo egoa - (9) Atzerria lurra garratz, hoña ibi-niegik baraz (= espaciosamente) - (11) Baratzeta ta usategi (=paloma), aberasgarri. (12) Bildur dana, anker (=cruel) - (15) Balizko oleak, burdiarik (=fierro) ez - (19) Kentari gextoak, oñon (=porfia) - (45) Isarrik ez onik (= Lo demasiado no es bueno - (53) Sunik eztan lekuan, kerik ez - (63) Gorhua garrian ta gogoa kirólan(=regocijo) - (61) Iñurria giño lagun gura (= Hasta la hormiga desea compañía).- (107) Aldi gextoan jayo doa, hospe gextokoa (= En mal punto nacer suele, el de mala fama). (114) Andia da ene mna, esan nai ta esan ezina - (137) Adiskide bako bizitzea, auzc bako eriotzea. - (146) Odolak su baga diraki (=hierve).- (179) Onek oiñon ta ni exilik egon (= Este hablando y yo callando estando)...

~~~~~

MIKEL J. ZARATE, abadea: Natural de Santa Maria de Lezama, hoy párroco de Guereña, a las faldas del Oiz. En sus años de seminarista filósofo, entregado de lleno al estudio del vascuence, tradujo y publicó el "Sigamos la Santa Misa" de P. Parsch con indudable maestría, demostrando que había en él un probable continuador de la obra de los beneméritos sacerdotes del "Jaungoiko Zale". Posteriormente, es una pena, apenas ha publicado más que breves artículos sueltos. Esperemos que, instruido en su actual "universidad" por tantos "PERU ABARKA", se reincorpore a las letras vascas con nuevos bríos y singular maestría. Por muchas excusas que dé en su prólogo, nadie podrá decir que este libro de juventud - "Gure Meza Deuna" - sea también "pecado de juventud"... He aquí dos fragmentos del mismo:

Irakurleari parkeske: Parkeske natortsu, irakurle. Parkeske, bai... Artu begi onez nire adimen antzuak semetzakotu dauan liburu au. Uts asko aurkituko dozuz... Parkeske berriro, bai. Baiña, entzun. Zer bestrik egin leikean ni lango euskeldun kaskar batek! Uts asko aurkituko dozuz, irakurle; bai. Baiña, alegiñik ez egiñagaitik ez, oster! Zu poztutearren, jo ta ke ibilli naiatzu. Eta asmu batek eragiñiko alegiñak izan dira guztioak: "Euskaldunok gure Meza Deunaren aberastasun arrigarriak ezagututea".

Alan eta guzti be, ezin al izan dot obeto idatzi, zuzenago euskeratu ta ariñago argitaratu. Dana dala, aspaldi ontan izandako amesa egi biurtu yat. Irakurri ondoren, bearbada, au esango daustazu: "Argiago, garbiago ta zuzenago euskeratu leikean..." Baita. Egi aundia. Baiña, nik, neure aldetik beñik-peñ, al izan dodantxo egin dot. Naikoa dalakoan nago. Zer besterik eskatu leitekidan? Ikurton ordezkarako darama dala? Ebanjekio, Barri On ordezkarako?... Ez asarretu. Ori zeuk aldatu, ondoen deritxazunez. Izan be, ori zeuk egi bearreko lana dozu. Gaiñera, nok guztien gogoak bete? Nok guztien biotzak poztu?... Lurbira ontan ez, beintzat. Artu, ba, irakurle maite, eta jan. Zeuretzako dozu... On egin!

I.- MEZEA ZER DAN : I.- Jesus'en gomutagarri bat.

Mezea izatez zer dan itaunka zatoz, anai maite ori? Sartu gaitezen ezauna dozun Apaltegira. Salbatzallea, maian jesarrita, amabi Apostoluen erdian dago. Une itzaltsua benetan! Il aurrean, bere azken naia esateko, semeak ondoan batuta ditun aita batek legez, Salbatzalleak be bere azken naia agertzen dau. Ogia artu ta bere gorputz biurtzen dau. Ardaoz beteko kaliza artu ta ardaoa bere odol biurtuten dau. Gero, Apostoluai emoten dautse, berba gogoangarri oneik esanaz: " Au egizue nire gomutaz". Zer adierazo nai ete-dau?

Antz-irudi batzukaz ulertuko dogu obeto... Iruditu egizu, esaterako, ama il-añean dozula. Bere albora deiturik, ba-diñotzu: "Semetxo laztan! Il naitenean, domeka guztietan nire alde otoi egizu. Arren, eskatuten dautzut". Zer egingo zeunke? Uste dot, arrizko biotza euri ezik, zintzo-zintzo egingo zeunkela amaren azken naia.

Entzun bein baten zer jazo yatan: Nire amama andra on-on bat izan zan. Il aurreko urtetan gurean bisi izan zan. Egun baten, beragana deiturik, berba samur ta biotz ikaraz auxe esan eustan. Orain, larogetabost urte dodaz; baña, ondiño eguntxu bat bera esanda be ez yat igaro nire amama izan zanaren alde otoi egin bagea". Auxe esan eustan amamak.

Eta, orain, diñotzut: Maite doguzanen azken naia gogoz aintzakotzat artuten ba dogu, ez ete-dogu Jaungoikoaren naia betetuko? Salbatzallea berbera dogu, ba, gure aurrean. Azken Aparian, alde ta aldi guztietako kristiñauak bere inguruan batuten dit (Apostoluak kristiñau guztien ordezkarako dira-ta). Eta Berak, gure Jaungoiko Jaunak, Españille, Ongille ta aita ta ama baño askoz maitegarriago danak, maitekiro begiratuaz ba-diñotzu: "Seme, maite ba nozu, egizu nire gomutaz oraintxe neuk Aparitan egin dodana". Eta, ez ete-dogu egingo?... (Ojalá este libro adquiriera la difusión merecida!)

A MODO DE PROLOGO...

E. BUSTINTZA "Kirikiño"

- Gaztela mutillak 1
- Aratoste (Carnaval) 1
- Bitara ulertu 2
- Zerutar bat 3
- Deun ixateko bidian 5
- Atxuri'ko "millagrúa" 6
- Tximistargi barrija 6
- Urtebarri barri 7
- Peru Makur 8
- Ziñaldari arteza 9

Juan Antonio MOGUEL: Diálogo 1º ... 10

Domingo de AGUIRRE: (De "Kresala")

- "Kitolis" 13
- Arrain saltzalleak 15
- Ondamena 17

José Manuel de ECHEITA: (De "Josecho")

- Gitanoak etxe aurrean 19
- Josetxo Argentina'ko 21
- Zelan jakin zan J.'ren jatorria 24

Félix BILBAO, O.F.M.: ("Ipuin barreka")

- Dn.Fakundo'ren erbia 25
- Ezkontza-auste bat 26
- Dn. Martin sermolari 28

I. LARRAKOETXEA, O.C.D. "Legoaldi":

- Iru iruleak 29
- Txapelgorritxo 30

Pablo ZAMARRIPA, Pbro.:

- Iketzako abade zorra 32

Juan de EGUZKITZA MEABE, Pbro.:

- (Itxaropena)..... 33

Lino de AKESOLO, O.C.D.:

- Introducción a "On Bidea"... 34

Bernardo Mº GARRO "Otxolua".

- Narrittarijari narrittaka...35

Eusebio ERKIAGA:

- J.M.Etxeita eta Luzarraga...37

Juan SAN MARTIN:

- Bizieren garratza..... 39
- TV 39
- Purua zalakuan giltza 39
- Ona ta txarraren filosofia. 40
- Konbitxa 40
- Eiten dan neurrian 40
- Zarrastada otsera..... 40
- Juicio sobre "Kresala".... 41

Rosa de BUSTINTZA:

- Lamiña dantzaria 42

EUSKALERRIKO IPUINAK 43

Juan Antonio MOGUEL, Pbro.

- Konfesiño Ona (Prólogo) 45
- " " (Fragmentos) 46

Juan José MOGUEL, pbro.:

- Baserritar nekezaleentzako es-
/kolia 48

Pedro Antonio de AÑIBARRO, O.F.M.:

- Kurutze Santearen 49
- Maria 49
- Geroko Gero (versión) 50

Bartolomé OLAECHEA, pbro.:

- Ama Virjiñari Afektuak 52
- Grazija 52

Bartolomé de SANTA TERESA, O.C.D.:

- Sermoia gurasue eta umeen
/onerako 53
- Ikasikizunak (Prólogo) 55

José Antonio de URIARTE, O.F.M.:

- Marijaren illa 56

Pedro José Patricio ASTARLOA, O.F.M.:

- Altarako Sakramentu edo komuni-
noiaren ganean 57
- Murmurazinoiaren ganean 57

Resurrección Mº de AZKUE, pbro.:

- Jesusen Biotzaren Illa 58
- Jesusen Biotza Apaltokian ... 59

Nicolás ORMARCHEA "ORIXE":

- "Tormes'ko itsu-mutilla"..... 60

Juan de EGUZKITZA, pbro.:

- Gizartekeria, baltsakeria.... 61

Juan Cruz de IBARGUTXI, pbro.:

- Zorion irritsa 62
- Eleiza, Kristo'ren Gorputz... 63

Gabriel JAUREGUI, O.C.D.: "Kimia".. 64

Imanol de ARRIANDIAGA, C.M.F.:

- Parábola del Buen Samaritano...65
- Versión del Pater Noster 65
- " del Discurso Eucarístico.. 65

Benito de LARRACOECHEA, Can.Reg.Lat.:

- Macbeth (versión -fragmento)...66

Santiago ONAINDIA, O.C.D.:

- Iru poema (versión) 67
- Idaz-Tankera 67

P. PIO, O.C.D.: (Versión del Kempis)
 - Gurutz deunaren bide ederra... 69

Lino de AKESOLO, O.C.D.:
 - Basayaunek 70
 †Ipiña ta Ipiñatarren barri..... 70

Antonio GOIRIA, O.C.D.:
 - Beñio-Otxoaren eriotza 72

Valentín de AURRE-APRAIZ:
 - Nora eroan gura gozuez? 73

Agustín ZUBIKARAI: "Belloke'n" 74

Jaime de KEREXETA, pbro. 75

Gabriel de MANTEROLA, pbro.:
 - Artegasuna 76
 - Maitasun-Agintaritzta 76

Juan Angel ECHEVARRIA:
 - Euskera, Erlejiñoa ta Euskaltza-
 /leak .. 78
 - Versión de Jovellanos 79

Cándido BASABE, S.J.:
 - Meza Santua 80
 - Eriotzea 80

Resurrección Mª de AZKUE, pbro.:
 - Ikazkiñak Yauregian 82

Nicolás ALZOLA GUEREDIAGA, EE.CC.:
 - Lorentzo ta Txatxelin 84
 - Fraillearria 84

Imanol BERPIATUA, O.F.M.:
 - Bermecko arraintzaleen Leksikua 85

Sabino de ARANA-GOIRI:
 - Deun Ixendegi Euzkotafa 87

Rafael de MICOLETA, pbro.:
 - Modo breve de aprender la lengua
 vizcaína: Platika Lelengoa..... 88

REFRANES DE 1596 88

Mikel J. ZARATE, pbro.:
 - Irakurleari parkeske 89
 - Mezeazter dan: 89

INDICE ALFABETICO DE AUTORES:

- Aguirre (Domingo): pp. 13-17 (41)
- Akesolo (Lino) : 34, 70
- Alzola (Nicolás): 84
- Añibarro (Pedro Ant.): 49-52
- Arana-Goiri (Sabino): 87
- Arriandiaga (Imanol): 65
- Astarloa (Pedro José P.): 57
- Aurre-Apráiz (Valentín): 73
- Azkue (Resurrección M^a de): 58, 59; 82
- Basabe (Cándido): 80
- Berriatúa (Imanol): 85
- Bilbao (Félix): 25, 26, 28
- Bustintza (Evaristo): 1 - 9
- Bustintza (Rosa): 42
- Echeita (José Manuel): 19, 21, 24 (37)
- Echevarría (Juan Angel): 78, 79
- Euskaltza (Juan de): 33, 61
- Erkiaga (Eusebio): 37
- Garro (Bernardo M^a -"Otxolua"): 35
- Goiria (Antonio): 72
- Ibarguchi (Juan Cruz): 62, 63
- Jauregui (Gabriel): 64
- Kerexeta (Jaime) : 75
- Larracoechea (Hipólito): 29, 30
- Larracoechea (Benito): 66
- Manterola (Gabriel): 76
- Micoleta (Rafael) : 82
- Moguel (Juan Antonio): 10, 45, 46
- Moguel (Juan José) : 48
- Olaechea (Bartolomé): 52
- Onaindia (Santiago): 67
- Pio, O.C.D. : 69
- San Martín, (Juan): 39- 41
- Santa Teresa (Fr. Bartolomé de): 53, 55
- Zamarripa (Pablo) : 32
- Zarate (Mikel J.): 89

(SEMINARIO DE DERIO, octubre de 1965)

Un hermoso lema:

" Ikasi daigun erdera, prantsez, / naiz inglesaren elia;
 ikaste ori ontzat daukagu, / baña lenengo GEURIA!
 Izkuntza danak gurgarri dira, / aitortu nai dot egia;
 GURETZAT, BAÑA, GURGARRIENA: / EUSKERA MAITAGARRIA" (K. Embeita)

N.B.: Las palabras, por el orden de su aparición en las folias.

PAGINA 1.-

"GAZTELA MUTILLIAK": Gaztela: Castilla.- aldra: grupo.- iragi: edificar.- barrike-ta: charla.- arrikada: pedrada.- txilio: chillido.- garratz: agrio; severo.- ikara: temblor.- abizen: apellido.- txanda: vez, turno.- purrustada: onomat.- zarraparra: alboroto.- urteyera: salida.- zantzo: clamor.- bape: nada.

"ARATOSTE": Mutiko soster: chaval.- pillo: montón.- eskutatu: esconder.- berezi: acotado (bosque).- ikeztoi: sitio en que se hace carbón.- zulo: agujero.- koko: fantasma, disfraz.- Zuzendu: agenciar.- zapi: paño, trapo.- banandu: repartir.- ostera: ida y vuelta.- aril: ovillo.- ostu: robar.- agiraka: riña.- biña: dos a cada uno.- kokote: la parte detrás de la cabeza.- ari: hiló.- puzkat (pixkat): poco.- karatula: máscara.- arkondara: camisa.- hake: chaqueta.- itxulijetara: al revés.- toloztu: doblar.- ija: casi.- kokomarro: disfrazado.- koskor: pequeño.- marrotu: disfrazarse.- algara: carcajada.-

zotza: palillo.- lako(xe): como...- txanka: pierna.- me:delgado.- aitu: entender.- barritxu: charlatán.- trukatu: cambiar.- txikol: erizo hueco de castaña.- zarata: ruido.- abijau: echar a andar.- oyu: grito.- ertz: esquina.- tresna: instrumento.- legortu: secar.- abarrots: estrépito.- karraixi: chillido.- arrapaladan: a todo correr (atropelladamente).- ausi: ladrido.- arrapau: coger.- bizkar: espalda; makilla: bastón.- tximur: arruga.- loka: suelto, movedizo; olueca.- agiri: estar a la vista.- iraunkor: duradero.- egundo: nunca, hasta ahora.- alde egin: marchar, escapar.- bertaratu: llegar allá.- kokoteko: golpe en la cabeza.- galanta: hermoso.- zaldun: caballero.- enparauak: demás.- ostikada: patada.- zaplada(ko): bofetada.- uxatu: ahuyentar.- sakabanatu: esparcir.- kitu: en paz.- albo: lado, costado.- gomu-tau: acordarse.- jazokun: sucedido.- gogoratu: acordarse.- norbere: propio.-

"BITARA ULERTU": aditz: verbo.- jokera: (aquí) expresión.- azalpena: explicación.- gogait eragin: aburrir (a otro).- argiro: claramente.- Auzune: barrio; vecindad.- albista: noticia.- bastertxu: un poco aparte.- biztanle: habitante.- aurkitu: encontrar.- gertu: preparado, dispuesto.- urduri: nervioso, inquieto.- pizpita: nombre de cierto pájaro; zoli: despejado.- eldu: llegar.-

zoli: vivo, despejado.- txera: acogida.- beriala: inmediatamente.- enparauak: los demás.- oñetako: calzado.- sendo: grueso.- adaki: rama gruesa, deshojada y cortada.- biribil: redondo.- leyo: ventana.- aitatu: mencionar.- arritu: extrañarse. Ondiño olakorik: todavía semejante cosa #- lorratza: rastro, pista.- okerra: equivocación, falta.- igarri: acertar, calar.- bitara: de dos modos.- erantzun: desnudar. esakun: frase, refrán.

"ZERUTAR BAT": etxaguntza: propiedad (hacienda).- beñik-bein: por lo menos.- agertu: aparecer.- eskeko: mendigo.- soñeko: vestido.- zarren-zarrez: de puro viejos. triskildu: deshacer.- zulatu: agujerear.- makilla: bastón.- arlotezarrapastroso.- amesetan: en sueños.- irudimena: imaginación.- biarba (hear bada): tal vez.- espetxo: cárcel.- oker-aditze: malentendido.- aizkide (adiskide): amigo.- bixikera: modo de vivir.- zorri: piojo.- ardi: oveja; pulga.- neke: penalidad.- bigurtu (biurtu): volver. aldi: tiempo.- igaro: pasar.- beintzat: al manos.- gorantzi: recuerdo.- ugari: abundante.- izpar: noticia.- arranua!: (exclamación).- izpardun: mensajero (que trae noticias).- tximistea: relámpago.- aldendu: apartarse, alejarse.- otu: ocurrírsele.- sasi: zarza.- bide zidor: atajo.- asijera: comienzo.- estura: apuro.- gibel: hígado. arakatu: registrar.- eruapena: paciencia.- lotsatuta: avergonzado.- biar-ixan: necesidad.- (FIN de "ZERUTAR BAT").

.-IZTEGITXOA.-

DEUN IXATEKO BIDIAN:

basetxe: caserío.- antziñe (antziña): antiguamente.- ezekijan: no sabia.- jatsi: bajar.- eldu orduko: para cuando llegó.- estegu: boda.- gomutatu: recordar.- ozkonbarri: recién casado.- auzoko: vecino.- itanduka: preguntando.- itxuraz: al parecer gurari: deseo.- adirazo: dar a entender, demostrar.- iño!: interjección.- estuen nago: estoy "la mar" de apurado.- orrelakoxe: de esa misma clase.- layeukiek= leukie, deberían ser.- nagi: perezoso.- orretariko: de esa clase.- amesetan egin: soñar.- itzartu zaneko: para cuando despertó.- arrapataka:atropelladamente.- atsegiñan atsegiñez: de tanto placer.- txillin-otsa:el sonido de la campanilla.- agaitik:por ello berau: él mismo.- ur bedeinkatu-ontzi: pila de agua bendita.- ariñeketa baten:a todo correr.-

beso: brazo.- aurkitzeban= aurkitzen eban (contracción).- alperrik: en vano.- salda: caldo.- "ederra jokatu yaustiek": "buena me la ñan jugado".- adi: atento.- izkaldi: sermón (= itz-aldi).- alde-egin: marchar, escapar.- gogait egin: aburrirse.- deun: santo.- berandutxu: un poco tarde.- puskatxu: poquito.- sabai: pajar encima de la vivienda.- txilibitu: pito.- didar(deadar):grito,el lexibontzi: barril de lejía.- (e.d.,pulpito!).- agirika: a gritar.- urrenguan: la próxima vez.- Bakik: badakik karta: cuadra.- egoki: apto.- astotzar: burrazo .- arrayo!:exclamación.-

ATXURI 'KO "MILLAGRUA": jazorikua: sucedido.- edestu: contar.- igazi(?): pasar.- biztanle: habitante.- txinel: alguanil.- erraz(errez): fácilmente.- barrabaskeri: fechoria.- iragarri: anunciar.- izparringi:noticiero, periódico.- ogerleko: duro banandu: repartir.- atari: portal.- aurkeztu: presentarse.- onen egunetan:en tal día txiro: pobre.- gosekilla: muerto de hambre.- ikara: temblor, impresión.- iragarki: anuncio.- izketagai: tema de conversación.- tintontzi: tintero.- ingi:papel.- jezarleku: asiento.- zorro: saco.- zrez edo arez(modismo): de esto o de lo otro.- piper: pimienta.- izketa: conversación.- eperái: trasero.- alkartu: unir,juntar.- makulu:bastón, anda.- dingiliz: colgando.- tatarrez: arrastrándose.- bultzaka:empujando.- zurbil: pálido.- aul: débil.- gertu: preparado, preparar.- piskaten:un poco belutu: tardar.- tximista: relámpago.- zezen: toro.- usubillua :el rumor.(confusión) topeka: a dar cornadas.- añeketia: carrera.- egurdoko ariñen: antes que jamás.- burtxo:
.- barre-zoro: risotada loca.- gogaldi: humor.-

:TXIMISTARGI BARRIJA:

eguraldi: tiempo (atmosférico).- denda: tienda.- tximistargi: luz eléctrica.- makatz: pera.- errial: real.- gurozuz gura dozu.- iministazu= imini eistazu.- ikara: temblor, impresión.- daure dabe.- subete: hogar, cocina.- zestella: cesta gaiztotasun: malicia.- zintzo: fiel.- esakera: refrán.- eurela= ebela.- erretzinean alderako: en comparación con la resina.- ondioko: aún, todavía.- dingilizke: colgando.- erlak: reales.- iñun diran:(modismo) posibles(e.d. todas las explicaciones posibles).- aditu erazo: hacer entender.- len bestian: como antes.- naste: mezcla, confusión.- eroyalako: porque llevaba...

URTEBARRI BARRI: ekandu(oitura): costumbre.- ara: a saber.- estarta: estrada.- barriketan: charlando.- une: espacio, momento.- mustur: morro.- lupetza: barro.- erreskada: fila.- ben-ben: muy formales.- ba'liñardube lez: como si estuvieran haciendo.- abesti: canto.- zentzun: sentido.- tentelkeri utsa: pura tontería.- otzara: cesta.- asmau: inventar.- edo-dira: parecen ser.- nastu: mezclar.- itxulastu: revolver.- sari: premio.- gaztaña txikol: erizo hueco de castaña.- txatxar: insignificante, ruin.-

: tremes:
.- lukainka: chorizo.- mutur: morro, punta.- jakixu= jakin eizu.- jazopen: sucedido, suceso.- zaparrada: chaparrón.- oraintsu: hace poco oi dan lez: como se acostumbra.- abeskunde: canto.- artukuz = artuko doguz.- ikotika: saltando, brincando.- bildu:recoger.- iruna:tres a cada uno.- merke:barato.- bitxabal:carretera.- garaun: grano.- marraskillo:caracol.-muna: colina,cerro.-

: PERU NAKUR: destaña: burla.- agiraka: bronca.- erran: nuera.- jaramon: caso atsekabe: aflicción.- albista edo izpar: noticia.- txingi edo pitzi: joya.- sari: premio.- "kolkorako egin": dijo para sí.- eskuratu: lograr.- zuzitu: dar fuego como a una tea (zuzi:tea).- aldendu: alejar.- txairo: ágil, airoso.- ipingi: remiendo.- nabar: pardo.- alík ondoen: lo mejor posible.- arazo: asunto.- tximur: arruga, arrugado.- zimel: enjuto, marchito.- kaiku: cuenco/ zoquete (sent.figurado).- adore: ánimo epe: plazo.- : jauregi: palacio.- zokondo: rincón.- urdalla: estómago.- iges(i) egin: escapar.- adi-adi: muy atento.- zurt: alerta.- surbil: pálido.- esakun: frase.- "guriak egin yok": estamos perdidos.- itundu: convenirse.- zuzendu: arreglar.- gertu: preparado, dispuesto.- salatu: denunciar.- urkamendi: cadalso;-horca.- ardura: preocupación.- aitiarenka: santiguarse.- gaizkiñ: malhechor.- zigortau: castigar.- sein: niño infante.- zalla: difícil, árduo.- ziur: seguro.- iruditu: imaginarse.- adierazo: dar a entender, explicar.- arritasun: extrañeza.- jakindasun: sabiduría.- itzal: respeto.- enparau: demás.- urteyera: salida, ocurrencia.- zuzendu: dirigir.- neurez: por mí mismo.- gogoratu: recordar, considerar.- biarrixan: necesidad.- jarraille: seguidor.- jolasgarri: diversión.-

.. -: igarkixun: adivinaciones.- zirikatu: tentar.- baimen: permiso.- igarles: adivino.- Eutsi: toma.- zartzarua: la vejez.- lain: tanto como.- zizkukada: bolsa llena.- urre: oro.- mallá: grado.- alkarren leyan: en mutua emulación.- eder-egin: adular.- estl: tos.- zoli: avisado, vivo. (AMAYA)

ZIÑALDARI ARTEZA:

ziñaldari: testigo.- atarte: portal(=atari).- auzo: vecindad.- galtzetagiñan: haciendo calceta.- urkuldu: desgranar.- urduri: nervioso, inquieto.- barritxu: charlatán.- iñun diranak: disparates.- enagin= ez nagizu.- izpi: rayo/ poca cosa.- geizto: malo.- guzurtau: desmentir.- "gonerre" = gona: saya.(aquí, es un insulto).- altso: regazo.- asti: tiempo libre.- olgetan: jugando.- barre-santso: risotada.- estanda: expresión.

PAGINA 10.- PERU ABARKA:

baizen: como.- apaindu: engalanado.- ardantetxe: taberna.- baldres: desaliñado.- aziera: educación, crianza.- gerrestu: faja, cinturón.- apainduri: adorno.- etxagun: propietario.- nora ezian: en caso de necesidad.- ospetsu: famoso, insigne.- ondatzale: despilfarrador.- baldan: abandonado.- zabuka: a tropezones.- lokatu: aflojarse moteldu: perder vivacidad.- lausotu: nublarse los ojos.- debekatu: prohibir.- iguin: asco.- nekezale(nekazari): labrador.- edan-sarri: bebedor.- dollor: ruina.- barurik: en ayunas.- andiki: noble, persona de prestigio o poder.- bitxidun: elegante.- artu eragin: hacer tomar.- berriketa: habladuría.-

PAGINA 11.- galant/grande.- euki eruen: solían tener.- dakusanak: ikusten dabenak txano: gorro.- eskerga: enorme.- basatza: barrizal.- lautasun: llaneza, sencillez.- autor deutsüt: te confieso.- era: modo/ocasión.- katu: gato/borrachera.- zan: vena.- eskutur: muñeca de la mano, pulso.- molde baga: desmañado, torpe.- astaki: asnal.- eskolaua: instruído.- Aurra: he aquí.- itxadote: esperanza.- eskari: petición, oración.- boozu: ba'dozu.- mordollo: embrollo, jerigonza.- jaotzu ste corresponde.- doe: don.- PAGINA 12.- Naozu: nai dozu.- korotz: excremento.- banan: uno por uno.- ezañ: feo.- zurda: crin, cerda.- ordots: cerdo.- aardi: cerda/oveja.- zizku: bolsillo epalle: juez, cortador.- zikotz y zeken: avaro.- prijidu: freir.- aitatu:mencionar dongaro: mal.- belutu: hacerse tarde.- gizen: grueso.- mardul: robusto.- zital: canalla, pícaro.- eiza: caza.- eper: perdiz.- kalte: perjuicio.- atsa shedor.- zuku: sopa, caldo.- garau: grano.- igortzi:frotar.- jangartzutu: volverse inapetente.- palagu: halago.- bare: bazo.- egozi: cocer.- oratu: agarrar.- "ganibeta": navaja.- errai: entraña.- irrintzaka: a gritos.- dontsu: santo, dichoso.- burduntzi: ^{hierro}espejo--apara asar. alle: rabo.- ospal: corteza.- laztan: beso, abrazo.- ero: loco.- goruetan: hilando a la rueca.- antza: parecido/ olor malo(?).

PAG. 13: K I T O L I S:

makur: inebánado, encorvado.- sorbalda: espalda, hombro.- gauza izan: ser capaz, valer
eleizjira: procesión.- estalki: velo, palio.- elizkizun: función religiosa.- aulki:
asiento, sede.- belauniko: de rodillas.-

zintzo: fiel.- apal: humilde.- menu: carácter.- aterpe: cobijo.- tolet: "karelaren
edo txalopertz gañean erramuari eusteko ipinten dan ziria".- mazi: raba.- izotz: hela-
da (=lei).- orekan: equilibrio, "estar quietas las aves en el aire o las lanchas en
el mar" = "orekan egon".- baizen = "baño".- ontzi: embarcación, recipiente.- nai ta nai
ezean: por necesidad, a la fuerza.-

tirabira: vuelco, "azpikoz gañera jausi".- berialaxe: inmediatamente.- itzal: te-
rrible.- Ain zuzen: en efecto.-

illunabar: atardecer.- potin: lancha.- tri(n)ket: vela delantera.- kezka: preocu-
pación.- eskota: ciarta cuerda de las lanchas.- tosta: banco de la lancha.- bunbada:
golpe.- otzara: cesta.- tresna: instrumento.- igarian: a nado.- ardurabagekeri: des-
preocupación, descuido.- ustekida: confianza.- otu: ocurrirsele.- bare: en calma

pitin: apur bat.- azkortu: animar.- ortozik: descalzo.- auspez: boca abajo, tumbado.
arren: plegaria.-

PAG. 14.- dohe: ⁿsatu.- eskari: petición.- minberatu: dolorido.- biratu: dar vuelta.-
utsune: espacio, intervalo.- zabun: balanceo.- destaña: burla, desdén.- era: modo.-
iraun: durar, aguantar.- bultzada: empujón.- albo: lado.- esondu: aconsejar.- oratu:
agarrar.- karel: borde de la lancha.- adore: ánimo.- bits: espuma.- nekatu: cansado
egoera: postura.- otzikara: escalofrío.- negar-muxinga: lloriqueando.- inkeza: esfuer-
zo.- zotin: sollozo, hipo.- errukigarritasun: compasión.- kutun: mimado, predilecto.
erakarri: hacer venir, traer.- etsi: desesperar.- baga: ola profunda.- aldebatanu:
diseminar.- azal: superficie.- idoro: aurkitu, hallar.- alegiñ: esfuerzo sumo.-

jazoera: sucedido.- malla: grado.- inguru: aproximadamente.- sen: conocimiento.-
konorta: sentido.- taket: poste.- sendatu: sanar.- eresi: canto.

PAG. 15.- ARRAIN SALTZALIEAK:

nasa: muelle.- saltoki: mercado.- mandazaiñ: arriero.- lantegi: fábrica.- upêtxu:
lata.- era: clase.- jaube: amo.- auzo: vecino.- mueta (mota): clase.- alogera: jornal
zatarikeri: canallada, obseñidad.- errierta: reyerta.- prest: dispuesto, preparado.-
agirikari: discutiadora(a voz en grito).- garraixi: grito.- txillio: chillido.-
aukerazko: adecuado, a propósito.-

aitatu: mencionar.- aserraldi: enfado.- gertau: suceder.- sorgiñ: bruja.- garratz:
amargo.- efagiñ: menear.- kaskamotz: pelado.- ordi: borracho.- ausarditsu: atrevida-
mente.- popandi: "popa grande".- amantal: delantal.- bonbilla: botella.- saskil: sucio
zantar: inmoral, obsceno.- urde: cerdo.- zorritsu: piojoso.- lotsabage: sinvergüenza
txatxala: mujer habladora, insustancial.- ezkel: bizco.- petral: ruin, de mal carác-
ter.- bartz: lien dre.- zital: terco.-

PAG. 16.- patar: aguardiente.- makar: legaña.- mielga: un pez.- baldar: torpe.- zeta:
mancha.- ekiñaldi: envite, acometida.- aldendu: separar, alejar.- jardunean: hablando
maneau: disponer.- entzute: fama.- zitalkeri: terquedad, bellaquería.- sor eta gor:
(gelditu): quedarse estupefacto.- oiu: clamor, grito.- zarraparra(da): tumulto.- ale:
grano.- latz: áspero, terrible.- oiarzun: eco.- txantxetan: en bromas.- mustur: morro
morrosko: mocetón, muchacho robusto.- irribarrezka: sonriendo.- erri-izakera: la man-
ra de ser del pueblo.- alegia: a saber.- itz lauz: en prosa.- ordea: en cambio.-
berezeki: especialmente.- nabaitu: advertir, notar.- nolanaiko: edozelango.- baikor:
optimista.- alai: alegre.- jator: castizo.- (FIN DE LA PAGINA 16)

PAG. 17.- ONDAMENA: bigaramon: día siguiente.- albistari: noticiario.- gizadi: gente
autu: conversación.- eten: romper.- abe: árbol fuerte.- zabundu: balancear.- esku-
aterpe: paraguas.- danbada: golpe, tiro.- ekatz: tormenta.- al izate: poder.- mende-
an: bajo su poder.- egualdi(eguraldi): tiempo, estado atmosférico.- giro: temperatura
(buena).- oial: vela.- etxadi: familia.- galdumendi: pérdida.- itxaski: marejada.-
amorratu: rabiar.- izpi baten: en un instante.- iges egin: escapar.- sare: red.- ta-
tarrez: a rastras.- urruingarri: iguingarri(?).- dardaraka: temblando.- ausi: romper
ataldu: hacer pedazos.- birrindu: hacer polvo.- maste: mástil.- oskol: cáscara.-
itzulastu: volcar.- irme: duro, firme.- illo(b)i: sepultura.- kolko: seno(espacio
entre la camisa y el pecho).- igari egin: nadar.- azkortasun: entusiasmo, brío.-
jazartu (jazarri): perseguir, luchar.- truxu: chubasco.- bisñats: ventisca.- baga: ola
estualdi: apuro.- il-zorian: a punto de morir.- alarau: alarido.- une: momento.-
ondatu: hundirse, arruinar.- bakan: escaso, raro.- xaustada: golpe.- arnas-estu: ja-
deo.- (al eben) giñoan: en la medida que podían.- gudari: soldado.- garaitu: vencer.-
gurari: deseo.- abiada: carrera, marcha.- suburdi: tren.- gisara: a modo de .- osten-
du: esconder.- eremu: yermo.- edatsu: extenso.- zingo: fondo, calado.- gazi: salado
iraun: durar, aguantar.- pentzu(da): confianza.- etsipen: desesperación.-

PAG. 18.- ondar: arena.- etzin: yacer.- ondamendi: pérdida, ruina.- galdumen: pérdi-
ción.- samintasun: aflicción.- urlia: fulano.- arlot: tarea.- zeregin: quehacer.-
maraztasun: diligencia.- ezbear: desgracia.- bertanbera (itxi): abandonar.- galdezka:
preguntando.- lagun-urko (geide): prójimo.- pozkor: alegre (de buen humor por natura-
leza).- mingaiñ: lengua.- itxura: apariencia.- mingotx: amargo.- ixuri: derramar.-
gertaera: suceso.- gora: arriba/importancia.- artega: nervioso, impaciente.- kirio-
tsu: nervioso.- zalaparta: barullo.- itsumustuan: de sorpresa, obcecadamente.- lause:
lauso: nube del ojo.- barri: nueva, noticia.- mallu: mazo.

PAG. 19.- GITANOAK ETXE AURREAN: oñ-ortotsik: descalzo.- eskintsari: promesa.- oles
egin: llamar, invocar.- aterpe: cobijo.- etzan: yacer.- ezain: feo.- saskel: sucio,
desaseado.- traskil: desarrapado.- matralla: mejilla.- margo: color (?).- enda: casta
txillioka: gritando.- zoribako: desgraciado.- besartetu: abrazar.- bekian: ba-ekian.
eskakizun: petición.- baga: barik.- urberen: bajamar.- arrapatu: coger.- lanperna:
percebe.- mangoliño: caracolillo de mar.- zuzendu: agenciar.- auzi: pleito.- luzaro:
durante mucho tiempo.- enparauak: las demás.- eritxila(?): que se llamaba (deritxon)
bidar: vez.- gomuta izan: recordar.- adierazo: dar a entender.-

PAG. 20.- doe= deue, te han...- abesau: cantar.- biorkada: (luxación), vuelta(?).-
Yerden: esbelto.- urrumaka: bramando.- belurarte: hasta tarde.- gosari: desayuno.-
enparantza: plaza.- agintaritzza: mando, poder.- jazoera: suceso.- deyen= dagien.-

PAG. 21.- ereti: ocasión oportuna.- ontziratu: embarcar.- ostera: viaje (ida y vuelta)
agerraldi: aparición: zarkote: joven con maneras de viejo.- zurbil: pálido.- arazo:
quehacer, tarea.- etxaguntza: hacienda.- abespelu: confianza.- egipide: ocupación.-
aginpide: mando.- arautu: ordenar.- zokondo: rincón.- gizabide: conducta.- mingortu:
doler con dolor sordo.- burubide: resolución.- abiamen: preparativo.- belarluze: cer-
do de orejas largas/burro.- tellape: cobertizo.- menpeko: criado, subordinado.

PAG. 22: geitu: aumentar.- atsegin-sari: regalo.- sorterri: patria.- gogotsu: de ganas
alagala: a propósito, muy oportunamente.- ezkongei: soltero.- txera: acogida
sarritxo: con cierta frecuencia.- egikor: diligente.- ekarkor: productivo.- abelgorri:
ganado.- ortuari: hortaliza.- elikatuta: alimento.- erctu: enloquecer.- adu: hado,
suerte.- aurkeztu: presentar.- leunketa: caricia, adulación.- iñardu(n): ocuparse en
illuntze: anochecer.- agerraldi: aparición.- gozatsu: dulce. (FIN DE LA PAG. 22)

PAG. 23.- ikusgarri: digno de verse, admirable.- apaindu: adornar.- egotaldi: rato de quietud.- begirakune: mirada.- destaño: desdén, burla.- guzu: eiguzu.- begiko: simpático.- jolastu: jugar.- ereti: ocasión oportuna.- arik: de allí.- ezbardiñ: diferente.- neurту: medir.- galantasun: hermosura.- ikusmen: vista.- ekiñean: a más no poder.- otutu: ocurrirsele.- arastian: hace poco tiempo.- alatsu: casi/doloroso.- eroapen: paciencia.- aldatu: cambiar.- ageri: aparecer, demostrar.- aleutsan= al eutsan...

PAG. 24.- ZELAN JAKIN ZAN... : izatez: por naturaleza.- bikotx: gemelo.- zantarkeri: obscenidad.- aspertu: cansar, aburrir.- ugazabandre: dueña, señora.- jaregin: librar andurape: cuidado.- edesti: historia.- idoro: encontrar.- deungekeri: maldad.- legezako: legal.- antzezki: parecido (?).- oraiñen: lunar.- atsedendu: descansar.- irudimen: imaginación.- eracagutu: hacer conocer.

PAG. 25.- : IPUIN BARREKA: izkera: lenguaje.- jabortasun: casticismo.- arrai: alegre, afable.- biurri: torcido, enrevesado.- un: tuétano, médula.- mamiñ: parte blanda/intimo.- esaera: expresión, modismo.- berezi: especial.- eskualde: región.- euskalki: dialecto.- urtenaldi: salida, ocurrencia.- esaldi: expresión.- sarkor: profundo.- salatu: esforzarse.- mardo: blando/robusto.- ispillu: espejo.- zimeldu: marchitarse.- gaza-geldo-motx: .- giarra: lo magro de la carne.- gizen: gordo/la parte grasienta de la carne.

DON FAKUNDO: txiro: pobre.- biargin: trabajador.- beraz: pues, por consiguiente.
ziur: seguro, cierto.- eiza: caza.- guren: lo preferido/santo.-
otarte: argomal.- tontor: prominencia, cumbre.- besapean: bajo el brazo.- ibiltaldi: caminata,-paseo.- txurrut: trago.- dsangada: trago.- autu-mautu: cuentos y anécdotas
soki(11): terrón (=mokill).- eskuratu: conseguir, traer a mano.- upielako: como un tonel.- egal: borde, alero.- barrabanok alakuok: diablos más que diablos! .- garaun: grano...

PAG. 26.- eskaratz: cocina.- gcrantz: recuerdo.- betillun: triste.- adar-jote: "tomadura de pelo".- eguerdi-ostekoa: siesta.- era: ocasión propicia.- berez: espontáneamente, de suyo.- sute: hogar,-fogón.- zitalkeri: terquedad, bellaquería.

EZKONTZA-AUSTE BAT: matraka: carraca/ disputa.- eztabaida: discusión.- errierta: reyerta.- ganora: destreza en el oficio/fuste.- gogait egin: aburrirse.- Bestela: de otro modo.- ausi: romper/(ezkontza) divorciarse.- ausartu: atreverse.

PAG. 27.- almen: poder.- mut(ik): palabra.- eleizpe: pórtico.- azkatasun: libertad
ospatsu: famoso.- ezeze... be: no solo, sino... - burutaziño: pensamiento.- bustarri: yugo.- asikera: comienzo.- mar-marozka: refunfuñando.- ebalako: como si...
berbaldi: plática.- kaskarreko: golpe en el cráneo.- abiada: velocidad, carrera.- erdibitu: partir.- emonalean: a todo dar.- iritxi: opinión.- negar eragin: hacer llorar.

PAG. 28.- aldendu: apartar.- antza: al parecer.-
DON MARTIN SERMOLARI: taupadaka: palpitando.- samingarri: doloroso.- neke: fatiga.- lor: acarreo/ tribulación, disgusto.- ur-unrean: a punto de .- ezbai: vacilación.- zigor: castigo.- mirari: milagro.- moltzo: montón.- algara: carcajada.- zotiñ: sollozo, hipo.- urten-gura: ganas de salir.- kizkaldu: tostarse.- ondatzalle: derrochador.- sabai: techo/ pajar sobre el piso.- sugarri: combustible.- aipamen: mención

PAG. 29.- IRU IRILEAK: aldikada: época.- goruetan egin: hilar a la rueca.- goru: rueca
arrazo: hacer tomar.- sutu: enfurecerse.- belarrondoko: "tortazo".- afantza: rebuzno.- zalpudi: carroza.- irun: hilar.- atarako: para ello.- kirru: estopilla.- jardetsi: obtener/respuesta.- irule: hilandera.- ezpatari: agramador (operario que maja el lino o cáñamo).- ots: sonido.- jauregi: palacio.- zolitahun: agilidad/atención
ezkon-sari: dote.- negarrari emon: ponerse a llorar.- zirkiñ: movimiento.- okotz: barbillas.- orkol(r)o: dedo pulgar.- estukura: apuro.- eztegu: boda.- nabarmen: sobresaliente (estrafalario).- ostendu: esconder.- zartada: sopapo/garbo.- arill: ovilla.- gorulari: hilandera.- trebe: hábil.- gorespen: alabanza.- txuriketa: adulación.- onaurki: cosas provechosas, útiles. (FIN DE LA PAGINA 29).

PAG. 30.- zatar: andrajo/ asqueroso, deforme.- dingilizka: colgando.- iguigarri: repugnante.-

TXAPELGORRITXO: opill: panecillo, torta de trigo o maíz.- zuzpertu: reanimarse
osterantzean: de lo contrario.- pizti: fiera.- altzo: regazo.- laba:
horno.- urrean: tal vez, probablemente.- garrasta: árbol bravío de mediana edad.-
intxausti: nocedal.- izpar: noticia.- agokada: bocado.- zuf: prudente/atento.- irun-
tsi: tragar.- artez: derecho.- izpi: rayo.- yauzika: saltando.- kolkorako: para sí.
sorta: manojo.- garaiz: a tiempo, oportunamente.

PAG. 31.- ots egin: llamar.- kisket: picaporte.- nastu: mezclar.- zerri: alfombra,
manta.- izera: sábana.- oratu: agarrar.- yauzi: salto.- zilbot: barriga.-
ɖardara: temblor, vibración.- zurrunka: roncando.- ikerri: visitar.- etxun: tumbar.
zuzendu: enderezar, apuntar.- su-danbada: tiro.- artazi: tijera.- iratzarri: desper-
tar.- idegi: abrir.- tzakada: paseo breve/ en un momento.- itxartu: despertar.- zutun-
du: ponerse en pie.- galazo: prohibir.- dontsu: feliz.- adimendun: racional.

PAG. 32.- IKETZAKO ABADU ZARRA: erason: ayudar a misa/ hacer decir.- eskeko: mendigo
elizar: feligrés.- aiztukor: olvidadizo.- berarizko: especial.- legortu: se-
car.

PAG. 33.- EGUSKITZA: bikaiñ: excelente.- bearezko: necesario.- adore: ánimo.- kemen-
vigor.- eskuratu: lograr, alcanzar.- aspertu: cansar, aburrir.-
erail: matar.- ezbear: desgracia.- zuztrai: raíz.- barrendu: meter, profundizar.-
adiñ: edad/entendimiento.- naimen: voluntad.- igitu: mover.- bultzau: empujar.- onoi-
men: virtud.- iraindu: ofender.- dongaro: mal.- egite: obra.- euspen: sostén.- orpo:
talón, quicio.- urratu: rasgar/despuntar.- kaltegarri: perjudicial.- ziñez: de veras
auldu: debilitar.- kikildu: coquinarse, encogerse (de vergüenza o achaques)

PAG. 34.- AKESOLO: otoizlari: el que se dedica a la oración.- eragiñ: hacer hacer, pro-
mover.- goruzko: empujón hacia arriba.- jaramon: caso.- asikera:
comienzo.- asegarri: que llena plenamente.- gañezka: rebasando, desbordando.- uger:
roña.- ordaindu: compensar, pagar.- txitean pitean: a cada momento.- atsegingarri: a-
gradable.- adierazo: dar a entender.- adiskide miñ: íntimo amigo.- ondasun: riqueza
alak: esfuerzos.- ataraz: cuidado/ celo para hacer algo.- begiko: simpático.- aitatu:
mencionar.- gaizki-esale: maldecidor.- esames: hablilla, habladuría.- andrazko: del
sexo femenino.- goruetan egin: hilar a la rueca.- ondamendi: pérdida, ruina.- ba-
rriketa: habladuría, cháchara.- galgarri: perjudicial.- eten barik: sin parar.

PAG. 35.- NARRITTARIJARI NARRITTAKA: narrita: broma.- oitura: costumbre.- bakaldun:
monarca.- jardun: ocuparse en /hablar.- ezixen: apodo.- zaparrote: rechoncho
lodikote. regordete.- kaiskasoil: calvo.- begitarte: rostro, mirada.- parizta: mueca
abi: nido.- nozolo: cochuelo.- salditegi: cuadra de caballos.- erroin: poner huevos
sarte (?): entrada/entretenimiento.- maltzurkeri: astucia.- txali: plato rústico.-
miazkatu: lavar.- igela: rana.- antsi: cuidado, apuro.- lupetza: barrizal.- sai: buitre
miru: milagro.- dedu: hueso.- zitaldu: hacerse terco/ ensuciar.- basati: salvaje.- pe-
kotz: boñiga.- zapuskeri: esquivez, charranada.- ganzar: cresta de las aves/fatuo.-
zazpi-suete: gorrón("siete cocinas").- oski: zapato.- zaldun: caballero.- andiki: magna-
te.- usartu: entremetarse.- ziri ta miri: llovizna/ sin parar.- alomenka: dando "lata"
arropuztu: agredirse.

PAG. 36.- narru gorri: desnudo.- aurkeztu: presentarse.- estali: tapar.- azun: horti-
ga.- zato: bota.- olo: avena.- igitai: hoz.- egiztau: comprobar.- suil: cubo
otseñ: criado.- garraxi: grito.- beaztopo: mal paso, tropiezo.- itsumustuan: a tien-
tas, tropezando/ obcecadamente.- maltzur: astuto.- sator: topo.- idoro: hallar.

(FIN DE LA PAGINA 36)

*****

.- I Z T E G I T X O A -.

PAG. 48.-: itundu: aconsejarse.- lenaz: anticipadamente.- izugarri: espantoso.- zoli: vivo, despejado.- eremu: yermo.- erokeri: locura.- asaba: antepasado.- ezezkeri: nadería.- zetaratu:

PAG. 49.-: erakusaldi: exposición.- goiartu: vencer, dominar.- doatsutu: hacer feliz.- oxin: remanso, pozo.- ondagarri: destruible, destructor.- laztandu: abrazar, acariciar.- begitaune: respeto, modestia.- ondamu: envidia.- baneri: vanidad.- eraz: cómodamente.- esaka: dicho.- añen: imprecación, maldición.- egikune: acción.- esames: habladuría.- sumindu: encolerizarse.- añimentu: entendimiento, juicio.- itsal: sombrero.- izentau: nombrar.- aitatu: mencionar.- mitutu:

PAG. 50.-: luzamendu: dilación, demora.- errakuntza: error.- baieztu: gertaldi: suceso.- adigarri: digno de atención.- ezaintasun: fealdad.- itsutsi: feo ekatx: borrasca.- albaitenez: en lo posible.- baana: distinto.- epetasun: paciencia oñon baga: sin porfiar.- zia: estímulo.- irazartu: despertar.- adu: suerte.- lozorro: sueño profundo.- galgarri: pernicioso.- axetu: volar.- etzan: yacer.

PAG. 51.-: jira bira: vuelta.- alakoz: así.- irazarri: despertar.- prestatu: preparar(se).- pildin: pizca/pequeñito.- argizegi: cera.- erlauts: colmenar.- mantenu: alimento.- igaropide: sustento.- zalegarri: apetecible.- esten: lezna, aguijón.- zikada: punzada.- izpi: áspid.- zurtasun: sabiduría.- etorkizun: porvenir.- miretsi: admirar(se).- gogoeta egin: reflexionar.- ñideska: sendero, atajo.- garautegi: granero.- garatu: germinar.- zildu: germinar.- buztandu: germinar.- ezetasun: humedad.- aregeiago: aún más.- ze moldez: de qué forma.- salatu: esforzarse.- dendatu: afanarse.- maneatu: emplear.- egikai:

PAG. 52.-: dario: corriente.- atarte: portal.- prestueztu: volverse ruin.- goroldi: musgo.- eransi: pegarse, adherir.- sits: polilla.- soill: pelado, puro, triste.- otsein: criado.- deungero: txarto.- ugaz-ama: madrastra.- erokeri: locura, necedad.- mueta: clase.- begirakune: mirada

PAG. 53.-: ikasikizun: instrucción.- minbera: sensible.- erremuskada: refunfuño.- kopau: bocado.- anzi: pleito.- mingotx: amargo.- gogaitgarri: enojoso, fastidioso.- zaartza: ancianidad.- ernegau: renegar.- arrimugarri: apoyo, sostén.- tertzijo: hora, trance.- albista: noticia.- purijaz: con furia.- opa izan: desear.- berekauten: espontáneamente.- ozta: apenas.

PAG. 54.-: sakatu: oprimir/opresión.- barritsu: charlatán.- lotsari: vergüenza.- jaurtegi: arrojar.- sein: niño de pecho.- patrikara: bolsillo.- irago: pasar, aguantar

PAG. 55.-: sail: tarea.- txito: muy.- begitandu: presentarse a los ojos.- duinaans: dignamente (como para).- alizate: capacidad.- iraatsi: agregar, pegar.- merkatari: comerciante, comprador.- popuertza(?): por fuerza.- gora: elevado, alto.- eztitsu: meliflúo, dulce.- erbestetu: desterrar.- bana: distinto.- irakoitu: levantar.

PAG. 56.-: gaf: entusiasmo, celo.- murtik atara: no decir ni más.- zotin: suspiro, hipo.- eregu: mimo, halago.- eskepe: asilo, cobijo.- sotill: hermoso, noble.- dontsu: santo, dichoso.- gotitasun: incandescencia.- kiskaldu: tostar, asar(se).

PAG. 57.-: jaole: guardián.- adi (egon): atender.- siniegarri: increíble.- errazto: fácilmente.- zimaar: estiércol.- eregi: abrir, edificar.- urlia: fulano.

PAG. 58.-: iruntzietara: del revés.- idulez: al revés.- biurketa: versión.- arazo: ocupación.- geundu: cubrirse de cataratas los ojos.- arretu: enturbiar.- zokondo: rincón.- arteka-marteka: a ratos.- narraz: que se arrastra.- suma: zabartu: emperezar, abandonarse.- argimutil: candelero.- azterren: señal, rastro.- aratu: registrar.- bape (izan): valer algo.- aldakuntza: cambio.- atsitu: heder.- bedarki: vegetal.- andu: hincharse.- beratu: ablandar.- gazbakotu: volver insípido.- mälgera: comida insípida.- zingle: poco consistente, impertinente, molesto.

PAG. 59.:- zuf: prudente, atento.- parra: empate, lo mismo.- gauzkada: impresión
... gisan: a modo de .. terreña: palangana.- duñ: digno/ tanto.- esakuratsu: ex-
presivo.- erakusmen: ejemplo.- txingartu: abrasar, centellear.-

PAG. 60.- burdi-bizi: imán.- lasto-izpi: pajilla.- itzungi: apagar.- argizari:
cera.- aratean: boca arriba.- gaitzetsi: condenar, detestar.- irauli: volcar.- az-
tamuka: a tintas.- iseka: burla.- edoski: chupar, mamar.- asefekunde: enfado.-
kaskateko: coscorrón - pitzar-kalde: golpe de puchero(jarrazo).- kordebaga: sin co-
nocimiento.- osaketa: curación.- odoleri: sangría.- zigofaldi: castigo.- takateko:
golpecito, latido.- egikizun: quehacer, empresa, programa.- ibitu: bajarse la mar
(rio)/ calmarse un dolor, deshincharse.- jardun: ocupación/ charla.- zio: motivo.-
koko: fantasma. máscara/ insecto.- ziñatu: santiguarse.

PAG. 61.:- babalasto: gandul.- tentelkeri: fatuidad.- eretxi: llamar/ opinión.-
gai: material, objeto - kapustu: arruinar.- ordikeri: borrachera.- ogasun ekarkor:
bienes productivos.- gizabatza: comunidad.- bazkide: socio.- baltsa: compañía, reunión.
bideako: legítimo.- nauskeri: imperialismo.- masti: viña, viñedo.

PAG. 62.:- irrits: concupiscencia/ anhelo.- somau: olfatear/ adivinar, sorprender
netarraz: sobresaliente.- sumiñ: quemazón, indignación.- baretsu: calmoso.- jarduera:
compañía, conversación.- eragille: promotor/eficaz, activo.- aul: débil.- asmaki-
zun: problema acertijo.- kedartu: cubrir de hollín.- pautsa: ¿fauces? ..
etxalde: casa de aldea, hacienda propia.- ornitu: proveer, completar.- iruzur (egin):
engañar.- oartu: caer en cuenta, advertir.- oinaze: dolor intenso, tormento.

PAG. 63.:- eratsi: derribar, abajar.- jopu: siervo.- naskagafi: repugnante.-
gizabatza: comunidad humana.- jauñi: gobernar.- zeatz: exacto, menudo.- datzakozala:
del verbo "atriki": adherirse.- egikizun: quehacer, tarea.- antolatu: organizar.-
emaitz: regalo, don/fruto.- burubide: resolución/ fuste.- onulari: consejero.- zindo-
tesun: generosidad, hombría de bien.- ataza: celo, interés.- kirio: nervio.

PAG. 64.:- utsune: vacío.- arro: hueco, barranco.- erlautz: colmenar.- igika: en
movimiento.- kizi: átomo.- ela: molécula.- neurkaneiren: milímetro.- urgai: hidrógeno
ordeigai: oxígeno.- igikune: movimiento.- eratu: ordenar.- zaldun: caballero.-
lera (lei): pasión, propensión.- kidetasun: afinidad.- zeinki: diferencias, caracterís-
tica.- ikuf: símbolo.- baranoan: alrededor.- biraka: dando vueltas.- kiziguna: núcleo

PAG. 65.:- (ARRIANDIAGA).- jardetsi: replicar.- jaupari: sacerdote.- ezeinbat:
un, cierto.- abañatu: acercarse.- sorotzi: contemplar.- gaimel: aceite.- afoztetxe:
mesón.- txindi: dinero.- zisku: bolsa.- ukañi: entregar.- iralgi: gastar, cerner.
geide: prójimo.- lagi: ley.- donetsi: santificar.- azketsi: perdonar.- ziltzaldi:
tentación.- zin-ziñez: de verdad.- ortzi: firmamento, cielo.- Urtzi: Dios.- bizmen:
vida.- ziñetsi: creer.- irautsi: decir(?).- igofi: enviar.- olde: voluntad.

PAG. 66.:- (LARRAKOETXEA B.)- joale: campans.- ondamendi: perdición.- esaldatu:
amotinarse.- txairo: persona ágil, airosa.- eroso: cómodo.- mardul: robusto.- idaz-
tietaratu: consignar en libros.- edertosko: muy bien

gedar: deadar,- oldozpen: pensamiento.- garrazi: grito estridente.- austu: destruir,
pulverizar.- itzali: apagar.- itzal: sombra.- antzezlari: actor de teatro.- antzoki:
teatro.- arropuztu: envanecerse.- ergel: fatuo.- geznari: mensajero.- igika: en mo-
vimiento.- zirti-zarta: con resolución.- ziri: cuña; (sartu): engañar.- izkillu: arma

PAG. 67.- (ONAINDIA).- txiribiri: columpio, mariposa.- bide dator: parece que
viene.- intza: rocío.- sor-erago: hacer nacer.- irriño: sonrisita.- misteri:
leun: liso, suave.- betarte: rostro.- meta: montón.- txirlarri: perla.- lei: emul-
sión, deseo, afán.- jara: .. korapillo: nudo, vínculo.- itarai: luna.-
muga-eza: sin límites.- besarte: entre brazos.- aro: edad.- izuri: derramar.-
(Hasta "Idaz-Tankera")

.- I Z T E G I T X O A -.

PAG. 67.- (Desde "IDAZ-TANKERA"):

idaz-tankera: estilo literario.- izakera: modo de ser.- seta: indole
aiurri: carácter.- leze: sima.- len-ikaspén: rudimentos.- saskara: conjunto de cosas
inútiles/ restos que el agua echa a la orilla.- itsatsi: adherir, pegar.- irauli: vol-
car.- urduri: inquieto.- dirdaitsu: resplandeciente.- txukun: limpio, aseado.-
giar: magro.- oretu: amasar/obturar.- likin: viscoso, sucio.- baldar: torpe, destar-
talado.- ots: a saber.- lillurakor: fascinante.-

PAG. 68.-: jaritsi: lograr.- erti: arte.- ardatz: eje.- txairo: esbelto, ágil.-
ar-emon: relación.- zador: hondonada.- irristatsu: resbaladizo.-
eredu: ejemplo.- lorratz: huella.- onura: provecho.- gaitu: hacer capaz, habilitar.-
gogai: idea.- irudikizun: imagen.- olermen: sentido poético.- dardarazi: estremecer
ebatzi: juzgar.- ornidu: proveer.- arrapaladan: a todo correr.- arreta: cuidado, aten-
ción.- idoro: hallar.- txastaera: degustación.- sail: terreno/grupo.- mail: grado,
grada.- aratz: brillante, nítido.- joera: inclinación.- eroso: cómodo.- aburu: crítica,
juicio.- erantziegi: demasiado desnudo.- bañdan: abandonado, desaliñado.- isti-
llu+lelo: apuro/cantinelas.- osakaitz: de difícil curación.- jator: original.- noski:
sin duda, ciertamente.- iñarñun: ejercicio.- tinko: firme.- berezi: especial.-
keñen: principal.- ospe: fama, honra.-

PAG. 69.-: garrantzitsu: importante.- taiu: traza, estado, aspecto.- zoztor: chi-
cueto/ estorbo.- zuza: seta.-
"GURUTZ DEUNAREN...": jopu: siervo.- epaikari: juez.- uste: confianza.- onoimen:
virtud.- ganburu: colmo, plenitud.- deuntasun: santidad.- ornitasun:
provisión, plenitud.- ildura: mortificación.- eskief: seguro.- eratu: ordenar, arre-
glar.- atundu: confeccionar/disponer.- jasan-azo: hacer sufrir.- nekegafi: mortificante.

PAG. 70.-: uridin: gris.- beozu= bear dozu.- geyen baten: la mayoría de las veces
armol: pedregal en medio de un terreno.- erreskadan: en fila.- baye =
baña.- zi: punta.- arrakal: hendidura.- añinketada: carrera.- goatu: alcanzar/aga-
rrar.- ondatu: hundir/ echar a perder.- eten bako: sin fin.- ele aratie:
jarraigarri: digno de imitación.-

PAG. 71.-: oñastarri: relámpago.- epe larrekoa: de excesiva cachaza.- ernegazo:
hacer rabiarse.- oñizitu: relámpago.- zurbildu: palidecer.-
mardo: rollizo.- ikezgintza: oficio de carbonero.- kirten: mango.- txikertan: a cor-
tar.- ezbear: desgracia.- makera: cerda con crías.- ezkur: bellota.- sualdi: enfu-
recimiento.- eskutille: rastrillo.- egiztatu: comprobar.- eztabaida: disensión, plei-
to.- atxine baten: antiguamente.

PAG. 72.-: oinkada: paso.- gudari: soldado, guerrero.- kementsu: animoso.-
arean: ciertamente, efectivamente.- ostetza: gentío.- kistar: cristia-
no.- auzitegi: tribunal.- yazarpen: persecución.- espetxe: cárcel.- lendakari: pre-
sidente.- kukurizka: en cuclillas.- eriotzalle: asesino.- gallur: cima.- dizdiz egin:
brillar.- urkamendi: cadalso.- turuta: trompeta.- artegatasun: inquietud, nerviosie-
sismo.- taket: poste.- epaikari: juez.- ukaldi: golpe.

PAG. 73.-: erroi-aldi: familia/ postura o acción de poner huevos.- idaztortza:
pluma.- kutsu: deajo/mancha, contagio.- garramura: deseo immoderado.-
birrirakurri: releer.- ulergatz: difícil de comprender.- lorriñ: malo, lluvioso.-
ganora: soltura, garbo, destreza.- zirikatu: punzar, tentar.- egotarri: paciencia/
descanso.- urduritu: ponerse inquieto.- enpaidu: demás.- taiu: decentemente (?)
menperatu: dominar.- garden: cristalino.- basati: salvaje.- betaurrean: ante la vista
lorrindu: echar a perder.- ondatu: malograr.- laiñekorik: del tamaño de ... -
nazkagarri: repugnante.- leun: suave, llano.- kaxkondu: crecer al gún tanto las cria-
turas.- olerkoi: poético.- aiengiztar: de Ajánguiz.- aulan: de esta forma.-
uler daroe: suelen comprender, comprenden.- era: modo, manera.

-- I Z T E G I T X O A --

PAG. 74.--: gibel: detrás/higado.-- mordoxka: racimito, grupito.-- zear: a través de dotoretu: adornar.-- oiñarritu: cimentarse.-- olerkari: poeta.-- eztitsu: melifluo.-- gaintto: colina pequeña.-- khartsu: ardiente, celoso.-- oro: todo(s).-- pindar: chispa.-- txukun: limpio, acicalado.-- kutun: predilecto/ amuleto, escapulario batzar-toki: sala capitular (de reuniones).-- lerro-lerro: en fila.-- behakoa: mirada iduzki: sepultar.-- ahantzi: olvidar.-- zugatzarte: arboleda.-- tantai: árbol bravío taju: traza, estado.-- itzalgarri: respetable.-- oroigarri: recordatorio, memorable. berant= berandu, tarde.-- gun: meollo, tuétano.-- berezi: especial.-- aiko gare: nos dedicaremos a ...

PAG. 75.--: apaiñ: elegante.-- arazo: ocupación, trabajo.-- adoretsu: brioso, animado jatsi: descender.-- legenar: lepra.

PAG. 76.--: asmakizun: invención.-- mitxeleta: mariposa.-- urritasun: escasez.-- ok egin: hartarse.-- itsu-mustuan: obcecadamente, a tientas.-- zuster: raíz.-- aintzat artu: tomar por tal (en cuenta), estimar, considerar.-- lauso: catarata del ojo, neblina, miope.-- aldendu: apartarse.-- iskanbilla: tumulto, confusión.-- grña: pasión, propensión/preocupación.-- ezi: domar.-- atsedendu: descansar. kutsutu: contaminar, contagiar.-- iguingarri: repugnante.-- sendi: familia.-- naspil: llo, enredo.-- ondamendi: ruina, pérdida.

PAG. 77.--: varauntsi: herencia/heredar.-- gizatasun: humanidad.-- notintasun: personalidad.-- berrerosi: redimir.-- laterri: nación, Estado.-- guren: límite/ lo preferido/ santo (se dice de los días: Ostiral Guren...)-- beragandu: apropiarse.-- bidekatu: descarriarse.-- geide: prójimo.-- eragipen: actividad, impulso ziñez: en verdad.-- otseindu: servir.-- onoimen: virtud.-- lokarri: atadura.-- murgildu: sumergirse.-- yaritxi: lograr.-- osakai: medicina, remedio.

PAG. 78.--: idazpuru: título.-- ernagarri: incitante, excitante.-- zenbaki: número. sailkatu: poner en grupos.-- Ekintza: Acción.-- erantzunbear: responsabilidad.-- zalantza: duda.-- igikunde: movimiento.-- auzia garbitu: liquidar el pleito

PAG. 79.--: eskubide: derecho.-- eskabide: petición.-- izaki: criatura. eztabaida: discusión, duda.-- epe: plazo, cachaza, paciencia.-- bildu: reunirse.-- jostaketa: recreo, diversión.-- erromes: romero.-- baseliza: ermita.-- habari: notorio/advertir.-- tolesgabeko: sin doblez, ingenuo, sencillo.-- jaiera: devoción.-- izugarri: terrible(mente).-- taju: traza, estado, porte.-- egikera: estilo gaizki: mal.-- eratu: proporcionar, ordenar.-- sits: polilla.-- pipi: carcinoma.-- ustetsu: confiado.-- berarizko: especial.-- mueta: clase.-- bakun: sencillo.-- aldarte: disposición del cuerpo.-- baretxu: calmoso.-- basati: salvaje.-- obari: ventaja, provecho

PAG. 80.--: desbardintasun: diferencia.-- izuri: derramar.-- emokai: dádiva.-- oiñaze: dolor, tormento.-- ezerbeztu: deshacer, aniquilar.-- zaletu: aficionarse.-- ganora: destreza en el oficio, fuste.-- auspez: postrado, boca abajo. aberekeri: bestialidad en el hombre, majadería. alboko: pulmonía.-- osatzalle: médico egoera: situación.-- urlia: fulano.-- eten: romper, interrumpir, quebrarse una persona arazo: ocupación.

PAG. 81.--: ain barik: sin ello.-- lauko: "cuarto".-- geriza: sombra.-- jaritsi: lograr.-- lizun: moho, obsceno, maduro a punto de perderse.-- une: momento gozatsu: placentero, agradable.-- soñeko: vestido.-- obitegi: cementerio.-- zear: a través de -- ostikopetu: pisotear.-- itzal: sombra, imponente, respeto, protección.-- korpu: cadáver.-- ats: hedor.-- af: gusano.-- ainka(ka): mordiendo.-- iztaf: pierna.-- lufun: vaho, vapor.-- kaskar: cráneo/ ruin, débil.

PAG. 82.--: aintzat artu: tomar en consideración.-- ikazkiñ: carbonero.-- yauregi: palacio.-- sein: niño, hijo.-- pexada: riña.-- etxe tutu: casa pequeña y estrecha.-- izkaldi: riña, altercado.-- arpegi artu: encararse.-- maratz: activo.

(JARRAITZEKO)

- I Z T E G I T X O A -

PAG. 82 (aurreko orritik dator): ordikeri: borrachera.- eri: enfermedad.- oben: pedo.- kaltzaundi: "calzonazos".- ikusgura: curioso.- yatun: comilón.- salobre: glotón.- eizari: cazador.- ikaztoi: carbonera.- zufurufu: rumor.- eza-bada: discusión.- zoli: enconado, brioso, perspicaz.- ofatzetik arako: recién hecho.- logela: dormitorio.- aukeran: a su elección.- ketsu: ahumado.- arduraz: con cuidado.- zuraritz: árbol bravo.- amariondo(?): árbol frutal.- ornidu: proveer.- izentau: señalar, citar.- autugai: tema de conversación.- txutxu eragin: molestar.- tyondof: pira de madera.- ikustaldi: visita.- magalpeko: protegido.- aufetiaz: previamente.- ots egin: llamar.- otsein: criado.- besapean: bajo el brazo.- zur: madera.- kutxa: caja

PAG. 83.-: oinsulki: banqueta.- ekarkizun: lo traído.- otu: ocurrir.- gogamen: pensamiento.- buruera: ocurrencia.- ausnartu: rumiar, meditar.- baretxe: pausadamente.- osterantzean: de lo contrario.- uferatu: acercar.- gosari: desayuno.- anduki: señorón.- zuritu: convencer.- geri-geri: a tientas.- argi-aritxu: hilito de luz.- doi-doi: justamente.- oratu: agarrar.- metatu: amontonar.- ikarof: tímido.- zirika: a empujoncitos.- estalki: tapa.- zè: menudo, diminuto.- zazkardi: matorral.- ostendu: esconder.- pizti: alimaña.- stxitu: coger.- zelatean: espiondo.- aju egin: toser.- zurbil: pálido.- margul: descolorido.- txanbelin: lindo.- nunzebari: deseoso de saber.- berealantxe: inmediatamente.- ogipeko: empleado.- bafun: rumbo a... mafoiz: andrajo.-

PAG. 84.-: patxarosu: cachazudo.- gibel: hígado/paciencia.- ziztriñ: raquítico.- pipermiñ: guirillilla, cascarrabias.- die = dira.- erretolika: perorata pirri: puntilloso.- txilijo: grito, chillido.- senetik urten: salir de sus casillas.- gaztelatu: castellanizar(?).- zaien: zarean.- alde egin: marchar.- sinbat ariñen: lo antes posible.- ostien: de lo contrario.

(tostarteko = marinero)

PAG. 85.-: jaramon: caso.- aditu: verbo.- tostarte: huecos entre los bancos de la lancha.- zafatu: zafar, soltar.- txikot: sogá.- lemazain: piloto.- langu-ro: en abundancia.- supada: desafío, provocación, llamada.

PAG. 86.-: geitu: aumentar.- lapiko: puchero.- baltsu: sociedad.- irakin: hervir.- igaz len: hace dos años.- lauren: 4ª parte.- erdiune: centro.- jaseko: de garbo.- sundigura: ambición.- bitxi: joya, adorno.- giarra: nervio.- mintzabide: medio de expresión.- datza: yace.- baltsutik: de lo común.- atzerrez: a ras de peñas

PAG. 87.- iratzarri: despertar.- añ neban giñean: en la medida de mis posibilidades izkera: lenguaje.- afera: recibimiento.- biafeko: necesario.- erabagija-pên: decisión.- inafosi: zarandear.- txintik... atera: sacar una palabra.- mintzatu: hablar.- itzetik ortzera: inmediatamente.- ots egin: llamar.- gogonduri: bien intencionado.- buru-efnari: pensativo.- alditxo: por cierto tiempo.- iafetsi: responder alegia: ciertamente/ interjección al recordar algo.- iduki: tener (aquí, término técnico del juego de mus).- aitzikoak: contrarios.- ua = ura (aquél).- eragile: promotor

PAG. 88: MICOLETA.-: xaigi: levantarse.- banzuk = ba danzuk (¿ya oyes?).- irikazu: abre.- ekussu: mira.- arangiño: todavía.- zeren: pues.- ustiok: uste dok(?).- eteko = egiteko bakar = ba dakar (ya trae).- adi: atención.- hospe: honra.- gorhu: ruceta.- garri: cieta

PAG. 89.-: antzu: estéril.- une itzaltsu: momento respetable.- gogoangarri: memorable.- gomuta: recuerdo.- adierazo: dar a entender.- iruditu: imaginar esaterako: v.gr. - il-añean: a punto de morir.- aintzakotzat artu: tomar en consideración.- maitekiro: amorosamente. (AZKENA)

*****